

Львівський державний університет внутрішніх справ
Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ
Міністерство внутрішніх справ України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПЛЮСКВА АНАСТАСІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 343.11

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ТАКТИКА ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО
ОБВИНУВАЧЕННЯ ЩОДО ПРИВЛАСНЕННЯ МАЙНА, ВЧИНЕНОГО
ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, В СУДІ
ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ**

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А. В. Плюсква

Науковий керівник – Шехавцов Руслан Миколайович, кандидат юридичних наук,
професор

Львів – 2026

АНОТАЦІЯ

Плюсква А. В. Організація та тактика підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2026.

Дисертація спрямована на вирішення теоретичних, організаційних та тактичних питань підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, у суді першої інстанції.

В роботі на підставі вивчення літературних джерел, нормативно-правових актів констатовано, що еволюція прокуратури в Україні розвивається в напрямі європейської моделі публічного обвинувачення, за якої прокурор розглядається як незалежний суб'єкт кримінального процесу, відповідальний за об'єктивність, законність та справедливість кримінального переслідування. З урахуванням результатів проведеного дослідження та з метою дотримання принципу єдності законодавчої термінології, вектор якої в цій частині заданий п. 4 ч. 1 ст. 129, п. 1 ч. 1 ст. 131-1 Конституції України, підтримано пропозицію та додатково обґрунтовано доцільність заміни у ч. 3 та 4 ст. 22, ч. 2 ст. 26, п. 15 ч. 2 ст. 36, п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК, п. 2, 4 ч. 2 ст. 322, ч. 2 ст. 337, ст. 340, 341 КПК України та ст. 22 Закону України «Про прокуратуру» терміну «державне обвинувачення» на «публічне обвинувачення».

Визначено, що функція підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції є ключовим елементом кримінального процесу та центральною складовою конституційно визначеної діяльності органів прокуратури України. Її реалізація безпосередньо пов'язана з виконанням державою позитивних зобов'язань у сфері захисту прав і свобод людини, забезпечення справедливості, верховенства права та довіри суспільства до правосуддя, що відповідає

європейським стандартам прокурорської діяльності та концепції «Human Security». Зазначено, що підтримання прокурором публічного обвинувачення не може зводитися виключно до доведення винуватості особи, оскільки прокурор в суді є не тільки представником держави в притягненні винної особи до відповідальності, а й одним з гарантів забезпечення процесуальної рівності сторін, недопущення безпідставного кримінального переслідування та дотримання прав усіх учасників кримінального провадження. Ця функція за своєю правовою природою має багатоаспектний, комплексний характер і має об'єднувати правозахисну та обвинувальну складові. Запропоновано функцію підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді розуміти як представлення інтересів особи, суспільства та держави шляхом доведення перед судом вини обвинуваченого доказами, одержаними відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства, та формування позиції щодо застосування заходів кримінально-правового впливу з урахуванням суспільної небезпечності кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Для забезпечення на системній основі реалізації права потерпілого на підтримання обвинувачення у випадках передбачених ч. 3 ст. 338, ч. 2 ст. 340 КПК України, пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» п. 23-1, який передбачає право потерпілих від кримінальних правопорушень у випадках, передбачених ч. 3 ст. 338, ч. 2 ст. 340 КПК України – на правничі послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону.

Декомпозиція функції підтримання публічного обвинувачення через призму забезпечення виконання завдань кримінального провадження дозволила виділити в ній такі компоненти: захист прав і свобод людини, суспільства та держави; доведення вини; взаємодія з судом та стороною захисту в умовах змагального кримінального провадження; забезпечення справедливості.

Визначено структуру підтримання публічного обвинувачення в суді як системну сукупність взаємопов'язаних етапів діяльності прокурора, спрямованих на ефективне, послідовне та обґрунтоване доведення обвинувачення з

дотриманням засад справедливого судочинства. До таких етапів віднесено: підготовку до судового розгляду; участь у підготовчому судовому засіданні; пояснення суті та меж обвинувачення; подання та дослідження доказів; участь у судових дебатах; моніторинг законності, обґрунтованості та виконання судового рішення.

Підтримання публічного обвинувачення в суді розглянуто у функціональному взаємозв'язку з процесуальним керівництвом досудовим розслідуванням. Акцентовано на тому, що обвинувачення та докази, якими воно обґрунтовується, є продуктом спільної діяльності прокурора (групи прокурорів), слідчого (слідчої групи), оперативних підрозділів. Визначено проблеми взаємодії прокурора, слідчого та оперативного підрозділу: недостатній рівень інформаційного обміну між її учасниками; обмеженість процесуальних інструментів прокурора щодо залучення слідчого, оперативних підрозділів для підготовки та проведення процесуальних дій під час судового розгляду; відсутність єдиного нормативно визначеного координаційного механізму взаємодії на судовій стадії; недостатня підготовка кадрів у частині міжвідомчої комунікації. Для усунення цих проблем запропоновано розробити та затвердити міжвідомчу інструкцію з організації взаємодії між прокурором, слідчим та оперативними підрозділами у кримінальному провадженні, ключовими компонентами якої є визначення алгоритмів такої взаємодії.

У справах щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, ключовим етапом є підготовче судове засідання, яке визначає подальший хід судового розгляду. Основними тактичними завданнями прокурора визначено: перевірку законності та обґрунтованості обвинувального акту відповідно до вимог статті 291 КПК України; аргументоване реагування на клопотання сторін та ініціювання власних процесуальних дій; забезпечення представлення інтересів потерпілих і цивільних позивачів; ініціювання розгляду питань щодо запобіжних заходів, які пов'язані із продовженням, зміною або скасуванням запобіжних заходів з урахуванням існування ризиків, передбачених статтею 177 КПК України; ініціювання розгляду питання щодо обрання, заміни,

продовження чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження; забезпечення підготовки до судового розгляду, що передбачає обрання форми підтримання обвинувачення, планування порядку дослідження доказів та аналіз позиції сторони захисту.

Щодо доказування прокурором під час судового розгляду фактів привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, зазначено, що воно є складним процесом, який передбачає представлення одержаних стороною обвинувачення джерел доказів з демонстрацією причинно-наслідкових зв'язків між діями службової особи та настанням злочинного результату. Визначено, що ефективність тактики підтримання публічного обвинувачення під час судового розгляду у таких кримінальних справах забезпечується: різноманітністю джерел доказів; фокусом на доведення суб'єктивної сторони злочину; підвищеною увагою до інтерпретації документів; обов'язковістю акценту на експертизи; вибудовою цілісної доказової конструкції; систематизацією матеріалів кримінального провадження за наявністю в них прямих та непрямих доказів протиправної діяльності обвинуваченого; оцінкою імовірної лінії захисту та підготовкою до її спростування; плануванням участі прокурора у проведенні судових процесуальних дій; візуалізацією механізму вчинення злочину у формі його схеми з демонстрацією послідовності вчинення протиправних дій, осіб, які їх вчиняли та документів, у яких такі дії одержали своє відображення.

Розглянуто особливості короткого викладу публічним обвинувачем обвинувального акта. Визначено, що використання ч. 4 ст. 347 КПК України, щодо обмеження тривалості оголошення обвинувального акта, є доцільним і допустимим, за умови дотримання принципу процесуальної рівності і з'ясування позицій сторін судового процесу, що має одержати своє втілення у відповідних змінах у цій частині статті 347 КПК України.

Аналіз практики показав, що у кримінальних провадженнях по ст. 191 КК України, вступна промова, у якій відповідно до ст. 349 КК України, сторона обвинувачення, захисту мають зазначити порядок дослідження доказів, не в

повній мірі може забезпечити сприйняття судом позицій сторін з цього питання. У зв'язку з цим, для створення сприятливих умов для суду в частині визначення послідовності дослідження доказів пропонується передбачити у абзаці другому частини 1 статті 349 КПК України обов'язок сторін подавати клопотання про порядок та обсяг дослідження доказів. У такому клопотанні прокурор має зазначити послідовний перелік доказів, які сторона обвинувачення вважає за доцільне дослідити, з його обґрунтуванням, а також пропозиції щодо обсягу дослідження доказів (оголошення змісту процесуальних документів повністю чи в частині, яка містить відомості, які мають значення для доказування у справі, наприклад, тільки заключної частини висновку експертизи, тощо).

Встановлено, що найбільшу ефективність в підтриманні публічного обвинувачення забезпечує група прокурорів у кримінальному провадженні. Чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить достатньо чітких положень щодо функціонального розподілу повноважень між прокурорами під час судового розгляду. Центральна роль в організації діяльності групи прокурорів належить старшому групи, який має забезпечувати координацію, планування, формування єдиної стратегії підтримання публічного обвинувачення, розподіл обов'язків та формування процесуально-правової позиції у суді. При формуванні складу групи прокурорів слід враховувати спеціалізацію прокурорів, їх професійний досвід. Для підвищення ефективності діяльності групи прокурорів під час підтримання публічного обвинувачення, зокрема, у справах щодо привласнення майна, вчиненого службовою особою шляхом зловживання своїм службовим становищем, запропоновано нормативно на рівні Офісу Генерального прокурора: врегулювати порядок створення та функціонального розподілу ролей у межах роботи групи прокурорів під час судового розгляду; запровадити стандартизовані алгоритми роботи групи прокурорів процесуальних керівників; упровадити автоматизовану інформаційно-телекомунікаційну систему робочого місця прокурора «iПрокурор»; забезпечити підвищення кваліфікації прокурорів за спеціалізацією кримінальних проваджень.

Описана тактика підтримання публічного обвинувачення в суді реалізовується на рівні участі прокурора у проведенні окремих процесуальних дій, під час яких здійснюється представлення та дослідження доказів в ході судового розгляду. Зазначено, що ключове місце серед таких процесуальних дій займає судовий допит (свідків, експертів), дослідження документів та речових доказів.

Приділена увага судовим дебатам як кульмінаційному етапу реалізації функції підтримання публічного обвинувачення, в ході якого учасники процесу виступають з обвинувальними промовами. Зазначено, що обвинувальна промова прокурора має узагальнювати результати судового розгляду, зокрема містити: повний і об'єктивний виклад фактичних обставин справи з узагальненим аналізом досліджених в ході судового розгляду доказів; акцент на істотні деталі і вмотивоване обґрунтування обвинувальної позиції; юридичне обґрунтування кваліфікації дій обвинуваченого та вмотивовані пропозиції щодо покарання, дотримуючись принципів змагальності, допустимості доказів і професійної етики.

Ключові слова: кримінальне провадження; судове провадження; права людини; суд; сторона обвинувачення; прокурор; підтримання обвинувачення; корупційні правопорушення; привласнення майна, вчинене шляхом зловживання службовим становищем; доказування; докази; слідчі (розшукові) дії; допит; судова експертиза; судовий експерт.

ANNOTATION

Pluskva A. V. Organization and tactics of maintaining public prosecution for misappropriation of property committed through abuse of office before the court of first instance. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 – Law. – Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2026.

The dissertation is aimed at solving theoretical, organizational and tactical issues of maintaining a public prosecution for misappropriation of someone else's property by abuse of official position by an official in the court of first instance.

The work, based on the study of literary sources and regulatory legal acts, states that the evolution of the prosecutor's office in Ukraine is developing in the direction of the European model of public prosecution, in which the prosecutor is considered an independent subject of the criminal process, responsible for the objectivity, legality and fairness of criminal prosecution. Taking into account the results of the conducted research and in order to comply with the principle of unity of legislative terminology, the vector of which in this part is set by clause 4 part 1 of article 129, clause 1 part 1. article 131-1 of the Constitution of Ukraine, the proposal was supported and additionally substantiated the expediency of replacing the term “state prosecution” with “public prosecution” in parts 3 and 4 of article 22, part 2 of article 26, clause 15 part 2 of article 36, clause 2 part 2 of article 284 of the Code of Criminal Procedure, clause 2, 4 part 2 of article 322, part 2 of article 337, articles 340, 341 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine and article 22 of the Law of Ukraine “On the Prosecutor's Office”.

It is determined that the function of maintaining public prosecution in the court of first instance is a key element of the criminal process and a central component of the constitutionally defined activities of the prosecutor's office of Ukraine. Its implementation is directly related to the state's fulfillment of positive obligations in the field of protecting human rights and freedoms, ensuring justice, the rule of law and public trust in justice, which meets European standards of prosecutorial activity and the concept of "Human Security". It is noted that the prosecutor's maintenance of public

prosecution cannot be reduced solely to proving the guilt of a person, since the prosecutor in court is not only a representative of the state in bringing the guilty person to justice, but also one of the guarantors of ensuring procedural equality of the parties, preventing groundless criminal prosecution and respecting the rights of all participants in criminal proceedings. This function, by its legal nature, has a multifaceted, complex nature and should combine human rights and prosecution components. It is proposed to understand the function of the prosecutor's support of public prosecution in court as representing the interests of the individual, society and the state by proving the guilt of the accused before the court with evidence obtained in accordance with the requirements of criminal procedure legislation, and forming a position on the application of measures of criminal law influence, taking into account the social danger of the criminal offense and the person who committed it.

To ensure the systematic implementation of the victim's right to support the prosecution in cases provided for in Part 3 of Article 338, Part 2 of Article 340 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, we propose to supplement Part 1 of Article 14 of the Law of Ukraine "On Free Legal Aid" with Clause 23-1, which provides for the right of victims of criminal offenses in cases provided for in Part 3 of Article 338, Part 2 of Article 340 of the Criminal Procedure Code of Ukraine - to legal services provided for in Clauses 2 and 3 of Part Two of Article 13 of this Law.

The decomposition of the function of maintaining public prosecution through the prism of ensuring the fulfillment of the tasks of criminal proceedings allowed us to distinguish the following components in it: protection of the rights and freedoms of man, society and the state; proving guilt; interaction with the court and the defense in the conditions of adversarial criminal proceedings; ensuring justice.

The structure of maintaining public prosecution in court is defined as a systematic set of interrelated stages of the prosecutor's activity aimed at effective, consistent and substantiated proof of the accusation in compliance with the principles of fair trial. Such stages include: preparation for trial; participation in the preparatory court session; explanation of the essence and limits of the accusation; submission and study of

evidence; participation in court debates; monitoring the legality, validity and execution of the court decision.

The maintenance of public prosecution in court is considered in functional relationship with the procedural management of pre-trial investigation. It is emphasized that the prosecution and the evidence on which it is based are the product of the joint activities of the prosecutor (group of prosecutors), the investigator (investigation group), and the operational units. Problems of interaction between the prosecutor, the investigator, and the operational unit are identified: insufficient level of information exchange between its participants; limited procedural tools of the prosecutor regarding the involvement of the investigator, operational units for the preparation and conduct of procedural actions during the trial; lack of a single normatively defined coordination mechanism for interaction at the trial stage; insufficient training of personnel in terms of interdepartmental communication. To eliminate these problems, it is proposed to develop and approve interdepartmental instructions on the organization of interaction between the prosecutor, the investigator, and the operational units in criminal proceedings, the key components of which are the definition of algorithms for such interaction.

In cases of misappropriation of property obtained through abuse of office, the key stage is the preparatory court hearing, which determines the further course of the trial. The main tactical tasks of the prosecutor are defined as: checking the legality and validity of the indictment in accordance with the requirements of Article 291 of the CPC of Ukraine; reasoned response to the parties' motions and initiation of their own procedural actions; ensuring the representation of the interests of victims and civil plaintiffs; initiating consideration of issues regarding preventive measures related to the continuation, change or cancellation of preventive measures, taking into account the existence of risks provided for in Article 177 of the CPC of Ukraine; initiating consideration of the issue of choosing, replacing, continuing or canceling measures to secure criminal proceedings; ensuring preparation for the trial, which involves choosing the form of supporting the accusation, planning the procedure for examining evidence and analyzing the position of the defense.

Regarding the prosecutor's proof during the trial of the facts of misappropriation of property committed by abuse of office, it is noted that it is a complex process that involves the presentation of the sources of evidence obtained by the prosecution with the demonstration of the causal relationships between the actions of the official and the occurrence of the criminal result. It has been determined that the effectiveness of the tactics of maintaining public prosecution during the trial in such criminal cases is ensured by: a variety of sources of evidence; a focus on proving the subjective side of the crime; increased attention to the interpretation of documents; a mandatory emphasis on expertise; the construction of a holistic evidentiary structure; systematization of criminal proceedings materials according to the presence of direct and indirect evidence of the accused's illegal activities; assessment of the probable line of defense and preparation for its refutation; planning the prosecutor's participation in conducting judicial procedural actions; visualization of the mechanism of committing a crime in the form of its scheme with a demonstration of the sequence of committing illegal actions, the persons who committed them, and the documents in which such actions were reflected.

The features of the public prosecutor's brief presentation of the indictment are considered. It is concluded that the use of Part 4 of Article 347 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, regarding the limitation of the duration of the announcement of the indictment, is expedient and permissible, provided that the principle of procedural equality is observed and the positions of the parties to the trial are clarified, which should be embodied in the relevant changes to this part of Article 347 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

The analysis of practice has shown that in criminal proceedings under Article 191 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the opening speech, in which, in accordance with Article 349 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the prosecution and defense must specify the procedure for examining evidence, cannot fully ensure the court's acceptance of the parties' positions on this issue. In this regard, in order to create favorable conditions for the court in determining the sequence of examining evidence, it is proposed to provide in paragraph two of Part 1 of Article 349 of the Criminal

Procedure Code of Ukraine the obligation of the parties to submit a motion on the procedure and scope of examining evidence. In such a request, the prosecutor must indicate a sequential list of evidence that the prosecution considers it appropriate to investigate, with its justification, as well as proposals for the scope of the investigation of evidence (announcement of the content of procedural documents in full or in the part that contains information that is important for proving the case, for example, only the final part of the expert opinion, etc.).

It has been established that the greatest efficiency in supporting public prosecution is provided by a group of prosecutors in criminal proceedings. The current criminal procedural legislation does not contain sufficiently clear provisions on the functional distribution of powers between prosecutors during the trial. The central role in organizing the activities of a group of prosecutors belongs to the senior of the group, who must ensure coordination, planning, the formation of a single strategy for supporting public prosecution, the distribution of responsibilities and the formation of a procedural and legal position in court. When forming the composition of a group of prosecutors, the specialization of prosecutors and their professional experience should be taken into account. To increase the efficiency of the work of a group of prosecutors when supporting a public prosecution, in particular, in cases of misappropriation of property committed through abuse of office, it is proposed to regulate the procedure for creating and functional distribution of roles within the work of a group of prosecutors during a trial; to introduce standardized algorithms for the work of a group of prosecutors and procedural managers; to introduce an automated information and telecommunications system for the prosecutor's workplace "iProsecutor"; to ensure the training of prosecutors specializing in criminal proceedings.

The described tactics of maintaining public prosecution in court are implemented at the level of the prosecutor's participation in conducting individual procedural actions, during which evidence is presented and examined during the trial. It is noted that the key place among such procedural actions is occupied by judicial interrogation (of witnesses, experts), examination of documents and material evidence.

Attention is paid to judicial debates as the culminating stage of the implementation of the function of maintaining public prosecution, during which the participants in the process make accusatory speeches. It is noted that the prosecutor's accusatory speech should summarize the results of the trial, in particular, contain: a complete and objective statement of the factual circumstances of the case with a generalized analysis of the evidence examined during the trial; an emphasis on essential details and a reasoned justification of the accusatory position; legal justification of the qualification of the accused's actions and motivated proposals for punishment, adhering to the principles of adversarial nature, admissibility of evidence and professional ethics.

Keywords: criminal proceedings; court proceedings; human rights; court; prosecution; prosecutor; support of the prosecution; corruption offenses; misappropriation of property committed through abuse of official position; proving; evidence; investigative (search) actions; interrogation; forensic examination; forensic expert.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Плюсква А. В. Розмежування поняття підтримання «публічного» чи «державного» обвинувачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 430–432. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/101>
2. Плюсква А. В. Сутність функції органів прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді». *Право і суспільство. Науковий журнал*. 2024. № 5. С. 308–313. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.44>
3. Плюсква А. В. Етапи підтримання публічного обвинувачення в суді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 4(90). С. 329–334. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.4.47>
4. Плюсква А. В. Джерела доказів під час підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 4(91). С. 391–397. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.55>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Плюсква А. В. Розмежування поняття підтримання «публічного» чи «державного» обвинувачення. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року)*. Львів. 2023. С. 79–81.
6. Плюсква А. В., Никеруй З. Б. Втілення Концепції «Прокурор громади» в діяльність органів прокуратури. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (29 листопада 2024 року)*. Львів. 2024. С. 104–109.
7. Плюсква А. В. Сутність функції прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді». *Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі: матеріали X (XXIII) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 19–20 вересня 2024 року)*. Львів. 2024. С. 176–181.

8. Плюсква А. В. Проблемні питання організації діяльності групи прокурорів під час підтримання публічного обвинувачення в суді щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (04 грудня 2025 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьВДУВС. 2025.С. 183–185.*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	18
ВСТУП	19
Розділ 1	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ ЩОДО ПРИВЛАСНЕННЯ МАЙНА, ВЧИНЕНОГО ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ	32
1.1. Сучасний стан наукових досліджень підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції.....	32
1.2. Сутність та правове регулювання підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції	44
1.3. Поняття та структура підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції	57
Висновки до розділу 1	71
Розділ 2	
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ ЩОДО ПРИВЛАСНЕННЯ МАЙНА, ВЧИНЕНОГО ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ	76
2.1. Взаємодія прокурора з іншими учасниками кримінального провадження під час підготовки до судового розгляду кримінальних справ щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем.....	76
2.2. Тактичні особливості підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем під час підготовчого провадження в суді першої інстанції.....	93
2.3. Тактичні особливості підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем під час судового провадження в суді першої інстанції	106

Висновки до розділу 2	129
Розділ 3	
УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАННЯ ЩОДО ПРИВЛАСНЕННЯ МАЙНА, ВЧИНЕНОГО ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ	134
3.1. Удосконалення організації підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції	134
3.2. Удосконалення криміналістичного забезпечення підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції.....	151
Висновки до розділу 3	169
ВИСНОВКИ	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	184
ДОДАТКИ	211

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄРДР	Єдиний державний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
КК	Кримінальний кодекс
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
п.	пункт
МВС	Міністерство внутрішніх справ
ст.	стаття
ч.	частина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний етап розвитку України характеризується поглибленням реформ спрямованих на конкретизацію функціонального призначення відповідних органів і приведення їх діяльності у відповідність до кращих міжнародних стандартів у сфері правоохоронної та судової діяльності. У цьому контексті система органів прокуратури України зазнала істотних трансформацій унаслідок прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012 року та Закону України «Про прокуратуру» 2014 року, що зумовило кардинальні зміни у практичній діяльності прокурорів. Разом з тим практика реалізації зазначених реформ засвідчила їх фрагментарний та непослідовний характер, відсутність цілісної стратегії розвитку прокуратури і чіткого бачення її ролі в органах державної влади. Це призвело до руйнації історично сформованої моделі прокуратури без підбору належної альтернативи, що б відповідала міжнародним стандартам та реальним потребам держави і суспільства. Стратегічне реформування прокуратури розпочалося з 2021 року, хоча зміни в Конституцію України, на яких ґрунтуються Стратегія розвитку прокуратури на 2021–2023 роки [129] та Стратегія розвитку прокуратури на 2025–2028 роки [128], були прийняті у 2016 році [56]. Внаслідок чого прокуратура тривалий час знаходилася у стані функціональної невизначеності, що на сьогодні негативно впливає на ефективність виконання покладених на неї завдань і породжує низький рівень довіри населення (29% станом на грудень 2025 року) [41]. Основний параметр, який впливає на таку оцінку – ефективність підтримання публічного обвинувачення.

За даними останніх досліджень серед чинників, які найбільше впливають на злочинність, після війни друге місце займає корупція та складна економічна ситуація [41]. Особливого значення в цих умовах набуває діяльність прокурора з підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень, до числа яких відноситься привласнення чужого майна шляхом зловживання службовою особою

своїм службовим становищем (ст. 191 КК України). Відповідно до даних Офісу Генерального прокурора у 2022 році до суду з обвинувальним актом було скеровано 1887 кримінальних проваджень за ст. 191 КК України [49], у 2023 – 2847 [50], у 2024 – 2888 [51], у 2025 році 1598 [52]. При чому, за даними Державної судової адміністрації 2023 році залишок не розглянутих судами першої інстанції кримінальних проваджень за цією статтю 3612 [58], у 2024 – 4012 [59], у 2025 – 4256 [60]. Наведені дані свідчать, що тривалість судового розгляду значної кількості кримінальних проваджень за ст. 191 КК України складає більше одного року. Прокурорська практика свідчить, що в ході судового розгляду даної категорії кримінальних проваджень прокурори стикаються з несприятливими судовими ситуаціями, які вимагають довготривалих в плані реалізації організаційних і тактичних рішень. Безпосереднє дослідження доказів судом в умовах змагального кримінального провадження вимагає від прокурора належного планування судового розгляду, високого рівня професійної підготовки та володіння тактичними прийомами участі в судовому розгляді.

Водночас аналіз наукових джерел свідчить про недостатню розробленість проблем підтримання публічного обвинувачення у суді першої інстанції щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, а також про відсутність комплексного наукового обґрунтування відповідної організаційно-тактичної моделі.

Питання підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, в суді першої інстанції, не виступало предметом монографічних досліджень у вітчизняній науковій літературі. Наявний значний науковий доробок із загальних питань діяльності прокурора у кримінальному провадженні, сформований роботами І. В. Вернидубова, І. В. Гловюк, О. В. Гончарової, Р. О. Кацавця, В. О. Ковальової, І. І. Когутича, А. М. Лапкіна, Г. А. Николайчука, Є. М. Поповича, В. О. Середи, М. П. Тахтарова, Н. О. Турмана, В. Д. Юрчишина та інших науковців. Є напрацювання з питань особливостей підтримання державного обвинувачення прокурором у кримінальних провадженнях щодо

окремих категорій кримінальних правопорушень, зокрема, Р. М. Крикливого (шахрайство), Л. А. Легези (хабарництво), В. О. Остапця (злочини неповнолітніх), І. В. Сукача (ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів) та інших.

У пункті 2.7. Стратегії розвитку прокуратури на 2025–2028 роки одним з його пріоритетних напрямів є розвиток спеціалізації в органах прокуратури, розроблення та впровадження стандартів діяльності прокурорів за різними напрямками, втіленням яких згідно із пунктом 9 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про прокуратуру» є методичні рекомендації для прокурорів з метою забезпечення однакового застосування норм законодавства України під час здійснення прокурорської діяльності.

Зазначені обставини зумовлюють актуальність дослідження організації та тактики підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, в суді першої інстанції. Визначають його теоретичну та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертаційного дослідження відповідає п. 14, 18 Тематики наукових досліджень і науково–технічних (експериментальних) розробок на 2025 – 2029 роки, затвердженої наказом МВС України від 21.05.2024 № 326, п. 2.7. Стратегії розвитку прокуратури на 2025-2028 роки, затвердженої наказом Генерального прокурора від 08.10.2025 № 322, а також Плану науково-дослідних робіт Львівського державного університету внутрішніх справ та науковій темі «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації 0121U113930, 0124U005075), яка розробляється на факультеті № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) Львівського державного університету внутрішніх справ. Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол № 4 від 26 жовтня 2022 року).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка концепції діяльності прокурора в ході підтримання публічного обвинувачення щодо

привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, у суді першої інстанції, узагальнення практики підтримання публічного обвинувачення прокурорами у даній категорії кримінальних правопорушень, а також формулювання науково обґрунтованих рекомендацій спрямованих на удосконалення її теоретичних, правових та організаційних основ.

Для досягнення мети дослідження було поставлено такі основні *завдання*:

– здійснити аналіз стану наукових досліджень підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем;

– з'ясувати сутність та правове регулювання підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції;

– розкрити поняття та структуру підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції;

– проаналізувати взаємодію прокурора з іншими учасниками кримінального провадження під час підготовки до судового розгляду кримінальних справ щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем;

– дослідити тактичні особливості підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, під час підготовчого провадження;

– визначити тактичні особливості підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, під час судового провадження;

– розглянути та науково обґрунтувати шляхи вдосконалення організації підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем;

– розглянути та науково обґрунтувати шляхи вдосконалення криміналістичного забезпечення підтримання публічного обвинувачення в суді

першої інстанції щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні правовідносини, які виникають в ході підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних справах щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

Предметом дослідження є організація та тактика підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, в суді першої інстанції.

Методи дослідження включають комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, які застосовуються в юридичній науці, що обрані з урахуванням поставленої мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження.

Діалектичний метод забезпечив наукову розвідку явищ підтримання публічного обвинувачення привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем та дав змогу проаналізувати всі питання теми в їх розвитку, встановити взаємозв'язок і взаємну зумовленість, а також забезпечив глибше розуміння об'єкта дослідження через поєднання наукових положень і практичної діяльності відповідних уповноважених учасників кримінального провадження (підрозділ 1.1).

Історико-правовий – використаний для дослідження еволюції органів прокуратури, реалізації функції підтримання державного/публічного обвинувачення прокурором у кримінальному провадженні у контексті дії КПК України 1960 року та КПК України 2012 року та комплексного аналізу становлення розвитку підтримання публічного обвинувачення у суді першої інстанції у справах щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (підрозділ 1.1);

Методи *аналізу, синтезу* забезпечили опрацювання наукового доробку (підрозділи 1.1, 1.2., 1.3., 2.1., 2.2., 2.3.), положень нормативно-правових актів, слідчої, прокурорської та судової практики (підрозділи 2.1., 2.1., 2.3., 3.1., 3.2.), а також в

поєднанні із використанням методу *абстрагування* – формування проміжних за розділами та загальних висновків дисертації.

Системно-структурний – для визначення структури підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції, а також виокремлення основних компонентів організації та тактики такої діяльності у кримінальних справах щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (підрозділ 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Структурно-функціональний – забезпечив визначення потенціалу складових підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді першої інстанції, а також форм та методів його взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження (підрозділ 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Спостереження використано для одержання даних про особливості підтримання прокурором публічного обвинувачення та діяльності інших осіб, які залучаються ним в ході підтримання публічного обвинувачення (підрозділи 1.3., 2.1., 2.2., 2.3).

Мисленнєве моделювання забезпечило визначення особливостей підтримання прокурором публічного обвинувачення, які можуть виникати на досудовому розслідуванні, підготовчому судовому засіданні та під час судового розгляду, а *мисленнєвий експеримент* – дозволив здійснити апробацію наукових рекомендацій щодо підтримання публічного обвинувачення у суді в кримінальних справах щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Пошуково-бібліографічний метод забезпечив підбір літературних джерел за темою дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3., 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Методи соціологічної вибірки, опитування шляхом анкетування, інтерв'ювання та статистичного зведення використані для одержання від респондентів відомостей з питань теми дослідження (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3., 3.1., 3.2.).

Нормативно-правову та інформаційну основу дисертації склали Конституція України, кримінальне процесуальне, кримінальне законодавство України, міжнародні нормативно–правові акти, літературні джерела.

Емпіричну базу дослідження становлять: практика ЄСПЛ, Верховного Суду, матеріали 144 кримінальних проваджень щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем, розглянутих місцевими судами, аналітичні та статистичні матеріали Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, результати опитування 131 прокурора окружних та обласних прокуратур, з яких 85 мали досвід підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, а також особистий трьохрічний досвід роботи дисертанта слідчим у підрозділах Головного управління Національної поліції України у Львівській області та чотирьохрічний досвід роботи прокурором у окружних прокуратурах та обласній прокуратурі, зокрема, підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим комплексним дослідженням, у якому охоплені питання організації та тактики підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення чужого майна, вчиненого шляхом зловживання службовою особою службовим становищем, в суді першої інстанції. До основних положень, що містять наукову новизну, потрібно віднести такі:

уперше:

– визначено параметри ефективності тактики підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем: різноманітність джерел доказів; фокус на доведення суб’єктивної сторони злочину; підвищена увага до інтерпретації документів; обов’язковість акценту на експертизах; вибудовування цілісної доказової конструкції; систематизація матеріалів кримінального провадження за наявністю в них прямих та непрямих доказів

протиправної діяльності обвинуваченого; оцінка ймовірної лінії захисту та підготовка до її спростування; планування участі прокурора у проведенні судових процесуальних дій; візуалізація механізму вчинення злочину у формі його схеми з демонстрацією послідовності вчинення протиправних дій, осіб, які їх вчиняли та документів, у яких такі дії одержали своє відображення;

– визначено та обґрунтовано потребу забезпечити на системній основі реалізацію права потерпілого на підтримання обвинувачення у випадках, передбачених ч. 3 ст. 338, ч. 2 ст. 340 КПК України, та сформульовано пропозиції щодо доповнення ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» п. 23-1, який передбачає право потерпілих від кримінальних правопорушень на правничі послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону;

удосконалено:

– уявлення щодо структури підтримання публічного обвинувачення в суді, яку утворює системна сукупність взаємопов'язаних етапів діяльності прокурора, спрямованих на ефективне, послідовне та обґрунтоване доведення обвинувачення з дотриманням засад справедливого судочинства. До таких етапів віднесено: підготовку до судового розгляду; участь у підготовчому судовому засіданні; пояснення суті та меж обвинувачення; подання та дослідження доказів; участь у судових дебатах; моніторинг законності, обґрунтованості та виконання судового рішення;

– на підставі дослідження практики взаємодії сторони обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, наукові підходи до визначення взаємодії прокурора зі слідчим та оперативними підрозділами, як системи узгоджених процесуальних та управлінських рішень і дій, що реалізуються з метою забезпечення встановлення обставин кримінального правопорушення та притягнення винних осіб до відповідальності в межах компетенції зазначених суб'єктів під час досудового розслідування та судового розгляду. Для оптимізації інформаційного обміну між учасниками взаємодії сторони обвинувачення, визначення процесуальних інструментів прокурора щодо залучення слідчого, оперативних підрозділів для

підготовки та проведення процесуальних дій під час судового розгляду, оптимізації координації взаємодії старшим прокурором групи прокурорів з іншими прокурорами, слідчим та оперативним підрозділом під час досудового розслідування та судового розгляду запропоновано розробити та затвердити відповідну міжвідомчу інструкцію;

– рекомендації щодо змісту клопотання прокурора про порядок та обсяг дослідження доказів в частині обов'язкового визначення послідовного переліку доказів, які сторона обвинувачення вважає за доцільне дослідити, з його обґрунтуванням, а також пропозицій щодо обсягу дослідження доказів (оголошення змісту процесуальних документів повністю чи в частині, яка містить відомості, які мають значення для доказування у справі, наприклад, тільки заключної частини висновку експертизи, тощо). Сформульовані пропозиції щодо внесення відповідних змін до абзацу другого ч. 1 ст. 349 КПК України;

набули подальшого розвитку:

– на підставі європейських стандартів прокурорської діяльності, людиноцентричного підходу та концепції «Human security» уявлення про функцію підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді, яка за правовою природою має багатоаспектний, комплексний характер, поєднуючи правозахисну та обвинувальну складові, та одержує своє втілення в представленні інтересів особи, суспільства та держави шляхом доведення перед судом вини обвинуваченого доказами, одержаними відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства, та формування позиції щодо застосування заходів кримінально-правового впливу з урахуванням суспільної небезпечності кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила;

– уявлення про зміст функції підтримання публічного обвинувачення в суді шляхом виділення та розкриття змісту її ключових компонентів: захист прав і свобод людини, суспільства та держави; доведення вини; взаємодія з судом та стороною захисту в умовах змагального кримінального провадження; забезпечення справедливості;

– аргументація щодо потреби забезпечення єдності законодавчої термінології відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 129, п. 1 ч. 1. ст. 131-1 Конституції України шляхом заміни у ч. 3 та 4 ст. 22, ч. 2 ст. 26, п. 15 ч. 2 ст. 36, п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК, п. 2, 4 ч. 2 ст. 322, ч. 2 ст. 337, ст. 340, 341 КПК України та ст. 22 Закону України «Про прокуратуру» терміну «державне обвинувачення» на «публічне обвинувачення»;

– уявлення про перелік та зміст тактичних завдань, які стоять перед прокурором під час підготовчого судового засідання у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем, до числа яких віднесені: перевірка законності та обґрунтованості обвинувального акту відповідно до вимог ст. 291 КПК України; аргументоване реагування на клопотання сторін та ініціювання власних процесуальних дій; забезпечення представлення інтересів потерпілих і цивільних позивачів; ініціювання розгляду питань щодо запобіжних заходів, які пов'язані із продовженням, зміною або скасуванням запобіжних заходів з урахуванням існування ризиків, передбачених ст. 177 КПК України; ініціювання розгляду питання щодо обрання, заміни, продовження чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження; забезпечення підготовки до судового розгляду;

– положення щодо порядку та змісту короткого викладу публічним обвинувачем обвинувального акту. Для забезпечення дотримання під час судового розгляду принципу процесуальної рівності та врахування позицій сторін судового процесу запропоновано у ч. 4 ст. 347 КПК України передбачити з'ясування судом позицій сторін щодо короткого викладу обвинувального акту;

– положення щодо забезпечення координації роботи групи прокурорів шляхом впровадження інформаційно-телекомунікаційної системи робочого місця прокурора, взаємопов'язаної із ЄРДР, інформаційно-телекомунікаційною системою досудового розслідування та єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою, для ведення досьє обвинувачення у кримінальному провадженні, в якому на основі формули обвинувачення, викладеної у обвинувальному акті, здійснюватиметься узагальнення доказів, їх зміст, спосіб отримання та значення для доведення конкретних елементів складу злочину щодо кожного обвинуваченого за окремим

епізодом протиправної діяльності, та подання до суду процесуальних документів. Для реалізації цих пропозицій розроблений проект положення про інформаційно-телекомунікаційну систему "iПрокурор";

– рекомендації щодо підготовки та участі прокурора у судових допитах (свідків, експертів), дослідженні документів та речових доказів у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в частині обов'язкового залучення прокурором спеціальних знань, планування допиту, забезпечення підготовки свідків з метою одержання від них показань, ідентичних до наданих ними під час досудового розслідування, демонстрації взаємозв'язку досліджуваних документів, речових доказів з обставинами події кримінального правопорушення;

– рекомендації щодо змісту обвинувальної промови прокурора у дослідженій категорії кримінальних проваджень, зокрема в частині аналізу і оцінки зібраних та досліджених доказів із доведенням наявності події кримінального правопорушення і винуватості обвинуваченого, а також, за наявності заперечень сторони захисту, аргументованого підтвердження допустимості, належності та достовірності таких доказів.

Особистий внесок здобувача. Представлені в дисертації результати дослідження належать особисто здобувачу. Щодо тез доповіді, підготовленої спільно з З. Б. Никеруй на тему втілення Концепції «Прокурор громади» в діяльність органів прокуратури, авторству дисертантки належать положення щодо забезпечення балансу між традиційними функціями прокуратури та необхідністю дотримання принципів відкритості й прозорості у сфері безпеки і правосуддя.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, розроблені автором, можуть бути використані: а) у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень проблем підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, а також при дослідженні підтримання публічного обвинувачення у різних судових інстанціях та щодо суміжних кримінальних правопорушень (Акт впровадження у наукову діяльність

Львівського державного університету внутрішніх справ результатів дослідження від 02.02.2026 №3 (див. Додаток Д)); б) у правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування положень кримінального процесуального законодавства з метою більш точного вирішення організаційного, методичного, інформаційного забезпечення роботи органів прокуратури (див. Додатки Б, В, Г); г) у освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», при підготовці відповідних розділів підручників, навчально-методичних посібників, а також при проведенні занять з підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів. (Акт впровадження у освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ результатів дослідження від 02.02.2026 №12 (див. Додаток Д)).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та практичні рекомендації за дослідженням були обговорені і схвалені на засіданнях кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) Львівського державного університету внутрішніх справ. Окремі положення дисертації були оприлюднені на чотирьох науково-практичних заходах: «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування (м. Львів, 01 грудня 2023 року), «Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі. Львівський форум кримінальної юстиції (м. Львів, 19–20 вересня 2024 року)», «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (м. Львів, 29 листопада 2024 року), «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (м. Львів, 4 грудня 2025 року).

Публікації. Крім тез доповідей на науково–практичних заходах, результати дисертації опубліковано у чотирьох наукових статтях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б».

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота включає вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел (229 найменувань на 27

сторінках) та 6 додатків (на 49 сторінках). Обсяг основного тексту дисертації становить 166 сторінок. Загальний обсяг роботи – 260 сторінок.

Розділ 1. Теоретико-правові засади підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції

1.1. Сучасний стан наукових досліджень підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції

Відповідно до ст. 41 Конституції України «кожна особа має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, а також результатами інтелектуальної та творчої діяльності. Ніхто не може бути незаконно позбавлений права власності. Право власності є непорушним.» [86]. Згідно зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод «кожна юридична або фізична особа має право мирно володіти своїм майном. Позбавлення права власності допускається виключно в інтересах суспільства та за умов, визначених законом і загальними принципами міжнародного права» [168]. Наведені нормативні приписи є засадничими у забезпеченні правового захисту майна особи на національному та міжнародному рівнях.

Посилаючись на думку Н. Д. Еріашвілі, у своїй дисертації В. В. Дерновий справедливо зазначає, що важливою складовою забезпечення схоронності майнових прав є кримінально-правова протидія діянням, пов'язаним із привласненням, розтратою або заволодінням майном шляхом зловживання службовим становищем. Суспільна небезпечність такого виду злочинів полягає в тому, що їх вчиняють особи, які на підставі закону або договору (виконання службових чи посадових обов'язків, тощо) отримали доступ до чужого майна, тобто наділені певними повноваженнями власника щодо користування, володіння чи розпорядження ним. Такі відносини базуються не лише на правових нормах, а й на нормах моралі, що зумовлює значущість належної кримінально-правової реакції на відповідні злочини. Законодавство встановлює кримінальну

відповідальність за привласнення або розтрату ввіреного майна, як один з ефективних засобів боротьби з подібними посяганнями [40, с. 10].

Незважаючи на те, що на законодавчому рівні такі діяння були віднесені до корупційних лише після прийняття Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року [163], у науковій літературі вони розглядалися як корупційні ще з часу набуття чинності Кримінальним кодексом України 2001 року. Серед корупційних кримінальних правопорушень особливу складність у виявленні мають діяння, пов'язані з привласненням чужого майна шляхом зловживання службовим становищем, що обумовлює їх високий рівень латентності. Підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях цієї категорії потребує від сторони обвинувачення всебічного, повного та неупередженого проведення досудового розслідування, встановлення осіб причетних до вчинення злочину, вжиття необхідних заходів для відшкодування завданих збитків та конфіскації майна. Такі дії сприятимуть викоріненню корупційних схем та стабілізації економічної ситуації в державі. З огляду на викладене, для подальшого наукового дослідження даної проблематики слід з'ясувати стан наукових досліджень підтримання публічного обвинувачення у справах про корупційні кримінальні правопорушення.

Формування сучасної ефективної моделі підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції неможливе без урахування історичного досвіду, накопиченого в процесі еволюції вітчизняного кримінального процесу та практики слідчої і прокурорської діяльності. У зв'язку з цим дослідження історичних етапів формування та розвитку участі прокурора в кримінальному провадженні є важливою передумовою для глибокого розуміння сучасного стану правового регулювання, виявлення наявних проблем і розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства.

Розглянемо більш докладно різні етапи становлення та розвитку прокуратури в Україні. У цьому контексті слід зазначити, що представники

історичної та юридичної науки виділяють наступні ключові періоди формування прокуратури України: етап функціонування прокуратури як складової частини системи прокуратури Російської імперії від часів Петра I до подій лютого-жовтневих переворотів 1917 року (1722–1917 роки); етап діяльності прокуратури в період національно-визвольних змагань українського народу, що охоплює існування Української Центральної Ради (листопад 1917 – квітень 1918 року), Гетьманату (квітень – листопад 1918 року) та Директорії (листопад 1918 – лютий 1919 року); період радянської доби, що тривав з лютого 1919 до листопада 1991 року; сучасний етап функціонування прокуратури в незалежній Україні, який розпочався з проголошення незалежності і триває до сьогодні [120, с. 121].

В. В. Сухонос зазначає, що в різні історичні періоди в Україні існували три типи прокуратури: прокуратура наглядового типу, основною функцією якої був нагляд за додержанням законів; прокуратура обвинувального типу, що зосереджувалась на забезпеченні кримінального переслідування; а також прокуратура змішаного типу, для якої були характерні обидві функції – нагляд і підтримання кримінального обвинувачення – у рівній мірі [191, с. 44].

Р. М. Шестопапов поділяє період правозахисної діяльності прокуратури незалежної України на два етапи: доконституційний (1991 – 1996 роки) та післяконституційний (з 1996 року до теперішнього часу). Однією з форм реалізації правозахисної діяльності на після конституційному етапі автор вважає судове представництво прокурором у суді прав громадян і державних інтересів [216, с. 149–150].

Натомість Є. М. Попович виділяє п'ять історико-правових періодів розвитку інституту прокуратури в Україні: період входження Правобережжя до складу Речі Посполитої (1578 – 1795 роки); період включення України до складу Російської імперії (1722 – 1917 роки); період існування Української Народної Республіки (1917 – 1922 роки); радянський період (1922 – 1991 роки) та період незалежності, що розпочався у 1991 році [151, с. 15].

Г. А. Ніколайчук у своєму дисертаційному дослідженні на підставі аналізу нормативно-правових актів, що діяли у різні періоди та наукової доктрини,

умовно поділив еволюцію участі прокурора в судовому провадженні на три історичні періоди, кожен із яких включає кілька етапів:

1. Дорадянський період (від початку становлення прокуратури до її визнання повноцінним учасником кримінального процесу, зокрема в судовому провадженні):

– перший етап (1579 – 1864 роки) — характеризується формальним залученням прокурора до здійснення правосуддя, зокрема в межах розслідування окремих категорій злочинів. Його діяльність носила переважно наглядовий або адміністративно-судовий характер;

– другий етап (1864 – 1917 роки) — охоплює пореформений період у межах Російської та Австро-Угорської імперій, коли прокуратура почала виконувати функції повноцінного учасника судового провадження, передусім — у частині підтримання державного обвинувачення;

2. Радянський період:

– перший етап (1917 – 1920 роки) — в умовах короткотривалої незалежності прокуратура діяла при судових органах, а її участь зосереджувалася переважно на боротьбі з розкраданням державного майна та службовими злочинами;

– другий етап (1920 – 1933 роки) — створення колегії обвинувачів, нормативне закріплення процесуального статусу прокурора як сторони у кримінальному процесі;

– третій етап (1933 – 1955 роки) — централізація прокурорської системи та уніфіковане правове регулювання реалізації обвинувальної функції з єдиного державного центру;

– четвертий етап (1955 – 1991 роки) — поєднання функцій нагляду та підтримання обвинувачення в усіх стадіях кримінального провадження. Прокурор наділявся широкими повноваженнями, включаючи право витребування будь-якої справи із суду та внесення протесту на будь-який вирок;

3. Сучасний період (період незалежності України):

– перший етап (1991 – 2001 роки) — здійснюється законодавча трансформація функцій прокуратури: відбувається поступовий перехід від

радянської моделі, із закріпленням не лише функцій нагляду та обвинувачення, а й представництва інтересів держави та громадян у суді;

– другий етап (2001 – 2012 роки) — у контексті «малої судової реформи» прийнято низку законодавчих актів, що змінили підходи до реалізації державного обвинувачення в суді, зокрема через модернізацію інституту прокурорської участі;

– третій етап (2012 року – до сьогодні) — відбувається докорінне реформування діяльності прокурора у судовому провадженні, зокрема, через ухвалення нового Кримінального процесуального кодексу України (2012 р.) та Закону України «Про прокуратуру». Цей етап ознаменував остаточну відмову від радянської моделі реалізації прокурорських функцій [130, с. 59–89].

Водночас М. Я. Мавдрик запропонував власну періодизацію, яка включає: становлення прокуратури в період перебування України у складі Російської імперії та інших держав; нормативно-правове закріплення статусу прокуратури у період боротьби за незалежність (1917 – 1921 роки); створення та розвиток прокуратури в радянській Україні; правове оформлення прокуратури в законодавстві незалежної України та Конституції [114, с. 23].

Наукові дослідження щодо участі прокурора у кримінальному провадженні почали розвиватися у самостійному напрямі, відмінному від підходів пострадянських держав після здобуття Україною незалежності. Водночас, наукові здобутки в цій галузі залишалися пов'язаними з концептуальними засадами радянського періоду, однак обсяги досліджень значно зросли, а їх інтенсивність адаптувалася відповідно до етапів судово-правової реформи.

Значною є обставина, що майже всі провідні українські науковці у сфері кримінального процесу та теорії прокурорської діяльності сформулювали власне бачення проблем функціонування, сутності та перспектив розвитку прокурорських функцій у кримінальному провадженні. Зазначимо, що розвиток уявлень про правову природу функції підтримання публічного обвинувачення відбувався в контексті історичного розвитку принципу змагальності сторін у кримінальному провадженні.

Проблематика підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді, на відміну від інших функцій покладених на прокурора привертала дещо меншу увагу наукової спільноти. Одним із перших у незалежній Україні цю сферу досліджував І. В. Вернидубов [16]. У подальшому вказані питання стали предметом дисертаційних робіт В. В. Колодчина [83], Г. А. Ніколайчука [130], В. О. Середи [180] та інших.

Варто зазначити, що наукове розмежування досліджень прокурорської діяльності за стадіями судового провадження є менш вираженим порівняно з дослідженнями, присвяченими досудовому розслідуванню кримінального провадження, однак все ж стало об'єктом самостійних дисертаційних досліджень О. В. Бабаєвої [4], О. Б. Загурського [55], Н. О. Зражевської [63], Р. О. Кацавця [67], В. В. Луцика [111], М. П. Тахтарова [193] та інших.

Разом з тим, помітну наукову зацікавленість викликали проблеми зміни прокурором правової позиції в суді. Це питання розглядалося науковцями у загальному аспекті та в межах окремих форм його прояву, зокрема: О. В. Гончаровою [31], Я. О. Ковальновою [73], М. І. Петрушко [134], Н. О. Турмана [199], М. Ю. Черковою [211], В. Д. Юрчишиним [74] та іншими.

Окремим напрямом наукових досліджень стала участь прокурора у підтриманні публічного обвинувачення у провадженнях щодо окремих категорій кримінальних правопорушень. Так, Р. М. Крикливий досліджував участь прокурора у справах про шахрайство [93], Л. А. Легеза — про хабарництво [105], В. О. Остапець — у справах, що стосуються злочинів, вчинених неповнолітніми [132], І. В. Сукач — щодо ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів [189]. Слід зауважити, що попри значну широту відповідного напрямку наукових досліджень, він переважно зосереджується на питаннях кримінально-правової кваліфікації злочинів, закріпленої у положеннях Кримінального кодексу України. На нашу думку, така тенденція свідчить про наявність певної кризи наукової думки у сфері дослідження прокурорської діяльності. Це, зокрема, зумовлено вичерпанням дослідницького потенціалу в межах традиційних наукових підходів, а також спробами розширення предмета дослідження шляхом

інтеграції положень кримінального права, криміналістики та методик розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Разом з тим, проблематика здійснення публічного обвинувачення у справах щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції залишається недостатньо розробленою, що зумовлює необхідність подальших ґрунтовних досліджень у цьому напрямі.

Як зазначає Г. В. Кохан, корупція є явищем, яке притаманне усім країнам світу, включаючи Україну [89, с. 4]. На думку С. М. Серьогіна, корупція зародилася разом із формуванням державності та показує суперечність між обмеженими ресурсами для задоволення потреб і прагненням посадових осіб використовувати своє службове становище для задоволення особистих та групових інтересів [183, с. 174].

С. С. Рогульський пропонує трактувати поняття «корупція» як протиправне прийняття немайнових і майнових благ, переваг та послуг особами, уповноваженими на виконання функцій держави або прирівняними до них за законом, з використанням ними свого правового статусу. До того ж, під корупцією розуміється також підкуп службових осіб фізичними або уповноваженими представниками юридичних осіб з метою отримання певних привілеїв [175, с. 10].

У свою чергу, О. О. Акімов підкреслює, що корупція має не лише соціальну, але й психологічну та моральну природу, оскільки вона нерозривно пов'язана з поведінкою людини. Відповідно, корупція є способом мислення, що визначає стиль життя [1, с. 181].

З. С. Варналій розглядає корупцію як одну з найсерйозніших інституційних загроз національній безпеці України. Особливістю корупції в українських реаліях, на його думку, є її інтегрованість у формальну економіку, де вона виступає результатом легального статусу суб'єктів господарювання, зокрема об'єктів критичної інфраструктури. При цьому корупційні відносини базуються на здатності переводити суспільні блага в тіньовий обіг задля особистої вигоди [14, с. 60–61].

М. І. Марич наголошує, що всі існуючі на сьогодні визначення корупції мають спільну ознаку — вони стосуються державних органів як носіїв публічної влади. Водночас деякі дослідники акцентують на важливості формування спеціалізованих дефініцій, що враховують особливості функціонування органів державної влади [115, с. 311–316].

Доцільно зазначити, що в Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року закріплено правове визначення поняття «корупція». Згідно із законом, корупцією вважається використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди, а також надання або обіцянка неправомірної вигоди зазначеним особам з метою схилити їх до протиправного використання службових повноважень. Попри те, що у цьому визначенні акцент зроблено на отриманні неправомірної вигоди, це не виключає можливості визнання корупційним діянням випадків привласнення чужого майна, вчинених шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

На думку С. Ж. Лазаренка, сучасна корупція має низку характерних ознак, зокрема: її політизація, тобто переміщення з бізнес-середовища у сферу публічної влади; інтернаціоналізація та глобалізація корупційних процесів; трансформація корупційних зв'язків у стабільні, системні схеми; ускладнення виявлення та контроль над грошовими потоками, що мають корупційне походження; маскування корупційних діянь під формально законні операції [102, с. 120–121]. Посадові особи, які отримують владні повноваження, часто усвідомлюють, що використання наданих повноважень може забезпечити особисту матеріальну вигоду, яка значно перевищує офіційну заробітну плату. У зв'язку з цим, багато хто з них обирає шлях протиправного збагачення за рахунок державних ресурсів.

Загалом, узагальнюючи наукові підходи до розуміння корупції, доцільно перейти до розгляду стану наукових досліджень щодо її розслідування та підтримання публічного обвинувачення, складовою якої є і привласнення чужого майна, вчинене шляхом зловживання службовим становищем.

У своєму ґрунтовному дослідженні «Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із корупцією» (2012) науковиця Н. В. Кимлик проаналізувала досудове розслідування корупційних правопорушень, виокремивши в ньому два етапи — загальний і предметний, які розмежовуються моментом повідомлення особі про підозру. Вона надала, відповідно до норм КПК України 2012 року, практичні поради щодо дій слідчого у випадках тиску або незаконного втручання в розслідування. Також удосконалила тактичні й методичні підходи до розслідування таких злочинів, враховуючи різні слідчі ситуації, що можуть виникати, та окреслила наукові підходи до системи протидії корупції в Україні, запропонувавши напрямки її вдосконалення [69, с. 10–11].

У дисертації «Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» (2015) С. С. Кулик зробив висновки, що підготовка до таких злочинів часто включає використання фіктивних суб'єктів господарювання, укладення підроблених договорів, відкриття банківських рахунків і фальсифікацію документів. Серед способів приховування злочинної діяльності він назвав фіктивне банкрутство, знищення документів і майна, ліквідацію підприємств, а також перешкоджання перевіркам і ревізіям. Предметами злочину здебільшого виступають: готівка в національній валюті (45,6 %), кошти на банківських рахунках (29,5 %), готівка в іноземній валюті (14,9 %), матеріальні цінності (10,6 %) і цінні папери (2,3 %). Крім того, автор визначив особливості тактики проведення обшуків, оглядів і допитів як основних слідчих (розшукових) дій у рамках розслідування корупційних правопорушень [100, с. 7, 121].

В рамках аналізу сучасного стану досліджень предмета доказування у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів, заслуговує на увагу дисертаційне дослідження О. А. Льозного «Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів у сфері службової діяльності» (2018). Автором запропоновано визначення поняття «спеціальний предмет доказування» як сукупність юридично значущих фактів, що встановлюються на підставі норм кримінального та кримінального

процесуального права, можуть деталізуватися положеннями інших нормативно-правових актів і підлягають встановленню в кожному окремому кримінальному провадженні відповідної категорії. У межах дослідження також обґрунтовано необхідність диференційованого тлумачення способу вчинення злочину: у вузькому значенні — як конкретного способу реалізації суспільно небезпечного діяння, а в широкому — як процесу, що включає підготовку до злочину, його безпосереднє вчинення та дії, спрямовані на приховування [112, с. 135].

Не менш значущими є результати наукового дослідження А. В. Шевчишена «Проблеми доказування стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» (2019). У межах даної роботи: виокремлено та охарактеризовано пошуково-пізнавальні можливості окремих видів типових слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, які застосовуються в кримінальних провадженнях цієї категорії, зокрема тих, що мають на меті здобуття доказів, реалізацію розшукових завдань або виконують обидві функції; обґрунтовано необхідність віднесення до обставин, що підлягають доказуванню стороною обвинувачення, фактів отримання вигодо одержувачем доходів не лише від майна, здобутого внаслідок вчинення корупційного правопорушення, а й від грошових коштів, одержаних шляхом прямих інвестицій, укладення договорів позики, розміщення банківських вкладів тощо. Також сформульовано рекомендації щодо конфіскації відповідних активів у межах кримінального провадження [212, с. 29–30].

Водночас дисертація О. О. Цивінського «Відповідальність за заволодіння чужим майном, вчинене службовою особою, за кримінальним правом України» (2023) присвячена дослідженню кримінальної відповідальності за заволодіння чужим майном службовими особами, з акцентом на проблемні аспекти правового регулювання, кваліфікації таких діянь та удосконалення відповідного законодавства. У роботі проаналізовано дискусійні питання щодо визначення змісту понять «заволодіння майном», «службова особа», «використання службового становища», охарактеризовано проблеми тлумачення складів

кримінальних правопорушень, передбачених КК України. Обґрунтовано необхідність уточнення законодавчого визначення службової особи, з урахуванням виконання владних чи управлінських функцій, а не лише посадового статусу. Досліджено зарубіжний досвід, проведено аналіз особливостей суб'єктивної та об'єктивної сторін відповідних правопорушень, а також межі караності таких діянь. У дисертації запропоновано зміни до норм Кримінального кодексу України як в межах чинної редакції, так і в контексті можливої нової кодифікації, з метою більш ефективного розмежування правопорушень, індивідуалізації відповідальності та вдосконалення санкцій [208].

У дисертаційному дослідженні В. В. Дем'яновського «Основи методики розслідування привласнення, заволодіння військовим майном шляхом зловживання службовим становищем, вчиненого військовою службовою особою» (2024) проведено комплексне криміналістичне дослідження порядку розслідування привласнення та заволодіння військовим майном шляхом зловживання службовим становищем, вчиненого військовими службовими особами. Автор проаналізував історичні та правові аспекти кримінальної відповідальності за такі правопорушення, вивчив іноземний досвід і чинне законодавство України, описуючи його недоліки. У роботі визначено криміналістичну характеристику цього злочину, описано типові слідчі ситуації, способи вчинення, тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій, а також форми та особливості взаємодії між слідчими органами. На основі аналізу практики та емпіричних даних запропоновано рекомендації щодо удосконалення методики розслідування таких злочинів, які вже впроваджуються у діяльність ДБР і можуть бути використані у науковій, освітній та практичній сферах [37].

О. А. Семенюк у дисертації «Використання спеціальних знань під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» (2024) на монографічному рівні обґрунтувала наукові засади та розробила криміналістичні методичні рекомендації щодо використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, передбачених ст. 191 КК України. Авторка здійснила глибокий аналіз

вітчизняних наукових джерел, узагальнила досвід використання спеціальних знань у різних галузях (будівництво, торгівля, банківська сфера, лісове господарство, оборонно-промисловий комплекс тощо) та запропонувала їх класифікацію залежно від виду експертизи й сфери вчинення злочину. Особливу увагу приділено формам залучення спеціалістів (процесуальній, організаційній та змішаній), особливостям їхньої участі в слідчих діях, призначенню судових експертиз, видам експертних досліджень та документації, що є їхнім об'єктом. Уперше запропоновано комплексну класифікацію документів, які направляються на економічні, товарознавчі та інженерно-технічні експертизи, що значно підвищує ефективність розслідування зазначеної категорії злочинів [179, с. 29–30].

Таким чином, викладене свідчить про відсутність окремого цілісного дослідження, присвяченого особливостям підтримання публічного обвинувачення у справах щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовим становищем у суді першої інстанції, що підкреслює актуальність обраної теми. Підтримання публічного обвинувачення у справах цієї категорії ускладнене як з точки зору процесуального керівництва, так і з погляду організації досудового розслідування. Основними труднощами є: встановлення повного кола співучасників злочину; недостатньо ретельне досудове розслідування та неповне вивчення об'єктивної сторони кримінального правопорушення, зокрема щодо дій посадових осіб підприємств, установ і організацій, а також інших учасників.

Попри наявність певних наукових напрацювань, що стосуються корупційної проблематики та розслідування привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем, цих досліджень недостатньо для формування тактики та належної організації підтримання публічного обвинувачення у справах зазначеної категорії. Водночас зазначенні напрацювання становлять цінне підґрунтя для удосконалення теоретико-правового розуміння предмета доказування та практики досудового розслідування у справах про корупційні злочини та можуть слугувати теоретичною базою для подальшого проведення нашого дослідження.

1.2. Сутність та правове регулювання підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції

Після набуття членства у Раді Європи Україна зобов'язалася впроваджувати практики правоохоронних та судових органів, які характерні для правових та демократичних держав. Їх розвиток є необхідною умовою для адаптації країни до світових стандартів у сфері кримінальної юстиції. Тому одним із пріоритетних напрямів діяльності держави сьогодні є вдосконалення системи правоохоронних органів та визначення їх завдань відповідно до найкращих міжнародних практик. В Україні у сфері кримінальної юстиції важливу роль відіграють саме органи прокуратури, які виконують одну з ключових функцій – підтримання публічного обвинувачення в суді. Прокурор, як ключовий учасник кримінального процесу, зобов'язаний забезпечувати дотримання законності та протистояти порушенню прав і свобод людини. На сьогодні, в діяльності прокуратури, в контексті підтримання публічного обвинувачення в суді, постає проблема забезпечення прав і свобод людини та втілення людиноцентричного підходу в кримінальний процес, що передбачає відхід від обвинувального ухилу та активний захист прав усіх учасників процесу, а також необхідність розвитку законодавства, в частині розширення можливостей органів прокуратури в забезпеченні дотримання прав людини [144, с. 176–177].

Це, у свою чергу, зумовлює необхідність комплексного наукового аналізу правового забезпечення реалізації прокурором повноважень щодо підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції. У цьому контексті, Д. С. Мукієнко слушно зазначає щодо трактування у правничій літературі поняття «правове регулювання», зокрема як: 1) специфічний процес впливу держави на суспільні відносини за допомогою юридичних норм; 2) юридична функція держави, що націлена на упорядкування поведінки учасників суспільних відносин відповідно до вимог правових норм, обов'язковість яких забезпечується авторитетом державної влади та підтримується суспільством; 3) процес

впорядкування, юридичного закріплення, охорони та розвитку суспільних відносин за допомогою права та комплексу правових засобів [124, с. 319-323].

Оснoву нoрмативно-правoвoгo рeгулювaння дiяльнoстi прoкурaтури Укрaїни стaнoвить зaкoнoдaвствo Укрaїни. Кoнституцiйний Суд Укрaїни тлумачить поняття «зaкoнoдaвствo» як сукупнiсть зaкoнiв Укрaїни, мiжнaрoдних дoгoвoрiв, щo рaтифiкoванi Вeрхoвнoю Рaдoю Укрaїни, укази Прeзидeнтa Укрaїни, дeкрeти i пoстaнoви Кaбiнeту Мiнiстрiв Укрaїни, прийнятi в мeжaх iхнiх пoвнoвaжeнь тa Кoнституцiї Укрaїни [171, с. 59]. Тoму ж нoрмативну бaзу, щo рeгулює oбвинувальну функцiю прoкурaтури, дoцiльно пoдiлити нa: 1) зoвнiшню — aкти, щo приймaютьсa пoзa систeмoю oрганiв прoкурaтури (Кoнституцiя, зaкoни, пoстaнoви ВРУ, укази Прeзидeнтa, aкти КМУ, мiжнaрoднi дoгoвoри), у рoзрoблeннi яких прoкурaтурa мoжe брaти учaсть; 2) внутрiшню — вiдoмчi нoрмативнi aкти, щo мaють суттєвe знaчeння для oрганiзaцiї дiяльнoстi прoкурaтури [13, с. 56].

Мiжнaрoднo-правoвi стaндaрти прoкурoрськoї дiяльнoстi щoдo пiдтримaння публiчного oбвинувaчeння, зaкрiплeнi в низцi нoрмативних aктiв. Oснoвним сeрeд них є Рeкoмeндaцiя Rec(2000)19 Кoмiтeту мiнiстрiв Рaди Єврoпи, якa визнaчae, щo прoкурoри прeдстaвляють дeржaву, зaбeзпeчуючи дoтримaння зaкoну в кримiнaльнoму прoцeсi з урaхувaнням прaв лoдини тa eфeктивнoстi судoчинствa [169].

Я. Тoлoчкo зaзнaчae, щo нe мeнш вaжливoю тaкoж є Рeкoмeндaцiя CM/Rec(2012)11, якa встaнoвлює стaндaрти дiяльнoстi прoкурoрiв пoзa мeжaми кримiнaльнoгo прoцeсу, зoкрeмa щoдo дoступу грoмaдян дo прaвoсуддя тa принципiв пeрeгляду судoвих рiшeнь [197, с. 99]. Рeкoмeндaцiя Пaрлaмeнтськoї Асaмблeї 1604 (2003) пiдкрeслює: 1) рoль прoкурoрa в зaхистi прaв лoдини нe мae oбмeжувaти дoступ грoмaдян дo прaвoсуддя; 2) при рoзширeннi пoвнoвaжeнь прoкурoрiв нeoбхiдно гaрaнтувaти iхню нeзaлeжнiсть; 3) iхня дiяльнiсть мae oбмeжувaтися кримiнaльним пeрeслiдувaнням i зaхистoм публiчних iнтeрeсiв, iншi функцiї мaють викoнувaти oкрeмi oргaни [224]. Кeрiвнi принципи щoдo рoлi

осіб, які здійснюють переслідування зобов'язують дотримуватись прав людини та сприяти справедливому й ефективному правосуддю [187, с. 224].

В самореалізації України, як європейської держави одним з першочергових завдань є забезпечення прав та свобод людей, які перебувають під її юрисдикцією. Права і свободи людей забезпечуються шляхом застосування принципу верховенства права в системі державних органів. На сьогодні в Україні одними із найважливіших органів, які здатні забезпечити дотримання прав і свобод людини стали органи прокуратури, процесуальна діяльність котрих в першу чергу ґрунтується на основному законі держави – Конституції України. Прокурор є ключовим учасником процесу, який здійснює нагляд за додержанням законів з моменту внесення відомостей до ЄРДР до набрання вироком суду законної сили і саме його участь у процесі здатна забезпечити дотримання прав і свобод людей.

Згідно з вимогами ст. 131-1 Конституції України [86], в Україні діє прокуратура, яка здійснює підтримання публічного обвинувачення в суді, що підкреслює пріоритетність цієї функції в її діяльності.

Спираючись на висновки І. В. Рогатюка [172, с. 146–148] О. В. Крайнікова вдало акцентує на визначальній ролі функції обвинувачення в системі кримінально-процесуальних функцій. Саме вона є підґрунтям для реалізації інших функціональних елементів кримінального процесу. Як зазначає дослідниця, історичний розвиток інституту обвинувачення засвідчує його еволюцію від приватного до публічного характеру. Спочатку ініціатива щодо підтримання обвинувачення покладалась безпосередньо на потерпілого, що було характерним для періоду Київської Русі [91, с. 192]. Однак через особисту зацікавленість потерпілих, обмеженість в процесуальних знаннях, а також ризики, пов'язані з протистоянням правопорушнику, такий підхід часто унеможлилював ефективне притягнення винного до відповідальності. З огляду на ці фактори, у процесі формування правової держави функція обвинувачення зазнала суттєвих трансформацій — від приватного до публічного обвинувачення, що реалізується від імені держави.

На нашу думку, підтримання публічного обвинувачення в суді – є функцією, що передбачає забезпечення дотримання закону і захисту суспільних інтересів при вчиненні кримінальних правопорушень. Це реалізується через виконання завдань покладених на прокурора кримінально-процесуальним законодавством України, які спрямовані на всебічне, повне та неупереджене дослідження всіх обставин, виявлення особи, причетної до кримінального правопорушення, оцінку доказів і застосування норм Кримінального кодексу України та відповідних заходів покарання [96]. Виконання цих завдань прокурором потребує системного підходу у виробленні стратегії та тактики доведення обставин події кримінального правопорушення в суді. Прокурор зобов'язаний довести обсяг обвинувачення, вказаний в обвинувальному акті, прийняти правильне рішення щодо змін або доповнень до обвинувачення, а також переконати суд у обґрунтованості своєї позиції стосовно винуватості обвинуваченого за відповідною статтею КК України. Крім того, необхідно довести доцільність запропонованого суду покарання, що відповідає тяжкості злочину та особі обвинуваченого, чи викласти позицію про невинуватість обвинуваченого, спираючись на фактичні дані подані суду, за наявності для цього підстав – відмовитися від обвинувачення, пропонуючи суду винести виправдувальний вирок та закрити справу. Безумовно, що така ситуація є свідченням неякісної діяльності прокурора як процесуального керівника, не вірної оцінки ним системи зібраних доказів у кримінальному провадженні та перспектив доведення вини обвинуваченого в суді. Але в діяльності прокурора не має бути принципу обвинувачення за будь-яку ціну, всупереч встановленим про подію кримінального правопорушення фактам, навіть на стадії судового розгляду кримінальної справи.

Людиноцентричність як пріоритет соціального аспекту в рішеннях важливих внутрішніх питань закріплена в Конституції України [86], яка чітко зазначає, що Україна є поміж іншого соціальною та правовою державою. Стаття 3 підкреслює, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», а головним обов'язком держави є забезпечення прав і свобод людини.

В українському суспільстві утворився стереотип людиноцентричного підходу в державному управлінні, який зосереджений на задоволення потреб громадян. Він виступив одним зі складових згуртування громадянського суспільства в 2004 і 2012 роках та чинення спротиву не справедливим та протиправним рішенням влади. На сьогодні концепт людиноцентричності увійшов на програмному рівні у 2020 році в діяльність Кабінету Міністрів України, а саме, що «державна – це створений громадянами сервіс, головним завданням якого є вирішення існуючих проблем та відвернення потенційних загроз для громадян шляхом забезпечення балансу інтересів різних частин суспільства» [165], забезпечуючи баланс інтересів суспільства.

І. Грищенко вірно зазначила, що людиноцентричний підхід сформував нове світосприйняття, яке спрямоване на створення гуманного суспільства з умовами для економічного та соціального прогресу. Інтеграція тут означає зближення політичних, правових, економічних та культурних систем держав для взаємодії між територіями [35, с. 36].

Запровадження людиноцентричного підходу в діяльність органів державної влади бере початок з доповіді Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) під назвою «Нові виміри безпеки людини» 1994 року [131], в якій запропоновано перейти від традиційного розуміння глобальної безпеки до концепції, яка захищає кожну особистість. Таким чином і виникла концепція «Human Security», яка базується на чотирьох основних принципах: універсальності, який вказує, що проблема злочинності та порушення прав людини, стосується всіх людей, незалежно від їх громадянства; трансграничності, який свідчить про глобальні виклики, такі як голод і хвороби, які не стримуються державними кордонами; безпеки, який в першу чергу зосереджує акцент на превентивних заходах; людиноцентризму, який акцентує увагу на правах, свободах і добробуті людини.

Україна є членом ООН та взяла на себе зобов'язання дотримуватись принципів «Human Security» та її суверенітет передбачає відповідальність за захист осіб, які перебувають на її території. Якщо ж права та свободи людини

порушуються через недотримання закону, принцип невторчання замінюється на міжнародну відповідальність за захист, включаючи попередження, реагування та відновлення.

Людиноцентричний підхід у правових механізмах потребує активного врахування індивідуальних інтересів, потреб та прав кожної людини. У контексті України це означає підготовку і впровадження на законодавчому рівні заходів спрямованих на захист прав індивідуально. Людиноцентричний підхід передбачає створення умов для рівного доступу до правосуддя, правоохоронної діяльності, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних сфер для всіх громадян, без будь-якої дискримінації. Це викликає потребу прийняття законів і політичних стратегій для забезпечення відповідності законодавства міжнародним стандартам у сфері прав людини, зокрема у сфері підтримання публічного обвинувачення в суді. Тому ж ключовим аспектом є зосередження зусилля на розвиток та підтримку людиноцентричного підходу у системі підтримання публічного обвинувачення, що сприяє побудові справедливого, відкритого та рівноправного суспільства для всіх його членів [144, с. 177–181; 145, с. 108–109].

Питання реалізації прокурором функції підтримання публічного обвинувачення в суді перебуває в центрі уваги як наукової спільноти, так і практикуючих юристів. У межах кримінального провадження прокурор виконує надзвичайно важливу функцію – представляє загальнодержавні та загальносуспільні інтереси, реалізуючи їх через обвинувальну діяльність у суді. Відповідно до закріплених у КПК України принципів, судовий розгляд ґрунтується на засадах змагальності та процесуальної рівності сторін. У цьому контексті особливого значення набуває професійна діяльність публічного обвинувача, зокрема його обґрунтованість правової позиції, активність, а також вміння ефективно формулювати, подавати та досліджувати докази в суді. Як слушно зазначає В. О. Серета, належне виконання прокурором покладених на нього завдань є одним із ключових чинників, що сприяють забезпеченню невідворотності кримінального покарання за вчинене правопорушення та притягнення винної особи до відповідальності [181, с. 4].

Проблеми підтримання обвинувачення в суді були викладені в роботах І. Гловюк, О. Дудорова, О. Крайнікової, І. Курбатова, А. Лапкіна, В. Нагорної, І. Рогатюка, В. Середи, В. Топчія, М. Хавронюка, В. Юрчишина та інших. Вказаними науковцями досліджено правовий статус прокурора у кримінальному процесі, окреслено зміст діяльності прокурора, його основні завдання під час підтримання публічного обвинувачення в суді. Проте питання захисту прав особи під час кримінального провадження та втілення людиноцентричного підходу в діяльність органів прокуратури на належному науковому рівні не отримало достатньої уваги, що вимагає його окремого дослідження.

Під час розгляду кримінальних проваджень у суді обов'язкова участь не лише обвинуваченого, а й прокурора як державного обвинувача. Це забезпечує змагальність процесу, дозволяючи сторонам сприймати обставини справи, висловлювати свої позиції щодо доказів і зберігати неупередженість суду. Прокурор не лише доводить винуватість обвинуваченого, а й має не допускати безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності особи, збираючи виправдувальні докази. Таким чином, прокурор може забезпечити дотримання прав усіх учасників кримінального процесу, виконуючи правозахисну функцію і підтримуючи публічне обвинувачення відповідно до конституційних вимог. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Як вірно зазначає О. М. Дуфенюк утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [46, с. 181].

В. Юрчишин та інші автори зазначили, що загальна процесуальна функція обвинувачення, яку здійснюють органи прокуратури у кримінальному провадженні, поділяється законодавцем на дві частини: обвинувачення у матеріальному та процесуальному значеннях. На їхнє бачення, матеріальну частину прокурорської діяльності, що спрямована на забезпечення матеріально-правової підстави обвинувачення (підготовка та затвердження обвинувального акта), слід розглядати як підготовку кримінального позову. Другу ж частину прокурорської діяльності, яка спрямована на забезпечення процесуальних підстав обвинувачення – доведення обвинувачення перед судом з метою забезпечення

кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин – слід визначити як підтримання публічного обвинувачення в суді [225, с. 91–92].

На думку О. О. Дудорова та М. І. Хавронюка в основі функції публічного обвинувачення лежить певна діяльність органів прокуратури, що складає самостійний специфічний вид державної діяльності взагалі, у сучасних умовах спрямованої на західні зразки, де обвинувачення за своєю суттю зводиться до кримінального переслідування. Функцію обвинувачення необхідно розуміти у статиці як окреме поняття, термін і у динаміці, коли ця функція практично здійснюється, тобто коли обвинувачення функціонує заради активної поведінки осіб, які є сторонами обвинувачення [45, с. 210].

Аналізуючи положення кримінального процесуального законодавства І. В. Рогатюк зосереджує увагу на тому, що публічне обвинувачення завжди спрямовано проти конкретної особи. У кожному випадку воно є персоніфікованим і складається з виявлення цієї особи. Сутність публічного обвинувачення полягає в сукупності дій прокурора з відстоювання перед судом обвинувального акту про передбачене законом кримінальне правопорушення, що його вчинила особа, яка перебуває на лаві підсудних [174, с. 79].

Розглядаючи в загальному зміст та сутність функції підтримання публічного обвинувачення в суді, слід зазначити, що її реалізація у кримінальному процесі не є виключною прерогативою прокурора. О. В. Крайнікова, наголошує що у передбачених КПК України випадках, повноваження щодо підтримання обвинувачення можуть бути покладені на потерпілого. Відповідна можливість підтримання обвинувачення потерпілим прямо передбачена чинним КПК України. При цьому на законодавчому рівні використовується термін «обвинувачення», а не «державне» чи «публічне обвинувачення», підкреслюючи тим самим виключну роль прокурора, як представника публічного обвинувачення. Така можливість надається у разі відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення або його зміни у зв'язку із зменшенням обсягу обвинувачення чи пом'якшенням правової кваліфікації [91, с. 193]. Наявність правового механізму відмови прокурора від підтримання

обвинувачення є закріпленим на законодавчому рівні та відповідає положенням ст. 62 Конституції України. У випадку відсутності належних та допустимих доказів доцільність продовження обвинувачення втрачається.

Для мінімізації ризику прийняття прокурором необ'єктивного рішення про відмову від обвинувачення, законодавець встановив додаткові гарантії. Так, застосування ч. 1 ст. 340 КПК можливе лише за умови погодження відповідних процесуальних документів із прокурором вищого рівня (крім випадків, коли рішення приймає Генеральний прокурор). Крім того, альтернативним запобіжником виступає передбачене КПК право потерпілого підтримувати обвинувачення в суді у передбачених законом випадках.

Цілком обґрунтованою є дефініція поняття «відмова від підтримання публічного обвинувачення», запропонована О. В. Зеленко та О. В. Крайніковою. Вчені вбачають у цьому процесуальному явищі спеціальний інститут, що передбачає припинення прокурором активної обвинувальної діяльності, розпочатої на стадії досудового розслідування [91, с. 193; 62, с. 8].

Відповідно до ч. 1 ст. 338 КПК України, прокурор має право змінити обвинувачення, шляхом зміни обсягу або правової кваліфікації. Така зміна базується на ново виявлених фактичних обставинах кримінального правопорушення. При цьому ч. 3 цієї статті передбачає, що якщо змінене обвинувачення стосується менш тяжкого злочину або передбачає зменшення його обсягу, головуючий зобов'язаний поінформувати потерпілого про його право на підтримання обвинувачення у первинному обсязі. У КПК України передбачено ще один випадок, коли потерпілий може зайняти самостійну процесуально-правову позицію з боку сторони обвинувачення – відмови прокурора від підтримання обвинувачення в суді (ч. 2 ст. 340 КПК України). У наведених випадках очевидно є відсутність у останнього професійних компетентностей самостійно підтримувати обвинувачення. Для забезпечення на системній основі реалізації права потерпілого на підтримання обвинувачення у випадках, передбачених ч. 3 ст. 338, ч. 2 ст. 340 КПК України, пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» п. 23-1, який передбачає право

потерпілих від кримінальних правопорушень у випадках, передбачених ч. 3 ст. 338, ч. 2 ст. 340 КПК України – на правничі послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону.

Поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, умови його початку, а також особливості відшкодування шкоди потерпілому, регулюються нормами глави 36 КПК України (ст.ст. 477 – 479), таке провадження розпочинається виключно за наявності заяви потерпілого щодо визначених категорій злочинів або кримінальних проступків, яка і є юридичною підставою для проведення досудового розслідування. Хоча чинний КПК України не містить розгорнутого визначення правової природи обвинувачення, що підтримується потерпілим, можна зробити висновок, що така діяльність є особливою формою підтримання обвинувачення, яка не має ознак публічного (державного) характеру [91, с. 193–194]. Зазначене підтверджується самим змістом КПК, де при визначенні прав потерпілого використовується термін «обвинувачення», без зазначення його державного або публічного характеру [150, с. 8-10]. Крім того, зміст дефініції «публічне обвинувачення» свідчить про те, що така форма процесуальної діяльності виключно належить до компетенції прокурора.

Аналіз чинного кримінального процесуального законодавства України дозволяє дійти висновку, що функцію сторони обвинувачення в кримінальному провадженні виконують декілька процесуальних суб'єктів, наділених відповідними повноваженнями. Зокрема, до суб'єктів обвинувачення належать слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник або законний представник — у випадках, прямо передбачених положеннями КПК України. Функція обвинувачення реалізується на всіх основних стадіях кримінального процесу — від моменту повідомлення про підозру до розгляду справи судом першої інстанції та перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку. Важливо підкреслити, що реалізація функції обвинувачення відбувається у різних процесуальних формах, специфічних для кожного суб'єкта, що входить до складу сторони обвинувачення. Так, слідчий, керівник органу досудового розслідування та прокурор здійснюють

обвинувачення переважно через вчинення процесуальних дій, спрямованих на документальне оформлення підозри, складання обвинувального акту, звернення до суду з відповідними процесуальними документами тощо. Їхня діяльність у структурі сторони обвинувачення є інституційно оформленою, що забезпечує дотримання принципів публічності, змагальності та процесуальної справедливості.

Доречними вбачаються роздуми науковців у розрізі дослідження сутності публічного обвинувачення про те, що джерелом публічного обвинувачення є діяльність органів досудового розслідування, зусиллями яких особа, викрита як така, що вчинила кримінальне правопорушення, має постати перед судом. Тому, підтримання публічного обвинувачення в суді – логічне продовження тієї функції кримінального переслідування, яку прокурор виконував на стадії досудового розслідування. Це обвинувачення не називають публічним, тому що в процесі розслідування воно ще може змінюватися або доповнюватися, тобто не є остаточним. Після затвердження або складання прокурором обвинувального акту воно набуває характеру публічного (офіційного) обвинувачення від імені держави [127, с. 210].

Неможливо не погодитися з думкою В. В. Топчія та І. С. Курбатової, що під час розгляду кримінальної справи прокурор має на меті захист прав і свобод людини, що визначає його діяльність у суді. Ці цілі поділено на три рівні залежно від їх важливості. Перший рівень фокусується на забезпеченні захисту природних прав і свобод громадян та охоплює не лише захист прав обвинуваченого, а й відшкодування збитків, завданих потерпілому, юридичній особі чи державі. Другий рівень підкреслює важливість забезпечення основних прав і свобод громадян. Завдання прокурора під час кримінального процесу полягає в тому, щоб не допустити порушення гарантованих Конституцією України прав і свобод усіх учасників та оперативно реагувати на їх порушення. Третій рівень акцентує на необхідності гарантій прав і свобод, які забезпечують ефективне виконання функцій усіма учасниками процесу. Це включає право на доступ до матеріалів

справи, можливість заявляти клопотання та оскаржувати дії органів досудового розслідування [101, с. 159–165].

Функція «підтримання публічного обвинувачення» є важливою частиною кримінально-процесуальної діяльності прокурора, оскільки забезпечує контроль за дотриманням законності в ході кримінального процесу та гарантує дотримання принципу верховенства права для втілення людиноцентричного підходу в діяльність органів прокуратури. Декомпозиція цієї функції через призму забезпечення виконання завдань кримінального провадження дозволила виділити в ній такі компоненти:

– захист прав і свобод людини, суспільства та держави, який через публічне обвинувачення забезпечує припинення протиправної діяльності та притягнення винних у кримінальних правопорушеннях до відповідальності;

– доведення вини, тобто сторона обвинувачення зобов'язана представити суду достатні докази, які підтверджують поза розумним сумнівом провину підсудного;

– взаємодія з судом та стороною захисту в умовах змагального кримінального провадження, використовуючи судові процесуальні дії пошуково–пізнавального характеру для формування судових доказів у кримінальному провадженні та використання їх для обґрунтування власної процесуально-правової позиції;

– забезпечення справедливості, яке полягає у тому, що обвинувачення має діяти, враховуючи як інтереси потерпілого, суспільства та держави, так і виходячи з правових та етичних норм відповідності застосування засобів кримінально-правового впливу особі правопорушника, прагнучи не лише засудження, але й своєчасного врахування всіх обставин справи, в тому числі і тих, які виправдовують особу, в першу чергу, під час досудового розслідування, зокрема, для забезпечення своєчасного припинення кримінального переслідування особи, а у випадках не вірної кримінально-правової кваліфікації, не доведення вини особи під час судового розгляду – визнання таких фактів [143, с. 308–313].

До прокурора, який виконує функцію обвинувача в суді, пред'являються закріплені на законодавчому рівні вимоги. Підтримка публічного обвинувачення є одним із ключових аспектів його роботи та основним обов'язком. Окрім цього, прокурор повинен дотримуватися Конституції та законів України, гарантувати конституційні і процесуальні права учасників кримінального судочинства. Він зобов'язаний брати активну участь у дослідженні доказів та сприяти повному розгляду справи, а також забезпечувати об'єктивність у процесі обвинувачення, підтримуючи його тільки в межах доведеності для забезпечення прийняття законного й справедливого процесуального рішення. Прокурор також повинен реагувати на серйозні помилки і порушення законності, виявлені під час досудового розслідування, не переносючи їх визнання на стадію судового розгляду.

З огляду на викладене, функція обвинувачення в кримінальному процесі має складну правову природу та реалізується через діяльність різних суб'єктів, які діють відповідно до своєї компетенції, процесуального статусу та характеру кримінального правопорушення. Такий підхід забезпечує гнучкість кримінального провадження та адаптивність його механізмів до конкретних правових ситуацій. Сутність функції підтримання обвинувачення в суді складає комплекс форм та методів, через які прокурор здійснює свою процесуальну діяльність в суді. Публічне обвинувачення є центральним елементом судового процесу, навколо якого зосереджуються зусилля всіх учасників кримінального провадження. Обвинувачення, викладене в обвинувальному акті, та підтверджуючі його докази формують основний предмет судового розгляду. Крім того, прокурор, підтримуючи обвинувачення, має виконувати також роль правозахисника, використовуючи можливість змінювати або відмовлятися від обвинувачення та висувати нове обвинувачення, захищаючи інтереси усіх сторін кримінально-правового конфлікту. Не декларативна, а реальна, стабільна практика діяльності прокурорів із забезпечення прав і свобод людини, може посилити втілення людиноцентричного підходу в діяльність органів прокуратури

і ще більше наблизити її до європейських стандартів у сфері кримінальної юстиції [143, с. 308–313; 144, с. 176–181].

Функцію підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді пропонується розуміти як представлення інтересів особи, суспільства та держави шляхом доведення перед судом вини обвинуваченого доказами, одержаними відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства та формування позиції щодо застосування заходів кримінально-правового впливу з урахуванням суспільної небезпечності кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

1.3. Поняття та структура підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції

Останні роки українське суспільство живе в умовах жорстокої та нічим не виправданої збройної агресії з боку росії, спрямованої проти державності, суверенітету, територіальної цілісності України, а також засад демократичного устрою. Паралельно з цими викликами країна переживає глибокі структурні зміни, пов'язані з її прагненням інтегруватися до Європейського Союзу, що підтверджується наданням Україні статусу кандидата на членство в ЄС. У цьому складному процесі прокуратура, як невід'ємна частина системи правосуддя, відіграє важливу роль у зміцненні верховенства права, захисті прав і свобод людини, притягненні винних до відповідальності, зокрема за міжнародні злочини, а також у забезпеченні законності, стабільності та безпеки в державі. Водночас доречно зазначити, що в більшості держав з міцною правовою структурою на прокуратуру покладається одна із основних функцій, зокрема підтримання обвинувачення в суді. На даний час не є виключенням й існуюча в Україні система органів прокуратури. Відповідно до ст. 131-1 Конституції України, в нашій державі є прокуратура, яка здійснює: підтримання публічного обвинувачення в суді [86], однак згідно з Законом України «Про прокуратуру» на прокуратуру

покладається функція підтримання державного обвинувачення в суді [166]. Так, на сьогодні постає ключове питання: яке все ж таки обвинувачення підтримують прокурори, реалізуючи основну функцію, «державне» чи «публічне»?

Визначення змісту та сутності основних функцій органів прокуратури, зокрема щодо підтримання публічного (державного) обвинувачення у кримінальних провадженнях в суді першої інстанції, викликали інтерес в науковців і дотепер є предметом суперечок та дискусій. Визначається це, зокрема, відповідальністю та особливою складністю такого виду діяльності. Проблематику даного питання неодноразово висвітлювали багато вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: В. Долежан, Ю. Дьомін, О. Назарук, І. Рогатюк, С. Патюк, І. Шульган та інші, однак однозначного вирішення питання співвідношення понять публічне та державне обвинувачення так і не відбулося.

Наказом Генерального прокурора №489 «Про затвердження стратегії розвитку прокуратури на 2021–2023 роки» від 16 жовтня 2020 року було визначено напрями вдосконалення прокурорської діяльності: забезпечення високого рівня якості та ефективності реалізації конституційних функцій прокуратури; ефективна координація діяльності у сфері протидії злочинності та функціонування системи кримінальної юстиції загалом; розвиток професійних компетентностей працівників органів прокуратури; підвищення рівнів відкритості та довіри громадськості до прокуратури; етика, доброчесність прокурорів і дисциплінарна відповідальність; забезпечення незалежності прокурорів і прокурорське самоврядування, соціальне забезпечення прокурорів [129].

В основу стратегії покладено удосконалення функцій прокуратури задля гармонізації у сфері українського законодавства відповідно до міжнародно-правових стандартів. Підтримання публічного (державного) обвинувачення є пріоритетною функцією, недоліки нормативного регулювання якої обумовлюють виникнення проблем у ході практичної діяльності та потребують належного нормативного врегулювання, що отримало своє відображення у Стратегії розвитку прокуратури на 2025–2028 роки, затвердженої наказом Генерального прокурора від 08 жовтня 2025 року №332. У цій Стратегії виокремлено основні

пріоритети розвитку прокуратури, якими стали: людиноцентричність, забезпечення дотримання прав та інтересів потерпілих, свідків та інших учасників кримінального провадження; система управління, орієнтована на результат відповідно до встановлених пріоритетів кримінальної політики; комплексна цифрова трансформація; сучасна та ефективна система управління людським капіталом; відкритість, підзвітність та незалежність [128].

Одним з основних напрямів розвитку прокуратури на наступний період залишається вдосконалення її функціонування відповідно до європейських стандартів, із фокусом не лише на забезпеченні невідворотності покарання, але й на дотриманні прав людини, протидії катуванням, захисті свідків і потерпілих. Прокуратура продовжує впроваджувати прозорі та відкриті процедури, підвищуючи професіоналізм і добросовісність персоналу, цифровізуючи процеси задля ефективного збору даних, аналітики та безпеки. У рамках Стратегії розвитку прокуратури на 2025–2028 роки визначено ключові напрями інституційного розвитку, зокрема зміцнення незалежності прокурорів, посилення координуючої ролі прокуратури в системі правосуддя, реагування на виклики воєнного часу та переслідування міжнародних злочинів, а також формування підґрунтя для повоєнного відновлення й подальшої інтеграції України до Європейського Союзу. Для цього розробляється операційний план моніторингу та оцінки ефективності реалізації стратегічних цілей [128].

Під терміном «обвинувачення» слід розуміти офіційне доведення до відома особи компетентним органом твердження про вчинення цією особою правопорушення, яке нормою загального характеру визнається осудним і за яке встановлюється відповідальність карного та попереджувального характеру [3, с. 22].

І. В. Рогатюк звернув увагу на те, що сутність кримінально-процесуальної функції обвинувачення складає регламентоване законом спрямування діяльності суб'єктів обвинувачення (слідчого, прокурора, потерпілого та цивільного позивача, їх представників), що здійснюється шляхом твердження винуватості конкретної особи, яка вчинила злочин, і полягає у формуванні та пред'явленні

обвинувачення, застосування до неї заходів процесуального примусу, у тому числі запобіжних заходів, збирання доказів винуватості цієї особи і обґрунтування кримінальної відповідальності обвинуваченого перед судом [172, с. 11].

Слід також вказати, що суть обвинувачення покладає в себе центральний шлях кримінально-процесуальної діяльності щодо виявлення особи, яка є винною у вчиненні кримінального правопорушення, та крім цього, доведення та підтримання в суді пред'явленого їй обвинувачення, яке втілюється поетапно та в залежності від реалізації своєї діяльності учасниками кримінального процесу.

У Кримінальному процесуальному кодексі виокремлюється поняття «державне обвинувачення», як процесуальна діяльність прокурора, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення [96]. Однак, дане поняття є однією з форм публічного обвинувачення та не в повному обсязі розкриває всю суть обвинувачення [91, с. 193].

Словосполучення «публічне («publicus») обвинувачення» походить від латинської і означає: «суспільний», «народний». Внаслідок євроінтеграційних процесів його вжито у законодавстві України. У всякому разі, саме його використано у Рекомендації Rec(2012)11 Комітету міністрів державам-учасникам «Про роль публічних обвинувачів поза системою кримінальної юстиції» Комітету Міністрів Ради Європи. В них визначено, що «публічні обвинувачі» – це державний орган, який від імені суспільства й у суспільних інтересах забезпечує правозастосування в разі, якщо порушення закону має наслідком кримінальне покарання, з урахуванням, з одного боку, прав особи, а з другого – потрібної дієвості системи кримінальної юстиції [167].

Як зазначив В. В. Долежан, у Конституції України підтримання публічного обвинувачення в суді постановлено на перше місце серед інших функцій прокуратури, що певною мірою відображає підходи Європейського співтовариства до ролі прокурора, який передусім розглядається як публічний обвинувач у системі кримінального судочинства [42, с. 30].

На думку І. І. Шульгана поняття «публічне обвинувачення» є дещо ширшим від поняття «державне обвинувачення» і означає, що прокурор у кримінальному провадженні виступає тепер не тільки від імені держави, а й від імені всього суспільства (принаймні більшої його частини) [219, с. 239].

У своїх працях Ю. М. Дьомін переплітає публічне обвинувачення з публічними правовідносинами, публічними органами влади [48, с. 21].

С. Патюк приходиться до висновку, що публічне обвинувачення виконується в інтересах всього суспільства (і держави зокрема), а державне обвинувачення буквально може здійснюватися тільки в інтересах держави, її органів та посадових осіб, які можуть не відстоювати волю більшості суспільства, тому термін «публічне обвинувачення» лінгвістично захищає і державні інтереси, і суспільні інтереси й потерпілого у кримінальному провадженні [133].

Розглядаючи точки зору науковців з цього питання, слід підкреслити, що функція підтримання державного обвинувачення поступово трансформувалася у функцію підтримання публічного обвинувачення, оскільки діяльність органів прокуратури є відкритою та спрямованою на досягнення підвищення довіри населення до органів прокуратури, що є публічним проявом і означає що її реалізація зобов'язує прокурора дотримуватися засад законності, справедливості та об'єктивності.

Водночас «державне» обвинувачення є вузьчим ніж «публічне», оскільки під час підтримання обвинувачення в суді основним завданням, яке покладається на прокурора є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень; охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження та підтримання застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального процесу. Тобто підтримуючи обвинувачення прокурор діє як в інтересах держави, так і суспільства в цілому [141, с. 430–432].

У постанові від 26.09.2019 Велика палата Верховного Суду зауважила, що термінологічна колізія в частині конституційно-правового та галузевого визначення функції прокуратури може бути пояснена гармонізацією

конституційно-правового регулювання функціонування органів прокуратури з відповідними міжнародними стандартами. Відповідно до п. 12 Керівних принципів ООН щодо ролі обвинувачів, прийнятих восьмим Конгресом ООН з профілактики злочинності і поводження з порушниками (27 серпня – 7 вересня 1990 року), при виконанні своїх обов'язків обвинувачі захищають державні інтереси, діють об'єктивно, належним чином враховують положення підозрюваного та жертви і звертають увагу на всі обставини, що мають відношення до справи, незалежно від того вигідні або не вигідні вони для підозрюваного. Тож, на думку Верховного Суду державні інтереси з огляду на концепцію загального інтересу, прав і свобод людини, по суті є тотожними публічним інтересам [152].

Беручи участь у судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, прокурор, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені законодавством, зобов'язаний вирішувати покладені на нього Кримінальним процесуальним кодексом України завдання та сприяти виконанню вимог закону про всебічний, повний об'єктивний розгляд справ та постановленню судових рішень, що ґрунтуються на законі. Зокрема, підтримуючи обвинувачення прокурор повинен спрямовувати свою діяльність на захист особи, суспільства та держави, що в черговий раз підтверджує необхідність підтримання саме публічного обвинувачення та надає унікальності органам прокуратури.

Основне завдання покладене кримінально процесуальним кодексом України на органи прокуратури є захист інтересів суспільства та особи, яким внаслідок вчинення кримінального правопорушення завдано шкоди, спонукає до досягнення мети, яку закріплено в Конституції України, як підтримання публічного обвинувачення в суді. Такий погляд звісно ж співвідноситься з принципом верховенства права та сучасними тенденціями зростання правової держави. Забезпечення права на справедливість, є найважливішою гарантією захисту прав і свобод людини та громадянина, закріплених Конституцією України [141, с. 430–432; 142, с. 79-81].

Реформування механізму кримінальної юстиції потребує не тільки оновлення нормативно-правової бази і приведення чинного законодавства до європейських зразків, а також окреслює різноаспектну і масштабну роботу з приводу покращення і перегляду навичок і знань, котрими має володіти належний суб'єкт кримінального процесу, зокрема прокурор. В рамках визначених Конституцією України функцій прокуратури прокурор в суді підтримує публічне обвинувачення [86], що є продовженням кримінального переслідування. Це свідчить про те, що його діяльність в суді є продовженням функції процесуального керівництва досудовим розслідуванням за своїм змістом і призначенням. Проте, публічне обвинувачення реалізується у специфічних формах, передбачених кримінальним процесуальним законодавством та за допомогою правових засобів, характерних саме для судового провадження. Якщо, як вірно зазначає І. В. Гловюк, діяльність прокурора під час досудового провадження полягає в процесуальному керівництві досудовим розслідуванням та прийнятті процесуальних рішень щодо його завершення, то під час судового провадження – фокусується на кримінальному переслідуванні, тобто на доведенні в суді позиції про те, що особа вчинила кримінальне правопорушення та необхідності притягнення її до кримінальної відповідальності за скоєне [25, с. 167–168, 322].

Оскільки лише суд має повноваження приймати рішення щодо винуватості особи чи невинуватості, судове провадження для прокурора є частиною кримінального процесу, яка потребує ретельної підготовки та визначення структури підтримання публічного обвинувачення.

Положення кримінального процесуального кодексу визначають структуру судового провадження у першій інстанції, яка полягає у виокремленні його стадій: 1) підготовчого судового засідання; 2) судового розгляду; 3) судових дебатів; 4) останнього слова обвинуваченого; 5) постановлення і проголошення судового рішення [96]. Однак, кримінальний процесуальний закон не містить визначення структурних складових підтримання публічного обвинувачення в суді.

Питання, пов'язані з обвинувальною діяльністю, завжди були предметом обговорення серед науковців і практиків у сфері кримінальної юриспруденції через складність і високу відповідальність цієї діяльності. Особливої уваги заслуговують дослідження таких науковців, як І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, А. В. Лапкіна, С. М. Меркулова, І. В. Рогатюка, І. І. Шульган, Л. Ю. Янкової та інших. Проте проблема підтримання обвинувачення прокурором стає ще більш актуальною в період реформування національного законодавства та активного нормотворчого процесу, спрямованого на продовження інтеграції європейських стандартів в прокурорську діяльність.

На наш погляд, структура підтримання публічного обвинувачення в суді – це система етапів та компонентів, які прокурор має виконати для ефективного доведення винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення під час судового процесу. Ця структура забезпечує логічну та послідовну подачу доказів суду з метою доведення вини обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення та дотримання засад правосуддя.

Лексичним значенням поняття «структура» є взаєморозміщення та взаємозв'язок складових частин цілого; будова; устрій; організація чого-небудь [186].

Проблематика структури підтримання публічного обвинувачення в суді є багатогранною і охоплює різноманітні аспекти, які можуть впливати на ефективність обвинувачення та якість правосуддя. Основними з них є:

– *якість підготовки кримінального провадження*. Недостатність підготовки до судового розгляду проявляється в обмеженні часу на підготовку кримінального провадження у зв'язку із завантаженістю прокурорів, що призводить до неповноти аналізу доказів. Окрім цього обмежені ресурси надані прокурору свідчать про відсутність доступу до достатньої кількості ресурсів для збору та оцінки доказів, що також може вплинути на результат кримінального провадження;

– *подання доказів*. Основними причинами неефективності доведення винуватості особи перед судом є визначення допустимості доказів, які можуть

бути отримані органом досудового розслідування не в передбачений КПК України спосіб та взаємодія зі свідками, зокрема труднощі з їх доставлянням до суду та наданням ними показів протягом тривалої процедури судового розгляду;

– *складність судового процесу*. По своїй природі судовий розгляд може бути складним у зв'язку із кількістю учасників процесу та затягуванні ними тривалості судових засідань, що може призводити до втрати доказів або зміни показань;

– *етичні та професійні стандарти*. Слід зауважити, що даний аспект полягає у конфлікті інтересів, тобто можливості виникнення конфліктів між обов'язками прокурора та інтересами суспільства. До того ж вплив з боку зовнішніх організацій або політичних структур може порушувати незалежність прокурора;

– *комунікація з громадськістю*. З метою підвищення довіри населення до органів прокуратури постає питання у прозорості обвинувачення, тобто важливості пояснення громадськості ролі прокурора у кримінальному процесі та сутності обвинувачення. У справах з високим суспільним резонансом є випадки тиску з боку громадськості на публічних обвинувачів;

– *захист прав підсудного*. Необхідність дотримання принципів справедливого судочинства і забезпечення прав підсудного супроводжує дотримання балансу між обвинуваченням і захистом. Внаслідок цього існує ризик упередженості прокурора, що може негативно вплинути на об'єктивність розгляду справи;

– *моніторинг та аналіз результатів*. Будова стратегії обвинувачення у кримінальному провадженні потребує ретельного вивчення судової практики, а також поточного (протягом судового процесу) та ретроспективного (після його завершення) моніторингу та аналізу для корегування/вироблення подальших дій прокурора з підтримання публічного обвинувачення.

В Рекомендації R (2000) 19 «Про роль прокуратури в системі кримінального правосуддя» Комітету Міністрів Ради Європи від 6 жовтня 2000 року описано, що прокурор у системах кримінального правосуддя приймає рішення щодо початку та продовження кримінального переслідування, підтримує обвинувачення в суді

та подає апеляції на окремі судові рішення. У деяких правових системах прокурори також відповідають за реалізацію національної політики у боротьбі зі злочинністю, адаптуючи її до реалій на місцях і в регіонах; проводять, керують та здійснюють нагляд за слідством; забезпечують потерпілих необхідною допомогою та підтримкою; розглядають альтернативи кримінальному переслідуванню та контролюють виконання судових рішень [169].

Водночас, в Рекомендації Rec(2012)11 Комітету міністрів державам-учасникам «Про роль публічних обвинувачів поза системою кримінальної юстиції» Комітету Міністрів Ради Європи описано, що публічними обвинувачами вважаються державні органи, які від імені суспільства та в його інтересах забезпечують правозастосування, коли порушення закону призводить до кримінального покарання. Вони повинні балансувати між захистом прав осіб і забезпеченням ефективності кримінальної юстиції. Публічні обвинувачі в будь-якій кримінальній системі приймають рішення щодо ініціювання чи продовження обвинувачення, представляють обвинувачення в суді та мають право оскаржувати чи подавати апеляції на судові рішення [167].

Доречною є думка С. М. Меркулова, що реалізація функції обвинувачення має процедурний характер, що органічно вписується в стадії кримінального провадження і етапи цих стадій. Однак, у науковій літературі виділяють окремі етапи цієї реалізації: формулювання та пред'явлення обвинувачення, підтримання обвинувачення, зміна обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення, а також відмова від обвинувачення [118, с. 155]. Окрім цього формулювання обвинувачення прокурором здійснюється не лише в обвинувальному акті, а також й на чергових етапах [119, с. 456–457]. Отож, в ході процедури судового розгляду воно отримує так званий розвиток і наповнення, отримуючи кінцевий вираз в обвинувальній промові прокурора.

Посилаючись на нормативно-правові акти Офісу Генерального Прокурора І. І. Шульган дійшла висновку, що підтримання публічного обвинувачення в суді є логічним продовженням функції кримінального переслідування, яку прокурор здійснював на стадії досудового розслідування. Професійна підготовленість та

активна позиція обвинувача під час судового розгляду кримінального провадження є ключовим елементом для забезпечення неминучості покарання за скоєний злочин і притягнення особи до кримінальної відповідальності [219, с. 238–240; 220, с. 99].

І. В. Рогатюк звертає увагу на підготовку прокурора до підтримання державного обвинувачення, як на аналіз інформації, одержаної в ході вивчення матеріалів кримінального провадження; формулювання кола і послідовності запитань, що під час судового процесу потребують з'ясування; планування дій під час судового розгляду націлених на збирання і перевірку доказів, які доводять версію обвинувачення; виокремлення тактики підтримання публічного обвинувачення [173, с. 87–98].

В. О. Гринюк описав механізм функції обвинувачення, як систему взаємозалежних елементів інструментального, суб'єктного, засадничого, процедурного характеру, що ґрунтуються на нормативній та інформаційній (матеріальній) основі, яка націлена на забезпечення аргументованої кримінальної відповідальності особи, що скоїла кримінальне правопорушення (телеологічна основа). Структура механізму функції обвинувачення включає в себе суб'єктний, процедурний, засадничий та інструментальний елементи [33, с. 160].

У своїх напрацюваннях Л. Ю. Янкова, як організаційний складник підтримання обвинувачення виокремлює структурні елементи у судових стадіях кримінального провадження, зокрема: підготовку прокурора щодо підтримання державного обвинувачення; інформаційно-аналітичне забезпечення підтримання державного обвинувачення; взаємодію сторони обвинувачення під час підтримання державного обвинувачення. Водночас нею запропонована типова структурна модель підготовки до підтримання державного обвинувачення, яка складається з таких елементів: аналіз матеріалів кримінального провадження; аналіз матеріалів оперативно-розшукової справи; визначення суб'єктів, із якими повинна бути організована взаємодія під час підтримання державного обвинувачення; складання плану підтримання державного обвинувачення [227, с. 327–331].

Розглядаючи точки зору науковців з цього питання, слід зазначити, що на рівні Офісу Генерального прокурора відсутнє нормативне визначення структури підтримання публічного обвинувачення в суді, що на наше переконання, негативно впливає на єдність практики такої діяльності та на її якість, оскільки підтримання публічного обвинувачення прокурором у суді — складний і багатогранний процес, що потребує ретельної підготовки та професійної майстерності. Результати узагальнення практики діяльності прокурорів під час судового розгляду в суді першої інстанції (див. додаток А (результати опитування прокурорів), а також власний професійний досвід, дають підстави для виокремлення етапів підтримання публічного обвинувачення.

Першим етапом є підготовка до судового розгляду, що включає аналіз матеріалів кримінального провадження, ретельне вивчення доказів та підготовку плану обвинувачення. Зокрема, план обвинувачення — внутрішній робочий документ, що складається прокурором для організації ефективного підтримання обвинувачення в суді, в ході складання якого прокурор описує зібрані в результаті досудового розслідування докази, які в майбутньому буде подавати суду. Він не є обов'язковим або формально затвердженим процесуальним документом, але може використовуватись, як практичний інструмент для структуризації дій прокурора під час судового розгляду та спрощення в подальшому роботи групи прокурорів.

Другий етап — початок судового процесу. На цьому етапі прокурор бере участь у судових засіданнях, подає необхідні клопотання та заяви, що стосуються призначення справи до розгляду по суті.

Третій етап включає пояснення суті обвинувачення, де прокурор дає оцінку резонансності факту вчинення кримінального правопорушення, формуючи основну лінію обвинувачення, з перших хвилин слухання аргументує свою позицію, пояснює правові норми та відповідає на запитання суду та захисту, щоб забезпечити всебічне розуміння обвинувачення, а також оголошує обвинувальний акт.

Четвертим важливим етапом є подання доказів. Прокурор для початку подає суду запропонований порядок дослідження доказів, зокрема в письмовому вигляді, аргументуючи позиції викладені в порядку. За результатами ухвалення судом встановленого порядку надає суду документи, речові докази, висновки експертів та взаємодіючи з учасниками процесу вживає заходів для виклику свідків та експертів, які можуть підтвердити чи прояснити деталі вчинення кримінального правопорушення.

Участь у судових дебатах — ще один важливий аспект діяльності прокурора, де він взаємодіє з адвокатами, висвітлюючи контраргументи та обґрунтовуючи свої твердження. У цій частині він узагальнює надані докази, висловлює свою оцінку їх значення і формулює пропозиції до суду щодо винесення вироку.

Завершальним етапом є моніторинг виконання рішення суду. Після винесення вироку, прокурор здійснює перевірку на законність, обґрунтованість та вмотивованість рішення суду, вирішує питання щодо його оскарження у разі наявності для цього підстав, контролює його виконання, забезпечуючи дотримання вимог законодавства [139].

Таким чином, хоча обставини кожного кримінального провадження унікальні, описана структура містить загальні для всіх судових розглядів в суді першої інстанції компоненти діяльності прокурора. Організація діяльності прокурора з підтримання публічного обвинувачення має відбуватися з огляду на ці етапи. Це забезпечує системність та планомірність підготовки та реалізації стратегії підтримання публічного обвинувачення.

З огляду на викладене, слід зазначити, що у КПК України та в Законі України «Про прокуратуру» не використовується поняття «публічне обвинувачення», як це закріплено у Конституції України та міжнародних актах, однак Україна позиціонує себе, як правова, демократична та соціальна держава, в якій інтереси громадян стоять вище за все, а органи прокуратури здійснюють встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Юридичним парадоксом є

використання у п. 4 ч. 1 ст. 129, п. 1 ч. 1. ст. 131-1 Конституції України, а також в наказі Офісу Генерального прокурора від 30 вересня 2021 року №309 «Про організацію діяльності прокурорів» терміну «публічне обвинувачення», а в КПК України та Законі України «Про прокуратуру» – «державне обвинувачення». Тому, виходячи з норм міжнародного права та основного закону держави, яким і започатковано в законодавстві України поняття саме «публічного обвинувачення», з метою удосконалення та визначення діяльності прокуратури відповідно до міжнародних стандартів, цілком логічним є використання єдиного формулювання для однієї із функцій прокуратури «підтримання публічного обвинувачення» та закріплення її на законодавчому рівні у ч. 3 та 4 ст. 22, ч. 2 ст. 26, п. 15 ч. 2 ст. 36, п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК, п. 2, 4 ч. 2 ст. 322, ч. 2 ст. 337, ст. 340, 341 КПК України та ст. 22 Закону України «Про прокуратуру».

Реформування кримінальної юстиції потребує не тільки зміни законодавства, але й покращення підготовки та знань прокурорів, особливо у підтриманні публічного обвинувачення. Структура судового провадження визначена законодавством, проте чітких положень щодо підтримання публічного обвинувачення, як діяльності прокурора на законодавчому рівні немає, що ускладнює ефективність цієї функції. Успішне підтримання публічного обвинувачення в суді вимагає врахування багатьох факторів. Важливо забезпечити належну підготовку кримінальних проваджень, дотримуватися етичних стандартів, ефективно взаємодіяти з усіма учасниками процесу і враховувати права підсудного, щоб забезпечити справедливий судовий процес. Відсутність типової законодавчо затвердженої структури підтримання публічного обвинувачення ускладнює роботу прокурорів, оскільки кожне кримінальне провадження має свої особливості. Проте можна виділити основні етапи, які сприятимуть ефективному виконанню цієї функції: підготовка до судового розгляду, участь у судовому процесі, пояснення суті обвинувачення, подання доказів, участь у судових дебатах та моніторинг виконання рішення суду. Ця структура допоможе оптимізувати роботу прокурорів та покращити організацію їх діяльності у суді.

Висновки до розділу 1

1. Станом на сьогоднішній день правовий захист майнових прав особи в Україні ґрунтується на конституційних гарантіях та міжнародно-правових актах. Фундаментальним принципом, що визначає обов'язок держави забезпечувати дієві механізми кримінально-правового захисту від посягань, що вчиняються, шляхом зловживання службовим становищем, є непорушність права власності. Вчинення службовими особами привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовим становищем, підриває довіру до публічної служби та вимагає належної кримінально-правової реакції держави через корупційний характер даної категорії кримінальних правопорушень. Складність виявлення таких діянь та висока латентність обумовлюють потребу у постійному моніторингу проявів вчинення таких злочинів, розвитку механізму їх вчинення, практики досудового розслідування та підтримання публічного обвинувачення в суді для забезпечення якісного виконання завдань кримінального провадження.

2. Історичний розвиток органів прокуратури в Україні показує довготривалу еволюцію підходів до реалізації функції підтримання публічного обвинувачення — від наглядного до правозахисного. Проведений різними науковцями аналіз історичних періодів розвитку прокуратури як державної інституції та функцій, які на неї покладені, свідчить про постійне реформування і адаптацію функції підтримання державного/публічного обвинувачення в суді до нових суспільно-правових реалій. У незалежній Україні наукове дослідження участі прокурора в судовому процесі формувалося під впливом реформ і є результатом поступового відходу від радянської правової традиції. Попри значну кількість робіт, присвячених загальним питанням прокурорської діяльності, дослідження, що розкривають особливості підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях, зокрема, щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, усе ще є фрагментарними.

3. Інтегрованість корупції в економічні процеси, їх глобалізація, політизація та ускладнення виявлення формують необхідність спеціалізованих підходів до

досудового розслідування її кримінально-караних проявів та доказування в ході судового розгляду у справах про корупційній кримінальні правопорушення. У науковій літературі широко досліджена тема корупції, як правового, соціального та морального явища, що свідчить про її системний та комплексний характер. Наукові праці, присвячені розслідуванню корупційних злочинів, зокрема, привласненню майна, одержаному шляхом зловживання службовим становищем, зосереджені переважно на криміналістичних та кримінально-правових аспектах: рекомендаціях щодо проведення слідчих дій, встановленні предмета доказування, використанні спеціальних знань, особливостях кваліфікації. Ці напрацювання формують цінну теоретичну основу, однак вони лише частково охоплюють питання прокурорської діяльності в суді. Відсутність цілісного комплексного дослідження, присвяченого саме підтриманню публічного обвинувачення у справах про привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем у суді першої інстанції, засвідчує наявність прогалини у наукових дослідженнях. Узагальнення практики діяльності сторони обвинувачення у таких кримінальних провадженнях свідчить про відсутність належного методичного забезпечення з питань організації процесуального керівництва, ускладненого як роботою групою прокурорів процесуальних керівників, склад якої може змінюватися, так і складністю доказування, обумовленого вчиненням привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем у співучасті, багатоепізодним характером протиправної діяльності, великою кількістю джерел доказів, дослідження яких потребує застосування спеціальних знань, що впливає на формування складної моделі обґрунтування доказами формули обвинувачення, яка має бути не просто презентована, а послідовно відстоювана в суді прокурором у змагальному кримінальному провадженні.

4. Після набуття Україною членства в Раді Європи особливої актуальності в контексті адаптації вітчизняної системи кримінальної юстиції до сучасних міжнародних та європейських стандартів набула проблематика вдосконалення інституту підтримання публічного обвинувачення в суді. У цьому зв'язку ключовим елементом реалізації державою своїх право забезпечувальних та

правозахисних функцій є діяльність прокурора, як публічного обвинувача в суді. Функція підтримання публічного обвинувачення в суді має складну правову природу, яка охоплює процесуально-правовий та матеріально-правовий виміри. Логічним завершенням кримінального переслідування, розпочатого на стадії досудового розслідування, виступає публічне обвинувачення, що є офіційно сформованою позицією від імені держави щодо встановлених у кримінальному провадженні обставин.

5. Механізми зміни та відмови від обвинувачення, закріплені в КПК України, виконують функцію гарантій справедливості судового розгляду, однак потребують подальшого вдосконалення. Доцільним є перегляд окремих процесуальних приписів з метою зміцнення процесуальної незалежності прокурора та запобігання надмірному впливу вищих посадових осіб на його діяльність. Натомість законодавче регулювання участі потерпілого як суб'єкта обвинувачення залишається недостатньо деталізованим, що ускладнює практичну реалізацію його прав у випадках відмови прокурора від підтримання обвинувачення. Відтак існує об'єктивна потреба у вдосконаленні відповідних положень кримінального процесуального законодавства для забезпечення реальної рівності сторін та балансу інтересів усіх учасників кримінально-правового конфлікту.

6. Сучасний підхід до розуміння діяльності прокурора у кримінальному провадженні має передбачати не тільки доведення винуватості обвинуваченого, а й виконання ним правозахисної функції, яка має бути скоординована на недопущення безпідставного кримінального переслідування. Це відповідає людиноцентричній моделі кримінального провадження, яка утверджується в Україні під впливом міжнародних документів, зокрема рекомендацій Ради Європи та концепції «Human Security». Застосування такого підходу передбачає посилення ролі прокурора у забезпеченні прав людини та реалізації принципу верховенства права. Узагальнення міжнародних стандартів, Стратегій розвитку прокуратури 2021–2023 та 2025–2028 роки засвідчило, що національна модель прокуратури цілеспрямовано адаптується до концепції *public prosecution service*,

що вимагає закріплення єдиної термінології «публічне обвинувачення» на законодавчому рівні, зокрема шляхом внесення відповідних змін до ст. 36 КПК України. Аналізом нормативних актів, доктринальних джерел та практики встановлено наявність термінологічної колізії між поняттями «державне» та «публічне» обвинувачення. Конституція України визначає однією з функцій прокуратури підтримання публічного обвинувачення в суді, тоді як КПК України та Закон України «Про прокуратуру» оперують терміном державне обвинувачення. Наукові підходи доводять, що публічне обвинувачення є ширшим за змістом, оскільки охоплює захист інтересів суспільства, держави та особи, а не лише представництво державної влади. Практика Верховного Суду підтверджує зближення понять «державні» та «публічні» інтереси, що відповідає міжнародним рекомендаціям (ООН, РЄ).

7. Узагальнення наукових позицій та сучасної практики дає змогу констатувати, що ефективність реалізації прокурором функції підтримання публічного обвинувачення залежить від рівня нормативної визначеності його повноважень, а також від здатності органів прокуратури забезпечувати дотримання стандартів змагальності, неупередженості та людиноцентричності у своїй діяльності. Це формує передумови для подальшої модернізації кримінального процесу відповідно до європейських вимог і сприяє підвищенню довіри суспільства до системи правосуддя.

8. Проведене дослідження дозволило всебічно проаналізувати еволюцію, зміст та практичну реалізацію функції підтримання обвинувачення прокурором в умовах трансформації системи кримінальної юстиції України та її адаптації до європейських стандартів. Визначено, що сучасний етап розвитку прокуратури відбувається в умовах одночасного впливу зовнішніх та внутрішніх чинників: структурних реформ у зв'язку з євроінтеграційним напрямком держави, протидії збройній агресії та перегляду ролі прокуратури в системі правосуддя.

9. Обґрунтовано модель структури підтримання публічного обвинувачення в суді, яка включає етапи: підготовку прокурора до судового розгляду (аналіз доказів, формування плану обвинувачення, планування тактики); участь у

підготовчому судовому засіданні; роз'яснення суті обвинувачення та представлення правової позиції; організація та подання доказів, їх дослідження та оцінка; участь у судових дебатах і формування обвинувальної промови; моніторинг та оскарження судового рішення, контроль за його виконанням. Ця структура логічно впорядковує діяльність прокурора, сприяє підвищенню якості підтримання обвинувачення та відповідає міжнародним стандартам ефективного кримінального переслідування. Прокурор у сучасній моделі кримінального судочинства виконує роль представника публічного інтересу, який забезпечує баланс між необхідністю кримінального переслідування та гарантіями справедливого судового розгляду. Ефективне підтримання публічного обвинувачення є ключовою складовою реалізації принципу верховенства права та однією з основних запорук підвищення довіри суспільства до органів прокуратури.

Розділ 2. Організаційні та тактичні аспекти підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції

2.1. Взаємодія прокурора з іншими учасниками кримінального провадження під час підготовки до судового розгляду кримінальних справ щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем

Із набранням чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України істотно змінилися підходи до організації досудового розслідування та ролі прокурора в кримінальному провадженні. Нині прокурор виконує функцію процесуального керівника, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування та координуючи діяльність інших його учасників. У межах своїх повноважень прокурор уповноважений затверджувати або відмовляти у затвердженні обвинувального акта, вносити до нього зміни чи, за необхідності, самостійно його складати. Однак, чинна редакція КПК України визначає, що прокурор, хоча й наділений повноваженнями процесуального керівника, фактично виступає не як керівник розслідування, а як координатор або наставник, який спрямовує дії слідчого та забезпечує законність їх реалізації.

Особливого значення набуває роль прокурора на етапі підготовки до судового розгляду, коли від якості взаємодії між усіма учасниками кримінального провадження, зокрема: слідчими, оперативними працівниками, експертами залежить повнота досудового розслідування та в подальшому результативність підтримання публічного обвинувачення. Саме ефективна комунікація, чітке розмежування функцій та узгодженість дій між учасниками процесу є запорукою належної реалізації принципів змагальності, гласності та законності судового провадження.

Проблематика взаємодії прокурора з іншими учасниками кримінального провадження набуває особливої актуальності у справах щодо привласнення

майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем. Такі кримінальні провадження, як правило, відзначаються складною доказовою структурою, наявністю багатьох суб'єктів злочину, документів речових доказів та необхідністю проведення значної кількості експертиз. За таких умов саме прокурор повинен забезпечити належну координацію між органами досудового розслідування та іншими учасниками процесу, контролюючи законність, обґрунтованість і повноту зібраних матеріалів. Недостатня узгодженість дій, порушення процесуальних строків або формальний підхід до збору доказів призводять до затягування кримінального провадження, повернення обвинувальних актів, а іноді до уникнення відповідальності винними особами.

Отже, дослідження особливостей взаємодії прокурора з іншими учасниками кримінального провадження під час підготовки до судового розгляду кримінальних справ щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, є надзвичайно актуальним. Його метою є визначення ефективних механізмів співпраці, удосконалення процесуальної координації та підвищення якості підготовки таких справ до судового розгляду, що у кінцевому підсумку сприятиме вирішенню завдань кримінального провадження.

В контексті предмета дослідження взаємодію прокурора зі слідчим та оперативним підрозділом необхідно розглядати розділяючи її на етапи досудового розслідування та при підготовці прокурора до участі в судовому розгляді.

Теоретичним підґрунтям визначення змісту та сутності взаємодії прокурора процесуального керівника зі слідчим та оперативним підрозділом виступають численні роботи С. Є. Абламського, О. М. Бандурки, В. С. Бондара, А. Ф. Волобуєва, І. В. Гловюк, О. В. Кириченка, М. П. Климчука, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, Р. Л. Степанюка, Г. К. Тетерятник, О. О. Торбаса, Т. Г. Фоміної, Г. П. Цимбал, М. С. Цуцкірідзе, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітька, В. В. Шендрика та інших науковців.

В узагальненому вигляді взаємодію під час досудового розслідування в залежності від рівня та завдань взаємодії розділяють на такі її види: внутрішню, що відбувається між працівниками одного підрозділу; зовнішню, яка

встановлюється між оперативними підрозділами та прокуратурою під час здійснення нагляду за додержанням законів в ході виконання оперативно-розшукових заходів; разову, що проводиться з метою виконання окремого завдання; постійну, яка здійснюється протягом тривалого часу; оперативну, що передбачає виконання завдань під час здійснення оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами; тактичну, мета якої спрямована на реалізацію конкретного завдання; стратегічну, яка забезпечує взаємодію між оперативними підрозділами правоохоронних органів та Генеральною прокуратурою з метою здійснення нагляду за дотриманням законності під час оперативно-розшукової діяльності та координації спільних зусиль у цьому напрямі [71, с. 127; 176, с. 186–187; 22; 70, с. 316–322; 12].

Категорія кримінальних правопорушень щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем характеризується специфічними ознаками, зумовленими високим рівнем інтелектуальної підготовки злочинців та широким спектром сфер їх вчинення. Для ефективного виявлення, розслідування фактів привласнення майна, одержаного внаслідок зловживання службовим становищем, а також для належного подальшого підтримання публічного обвинувачення в ході судового розгляду кримінальних проваджень зазначеної категорії, необхідно володіти знаннями щодо: характеру первинної інформації про такі злочини, засобів, прийомів і способів її отримання та перевірки достовірності; механізмів привласнення майна та особливостей їх відображення у матеріальних носіях інформації; розміру матеріальної шкоди, заподіяної внаслідок вчинення кримінального правопорушення; особистісних характеристик службових осіб, причетних до вчинення правопорушення; умов, які сприяли скоєнню злочину, та інших обставин, які у взаємозв'язку формують криміналістичну характеристику привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем.

Ефективне доведення фактів привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, можливе лише за умови належного здійснення прокурором публічного обвинувачення в суді. Це, у свою чергу, потребує злагодженої взаємодії між оперативним підрозділом, слідчим та

прокурором. Вектор такої взаємодії має бути спрямований на забезпечення збирання доказів та на виявлення та припинення протидії розслідуванню.

На нашу думку, забезпечення доказування фактів привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, розпочинається з проведення планових або позапланових перевірок суб'єктів господарювання, що здійснюються у тісній взаємодії працівників Держаудитслужби та оперативних підрозділів. Такі заходи для забезпечення своєчасності прийняття рішення про початок кримінального провадження та забезпечення збирання доказів мають реалізовуватися під час здійснення оперативно-розшукової діяльності у взаємодії як зі слідчим (прикладом унормування такої діяльності є положення розділу III Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 №575), так і прокурором, який відповідно до п. 6 наказу Офісу Генерального прокурора від 08.09.2023 №253, має забезпечувати прокурорський нагляд за своєчасністю та обґрунтованістю направлення відомостей про злочини, які здобуті під час оперативно-розшукової діяльності, органу досудового розслідування для початку досудового розслідування, а також інших випадків використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності відповідно до ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». На практиці слідчі для забезпечення реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні включаються в роботу з оперативним підрозділом раніше за прокурора. Оцінка прокурором матеріалів оперативно-розшукової справи на предмет своєчасності їх скерування до органу досудового розслідування та обґрунтованості на їх підставі початку кримінального провадження відбувається при прийнятті такого рішення, після того як відповідна оцінка була здійснена слідчим спільно зі співробітником оперативного підрозділу, керівником оперативного підрозділу та керівником слідчого підрозділу. Основна частина взаємодії прокурора зі слідчим та оперативним підрозділом, у якій він займає проактивну позицію, розпочинається з початку кримінального

провадження, з моменту набуття прокурором статусу процесуального керівника в досудовому розслідуванні.

Питання взаємодії під час досудового розслідування розглядалося у багатьох наукових дослідженнях. О. В. Кириченко вважає, що нині існує низка проблем, які ускладнюють ефективну взаємодію під час здійснення кримінального судочинства, а саме: не передбачено нормативного закріплення необхідності визначення профілактичних заходів, спрямованих на запобігання новим кримінальним правопорушенням; відсутні чіткі критерії оцінювання діяльності оперативних підрозділів у процесі розслідування кримінальних правопорушень; відсутня законодавча норма, яка б дозволяла оперативним підрозділам за власною ініціативою проводити оперативно-розшукові заходи; алгоритм дій при взаємодії щодо окремих категорій кримінальних правопорушень визначається епізодично та вибірково; законодавство не містить вимоги щодо спільного аналізу учасниками взаємодії причин та умов учинення злочинів [70, с. 321].

На думку С. Ліненка, взаємодією є узгоджена за часом, місцем і метою діяльність слідчих та оперативних підрозділів, що регламентована нормами чинного КПК України і спрямована на реалізацію спільних заходів щодо притягнення осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень, до кримінальної відповідальності [108, с. 53].

У науковій літературі переважає точка зору, що взаємодія полягає в узгодженій діяльності всіх її учасників у межах своєї компетенції, спрямованій на ефективне розкриття і розслідування кримінальних правопорушень із застосуванням визначених методів і допустимих засобів [177, с. 110-113].

Як слушно зазначає В. С. Бондар, залучення оперативних та інших підрозділів під час здійснення досудового розслідування зумовлене низкою чинників. Насамперед така необхідність виникає у кримінальних провадженнях, що охоплюють велику кількість епізодів, учасників кримінального провадження, а також потребують проведення значного обсягу слідчих (розшукових) і

негласних слідчих (розшукових) дій [11, с. 151–152]. У зв'язку з цим постає потреба у залученні до розслідування значної кількості оперативних працівників.

В. І. Василичук розглядаючи взаємодію слідчого з оперативними підрозділами під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій як спільну та узгоджену діяльність, що ґрунтується на законодавчих і підзаконних нормативних актах (зокрема відомчих інструкціях). При цьому органи, які не перебувають у підпорядкуванні один одному, діють під керівництвом слідчого, який виконує організуючу та координуючу роль, забезпечуючи розподіл компетенцій, функцій, повноважень і взаємних обов'язків з метою виконання завдань кримінального судочинства [15, с. 25]. До структури взаємодії слідчого з оперативними підрозділами відносять: постановку чітких завдань і визначення строків їх виконання; розроблення єдиного плану проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій; своєчасний та чіткий обмін інформацією, що має значення для кримінального провадження; раціональний розподіл функцій між учасниками взаємодії; організацію ефективного внутрішнього контролю [81, с. 32].

Водночас слід зазначити, що термін «взаємодія» охоплює не тільки безпосередній контакт між суб'єктами, які взаємодіють, але й їхні дії, здійснені окремо, проте спрямовані на виконання спільних домовленостей. Узгодження спільних дій відповідними суб'єктами є невід'ємною ознакою взаємодії між ними. У цьому контексті поділяємо позицію М. Багрія, який розглядає погодженість дій (заходів) під час досудового розслідування, як сутнісний елемент характеристики взаємодії суб'єктів кримінального провадження [6, с. 317].

Організація взаємодії в ході досудового розслідування має визначальне значення для процесу взаємодії, оскільки саме від її належної координації та планування залежить ефективність спільних дій усіх учасників процесу. Вона є багаторівневим і складним процесом, який вимагає від особи, що її здійснює, високого рівня професійних знань, розуміння специфіки конкретного кримінального провадження та управлінських навичок. Організатор взаємодії повинен чітко усвідомлювати, які рішення необхідно приймати у певній ситуації,

коли ставити завдання та кому їх доручати. У літературі домінують методичні рекомендації щодо координації взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами. Однак, поза увагою залишається участь прокурора процесуального керівника у розслідуванні кримінальних правопорушень. 85% опитаних нами прокурорів зазначили, що відсутність наукових узагальнень практики процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням, зокрема, за окремими категоріями кримінальних проваджень, негативним чином впливає на забезпечення стабільної якості роботи прокурорів (див. Додаток А). З нашого особистого досвіду – особливо тих, хто не має досвіду роботи слідчим.

Ключову роль в організації взаємодії має виконувати прокурор. Саме він має координувати діяльність слідчих та оперативних підрозділів, забезпечувати узгодженість їхніх дій, визначати напрями роботи й контролювати виконання поставлених завдань. Для ефективного виконання цих функцій прокурор повинен мати глибокі знання про особливості розслідування кримінального правопорушення, можливості кожного учасника взаємодії, вміти раціонально розподіляти завдання. Прокурор, як організатор взаємодії під час досудового розслідування є центральною фігурою, від професійності і злагодженості дій якої залежить результативність усієї спільної діяльності під час досудового розслідування.

Взаємодія прокурора процесуального керівника зі слідчим та оперативним підрозділом відрізняється від взаємодії оперативних та слідчих підрозділів. Це пояснюється відмінностями у функціональних завданнях і щоденній роботі, хоча обидві сторони мають спільну мету — протидію злочинності.

В окремих наукових розвідках міститься опис участі прокурора в організації взаємодії в діяльності сторони обвинувачення під час досудового розслідування.

У своїй статті І. І. Демідов підкреслює, що основною метою процесуального керівництва прокурора є забезпечення законності, ефективності та професійного рівня досудового розслідування. Прокуратура здійснює нагляд за діяльністю органів досудового розслідування. Характер взаємодії між прокурором і слідчим визначається їхнім процесуальним статусом та головними завданнями на етапі

досудового розслідування. У цьому ж контексті він розглядає і співпрацю прокурора з оперативними підрозділами. До того ж здійснює поділ форм взаємодії на: процесуальну, яка полягає у реалізації учасниками взаємодії повноважень, передбачених вимогами КПК України під час здійснення процесуальних та слідчих (розшукових) дій; не процесуальну, що передбачає організацію спільних нарад, складання спільних планів, інформування про проведення оперативної роботи та інше [38, с. 251].

О. Є. Кравченко звернув увагу на процесуальні форми взаємодії прокурора у межах кримінального провадження під час проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій. Він відносить до її різновидів: забезпечення прокурору доступу до матеріалів, документів і відомостей, що стосуються досудового розслідування; надання вказівок щодо здійснення процесуальних, слідчих, розшукових і негласних дій; здійснення прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій та розшукової діяльності; надання слідчому доручень щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій; погодження чи відмову в погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення відповідних процесуальних дій, а також самостійне звернення прокурора з такими клопотаннями до суду [90].

Неналежна координація дій між суб'єктами сторони обвинувачення та порушення процесуального порядку оформлення доручень може призвести до втрати доказами юридичної сили, що, у свою чергу, негативно впливає на законність і обґрунтованість судового рішення. До прикладу у рішенні Шевченківського районного суду м. Львова від 21.09.2022 зазначено, що в період з дати винесення постанови про відібрання взірців для експертизи, до моменту відібрання зразків підпису в обвинуваченої, слідчим не давалось письмове доручення, на підставі якого оперативний працівник набував права на проведення такої слідчої дії, як відібрання зразків підпису свідка для експертного дослідження. Документ, що виходить від некомпетентного органу, посадової і службової особи, отриманий з порушенням вимог ст. 93 КПК України, не може бути документом-доказом. Відтак, враховуючи вище викладене, протокол

відібрання експериментальних зразків почерку та підпису ОСОБА_4 від 21.04.2020, копію якого долучено до матеріалів судового провадження прокурором, слід визнати недопустимим доказом [205].

У чинному КПК України відсутнє нормативно-правове закріплення власне поняття взаємодії між учасниками кримінального провадження, а саме прокурором, слідчим та оперативними підрозділами. За своєю сутністю процес їхньої взаємодії через «систему координат» прав та обов'язків, правового статусу, повноважень прокурора, слідчого і оперативних підрозділів опосередковано врегульований у КПК України, де окреслено загальні критерії їхньої діяльності в ході досудового розслідування кримінальних правопорушень (зокрема корупційних) [96].

Заслуговує на увагу підхід А. В. Лапкіна, який вважає, що покладення на прокурорів функцій організації досудового розслідування поряд із процесуальним керівництвом дозволяє розглядати їхню діяльність у цьому етапі кримінального провадження як форму менеджменту досудового розслідування. Для підвищення ефективності цього «організаційного» аспекту необхідно законодавчо закріпити повноваження прокурора як менеджера досудового процесу [103, с. 200–202].

І. А. Когут слушно підкреслює, що якість і результативність досудового розслідування залежать від належного вирішення процесуальних та організаційних питань взаємодії між слідчим і прокурором. Досягнення цілей кримінального провадження можливе лише за умови правильно налагодженої співпраці між цими суб'єктами [75, с. 617 - 620].

В роботі Д. Річмана, який здійснив узагальнення європейської практики взаємодії прокурора з правоохоронними органами, зазначається, що слідчий і прокурор мають функціонувати як єдина команда. У такій взаємодії внесок кожного учасника в процес розслідування має бути взаємодоповнювальним і результативним, а особисті риси — знання, навички, ресурси, статус, мотивація, переконання, сильні та слабкі сторони — повинні враховуватися всіма членами команди та її керівниками [229].

Ю. П. Хить процес взаємодії між слідчим і прокурором запропонував поділити на шість основних складових: слідчий надсилає прокурору повідомлення про початок досудового розслідування; прокурор визначає підслідність, а також вирішує питання об'єднання чи виокремлення матеріалів кримінального провадження; узгоджуються більшість процесуальних дій, зокрема заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії; погоджується повідомлення про підозру; узгоджується постанова слідчого про зупинення досудового розслідування; завершується досудове розслідування шляхом затвердження обвинувального акту, подання клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або про звільнення особи від кримінальної відповідальності [206, с. 143].

На нашу думку, важливо розмежовувати завдання взаємодії та повноваження кожного із суб'єктів сторони обвинувачення, оскільки вони залежать від процесуального статусу відповідного учасника. Ефективна та ретельно підготовлена взаємодія є ключовою передумовою якісного і своєчасного виконання покладених на них завдань. Саме завдяки узгодженій, цілеспрямованій та синергетичній діяльності таких суб'єктів можлива реалізація завдань, які неможливо або недоцільно виконувати окремо. Завдання взаємодії прокурора зі слідчим та оперативними підрозділами визначаються загальною метою здійснення кримінального судочинства, а також конкретними завданнями певної стадії як досудового розслідування, так і судового розгляду конкретного кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення, пов'язані з привласненням майна шляхом зловживання службовим становищем, зазвичай мають латентний характер і здійснюються особами, яких важко своєчасно виявити правоохоронцям. Через це такі злочини здебільшого виявляються лише після їх скоєння. Своєчасне виявлення та ефективне розслідування даної категорії правопорушень можливе лише за умови скоординованої роботи прокурорів, слідчих та оперативних підрозділів, що забезпечує правильне застосування криміналістичних методів та планування процесуальних дій. До основних цілей такої взаємодії слід віднести:

повне й об'єктивне досудове розслідування; своєчасне встановлення осіб, причетних до злочину; пошук і арешт майна; виявлення інших правопорушень; визначення матеріальної шкоди та збору допустимих доказів у встановленому законом порядку; виявлення/попередження, припинення/нейтралізація протидії розслідуванню.

Слідчий під час досудового розслідування формує та перевіряє версії подій, проводить або координує слідчі й негласні слідчі (розшукові) дії, збираючи докази на основі спеціальних знань та професійного досвіду. Оперативні працівники виконують його доручення, а прокурор керує процесом, дає обов'язкові вказівки та може самостійно здійснювати окремі процесуальні дії. Ефективна взаємодія всіх учасників сторони обвинувачення є ключовою для реалізації подальшого успішного підтримання публічного обвинувачення.

Взаємодія прокурора зі слідчим, оперативним підрозділом може включати:

- спільний аналіз джерел фактичних даних про обставини події злочину (матеріалів оперативно-розшукової діяльності, протоколів процесуальних дій та інших документів кримінального провадження);

- планування розслідування (розслідування в цілому, проведення тактичних операцій, окремих процесуальних дій);

- регулярні оперативні наради за участі прокурорів (старшого групи прокурорів, інших прокурорів, які входять до складу групи прокурорів), слідчого (слідчої групи), співробітників оперативного підрозділу;

- давання доручень слідчому, оперативному підрозділу, вказівок слідчому щодо здійснення процесуальних дій у кримінальному провадженні;

- проведення комплексів слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій (тактичних операцій), окремих процесуальних дій за безпосереднього контролю прокурора процесуального керівника (прокурорів, що входять до складу групи прокурорів у кримінальному провадженні);

– обмін інформацією про результати проведення слідчим, оперативним підрозділом слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій;

– складання та погодження процесуальних документів;

– визначення правильної правової кваліфікації злочину;

– аналіз умов, що сприяють правопорушенню, і визначення заходів, спрямованих на їх усунення, з подальшою їх реалізацією (див. Додаток А).

Зазначимо, що, безумовно, основна комунікація відбувається між прокурором та слідчим, але ігнорувати співробітників оперативного підрозділу, особливо у випадках початку кримінального провадження за матеріалами оперативно-розшукової діяльності, – не тільки суттєво обмежувати потенціал одержання доказів, але й формувати умови, за яких через низький рівень поінформованості можуть бути допущені помилки під час проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, тактичних операцій, а також упущена протидія розслідуванню, яка в подальшому може перерости в протидію правосуддю. Такий рівень координації є необхідним для ефективного розслідування привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем за умови його системного планування з самого початку.

Важливість кваліфікованого планування розслідування, особливо у взаємодії з представниками сторони обвинувачення, підкреслюють криміналісти Ю. М. Чорноус і А. І. Крупій. Вони вірно відзначають, що ретельне планування не лише підвищує ефективність слідчих дій, а й сприяє кращій якості зібраних доказів та швидшому реагуванню на злочинну активність. При цьому науковий підхід до планування має враховувати сучасні методи й технології, а також забезпечувати ефективну координацію та взаємодію між правоохоронними органами для досягнення максимальних результатів у боротьбі зі злочинністю та виконанні завдань кримінального провадження [98, с. 418 - 420].

Ю. П. Хить щодо розслідування складних корупційних злочинів у сфері службової діяльності, економіки та хабарництва підкреслює, що більшість доказів

у таких справах здобуваються через спеціальні слідчі дії, які відповідно до КПК України погоджуються прокурором у формі клопотань до слідчого судді (тимчасовий доступ до документів і речей, обшук, негласні слідчі (розшукові) дії тощо). Без такого погодження слідчий не може розпочати збір доказів, тому змушений взаємодіяти з прокурором, презентуючи свої плани та переконуючи його в законності й обґрунтованості клопотання. У цьому процесі слідчий відчуває певну залежність від позиції прокурора, тоді як прокурор повинен оцінювати доцільність слідчих дій, дотримуючись правильного напрямку розслідування. Важливо, щоб навіть у разі обґрунтованої відмови слідчий не сприймав це як намір прокурора перешкоджати роботі. Тому під час розслідування корупційних злочинів необхідні високий рівень комунікації та координації всіх процесуальних рішень і дій [207, с. 153-162]. Для виключення конфронтації між прокурором та слідчим їх взаємини мають будуватися на рівні професійної дискусії з наданням можливості слідчому висловити свою позицію, наведенням аргументів, які обґрунтовують позицію прокурора. Наказовий характер комунікації прокурора процесуального керівника може призвести як до обмеженості в обміні інформацією між ним та слідчим, так і до зниження ініціативності та якості роботи останнього.

Організаційно-правові аспекти взаємодії прокурора, слідчого та оперативних підрозділів здебільшого охоплюють етап досудового розслідування й тривають до його завершення, тобто до ухвалення остаточного процесуального рішення (відповідно до ст. 283 КПК України). Водночас у деяких випадках потреба у взаємодії між ними може виникнути і під час судового розгляду. Згідно зі ст. 36, 40, 41 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК), прокурор здійснює процесуальне керівництво, підтримує публічне обвинувачення в суді, а слідчий та оперативні підрозділи зобов'язані виконувати його доручення, надані в межах повноважень. Однак КПК не містить чітко окресленого механізму взаємодії між цими суб'єктами після направлення обвинувального акту до суду. Відсутність нормативно визначених форм координації дій у судовій стадії призводить до того, що така взаємодія часто носить ситуативний і

неформалізований характер. На практиці відсутність взаємодії призводить до труднощів у забезпеченні явки до суду свідків сторони обвинувачення, оперативному реагуванні на нововиявлені під час судового розгляду обставини, які вимагають перегляду стратегії підтримання обвинувачення. На практиці прокурор, як процесуальний керівник і який є старшим групи прокурорів, є ключовою фігурою у забезпеченні координації дій сторони обвинувачення. О. М. Литвак зазначив, що взаємодія прокурора зі слідчим та оперативними працівниками при підготовці до участі у судовому розгляді полягає у:

- отриманні консультацій щодо доказів, які можуть бути предметом судового дослідження;
- організації явки свідків, експертів, потерпілих;
- уточненні фактичних даних, які можуть бути використані під час судових дебатів [107].

Наведені прояви такої взаємодії можна доповнити забезпеченням підготовки до участі у судових діях представників потерпілих, свідків зі сторони обвинувачення, експертів. Адвокатська спільнота активно ділиться досвідом підготовки до допитів в суді свідків та клієнтів [137; 23; 32]. Перехресний допит це завжди випробування для особи незалежно від її процесуального статусу та чи заявлена вона зі сторони обвинувачення, чи захисту. Під час такого допиту завжди є ризик того, що допитувана особа може через час, який пройшов з моменту дачі показань під час досудового розслідування, хвилювання, зокрема, викликані публічною постановкою стороною захисту під сумнів достовірність її показань – дати неповні показання, змінити показання чи відмовитися від раніше даних показань. У кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем показання можуть містити деталізовані відомості про організаційно-розпорядчі рішення, фінансово-господарські операції, документи, у яких вони відображені тощо, які особа без підготовки не зможе дати. Тому для забезпечення одержання судом доказів про обставини вчинення злочину має бути здійснена підготовка свідків стороною обвинувачення. Для цього прокурор може залучити слідчого, який раніше

допитував свідка. Особливо у випадках, коли під час судового засідання заплановані допити декількох свідків. У таких випадках прокурор може сконцентруватися на підготовці до перехресних допитів, а слідчий – готуватиме свідків до таких допитів. Але з нашого досвіду оптимальним для забезпечення якісної підготовки до перехресного допиту є спільне опрацювання питань допиту прокурором разом зі слідчим. При чому, слідчий може надавати допомогу і в складанні плану перехресного допиту як свідків зі сторони обвинувачення, так і зі сторони захисту, а також обвинуваченого. Ще раз зазначимо, що доручення слідчому здійснити підготовку свідка сторони обвинувачення до допиту носить неформальний характер. Таке залучення може відбутися тільки за умови погодження надання допомоги прокурору керівником слідчого підрозділу. Безумовно, що така практика взаємодії прокурора та слідчого не може мати місце у кожному кримінальному провадженні через обмеженість ресурсу в часі слідчих. Складність (багатоєпізодність, багатокomпонентність механізму вчинення злочину, складна система доказів), суспільний резонанс можуть виступити як виключні підстави для звернення прокурора за допомогою до слідчого.

Окремою складовою взаємодії під час судового розгляду є забезпечення розшуку обвинуваченого, який під час судового розгляду переходується від суду. У випадку ухилення обвинуваченого від явки до суду суд оголошує обвинуваченого в розшук та зупиняє судове провадження. Як вірно зазначає Д. О. Шумейко для оголошення в розшук особи мають бути одержані дані про умисний характер дій обвинуваченого, щодо переходування, і мету – ухилення від кримінальної відповідальності [221, с. 90]. Суд доручає територіальному органу поліції, на території якого розташоване останнє відоме місце проживання обвинуваченого. Завданням оперативного підрозділу органу поліції у таких випадках є збір інформації, яка підтверджує, що обвинувачений без поважних причин не перебуває за місцем реєстрації, фактичного проживання (не знаходиться у медичній установі на стаціонарному лікуванні, не перебуває на похоронах родича, не перебуває у морзі), не з'являється на місце роботи (навчання, лікування), а також одержання даних про дії, які вчинив

обвинувачений, спрямовані на ухилення від кримінальної відповідальності (відсутність у місці проживання особистих речей і документів обвинуваченого, родини обвинуваченого, транспортного засобу, яким він користується, придбання проїзних документів на транспорт, пошук можливостей для нелегального перетину державного кордону, перетин державного кордону через офіційний пункт пропуску тощо). Прокурор зобов'язаний забезпечити контроль за встановленням оперативним підрозділом місцеперебування обвинуваченого. Якщо в процесі здійснення розшукових дій оперативним підрозділом буде встановлено, що особа перетнула державний кордон, то прокурор має звернутися до суду із клопотанням про оголошення особи в міжнародний розшук і в подальшому при ухваленні судом рішення про оголошення обвинуваченого в міжнародний розшук прокурор має контролювати хід таких розшукових дій.

Під час судового розгляду можуть виникати потреба у встановленні обставин, або здійсненні перевірки обставин здійсненням тимчасового доступу до речей і документів або проведенням слідчих (розшукових) дій відповідно до положень ст. 333 КПК України. Суд у таких випадках, констатуєчи неможливість здійснити встановлення обставин або перевірку обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, проведенням судових дій в залі судового засідання доручає органу досудового розслідування провести визначені ним процесуальні дії. Одним з ініціаторів такого рішення суду може бути прокурор. У таких випадках для підготовки ним клопотання прокурор може звернутися до слідчого, який здійснював досудове розслідування, не доведе, що слідчі (розшукові) дії, про проведення яких він просить, для обґрунтування твердження, що певні процесуальні дії не могли бути проведені під час досудового розслідування через те, що не були і не могли бути відомі обставини, які свідчать про необхідність їх проведення і про які стало відомо тільки під час судового розгляду. Відповідно, коли проведення таких процесуальних дій здійснюється за клопотанням прокурора, він має контролювати своєчасність та якість виконання слідчим рішення суду.

Таким чином під взаємодією прокурора зі слідчим та оперативними підрозділами у процесі розслідування кримінального правопорушення пропонується розуміти систему управлінських і процесуальних рішень та дій, що реалізуються прокурором процесуальним керівником, слідчим і працівниками оперативного підрозділу в межах їхніх повноважень і компетенції, з метою забезпечення ефективного спільного вирішення завдань щодо встановлення обставин кримінального правопорушення та притягнення винних осіб до відповідальності як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду кримінального провадження. На потребу організації такої взаємодії вказали 90,8% опитаних прокурорів (Див. Додаток А).

Ефективна взаємодія прокурора, слідчого та оперативних підрозділів є необхідною умовою для успішної реалізації публічного обвинувачення. Узагальнення практики свідчить про наявність організаційних та правових прогалин, що потребують усунення шляхом удосконалення нормативної бази питань такої взаємодії. Для підвищення ефективності взаємодії на стадії судового розгляду пропонується розробити спільний наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки, яким передбачити:

– порядок взаємодії прокурора з оперативними підрозділами при вирішенні питання щодо направлення матеріалів за результатами здійснення оперативно-розшукової діяльності до органу досудового розслідування з метою забезпечення включення прокурора, який буде здійснювати процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, в оцінку даних, одержаних оперативним підрозділом, та забезпечення документування злочину;

– порядок надання прокурором процесуальним керівником вказівок слідчому, доручень слідчому та оперативному підрозділу, вимоги до змісту таких документів. Випадки, у яких вказівки та доручення у кримінальному провадженні можуть надаватися прокурором старшим групи прокурорів процесуальних керівників, а у яких членом групи прокурорів процесуальних керівників. Порядок

виконання вказівок та доручень прокурора у кримінальному провадженні та його інформування про одержані результати;

– порядок надання прокурору матеріалів кримінального провадження при зверненні слідчого щодо погодження клопотань щодо надання дозволу на проведення процесуальних дій, повідомлення про підозру, зміни підозри;

– підстави та порядок залучення прокурором слідчого, який здійснював досудове розслідування у кримінальному провадженні, до підготовки до проведення процесуальних дій під час судового розгляду кримінальної справи, а також взаємодії між прокурором та слідчим при виконанні останнім ухвали суду, постановленої за клопотанням прокурора, щодо проведення процесуальних дій під час судового розгляду.

2.2. Тактичні особливості підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем під час підготовчого провадження в суді першої інстанції

Підготовче провадження є важливою складовою кримінального процесу, яка є першою стадією судового розгляду та виконує проміжну функцію між досудовим розслідуванням і судовим розглядом. Ця стадія посідає особливе місце у кримінальному провадженні, оскільки забезпечує поетапний перехід від розшукової діяльності до змагального судового процесу. Цей етап процесуальної діяльності має на меті перевірку дотримання процесуального порядку під час досудового розслідування та вирішення процесуальних питань, необхідних для забезпечення розгляду справи по суті. Він покликаний забезпечити баланс між завданнями кримінального судочинства, гарантіями судового захисту та правами учасників кримінального провадження. На цьому етапі суд не вирішує питання щодо винуватості чи невинуватості особи, однак ухвалює процесуальні рішення, які мають значення для подальшого ходу кримінального провадження. Зокрема, визначаються підстави для призначення справи до судового розгляду,

розглядаються клопотання сторін та вирішуються інші питання процедурного характеру, які можуть вплинути на ефективність та справедливість судового розгляду.

Таким чином, підготовче провадження виконує функцію забезпечення законності, обґрунтованості та процесуальної справедливості подальших судових рішень. Його належна реалізація є запорукою ефективного здійснення правосуддя та дотримання засад кримінального процесу.

На стадії досудового розслідування прокурор з метою визначення форми її завершення здійснює відповідні процесуальні дії. Повноваження прокурора під час завершення досудового розслідування та на етапі підготовчого провадження є взаємопов'язаними. З моменту направлення до суду підсумкового процесуального документа досудового розслідування (обвинувального акта, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотання про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру) прокурор розпочинає реалізацію функції підтримання публічного обвинувачення в суді. Роль прокурора у підготовчому засіданні є однією з визначальних, адже він забезпечує підтримання публічного обвинувачення, дотримання законності, прав і свобод учасників процесу, а також законне спрямування справи до судового розгляду. Однак на цій стадії виникає низка проблемних питань, які потребують особливої уваги.

І. В. Гловюк зазначає, що для прокурора підготовче провадження є етапом формування процесуальних передумов для ефективного підтримання публічного обвинувачення, адже саме тут вирішуються питання, від яких в подальшому залежить повнота судового розгляду [95, с. 210].

На нашу думку, суть підготовчого провадження полягає в здійсненні судової оцінки якості і належності оформлення підсумкового процесуального документа досудового розслідування, а також проведення необхідних підготовчих дій для забезпечення ефективного судового розгляду. До того ж, у межах даної стадії можливе остаточне вирішення кримінального провадження по суті — шляхом ухвалення обвинувального вироку, яким затверджується угода про

примирення або визнання винуватості, а у випадку наявності підстав — закриття провадження.

У своєму дисертаційному дослідженні І. В. Сукач, посилаючись на думки науковців, зазначив, що підготовче судове засідання не можна розглядати окремо, без урахування вже проведеного досудового розслідування та майбутнього судового розгляду. Коли прокурор затверджує обвинувальний акт і направляє його до суду для розгляду по суті, це свідчить про його переконання в наявності достатніх підстав для розгляду справи по суті в суді. У правовій літературі існує думка, що прокурор, беручи участь у цій стадії, виконує функцію обвинувача, підтримуючи обвинувачення перед судом [190].

О. В. Бабаєва вказує, що саме обвинувальний акт, складений або затверджений прокурором і направлений ним до суду, є підставою для проведення підготовчого судового провадження, обов'язок його обґрунтування в суді покладається на прокурора. На стадії затвердження обвинувального акту або складання відповідних клопотань прокурор повинен переконатися у правильності обраного способу завершення досудового розслідування та у наявності підстав для призначення судового розгляду на основі зібраних матеріалів в ході досудового розслідування. Вибір іншого процесуального рішення свідчить про наявність помилок або порушень, допущених прокурором під час досудового розслідування. Відтак, у підготовчому судовому засіданні прокурор зобов'язаний надати суду належне обґрунтування відсутності підстав для ухвалення інших рішень, крім призначення судового розгляду [4, с. 76-77].

На думку П. М. Тахтарова, підготовка прокурора до підготовчого судового засідання охоплює широкий спектр дій, серед яких: вивчення матеріалів досудового розслідування; аналіз обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру на предмет відповідності вимогам ст.ст. 291–293 КПК України, з метою запобігання їх повернення; перевірка угоди про примирення або визнання винуватості відповідно до глави 35 КПК України; встановлення підстав для зміни підсудності або для відводу судді; визначення додаткових учасників, присутність яких

необхідна для належного розгляду; складання плану судового розгляду і дослідження доказів, формування списку осіб, які підлягають виклику до суду; підготовка клопотань про витребування доказів, проведення закритого судового засідання, обрання або зміну запобіжного заходу; вивчення даних, що характеризують обвинуваченого; ініціювання за наявності підстав спеціального судового провадження; з'ясування необхідності розгляду справи судом присяжних та наявності відповідного роз'яснення обвинуваченому, а також подання клопотання про роз'яснення цього права під час підготовчого засідання у разі його відсутності [193, с. 83–85].

П. М. Каркач зазначає, що перед підготовчим судовим засіданням прокурор має: детально вивчити матеріали справи, зробити їх конспект та проаналізувати докази; підготувати план свого виступу в суді та аргументувати позицію щодо питань, які розглядатиме суд; ознайомитися з усіма матеріалами, що надійшли до суду після направлення підсумкових процесуальних документів, зокрема документами, скаргами й клопотаннями; проаналізувати позиції інших учасників кримінального провадження та спрогнозувати можливі клопотання з їхнього боку, беручи до уваги, що ухвала судді про призначення розгляду не підлягає оскарженню [66, с. 61–62].

Відповідно до положень ч. 3 ст. 314 КПК України під час підготовчого судового засідання суд наділений повноваженнями приймати низку процесуальних рішень. Зокрема, суд має право: затвердити угоду або, у разі відмови в її затвердженні, повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування, відповідно до статей 468–475 КПК України; закрити провадження за наявності підстав, передбачених пунктами 5–8, 10 ч. 1 або ч. 2 ст. 284 КПК України; повернути обвинувальний акт чи клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам закону; направити матеріали провадження до відповідного суду для визначення підсудності у разі встановлення непідсудності кримінального провадження; призначити справу до судового розгляду; а також доручити представнику органу пробації скласти

досудову доповідь. Зазначені процесуальні дії забезпечують дотримання принципів законності, змагальності та ефективного судового контролю на стадії підготовчого провадження [96].

Одним із специфічних підходів до досудового та судового врегулювання спорів між учасниками кримінального процесу є медіація, яка широко застосовується у прогресивних та розвинених країнах світу і полягає у досягненні сторонами взаємного примирення з метою врегулювання конфлікту. З огляду на зазначену мету у КПК України 2012 року було запроваджено інститут угод, який надає можливість укладення угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) або угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим), спрямований на спрощення процедури судового розгляду окремих категорій кримінальних проваджень. Водночас через неоднозначність положень чинного КПК України на практиці суди, розглядаючи однотипні угоди за результатами підготовчого судового провадження, нерідко ухвалюють різні за змістом та суттю рішення.

Під час розгляду обвинувальних актів щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, яке відноситься до категорії корупційних кримінальних правопорушень, законодавством передбачено можливість укладення угоди між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) про визнання винуватості за окремих умов.

29 жовтня 2024 року Президент України підписав Закон за № 4033-IX «Про вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у провадженнях щодо корупційних правопорушень». Зазначеним законом внесено зміни до КПК України, якими передбачено можливість укладення угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях, пов'язаних із корупційними злочинами, за наявності визначених умов. Зокрема, укладення угоди про визнання винуватості у провадженні щодо корупційного кримінального правопорушення допускається у разі: викриття підозрюваним або обвинуваченим іншої особи у вчиненні будь-якого корупційного кримінального правопорушення;

підтвердження такої інформації належними та допустимими доказами; повного або часткового відшкодування завданих збитків чи заподіяної шкоди [57].

У висновку комітету Верховної Ради не виявлено корупційних ризиків, що відповідає антикорупційному законодавству. Автори законопроекту підкреслювали важливість інституту угод про визнання вини як ефективного інструменту прискорення досудового розслідування. Метою ухвалення закону було вдосконалення кримінального законодавства у сфері боротьби з корупцією [19, с. 20].

На нашу думку, успішність нових норм залежить від готовності фігурантів співпрацювати з прокуратурою. Зрештою таке оновлення КПК України дозволяє укладати угоди лише за умови, що обвинувачений викриє іншого корупціонера та відшкодує збитки.

Інститут угод про визнання винуватості у справах, пов'язаних із корупційними злочинами, активно використовується у кримінальному процесі таких країн, як США, Велика Британія та Канада. У цих державах 70–90% кримінальних справ завершується шляхом досягнення домовленостей між стороною обвинувачення та захистом. Відтак, практика укладення угод про визнання вини є основним механізмом врегулювання більшості кримінальних проваджень у судах США та інших країн англосаксонської правової системи. Ефективність такого підходу зумовлена його взаємовигідністю для учасників процесу: обвинувачений має змогу отримати м'якше покарання, а прокурор — уникнути необхідності доведення вини у суді [87, с. 160].

М. С. Квятковський наголошує, що у випадку надходження до суду одночасно з обвинувальним актом угоди, суду слід витребувати від сторони обвинувачення матеріали кримінального провадження для забезпечення можливості ухвалення обґрунтованого та законного рішення. Це зумовлено тим, що затвердження угоди фактично означає вирішення справи по суті на стадії підготовчого судового засідання, яке за своїм змістом має ознаки судового розгляду. У разі відмови прокурора їх надати суд повинен звернутися до прокурора вищого рівня, а при повторній відмові — відмовити у затвердженні

угоди про визнання винуватості та повернути кримінальне провадження для подальшого досудового розслідування, оскільки відсутність матеріалів унеможлиблює перевірку відповідності угоди вимогам КК та КПК України [68, с. 100–101].

І. В. Гловюк і С. В. Андрусенко підкреслюють, що наявність у суду матеріалів кримінального провадження значно спрощує завдання прокурора щодо доведення відповідності угоди вимогам закону [26, с. 20].

Доцільно погодитися з Г. Є. Тюріним, що для належного розгляду судом угоди про визнання винуватості прокурор має ретельно підготуватися. Зокрема, необхідно додатково проаналізувати текст угоди та обвинувальний акт, перевірити положення матеріального й процесуального законодавства на предмет можливих змін, ознайомитися з методичними рекомендаціями Генеральної прокуратури України, правовими позиціями та роз'ясненнями Верховного Суду щодо проваджень на підставі угод у межах чинного законодавства. Окрім цього, варто вивчити судову практику затвердження подібних угод та підготувати план участі у судовому засіданні [200, с. 143].

Відповідно до ч. 1 ст. 474 КПК України, якщо угоду укладено під час досудового розслідування, обвинувальний акт разом із підписаною сторонами угодою має бути без зволікань направлений до суду. Закон не вимагає надсилання будь-яких інших процесуальних документів. Водночас, згідно з ч. 7 ст. 474 КПК України суд перевіряє угоду на відповідність вимогам КПК та (або) закону і може відмовити у її затвердженні, зокрема, у разі відсутності фактичних підстав для визнання винуватості (п. 6). Під час розгляду угоди про визнання винуватості прокурор зобов'язаний сприяти суду у з'ясуванні всіх обставин, передбачених ст. 474 КПК України, необхідних для затвердження угоди, а також довести відсутність підстав, які перешкоджають її затвердженню відповідно до ч. 7 цієї статті. При цьому саме прокурор має найбільші можливості для забезпечення цього процесу, оскільки, як зазначають науковці, у підготовчому судовому провадженні суд, як правило, не володіє матеріалами кримінального провадження і отримує лише обвинувальний акт, угоду та реєстр матеріалів [146, с. 91].

До прикладу, 12 червня 2025 року вироком ВАКС затверджено угоду про визнання винуватості семи осіб — учасників злочинної організації, яка контролювала діяльність Одеської міської ради та незаконно отримувала прибутки від місцевих суб'єктів господарювання. Колишнім посадовцям висунуто обвинувачення, зокрема, у заволодінні у 2011 році майновим комплексом КП «Міжнародний аеропорт «Одеса» вартістю понад 118 млн. грн. Відповідно до угоди, обвинувачені зобов'язані відшкодувати збитки, сплативши 150 млн. грн. до бюджету міськради та повернувши 2 488 одиниць майна територіальній громаді, при цьому частка міськради в аеропорту збережена. Суд призначив покарання у вигляді позбавлення волі на 7–8 років і штрафів понад 400 млн. грн., але засуджених звільнено від відбування покарання з випробувальним строком через співпрацю зі слідством. У дохід держави конфісковано понад 6 млн. грн., 582 тис. дол. США, 6 об'єктів нерухомості, а також частину коштів спрямовано на підтримку Збройних Сил України. Загальна сума зобов'язань засуджених на користь держави та громади перевищує 1 млрд. грн., що є найбільшою угодою про визнання винуватості в історії України [17; 20].

Вказана угода є найрезонанснішим прикладом ефективного використання угод при боротьбі з корупцією. Завдяки вдосконаленому законодавству винні особи визнали провину, отримали покарання, а держава та громада отримують понад 1 млрд. грн. компенсацій. Це дозволило уникнути тривалого судового процесу та ризику уникнення покарання окремими обвинуваченими.

Розглядаючи питання щодо закриття провадження на стадії підготовчого провадження, слід відсилатися до статті 284 КПК України, якою визначено перелік підстав для закриття кримінального провадження: смерть підозрюваного або обвинуваченого, за винятком випадків його реабілітації; наявність вироку чи ухвали суду, що набрали законної сили, щодо того самого обвинувачення; відмова потерпілого або його представника від обвинувачення у провадженні приватного обвинувачення; відсутність згоди держави, яка видала особу, на притягнення її до відповідальності; набрання чинності законом, що скасовує кримінальну відповідальність за вчинене діяння; звільнення особи від кримінальної

відповідальності; вплив строку досудового розслідування після повідомлення про підозру (крім випадків тяжких чи особливо тяжких злочинів проти життя та здоров'я людини); не встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до відповідальності (крім особливо тяжких злочинів проти життя чи здоров'я або злочинів, за які може бути призначено довічне позбавлення волі); відмова прокурора від підтримання публічного обвинувачення (за винятком випадків, передбачених законом); досягнення податкового компромісу у справах за статтею 212 Кримінального кодексу України відповідно до підрозділу 9-2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України [96].

Г. Р. Крет розглядає закриття кримінального провадження (справи) як комплексний процесуальний інститут, що охоплює всі стадії кримінального процесу та становить систему правових норм, які регламентують порядок ухвалення уповноваженим органом чи посадовою особою рішення про неможливість подальшого провадження у справі у зв'язку з установленими законом обставинами. Унаслідок цього припиняються правовідносини між учасниками кримінального процесу [92, с. 305-309].

На думку Ю. М. Грошевого та М. А. Погорецького, закриття кримінального провадження є процесуальною гарантією, що запобігає безпідставному притягненню особи до кримінальної відповідальності [97].

На сьогодні найпоширенішою практикою у справах щодо привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем є подання стороною захисту на стадії підготовчого провадження клопотань про закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків досудового розслідування. Як приклад таких ситуацій можна навести наступну – ухвалою Деснянського районного суду м. Києва від 05.08.2024 у підготовчому засіданні розглянуто клопотання захисника про закриття провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 та п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК України. Захисник стверджував, що обвинувальний акт подано поза межами строку досудового розслідування, через неналежне повідомлення його про завершення досудового розслідування та надання доступу

до матеріалів досудового розслідування, відповідно до ст. 290 КПК України. Суд, дослідивши матеріали справи, встановив, що стороні захисту було забезпечено належні умови для ознайомлення з матеріалами, однак вона свідомо не скористалася цим правом, зловживаючи процесуальними можливостями. Враховуючи ч. 5 ст. 219 КПК України, суд дійшов висновку, що зазначений захисником період (нібито не повідомлення його про відкриття матеріалів в порядку ст. 290 КПК України) не включається до строку досудового розслідування, та відмовив у задоволенні клопотання [202].

Питання закриття кримінального провадження через спливі строків досудового розслідування було предметом наукового інтересу в контексті забезпечення презумпції невинуватості та дотримання розумних строків [125, с. 84-88], а також із точки зору реалізації права потерпілого на доступ до правосуддя [228]. І. В. Гловюк та О. М. Дроздов, спираючись на практику Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України та Верховного Суду, дослідили особливості закриття кримінального провадження відповідно до пункту 10 частини 1 статті 284 КПК України [27, с. 425-429]. Водночас І. А. Тітко, аналізуючи це правове положення, оцінив рівень його юридичної досконалості та спрогнозував особливості його практичного застосування [195, с. 116-123].

На нашу думку, під час вирішення питання про закриття справи на етапі підготовчого провадження суд має обмежені повноваження. Зокрема, він не може перевіряти зібрані докази щодо їх належності чи допустимості, на предмет доведення вини обвинуваченого та в загальному проводити дослідження доказів. У таких умовах суд та інші учасники процесу повинні керуватися принципом процесуальної економії часу та державних ресурсів, що витрачаються на забезпечення роботи суду, прокурора тощо.

Одним із актуальних питань у цій категорії кримінальних проваджень є також визначення підсудності на стадії підготовчого судового засідання. Часто у справах щодо привласнення майна, одержаного внаслідок зловживання службовим становищем, орган досудового розслідування не встановлює місце вчинення злочину. Це призводить до виникнення спорів щодо визначення

належного суду. Так, ухвалою Верховного Суду від 24.11.2022 у справі №463/6381/22 встановлено, що обвинувальний акт стосовно директора ТОВ «НВП Шляхбуд» ОСОБА_1, обвинуваченого за ч. 2 ст. 366 та ч. 4 ст. 191 КК України, був направлений до Личаківського районного суду м. Львова з порушенням правил територіальної підсудності. Судом з'ясовано, що більш тяжке кримінальне правопорушення — заволодіння майном у великих розмірах (ч. 4 ст. 191 КК) — було вчинене у м. Рівне, де знаходиться ТзОВ і на рахунок якого перераховано кошти. Прокурор заперечував, зазначаючи, що місце злочину не визначене, більшість свідків та експертів перебувають у Львові, а потерпілою стороною є Львівська міська громада. Колегія суддів, дослідивши матеріали справи, дійшла висновку, що злочин було завершено в момент перерахування коштів на рахунок підприємства у м. Рівне. Відтак, подання суду було задоволено справу передано з Личаківського районного суду м. Львова до Рівненського міського суду Рівненської області [201].

Беручи до уваги викладене, вважаємо, що подання суду першої інстанції, яке надсилається до апеляційного суду для вирішення питання про направлення провадження до відповідного суду для подальшого розгляду, не створює жодних юридичних наслідків. Це зумовлено тим, що суд першої інстанції фактично не ухвалює жодного рішення по суті, а саме подання лише слугує підставою для визначення апеляційним судом підсудності провадження, що, у свою чергу, сприятиме уникненню можливих підстав для оскарження судового рішення та затягування процесу розгляду справи.

Не менш важливим є питання відповідності обвинувального акту вимогам статті 291 КПК України. На практиці трапляються випадки, коли обвинувальний акт містить неточності, дублювання формулювань або порушення логіки викладення обставин злочину. Такі недоліки можуть стати підставою для його повернення прокурору.

Ю. В. Циганюк, узагальнюючи судову практику зазначила, що повернення обвинувального акту прокурору можливе з огляду на сутність підстав, які визначаються фактичними обставинами справи та встановлюються судом під час

підготовчого розгляду. Таке повернення може бути зумовлене: помилками форми (неточності або відсутність обов'язкових відомостей, технічні помилки, що унеможливають ідентифікацію даних відповідно до ст. 291 КПК України); процесуальними помилками (порушення прав учасників провадження, неналежне вручення акту, відсутність мотивування дій прокурора тощо); помилками у кваліфікації (неправильне визначення обставин злочину, формулювання обвинувачення, розміру шкоди, обтяжуючих чи пом'якшувальних обставин, правової кваліфікації). Достатньо однієї з таких помилок, щоб суд повернув обвинувальний акт прокурору [209, с. 179-184].

До того ж на стадії підготовчого провадження суд розглядає різноманітні клопотання — як сторони обвинувачення, так і сторони захисту. Прокурор має бути готовим аргументовано заперечувати проти: клопотань про повернення обвинувального акту; заяв про закриття кримінального провадження (ст. 284 КПК); вимог про зміну чи скасування запобіжного заходу; спроб визнати певні докази недопустимими. Водночас сторона обвинувачення може сама ініціювати вирішення питань, спрямованих на забезпечення ефективного подальшого розгляду: про продовження запобіжного заходу, заходів забезпечення кримінального провадження, визначення підсудності у разі не встановлення органом досудового розслідування місця вчинення кримінального правопорушення та призначення судового розгляду.

Прокурор будучи представником сторони обвинувачення має чітко визначену роль у підготовчому провадженні, формування якої відбувається для забезпечення засад змагальності та законності, оскільки його діяльність повинна бути спрямована на забезпечення прав і законних інтересів усіх учасників процесу, у тому числі на недопущення порушення прав людини. Тож, враховуючи вищенаведене, можна виділити основні тактичні завдання, виконання яких впливає на формування процесуально-правової позиції прокурора в ході підготовчого засідання щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, та впливає на формування позиції сторони обвинувачення під час подальшого судового розгляду:

– перевірка законності та обґрунтованості обвинувального акту відповідно до вимог статті 291 КПК України;

- аргументоване реагування на клопотання сторін та ініціювання власних процесуальних дій. Прокурор має бути обізнаним в матеріалах кримінального провадження та бути готовим до висловлення погодження або ж заперечення на клопотання учасників процесу, а також для ініціювання власних клопотань в інтересах сторони обвинувачення;

- забезпечення представлення інтересів потерпілих і цивільних позивачів, що є важливою ділянкою для контролю за реалізацією прав потерпілого та цивільного позивача. Публічний обвинувач сприяє залученню потерпілих до участі у процесі, за необхідності забезпечує можливість подання та підтримання цивільного позову в інтересах держави або фізичної особи;

- ініціювання розгляду питань щодо запобіжних заходів, які пов'язані із продовженням, зміною або скасуванням запобіжних заходів з урахуванням існування ризиків, передбачених статтею 177 КПК України;

- ініціювання розгляду питання щодо обрання, заміни, продовження чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження;

- забезпечення підготовки до ефективного судового розгляду, що передбачає обрання форми підтримання обвинувачення, планування порядку дослідження доказів та аналіз позиції сторони захисту.

Підготовче судове засідання у справах щодо привласнення майна одержаного шляхом зловживання службовим становищем є ключовим етапом, який визначає подальший хід судового розгляду. Для прокурора воно є перевіркою якості проведеного досудового розслідування, законності процесуальних рішень і готовності до підтримання публічного обвинувачення в суді. Ефективність тактики прокурора на цій стадії кримінального провадження обумовлюється поєднанням правової аргументації, доказової логіки та прогнозування дій сторони захисту. Тож участь прокурора на цій стадії потребує глибоких знань КПК України, вміння оперативно реагувати на процесуальні

ситуації та здатності поєднувати правову аргументацію з дотриманням справедливості та процесуальної доцільності.

2.3. Тактичні особливості підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем під час судового провадження в суді першої інстанції

Після здійснення підготовчих дій, визначених у попередньому підрозділі, розпочинається розгляд кримінального провадження по суті. Стадія судового розгляду посідає ключове місце у кримінальному процесі, зокрема цей етап визначає підсумок усієї попередньої процесуальної діяльності сторін кримінального провадження. В ході судового розгляду прокурор остаточно обґрунтовує та формулює свою позицію щодо пред'явленого обвинувачення, а суд, дослідивши докази та керуючись внутрішнім переконанням ухвалює судові рішення. Важливим аспектом є те, що відповідно до положень КПК України основне завдання прокурора на даній стадії полягає не тільки у доведенні винуватості особи, а й передусім у забезпеченні встановлення судом об'єктивної істини. Саме це забезпечує ухвалення судом обґрунтованого, законного та справедливого рішення.

У кримінальному процесі ustalеним є положення, згідно з яким судовий розгляд вважається центральною стадією кримінального провадження. Це твердження є обґрунтованим, оскільки саме під час судового розгляду вирішуються ключові питання, заради яких розпочато кримінальне провадження та здійснювалась діяльність на попередніх його етапах, а саме — встановлення винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення та визначення виду і міри покарання [44, с. 51].

Підтримання публічного обвинувачення прокурором в суді першої інстанції спрямоване на забезпечення реалізації принципів законності, змагальності та неупередженості під час судового розгляду кримінальних проваджень. У межах

судового провадження прокурор зобов'язаний забезпечити належне обґрунтування обвинувачення, раціональне та ефективне подання доказів суду, своєчасне реагування на дії сторони захисту. Особливого значення ця діяльність набуває у справах щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, адже вчинення таких злочинів посягає не тільки на право власності, а й на авторитет функціонування державного апарату. Тактичні особливості підтримання публічного обвинувачення у цій категорії справ зумовлені специфікою складу злочину, складністю доказування факту зловживання службовими повноваженнями та необхідністю доведення корисливого мотиву, тож доцільно визначити ефективні напрями діяльності публічного обвинувача в ході судового розгляду, які сприятимуть відновленню справедливості та забезпеченню невідворотності кримінальної відповідальності.

На нашу думку, враховуючи вимоги КПК України, в контексті визначення тактичних особливостей підтримання публічного обвинувачення під час судового розгляду доцільним є розгляд їх у взаємозв'язку зі стадіями судового розгляду кримінального провадження. Такими є: зачитування прокурором обвинувального акту; з'ясування судом позиції обвинуваченого щодо визнання вини (у разі визнання вини застосовується положення ст. 349 КПК України, у разі її невизнання — здійснюється повний судовий розгляд); визначення порядку дослідження доказів; безпосереднє дослідження доказів; проведення судових дебатів; а також надання обвинуваченому останнього слова.

Підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, є тривалим і складним процесом, кінцевою метою якого є забезпечення притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Одним із ключових компонентів такого провадження виступає оголошення прокурором обвинувального акта, що має безпосередній вплив на формування у сторін процесу уявлення про фактичні обставини кримінального правопорушення, зміст обвинувачення та доказову базу, сформовану стороною обвинувачення. З огляду на специфіку зазначеної категорії злочинів (їх багатоепізодний характер,

соціальний статус осіб, причетних до їх учинення, а також правову природу таких діянь) перед прокурором постає складне завдання — представити зміст обвинувального акту у логічній, доступній та водночас юридично виваженій формі.

Відповідно до статті 347 Кримінального процесуального кодексу України, судовий розгляд розпочинається з оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акту. При цьому суд, з урахуванням принципу розумності строків, має право обмежити тривалість такого оголошення.

І. А. Ляховченко у своєму дослідженні підкреслює, що у правовій доктрині відсутнє єдине тлумачення поняття «короткий виклад обвинувального акта». Зміст обвинувального акту визначено частиною другою статті 291 КПК України і включає відомості, що в більшості випадків (окрім, наприклад, місця або дати складання обвинувального акту, хоча й ці дані можуть мати значення) безпосередньо стосуються суті обвинувачення. Тому, в залежності від особливостей конкретної категорії кримінального провадження, усі зазначені обставини можуть мати істотне значення для розгляду справи по суті та формування у суду попереднього уявлення про характер кримінального правопорушення. Твердження, що поняття “короткий виклад обвинувального акту” передбачає вилучення відомостей, визначених частиною другою статті 291 КПК України, є не зовсім коректним [113, с. 144-149].

В юридичній доктрині наявні наукові підходи, відповідно до яких обмеження прокурора у зачитуванні обвинувального акту може негативно впливати на реалізацію засади змагальності у кримінальному провадженні. Зокрема, І. В. Озерна та А. О. Шульга зазначають, що такий недолік зумовлений надмірним впливом суду як представника судової влади через ухвалення рішень, обов’язкових для всіх учасників процесу. Водночас, законодавець, наділивши суд повноваженнями щодо обмеження сторони обвинувачення, не встановив належних механізмів для забезпечення рівності процесуальних можливостей сторін у частині виголошення публічних промов під час судового розгляду [218, с. 497-499]. З таким твердженням ми не можемо погодитися. Положення ч. 6 ст.

22 КПК України зобов'язують суд зберігати об'єктивність та неупередженість, створювати необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків. Наведені приписи розповсюджуються на активність суду на всіх стадіях кримінального провадження. Якщо рухатися за логікою І. В. Озерної та А. О. Шульги, то щодо кожного компонента судового розгляду необхідно визначати у відповідних нормах КПК України положення, в яких містяться вказівки на обов'язок суду забезпечувати реалізацію учасниками судового розгляду їхніх процесуальних прав та виконання обов'язків. Вивчення судової практики свідчить про наявність стабільної практики врахування судом позиції прокурора при визначенні обсягу часу для викладення короткого змісту обвинувального акту. Прикладом є ухвала Рівненського районного суду Рівненської області від 27.05.2024 у справі № 570/5539/23, яке демонструє, що суд в результаті комунікації зі стороною захисту та обвинувачення встановив відсутність у них заперечень щодо застосування ч. 4 ст. 347 КПК України. Зокрема, прокурор зазначив, що обвинувачені та їхні захисники отримали копії обвинувального акта ще в жовтні 2023 року та мали достатньо часу для ознайомлення з ним. З огляду на значний обсяг матеріалів (20 томів понад 5 тис. аркушів), повне оголошення обвинувального акта потребувало б тривалого часу та призвело б до порушення розумних строків розгляду справи. У зв'язку з цим сторона обвинувачення та сторона захисту підтримали доцільність застосування положень ч. 4 ст. 347 КПК України щодо обмеження тривалості оголошення короткого викладу обвинувального акта [204].

Наведена в зазначеному судовому рішенні аргументація прокурора звертає увагу на об'єктивно існуючий у кожному кримінальному провадженні факт наявності у сторони захисту перед початком судового розгляду обвинувального акту, який їй в обов'язковому порядку вручається під час завершення досудового розслідування. Слід зауважити, що з моменту вручення обвинувального акту до початку судового розгляду сторона захисту має достатньо часу для вивчення та усвідомлення сутності пред'явлених обвинувачень. Але, з огляду на наведені обставини, прокурор не має формально підходити до викладу обвинувального

акту в суді. Ця складова підготовчого провадження має розглядатися прокурором як публічна презентація суду та стороні захисту змісту процесуально-правової позиції сторони обвинувачення. Прокурор має завжди готуватися до судового засідання до короткого викладення обвинувального акту та, як свідчить досвід, – подання стороною захисту клопотання про повне зачитування обвинувального акту є нерозповсюдженим явищем. Типовими є дві ситуації – коли суд не обмежує тривалість короткого викладу прокурором обвинувального акту і навпаки, коли такі обмеження встановлюються. Останнє, як правило, відбувається у багатоепізодних кримінальних провадженнях з двома і більше обвинуваченими, що зокрема, є характерним для справ про привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем.

Перед оголошенням короткого викладу обвинувального акту необхідно провести ретельну підготовку, спрямовану на формування стислого та змістовного викладу обвинувачення таким чином, щоб його суть залишалася зрозумілою як стороні захисту та суду, так і пересічним громадянам присутнім в залі судового засідання. Прокурор в ході судового розгляду на власний розсуд визначає стислість викладу обвинувального акта, адже це питання не врегульоване кримінальним процесуальним законодавством. До ключових аспектів короткого викладу обвинувального акту варто віднести:

– наведення фактичних даних, які в своїй сукупності дають повне уявлення стосовно кожного з елементів складу кримінального правопорушення, що, у свою чергу, дає можливість зіставити фактичну складову обвинувачення з його юридичною формулою[161];

– зазначення окремо по кожному обвинуваченому в чому саме обвинувачується з наведенням посилання на норми КК України, за якими кваліфіковані його діяння;

– скороченню можуть бути піддані наведення фактичних обставин справи (вони можуть бути викладені один раз і не повторюватися повністю щодо кожного обвинуваченого співучасника) та перелік доказів, на підставі яких прокурор

дійшов висновку щодо винуватості особи (можуть бути наведені тільки основні докази).

Щодо останнього положення зазначимо, що прокурору при формуванні короткого викладу обвинувального акту слід враховувати позицію Верховного Суду, викладену у постанові від 08.04.2024 у справі № 192/1505/21. Суд визначив, що важливим для вирішення питання про дотримання приписів кримінального процесуального закону є виклад стороною обвинувачення саме фактичних обставин кримінального правопорушення, адже їх відображення має суттєве значення для дослідження в суді обставин вчиненого кримінального правопорушення, належної реалізації права на захист, а також правильної кваліфікації кримінального правопорушення [160]. Тобто такі обставини у справах щодо обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення у співучасті мають бути обов'язково викладені у повному обсязі один раз.

Після оголошення обвинувального акту головуючий суддя згідно з вимогами кримінального процесуального законодавства повинен роз'яснити обвинуваченому зміст пред'явленого обвинувачення. Це забезпечує реалізацію його права на захист та розуміння суті висунутих проти нього тверджень. Після цього суд з'ясовує, чи зрозуміле пред'явлене обвинувачення обвинуваченому, чи визнає він себе винним у скоєнні кримінального правопорушення та чи має намір надавати показання. Така процесуальна дія є важливою для подальшого розгляду справи, оскільки дозволяє суду впевнитися, що обвинувачений усвідомлює характер і підстави обвинувачення, а також сприяє дотриманню принципу змагальності сторін.

Важливим для забезпечення готовності прокурора до подальших процесуальних дій є з'ясування до судового розгляду процесуально-правової позиції сторони захисту. У разі, якщо обвинувачений визнає свою вину і викладені в обвинувальному акті обставини не оспоруються, прокурор може ініціювати проведення подальшого судового розгляду в порядку ст. 349 КПК України, запропонувавши визначений нею порядок дослідження доказів. Якщо ж обвинувачений не визнає вину повністю або частково, прокурору необхідно

підготувати порядок і обсяг дослідження доказів, на підставі яких він доводитиме винуватість особи під час судового розгляду. Зокрема, з'ясування позиції обвинуваченого, як важливий етап судового розгляду надає змогу прокурору подати докази суду з метою підтвердження висунутого обвинувачення у частині не визнання вини обвинуваченим.

Враховуючи наявну судову практику, слід зазначити, що у кримінальних провадженнях, пов'язаних із привласненням майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, визнання вини обвинуваченим трапляється вкрай рідко. У зв'язку з цим важливою складовою судового розгляду кримінальних проваджень зазначеної категорії є обґрунтоване визначення порядку та обсягу доказів, які підлягають дослідженню, та послідовності їх дослідження. Такий підхід забезпечує ефективність розгляду обвинувального акту судом. Під час вирішення питання щодо висловлення суду пропозиції порядку та обсягу доказів, які необхідно дослідити, публічний обвинувач повинен ретельно підготуватися, зокрема визначити основні докази, що підтверджують наявність обставин, передбачених статтею 91 КПК України.

Проблематиці визначення порядку дослідження доказів присвячено ряд наукових праць.

Так, І. І. Шепітько в результаті дослідження співвідношення поняття «обсяг доказів» із суміжними поняттями та категоріями, такими як «доказ», «джерела доказів», «межі доказування», «предмет доказування», «доказування» та «достатність доказів» визначила: термін «обсяг доказів», закріплений у КПК України, перебуває у певному взаємозв'язку з поняттями «межі доказування» та «предмет доказування». Тлумачення змісту даного терміну показує його суть, як кількісну характеристику фактичних даних у кримінальному провадженні, які проявляються в їхньому певному поєднанні у вигляді належної системи (сукупності) [215].

О. П. Пилипчук визначає поняття «порядок дослідження доказів» як послідовність та черговість їх дослідження у процесі судового розгляду. На думку авторки, вирішення питання щодо порядку дослідження всіх доказів, які

подаються стороною обвинувачення, стороною захисту та іншими учасниками судового провадження, потребує творчого та гнучкого підходу. Суд повинен урахувати специфіку конкретного кримінального провадження, характер і особливості доказів, що підлягають дослідженню, орієнтуватися у часі, необхідному для їх розгляду, а також, за можливості, враховувати позиції всіх учасників процесу. Дослідження доказів має здійснюватися у логічній, послідовній та оптимально обґрунтованій формі, при цьому вирішальне значення мають не лише процесуальні, а й тактичні аспекти організації судового розгляду [135, с. 174-184].

І. Козьяков і Л. Хруслава пропонують чіткий механізм подання прокурором доказів суду, який передбачає: поетапне представлення суду джерел доказів (документів, речових доказів, відомостей чи іншої інформації); безпосереднє дослідження поданої інформації; у разі якщо, на думку прокурора, джерела доказів мають значення для справи — подання клопотання про їх приєднання до обвинувального акта після дослідження доказів стороною захисту та судом [80, с. 58]. Положення КПК України, не зобов'язують прокурора подавати суду всі докази, зібрані на стадії досудового розслідування. Водночас вони надають змогу на власне переконання, самостійно визначати, в якій послідовності та які саме докази необхідно подати для досягнення ефективного результату у підтриманні публічного обвинувачення.

В теорії кримінального процесу докази у кримінальному провадженні в залежності від суб'єкта, який визначає отримані фактичні дані як докази, розділяють на три групи – докази сторони обвинувачення, сторони захисту та судові докази [109, с. 55; 110, с. 125; 222, с. 206–213]. Формування доказів сторони обвинувачення завершується разом із завершенням досудового розслідування. Прокурор, визначаючи достатність одержаних доказів для доведення поза розумним сумнівом провини особи у суді, має враховувати, що суд, відповідно до положень ст. 22, 23 КПК України, буде ухвалювати рішення на підставі досліджених у змагальному судовому розгляді доказів. Як вірно зазначають В. П. Гмирко та М. Є. Шумило, судові докази починають формуватися на досудовому

розслідуванні, а завершується цей процес в судовому засіданні за участю сторін кримінального провадження [29, с. 30; 223, с. 98].

Формування стороною обвинувачення позиції щодо дослідження судом доказів відбувається через клопотання про порядок та обсяг дослідження доказів. Узагальнення практики підтримання обвинувачення у справах щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем свідчить, що складовими цього процесуального документа мають бути послідовний перелік доказів, які сторона обвинувачення вважає за доцільне дослідити, обґрунтування наведеного порядку дослідження доказів, а також пропозиції щодо обсягу дослідження доказів (оголошення змісту процесуальних документів повністю чи в частині, яка містить відомості, які мають значення для доказування у справі, наприклад, тільки заключної частини висновку експертизи).

В доказуванні у таких кримінальних провадженнях значну роль відіграють документи речові докази, які містять відомості про протиправну діяльність службових осіб та результати їх дослідження під час проведення аудиторської перевірки, економічних та інших експертиз. Саме через дослідження таких документів із залученням спеціальних знань відбувається доведення провини злочинців під час досудового розслідування. Аналогічний вектор доказування оптимально пропонувати і суду – робити акцент на методиці аналізу фінансово-господарських операцій і руху майна, процедурі проведення експертиз та визначення розміру завданих збитків. Відповідно акцент робити на першочерговості дослідження судом висновків судових експертиз, далі допит експертів, які проводили експертизи, огляд документів джерел доказів (протоколів тимчасового доступу до речей і документів, обшуку, огляду тощо), огляд документів речових доказів та інших речових доказів, допит свідків та допит обвинуваченого.

В клопотанні про порядок та обсяг дослідження доказів прокурор має пропонувати модель дослідження судом доказів, яка забезпечить формування в суду розуміння фактичних обставин привласнення майна, отриманого внаслідок зловживання службовим становищем. Така модель визначається: а) обставинами,

що підлягають доказуванню у справах цієї категорії; б) специфікою формування та перевірки типових судових версій; в) особливостями проведення судових дій у таких провадженнях.

Хоча сам факт привласнення майна, одержаного через зловживання службовим становищем, зазвичай не викликає сумнівів, захист нерідко висуває версії про неправильне тлумачення дій обвинуваченого чи наявність цивільно-правових відносин. У таких ситуаціях особливо важливо, щоб прокурор забезпечив ретельне дослідження в судовому засіданні як матеріалів досудового розслідування (висновків експертиз, показань свідків, слідів злочину, документів, речових доказів, свідчень підозрюваного/обвинуваченого), так і нових доказів, поданих стороною захисту.

Правильне визначення обсягу доказів, які необхідно дослідити під час судового розгляду кримінального провадження, а також порядку їх дослідження з урахуванням специфіки кожної справи, є важливою умовою ухвалення судом законного та обґрунтованого рішення.

Після заслуховування пропозицій учасників процесу щодо порядку дослідження доказів суд ухвалює відповідне рішення. Спершу досліджуються докази сторони обвинувачення, а потім – сторони захисту. Досить часто прокурори не виявляють ініціативи, залишаючи суду право самостійно визначати послідовність допитів свідків та проведення інших процесуальних дій. Таке самоусунення прокурорів негативним чином впливає на ефективність організації судового розгляду, забезпечення його раціонального здійснення з мінімальними витратами часу як для суду так і сторін кримінального провадження.

З урахуванням складності структури правопорушень, передбачених ст. 191 КК України, і специфіки осіб, які їх вчиняють, реалізація функції публічного обвинувачення потребує особливої уваги до формування доказової бази ще на етапі досудового розслідування.

Питання особливостей доказування прокурором обставин привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем в суді першої інстанції є недостатньо дослідженими. Завдяки роботам В. В. Луцика, В. О. Навроцької,

А. Ю. Репчонка, Т. О. Часової, В. М. Федченка, Р. М. Шехавцова сформовані окремі положення доказування у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів та злочинів у сфері економіки.

Згідно зі статтею 84 КПК України, доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд встановлюють наявність або відсутність обставин, що мають значення для кримінального провадження [96]. Ці дані встановлюються на основі передбачених законом джерел доказів.

Привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, є складним злочином, механізм вчинення якого включає комплекс дій службової особи та інших осіб, що відображаються у різних особистісних та матеріальних джерелах даних про нього. Доказування обвинувачення у суді першої інстанції – це процес комунікативної взаємодії між прокурором, судом та стороною захисту, основу якого складає система аргументів, які містяться у визначених кримінальним процесуальним законом джерелах, зміст яких забезпечує констатацію поза розумним сумнівом наявності в події ознак складу кримінального правопорушення та винності у ньому обвинуваченого.

Аналіз прокурором складу привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, має структуруватися за його основними елементами: об'єктом; предметом – майні, яке ввірене особі чи перебуває у її віданні, тобто щодо якого вона володіє спеціальними повноваженнями; діянні – привласненні; наслідками; причинного зв'язку між діянням і наслідками; способу – зловживання своїм службовим становищем; характеристиці суб'єкта (статус службової особи, осудність, статус фізичної особи,); вині у формі прямого умислу; корисливому мотиву. Об'єктивна сторона полягає у конкретних діях, які свідчать про використання службового становища з метою отримання неправомірної вигоди у вигляді майнових активів. До суб'єктивної сторони належить наявність прямого умислу на протиправне привласнення майна. Суб'єктом виступає службова особа, яка, діючи в межах чи з перевищенням наданих повноважень, здійснює дії, спрямовані на привласнення майна [123, с. 18–33].

Комплекс протиправних діянь, які підпадають під ознаки складу кримінального правопорушення – привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем, має тривалу історію становлення, що супроводжувалася формуванням відповідних тактичних прийомів його розслідування. Проте в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій спостерігається постійна еволюція способів вчинення таких злочинів, включаючи розробку нових схем ухилення від кримінальної відповідальності, зокрема, таких, які інтегровані у способи вчинення цих злочинів. Це, у свою чергу, зумовлює потребу у впровадженні новітніх підходів до розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень та подальшої реалізації прокурором функції публічного обвинувачення в суді.

Для маскуванню протиправних дій винні особи часто вдаються до попередньо спланованих або постфактум здійснених дій, спрямованих на ускладнення викриття привласнення майна. Серед таких дій можуть бути: фальсифікація службових документів, технічні маніпуляції з обладнанням, штучне створення умов для знищення або псування майна, складання фіктивних актів на списання, ініціювання процедур псевдобанкрутства тощо.

Найчастіше ознаки вказаного злочину виявляються під час проведення інвентаризацій, ревізій, перевірок фінансово-контрольних органів, за результатами звернень посадових осіб або громадян, оперативно-розшукових заходів, а також у процесі самостійної діяльності слідчих/детективів.

Прокурор у суді першої інстанції має не лише представляти зібрані слідством докази, а й активно відстоювати їх допустимість, належність і достовірність. Суд оцінює докази за внутрішнім переконанням, однак саме прокурор має переконати суд у винуватості особи.

Доречно зазначає Т. О. Часова, що процес доказування економічних злочинів має низку особливостей, серед яких: 1) специфічна процедура збору доказів, зокрема тимчасовий доступ до речей і документів, що здійснюється виключно за ухвалою слідчого судді, а також проведення спеціалізованих експертиз — економічних, бухгалтерських тощо; 2) використання документів, що

стосуються фінансово-господарської діяльності підприємства, які можуть бути навмисно знищені його представниками; 3) необхідність встановлення наявності злочинного умислу у діях особи; 4) аналіз руху та використання грошових коштів, що свідчить про майнову природу правопорушення; 5) визначення повноважень посадових осіб [210, с. 326].

У своїх дослідженнях А. Ю. Репчонок акцентує увагу на тому, що в рамках кримінальних проваджень щодо злочинів у сфері економіки з метою встановлення всіх обставин кримінального правопорушення обов'язковим є проведення, як слідчих (розшукових), так і негласних слідчих (розшукових) дій. Аналіз наукової літератури, узагальнення матеріалів слідчої та судової практики свідчать про наявність певної специфіки у здійсненні таких процесуальних дій під час досудового розслідування зазначеної категорії злочинів. Однією з ключових особливостей розслідування економічних злочинів є характер і зміст слідчих (розшукових) дій, які проводяться з урахуванням специфіки фінансово-господарських відносин. До таких дій, відповідно до практики, належать: огляд (зокрема документів), обшук житла чи іншого володіння особи, допити свідків і підозрюваних, а також призначення й проведення експертиз. Особливо важливим є огляд фінансової та бухгалтерської документації, оскільки саме під час цієї процесуальної дії одержується значний обсяг доказової інформації, що потребує ґрунтовного аналізу. Види експертиз, які призначаються у цих видах проваджень, обумовлюються специфікою, видом протиправних діянь та сферою господарської діяльності, у якій вони вчиняються. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень щодо привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем, свідчить, що найчастіше призначаються економічні експертизи. Втім, враховуючи певні обставини справи, за необхідності можуть призначатися інші експертизи. При розслідуванні таких злочинів важливим є залучення спеціаліста під час обшуку, допиту свідків, підозрюваних [170, с. 874-878]. У зв'язку з цим, ефективне здійснення досудового розслідування вимагає від слідчого та прокурора наявності спеціальних знань у сфері економіки. Наведена специфіка впливає і на судовий розгляд кримінальних справ щодо привласнення

майна, шляхом зловживання службовим становищем. Прокурор ще на стадії досудового розслідування має сформувати можливості залучити в процес дослідження доказів осіб, які є носіями спеціальних знань, та зможуть в суді роз'яснити особливості сфери діяльності, у якій відбулося вчинення злочину, якими прогалинами нормативно-правової регламентації скористалися злочинці, особливості способу вчинення та приховування злочину, їх ознаки, особливості відображення у організаційно-розпорядчих, бухгалтерських та інших документах, за якими параметрами була встановлена матеріальна шкода. Це здійснюється проведенням допитів в якості свідків аудиторів, ревізорів, які здійснювали перевірку в результаті якої були виявлені ознаки кримінального правопорушення, допиту експертів, які проводили експертизи у кримінальному провадженні. Наявність в матеріалах кримінального провадження таких джерел доказів формує гарантовану можливість для прокурора посилити аргументи, які лежать в основі формули обвинувачення.

Але не слід концентруватися тільки на судових експертизах та допитах осіб, які є носіями спеціальних знань. Джерела доказів в справах щодо привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем, є різноманітними, і кожне з них має важливе значення для обґрунтування обвинувачення у суді першої інстанції. Узагальнення вивчених нами 144 кримінальних проваджень щодо привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем, дозволило виділити як основні джерела доказів у таких справах:

1) показання свідків. Значущими є показання працівників установи, в якій працював обвинувачений, а також осіб, причетних до фінансово-господарських операцій, укладання договорів, проведення закупівель, обліку матеріальних цінностей. Свідки можуть надати безпосередні відомості щодо фактів та обставин привласнення майна;

2) показання обвинуваченого можуть містити відомості про мотиви вчинення злочину, спосіб його реалізації, можливу участь інших осіб, а також допомогти у встановленні повної картини подій;

3) речові докази, до яких належать матеріальні об'єкти, які мають значення для кримінального провадження, зокрема:

– офіційна фінансово-господарська документація підприємства, установи, організації (накази, договори, акти, платіжні документи, банківські виписки тощо) дає змогу встановити обсяг повноважень обвинуваченого та механізм їх зловживання. Вони підтверджують факт злочину, так і правовий статус суб'єктів правовідносин;

– товарно-матеріальні цінності, грошові кошти, тощо, які є предметом злочинного посягання;

– документи у паперовій формі, що фіксують рух майна, печатки, штампи, офіційні бланки, електронні носії інформації, комп'ютерна техніка. Такі речі часто є засобами вчинення злочину або містять сліди його приховування;

– електронні документи – це електронне листування, дані з бухгалтерських програм, переписка в месенджерах, аудіо- чи відеозаписи, отримані із засобів технічного спостереження суб'єктів господарювання або комп'ютерної техніки. Аналіз цих носіїв комп'ютерних даних допомагає відновити хронологію подій, встановити комунікацію між учасниками злочину та підтвердити фактичні обставини вчиненого;

4) висновки експертиз – судово-економічної або бухгалтерської, будівельно-технічної, товарознавчої тощо. Вони є ключовими для визначення розміру завданих збитків, виявлення недостовірних даних у фінансових документах та з'ясування причин розбіжностей у звітності [138, с. 393–396].

У справах щодо привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем, прокурор повинен обґрунтовано довести наявність усіх елементів складу злочину. Проведена нами консолідація практики судових інстанцій демонструє результативність такої діяльності сторони обвинувачення.

До прикладу, у вирокі Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 10 червня 2024 року судом було враховано правову позицію, викладену в постанові Пленуму Верховного Суду України № 10 від 06.11.2009. У ній акцентується, що привласнення або розтрата майна шляхом зловживання

службовим становищем є можливими лише за умови фактичного ввірення майна обвинуваченій особі або перебування його у її віданні. Відповідно, за відсутності таких обставин склад кримінального правопорушення, передбаченого статтею 191 КК України, вважається недоведеним [18]. Це відбулося в результаті подання стороною обвинувачення належних і допустимих доказів, які б підтверджували факт передачі майна у розпорядження обвинуваченого або наявність у нього відповідних повноважень щодо володіння таким майном.

На підставі аналізу судової практики вбачається, що суди широко застосовують різноманітні джерела доказів з метою повного та об'єктивного з'ясування обставин кримінального правопорушення, передбаченого статтею 191 КК України. Зокрема: показання свідків та сторін здебільшого використовуються для встановлення суб'єктивної сторони злочину, умислу, мотивів, а також для з'ясування обставин, за яких особа отримала доступ до майна, що стало об'єктом злочинного посягання; документи (зокрема накази, договори, бухгалтерські звіти, облікові записи) мають вирішальне значення для підтвердження факту ввірення майна або наявності владних повноважень, якими особа зловживала з метою привласнення майна; висновки судових експертиз (бухгалтерських, судово-економічних та ін.) є важливим доказовим засобом для встановлення розміру заподіяних збитків, а також для ідентифікації неправомірних дій, пов'язаних із фінансово-господарською діяльністю; електронні документи (електронне листування, відеозаписи, дані з інформаційних систем тощо) виконують допоміжну функцію в підтвердженні організованого характеру протиправних дій, що свідчить про заздалегідь продуману схему вчинення кримінального правопорушення.

Аналіз практики застосування кримінального процесуального законодавства та здійснення публічного обвинувачення у справах щодо злочинів, передбачених ст. 191 КК України, а також наш власний практичний досвід, призвели до визначення наступних рекомендацій, які мають визначальне значення для ефективності тактики участі прокурора у дослідженні доказів в судовому провадженні:

- забезпечення різноманітності джерел доказів – ефективне доведення обставин кримінального правопорушення потребують показань свідків, документів, висновків експертів, речових доказів, зокрема, електронних документів. Взаємне доповнення таких джерел дозволяє підвищити якість доказової бази та її переконливість у суді;

- фокус на доведенні суб'єктивної сторони злочину. З огляду на важливість умислу та корисливого мотиву як обов'язкових ознак складу злочину, прокурору слід надавати належне процесуальне значення показанням свідків, внутрішній службовій документації, електронному листуванню тощо. Такі дані дають змогу відтворити логіку дій обвинуваченого та його реальну мету;

- підвищена увага до документів (накази, угоди, акти, облікові записи, банківські виписки) як ключових доказів, що дають можливість підтвердити факт ввірення майна, наявність владних повноважень обвинуваченого та спосіб їх зловживання. Саме документи часто становлять основу системи доказів у таких справах;

- обов'язковість призначення експертиз, оскільки висновки експертів мають істотне значення для встановлення розміру заподіяної шкоди, виявлення фальсифікацій у фінансовій документації, а також підтвердження невідповідності дій обвинуваченого нормативним вимогам здійснення господарської діяльності;

- використання електронних документів, через їх розповсюдженість та широких спектр даних, які вони можуть містити, – для підтвердження організованого характеру злочину, адже електронне листування, відеозаписи, логи з інформаційних систем можуть бути використані для підтвердження координації дій співучасників, послідовності ухвалення рішень та встановлення факту їх заздалегідь спланованого характеру;

- вибудова цілісної доказової конструкції. Прокурору слід забезпечити логічну узгодженість доказової бази: від встановлення юридичного статусу обвинуваченого до з'ясування механізму протиправного заволодіння майном і заподіяної шкоди. Особливу увагу необхідно приділяти доказам причинно-наслідкового зв'язку між діями обвинуваченого та наслідками;

- систематизація матеріалів кримінального провадження за наявністю в них прямих та непрямих доказів протиправної діяльності обвинуваченого. Така систематизація у формі конспектування має відбуватися не тільки при формуванні прокурором клопотання про порядок та обсяг дослідження доказів, а й здійснюватися в процесі судового розгляду для забезпечення контролю за змістом одержаних судом доказів та використання цієї інформації при підготовці та проведенні судових процесуальних дій;

- оцінка імовірної лінії захисту та підготовка до її спростування. З метою забезпечення ефективного публічного обвинувачення слід аналізувати можливі твердження сторони захисту й підготувати належні процесуальні засоби для їх спростування, через залучення додаткових джерел доказів або посилення вже наданих;

- планування участі прокурора у проведенні судових процесуальних дій. Таке планування має мати наскрізний та динамічний характер – охоплювати дослідження доказів як сторони обвинувачення, так і сторони захисту, враховувати результати здійснення попередніх судових процесуальних дій;

- візуалізація механізму вчинення злочину у формі його схеми з демонстрацією послідовності вчинення протиправних дій, осіб, які їх вчиняли, документів, у яких такі дії одержали своє відображення. Такі схеми оптимально складати та демонструвати у випадках, коли механізм привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем є складним [138, с. 395–396].

З огляду на викладене, слід зазначити, що доказування фактів привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, є складним процесом, який передбачає всебічний аналіз різноманітних джерел доказів. Успішність кримінального переслідування в подібних справах безпосередньо залежить від повноти та об'єктивності зібраних матеріалів, а також від здатності прокурора продемонструвати причинно-наслідковий зв'язок між діями службової особи та настанням злочинного результату.

Ефективне підтримання публічного обвинувачення вимагає від прокурора глибокого розуміння специфіки кожного джерела доказів, їхнього взаємозв'язку

та здатності сформувати переконливу систему доказів, яка підтверджує формулу обвинувачення та забезпечує ухвалення судом обвинувального вироку.

Дослідження особливостей джерел доказів у кримінальних провадженнях про привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем дозволяє дійти низки принципових висновків.

По-перше, процес доказування у зазначеній категорії справ є надзвичайно складним та багатограним, що зумовлено як специфікою самого діяння, так і його високим рівнем латентності. Службові особи, як правило, володіють не лише знаннями про внутрішні механізми документообігу та фінансових операцій, а й мають можливість впливати на підлеглих і мають доступ до офіційної документації, що ускладнює викриття та фіксацію злочину на стадії досудового розслідування, що чинить відповідний вплив і на доказування їх вини під час судового розгляду.

По-друге, успішність кримінального переслідування в подібних справах безпосередньо залежить від якості, повноти та взаємної узгодженості зібраних доказів. Особливе значення має встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями службової особи та фактом заволодіння майном. Це вимагає не лише належної фіксації подій, а й глибокого аналізу обставин, за яких службове повноваження було використано всупереч інтересам служби.

По-третє, джерела доказування у таких справах повинні застосовуватися комплексно, з урахуванням їхньої взаємної доповнюваності. Зокрема, документи та бухгалтерські записи є основою для доведення об'єктивної сторони злочину, тоді як показання свідків та електронні документи можуть відігравати важливу роль у встановленні умислу та корисливих мотивів. Висновки експертів, у свою чергу, підтверджують як порушення у фінансово-господарській діяльності та і фактичні збитки.

По-четверте, ефективне підтримання публічного обвинувачення вимагає від прокурора не лише високого рівня професійної підготовки, а й глибокого розуміння специфіки кожного виду доказів, їхньої доказової сили та взаємозв'язків між ними. Саме здатність побудувати логічну, переконливу й

внутрішньо несуперечливу доказову конструкцію значною мірою визначає успіх обвинувачення в суді першої інстанції [138, с. 395–397].

Після дослідження наданих сторонами доказів та перевірки наявності чи відсутності клопотань учасників процесу щодо порядку їх дослідження, допустимості, доповнень чи заперечень, суд переходить до стадії судових дебатів. Судові дебати є заключним етапом активної діяльності прокурора в ході судового розгляду, націленої на кінцеву реалізацію функції підтримання публічного обвинувачення, а його обвинувальна промова підсумовує результати всієї роботи публічного обвинувача.

Ю. І. Крючко визначає низку чинників, що впливають на структуру, зміст та обсяг обвинувальної промови. До них належать: вид вчиненого злочину та кількість осіб, притягнених до кримінальної відповідальності; обсяг пред'явленого обвинувачення; характер наявних доказів і їхні джерела; особа підсудного, а також позиція та активність сторони захисту у справі [99, с. 15].

В. І. Вернидубов зазначає, що зміст і форма судової промови значною мірою залежать від характеру та обсягу справи, особистості промовця і складу аудиторії [16, с. 126].

За твердженням В. В. Сухоноса, основною метою обвинувальної промови є доведення вини підсудного та переконання суду у її наявності, усунення будь-яких сумнівів щодо доведеності вини [192, с. 115-119].

І. Є. Марочкін підкреслює, що в обвинувальній промові мають бути надані відповіді на питання, які вирішуються судом під час ухвалення вироку відповідно до статті 368 КПК України [117].

Відповідно до частини п'ятої статті 364 Кримінального процесуального кодексу України, під час судових дебатів допускається посилення виключно на ті докази, які були досліджені в ході судового розгляду кримінального провадження. У разі виникнення необхідності подання нових доказів прокурор зобов'язаний заявити клопотання про відновлення судового дослідження обставин, встановлених у кримінальному провадженні, та їх перевірку відповідними

доказами. За результатами дослідження додаткових доказів суд має провести судові дебати щодо обставин, досліджених повторно або додатково [96].

Науковці зазначають, що ефективність промови прокурора забезпечується дотриманням певних психологічних і полемічних принципів. Зокрема, у промові прокурора:

- не слід доводити очевидні факти або заперечувати обґрунтовані висновки інших учасників судового провадження, а також залишати без відповіді вагомі аргументи сторони захисту;

- слід протиставляти словам фактичні дані, уникаючи їх довільного тлумачення або двозначних висновків;

- не варто намагатися тлумачити обставини, зміст яких самому прокурору не є достатньо зрозумілим, використовуючи при цьому сумнівні доводи;

- при наявності прямих і непрямих доказів доцільно розпочинати аналіз із прямих доказів, доповнюючи його посиланнями на непрямі;

- для спростування позиції опонента можна використовувати його ж аргументи;

- за наявності вагомих прямих доказів необхідно здійснити їх детальний аналіз, а у випадку їх незначної переконливості – розглядати в сукупності;

- недопустимо пропонувати суду визнавати факти достовірними без їх належного доведення, водночас необхідно спростовувати факти, достовірність яких не підтверджена стороною захисту;

- недоцільно формально посилатися на докази, які не мають суттєвого значення для розгляду справи [126, с. 96].

Залежно від особливостей конкретної справи, деякі розділи промови можна скоротити або об'єднати без шкоди для позиції обвинувачення. Зміст і форма виступу значною мірою залежать від конкретної ситуації, складу суду та інших обставин. Успішність сприйняття промови багато в чому визначається її початком — тим, як державний обвинувач встановить контакт із судом, зосередить увагу суддів і налаштує їх на сприйняття інформації. Вступна частина, відповідно до задуму виступу, є основою для подальшого викладення обставин справи та

містить головну проблему, яку необхідно розв'язати. Як зазначає В. В. Молдован, вступ має зацікавити слухачів, привернути їхню увагу й налаштувати на правильне розуміння сказаного. Чим менше шаблонності у промові, тим більший інтерес вона викликає. Уже на початку виступу судовий ритор має прагнути встановити доброзичливі стосунки з учасниками процесу та аудиторією судового засідання [122, с. 64].

Беручи до уваги позиції науковців, слід відзначити, що під час підтримання публічного обвинувачення у справах про привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, виступ прокурора з обвинувальною промовою є одним із найвідповідальніших етапів здійснення державного обвинувачення в суді. Чинне кримінальне процесуальне законодавство не встановлює чітких вимог щодо структури та змісту обвинувальної промови державного обвинувача. Її побудова, спосіб подання матеріалу та аналіз доказів визначаються особливостями конкретної справи, а також професійним досвідом прокурора. Загальна структура обвинувальної промови сформована практикою. У судових промовах у справах про привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, доцільно застосовувати чіткий поділ на три основні частини: вступ, основну частину та висновок.

При підготовці обвинувальної промови оптимальним є дотримуватися такої послідовності викладу:

1) у вступі — короткий вступ до промови, у якому визначається значення справи, її суспільна небезпечність, а також роль суду у забезпеченні законності;

2) у основній частині:

– виклад фактичних обставин справи — послідовний опис встановлених у судовому розгляді фактів, що мають значення для правильного вирішення справи;

– аналіз і оцінка доказів — обґрунтування достовірності, належності та допустимості доказів, досліджених у суді;

– юридичне обґрунтування кваліфікації кримінального правопорушення — наведення правової оцінки дій обвинуваченого з посиланням на відповідні норми КК України;

– характеристика особи підсудного — розкриття даних про особу, що мають значення для призначення покарання, аналіз обставин, які пом'якшують або обтяжують відповідальність;

– аналіз причин і умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та внесення пропозицій щодо їх усунення;

– міркування щодо виду і міри покарання — аргументоване визначення пропорційного та справедливого покарання;

– пропозиції щодо вирішення цивільного позову та інших питань, які підлягають вирішенню при постановленні вироку;

3) у заключній частині — підсумкові висновки прокурора, що узагальнюють позицію публічного обвинувачення, підтриману в ході всього судового розгляду.

У кримінальному судочинстві промова публічного обвинувача зазвичай завершується викладенням міркувань щодо визначення міри покарання та розв'язання інших питань, які підлягають вирішенню судом у вироку. Проте у справах, що викликають значний суспільний резонанс або відзначаються підвищеною складністю, може виникати необхідність у спеціальному завершенні промови. У таких випадках публічний обвинувач має звертатися до суду з акцентом на принцип невідворотності кримінальної відповідальності та дотримання верховенства права, зокрема у формі звернення: «Шановний суд! Кожна особа, яка вчинила злочин, має бути притягнута до відповідальності. Завдання суду полягає у неухильному дотриманні вимог закону. Переконаний (-на), що Ваш вирок буде справедливим, стане суворим уроком для підсудного та застереженням для осіб, схильних до порушення закону в надії на безкарність» [188].

Судові дебати становлять практичну реалізацію засади змагальності сторін, яка є однією з фундаментальних засад кримінального процесу. Саме на цьому етапі учасники судового провадження мають можливість всебічно розкрити

фактичні обставини справи, здійснити комплексний аналіз та оцінку доказів, досліджених у судовому засіданні, а також сформулювати логічно обґрунтовані висновки, що сприятимуть ухваленню судом законного, обґрунтованого і справедливого рішення. Діяльність прокурора та захисника під час судових дебатів може справляти істотний вплив на формування внутрішнього переконання суду до моменту його видалення в нарадчу кімнату для постановлення вироку. У процесі дебатів сторони мають змогу запропонувати альтернативне тлумачення та оцінку доказів, які протилежна сторона вважає ключовими для встановлення істини у кримінальному провадженні [10].

За результатами завершення судових дебатів щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, обвинуваченому надається право останнього слова, що є гарантією реалізації його процесуальних прав та принципу змагальності сторін. Після виголошення останнього слова суд оголошує перехід до нарадчої кімнати, де формулюється остаточне судове рішення.

Висновки до розділу 2

1. З набранням чинності КПК України радикально трансформовано роль прокурора в кримінальному провадженні. Чинне законодавче регулювання забезпечує здійснення прокурором наглядової і координаційної функцій, а не повноцінного керівництва досудовим розслідуванням, що безпосередньо впливає на ефективність його взаємодії зі слідчими і оперативними підрозділами при збиранні доказів сторони обвинувачення на стадії досудового розслідування. У кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, визначальним чинником забезпечення всебічності, законності, повноти досудового розслідування і судового розгляду є саме взаємодія прокурора з органами досудового розслідування та оперативними підрозділами. Така взаємодія має особливе значення, оскільки категорія даних

кримінальних правопорушень характеризується складністю, необхідністю проведення значної кількості експертиз та інших процесуальних дій. З метою досягнення її ефективності породжується необхідність у чіткому розмежуванні повноважень і функцій прокурора, слідчого та оперативних підрозділів, узгоджене планування процесуальних і тактичних заходів, своєчасний обмін інформацією та належний внутрішній контроль за виконанням прийнятих рішень для забезпечення формування доказової бази публічного обвинувачення під час судового розгляду.

2. Взаємодія прокурора зі слідчим та оперативними підрозділами має багаторівневий характер та охоплює різні її форми (внутрішню і зовнішню, процесуальну та непроцесуальну). Водночас домінуюче значення має саме організаційна складова взаємодії, яка через належне планування, координацію та управлінські рішення забезпечує узгодженість спільних дій. Ключову роль в організації взаємодії займає прокурор, як процесуальний керівник, адже від його управлінських навичок, професійної компетентності і здатності забезпечити злагоджену діяльність усіх учасників сторони обвинувачення залежить якість зібрання фактичних даних та подальша перспектива їх використання під час судового розгляду.

3. Узагальнення практики взаємодії між прокурором та слідчим, оперативними підрозділами у кримінальних провадженнях щодо заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем надало можливість виявити основні проблеми взаємодії: недостатній рівень інформаційного обміну; обмеженість процесуальних інструментів прокурора щодо залучення слідчого, оперативних підрозділів для підготовки та проведення процесуальних (розшукових) дій під час судового розгляду; відсутність єдиного координаційного механізму взаємодії на судовій стадії; недостатню підготовку кадрів у частині міжвідомчої комунікації. З урахуванням яких, запропоновано авторське розуміння взаємодії прокурора зі слідчим та оперативними підрозділами, як систему узгоджених процесуальних та управлінських рішень і дій, що реалізуються з метою забезпечення встановлення обставин кримінального

правопорушення та притягнення винних осіб до відповідальності в межах компетенції зазначених суб'єктів під час досудового розслідування та судового розгляду.

4. Обґрунтовано необхідність удосконалення нормативно-правового регулювання взаємодії, шляхом розроблення інструкції щодо порядку міжвідомчої координації, конкретизації повноважень прокурора на стадії судового розгляду, посилення спільної професійної підготовки прокурорів, слідчих і оперативних працівників, та упровадження сучасних електронних систем обміну інформацією, що дозволить оптимізувати взаємодію прокурора зі слідчим та оперативними підрозділами у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем.

5. Підготовче провадження є ключовою стадією кримінального процесу, що забезпечує перехід від досудового розслідування до судового розгляду, утворюючи необхідні процесуальні передумови для обґрунтованого, законного та справедливого вирішення справи по суті. На стадії підготовчого судового засідання суд здійснює процесуальний контроль за дотриманням вимог КПК України, не вирішуючи питання винуватості, але ухвалюючи рішення, що мають визначальний вплив на подальший хід провадження. Водночас роль прокурора у підготовчому провадженні є визначальною, оскільки саме він забезпечує підтримання публічного обвинувачення, обґрунтованість обвинувального акта, дотримання прав і свобод учасників процесу та належну процесуальну спрямованість справи до судового розгляду.

6. У кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, підготовче провадження характеризується підвищеною складністю, що зумовлено необхідністю вирішення питань підсудності, дотримання строків досудового розслідування, відповідності обвинувального акта вимогам закону та можливості закриття провадження. Інститут угод про визнання винуватості, зокрема у провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень, набуває особливого значення на стадії підготовчого провадження, оскільки їх

затвердження фактично означає вирішення справи по суті та потребує підвищеного рівня процесуальної підготовки прокурора.

7. Ефективність підготовчого судового провадження значною мірою залежить від якості процесуальних дій прокурора, його здатності ініціювати необхідні процесуальні рішення, аргументовано реагувати на клопотання сторін та прогнозувати подальший розвиток судового розгляду. Належна реалізація завдань підготовчого провадження забезпечує розумні строки судового розгляду, підвищує ефективність здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та сприяє дотриманню принципів законності, процесуальної економії, змагальності.

8. Судовий розгляд є центральною та визначальною стадією кримінального провадження, у межах якої остаточно реалізується функція підтримання публічного обвинувачення та формується внутрішнє переконання суду щодо винуватості чи не винуватості особи, міри та виду покарання. У справах про привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем ця стадія набуває особливої складності через багатокomпонентний характер складу злочину та специфіку доказування. Підтримання публічного обвинувачення у зазначеній категорії справ вимагає від прокурора не лише активної процесуальної позиції, а й високого рівня тактичної та методичної підготовки, зокрема щодо формування, подання та дослідження доказів, а також реагування на позицію сторони захисту.

9. Одним із проблемних аспектів є відсутність у КПК України чіткого нормативного визначення поняття «короткий виклад обвинувального акта» та єдиних критеріїв його обсягу, що зумовлює неоднакову судову практику та потенційні ризики для реалізації засади змагальності сторін. Застосування судами повноважень щодо обмеження тривалості оголошення обвинувального акта (ч. 4 ст. 347 КПК України) за відсутності згоди сторін обвинувачення та захисту може створювати дисбаланс їх процесуальних можливостей, що потребує як зваженої судової практики, так і вдосконалення законодавчого регулювання.

10. Встановлення порядку та обсягу дослідження доказів має суттєве тактичне та організаційне значення. До того ж на практиці спостерігається недостатня ініціативність прокурорів в обґрунтуванні та формуванні такого

порядку, що негативно впливає на ефективність судового розгляду. Стаття 349 КПК України характеризується загальністю, неповнотою та внутрішніми суперечностями, що ускладнює її практичне застосування. Це зумовлює доцільність законодавчого закріплення чітких вимог та обов'язку подання письмового клопотання про порядок та обсяг дослідження доказів.

11. У справах про привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем проблемним є встановлення суб'єктивної сторони злочину та причинно-наслідкового зв'язку між діями службової особи і заподіяною шкодою, що потребує комплексного використання різних джерел доказів, з особливим акцентом на документи, висновки експертиз та електронні дані.

12. Судові дебати є ключовим завершальним етапом активної діяльності прокурора, проте чинне законодавство не містить чітких вимог до структури та змісту обвинувальної промови, що зумовлює залежність її якості виключно від професійного рівня та досвіду публічного обвинувача. Для забезпечення стабільної якості підтримання публічного обвинувачення в суді є потреба у розробці відповідних методичних рекомендацій для прокурорів з акцентом на окремі різновиди кримінальних правопорушень.

Розділ 3. Напрями удосконалення підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції

3.1. Удосконалення організації підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції

Сучасні виклики у сфері протидії злочинам, пов'язаним із привласненням майна одержаного шляхом зловживання службовим становищем, зумовлюють необхідність оновлення підходів до організації роботи прокурорів в судовому провадженні.

Проблема ефективності діяльності державних органів нині посідає одне з ключових місць в процесі державного розвитку та правознавстві. У науковій літературі слушно підкреслюється, що питання ефективності поступово переростає у фундаментальну й комплексну сферу соціального знання, що потребує узгоджених зусиль філософії, соціальних наук та інших галузей знання [2, с. 57].

Ефективність діяльності прокурора пропонується розуміти, як оптимальний рівень досягнення цілей, визначених нормативно-правовими актами та законом, за умов мінімально можливих витрат [30, с. 19-31].

Категорія «ефективність» являється багатогранною і застосовується в економіці, технічних науках, менеджменті та інших сферах. Ефективність є результатом або наслідком певних причин чи дій. Ефективним вважають те, що забезпечує заздалегідь запланований ефект — дієвий, корисний та такий, що веде до потрібного результату. Тож ефективність можна визначити, як підсумок цілеспрямованої діяльності [116, с. 123].

Узагальнення опитування прокурорів та наш особистий практичний досвід дали підстави для виділення чинників, що стримують підвищення ефективності діяльності прокурора під час підтримання публічного обвинувачення у

кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем:

– по-перше, надмірне навантаження, яке зумовлене нерівномірним розподілом керівником органу прокуратури кримінальних проваджень між прокурорами та значною кількістю справ, у яких здійснюється підтримання публічного обвинувачення, що перешкоджає належній концентрації уваги на складних та багатоепізодних провадженнях, зокрема, які стосуються привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем;

– по-друге, відсутність стабільної якості матеріалів досудового розслідування, яка проявляється в неповноті зібраних доказів, формальному характері окремих слідчих (розшукових) дій та відсутності належного експертного забезпечення, зокрема економічних і бухгалтерських експертиз, через об'єктивно або суб'єктивно обумовлену практику зміни складу як слідчих так і прокурорів процесуальних керівників у кримінальному провадженні;

– по-третє, відсутність сталої практики накопичення інформації та передавання напрацювань з тактики підтримання публічного обвинувачення та результатів судового розгляду між прокурорами, що викликає неузгодженість та непослідовність підходів до представлення ними доказів у суді (див. Додаток А).

Впливають на формування таких чинників наступні обставини.

Складність об'єктивної та суб'єктивної сторін складу привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем, що неодноразово констатовано на рівні правових позицій Верховного Суду.

Так, у рішенні від 10.10.2024 у справі №748/1359/19 суд, відхиляючи скаргу захисника, який наполягав на шахрайському способі заволодіння коштами, виділеними на будівництво, роз'яснив, що ст. 191 КК України охоплює три форми злочину: привласнення, розтрату та заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем. Усі ці форми полягають в умисному, незаконному та безоплатному вилученні майна з чужого володіння або в його незаконному використанні на користь себе чи інших осіб. Зокрема, привласнення означає незаконне, безоплатне утримання чи неповернення майна, яке перебувало у

законному володінні винного, з наміром у майбутньому використати його на свою користь [153].

У постанові Верховного Суду від 14.09.2023 у справі №503/700/21 наголошено, що при кваліфікації за ч. 2 ст. 191 КК України необхідно встановити повноваження службової особи щодо майна, яким вона незаконно заволоділа чи яке передала іншим, зловживаючи своїм службовим становищем.

Такий злочин вважається завершеним із моменту, коли службова особа незаконно та безоплатно заволодіває чужим майном або передає його іншим особам таким чином, що винний чи треті особи отримують реальну можливість поводитися з ним як із власним, а власник втрачає цю можливість.

Обов'язковими ознаками складу злочину є: об'єкт – відносини власності та службові відносини, пов'язані з розподілом матеріальних ресурсів; суб'єкт – службова особа підприємства, установи чи організації; суб'єктивна сторона – прямий умисел; предмет – майно державної чи іншої форми власності, управління яким прямо належить до службових повноважень винного [155].

Подібні правові висновки містяться і у постановках Верховного Суду від 28.02.2019 (справа №456/1181/15) [158], 30.09.2020 (справа №517/639/17) [159], 14.09.2022 (справа №576/1469/18) [154] та 25.07.2024 (справа №754/14378/19) [157].

Наведені судові рішення демонструють, що під час доказування факту привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем, сторона обвинувачення має доводити наявність в діяннях службових осіб складу цього злочину, а також виключити ознаки інших форм заволодіння майном, передбачених у ст. 191 КК України, шахрайства та інших майнових та службових злочинів.

Визначальними чинниками успішного судового розгляду є повнота та структурованість доказової бази. Прокурор має не лише володіти всіма матеріалами кримінального провадження, які отримав від органу досудового розслідування, а й розуміти логіку розвитку злочинної діяльності, взаємозв'язок фактичних даних отриманих в ході досудового розслідування та роль кожного

доказу в загальній моделі обвинувачення, яка одержує своє узагальнене втілення у формулі обвинувачення, що викладається у обвинувальному акті. Проте за рамками формули обвинувачення залишається бачення прокурора структури доказування ним в суді провини обвинуваченого (-них). Якщо ігнорувати таке моделювання, то це може призводити до помилок з боку сторони обвинувачення, що може призвести до ухвалення реабілітуючих судових рішень.

До прикладу, судами першої інстанції в результаті судового розгляду кримінальних проваджень про корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення за 2024 ухвалено реабілітуючі рішення стосовно **150** осіб, найбільше у Київській – 27, Запорізькій – 17, Одеській – 13, Вінницькій – 8, Дніпропетровській – 7, Закарпатській – 6, Харківській та Чернігівській – по 5, Волинській, Житомирській, Миколаївській, Сумській – по 4 областях та м. Києві – 16. Значна кількість вказаних реабілітуючих рішень на даний час не набрали законної сили. Разом з цим, наявні випадки направлення до суду обвинувальних актів у кримінальних провадженнях, в яких вина обвинувачених не підтверджена сукупністю достовірних, належних та допустимих доказів.

Так, Ухвалою Запорізького апеляційного суду від 21.10.2024 вирок Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 15.03.2024 щодо Чикалової В.В., якою її визнано невинуватою та виправдано у зв'язку з недоведеністю складу кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 366, ч. 2 ст. 15 ч. 4 ст. 191 КК України, залишено без змін (справа № 331/1892/17). Судом встановлено, що стороною обвинувачення не доведено факт невиконання або виконання робіт за договором підряду в меншому обсязі. Чикалова В.В. підписала акти приймання виконаних робіт і довідки про їх вартість після погодження уповноваженою особою технічного нагляду, а виконання робіт підтверджено показаннями свідків. Крім того, прокурором не конкретизовано, в інтересах яких третіх осіб діяла обвинувачена та в чому полягав їх інтерес [203].

Визначення структури механізму вчинення цього злочину залежить від кількості елементів, які до нього входять – кількість діянь, предметів, на які вони впливають, та осіб, які їх вчиняють, тощо. Водночас слід зазначити, що побудова

такої структури може здійснюватися без урахування конкретних завдань подальшого аналізу моделей учинення злочину під час судового розгляду. Таке, зокрема, відбувається у випадках, коли прокурори процесуальні керівники, через свою зайнятість, надають слідчим максимальну автономність у здійсненні досудового розслідування, включаючись в нього тільки у випадках погодження процесуальних документів. У таких випадках визначення достатності зібраних доказів для повідомлення про підозру, моменту завершення досудового розслідування слідчим та прокурором може не співпадати, тому що прокурор має оцінити перспективу доведення в суді обвинувачення. Слідчі не завжди здатні здійснити таку оцінку, через відсутність досвіду участі в судовому розгляді. Негативним для кримінального провадження, за такого підходу з боку прокурорів до організації збирання доказів під час досудового розслідування, є те, що може бути втрачений час та джерела доказів, які своєчасно не були одержані.

Очевидно, що механізм злочину проявляється у конкретних формах і перебуває в постійному процесі змін — виникнення, розвитку, відображення та зникнення слідової картини. Він є результатом дії об'єктивних закономірностей, які визначають його природу та складається з низки взаємопов'язаних елементів.

М. В. Салтевський виокремлював такі взаємопов'язані складові механізму вчинення злочину: суб'єкти злочинної діяльності; предмет злочинного посягання; засоби, що використовуються при її здійсненні; сліди, що залишаються внаслідок злочинних дій [178, с. 40]. Отже, кожен із зазначених компонентів має відповідати загальній системі механізму злочину.

Механізм злочину слід відмежовувати від складу злочину в кримінально-правовому розумінні. А. Ф. Волобуєв підкреслює, що поняття механізму злочину в криміналістиці є близьким до поняття складу злочину в кримінальному праві, адже обидва виникли внаслідок дослідження спільного об'єкта — злочинності, але з різних позицій. Користуючись цим поняттям, криміналістика зосереджується на функціональному аспекті протиправної діяльності як системи взаємопов'язаних дій і відносин, спрямованих на досягнення злочинної мети

(отримання злочинного результату). Тому зміст поняття механізму злочину є ширшим, ніж зміст поняття складу злочину [21, с. 16–17].

Формування моделі механізму конкретного злочину надасть змогу прокурору чітко відтворити спосіб, мотив (умисел), роль кожного учасника та послідовність їхніх дій. Це значно підсилить обвинувальну позицію через системність її аргументації доказами та дозволить суду сприймати матеріали кримінального провадження як узгоджену систему, а не як набір фрагментарних фактів.

Для цього прокурорам рекомендується створювати структуровані досьє, в яких узагальнюються ключові докази, їх правова природа, спосіб отримання та значення для доведення конкретних елементів складу злочину щодо кожного обвинуваченого. Така систематизація з нашого особистого досвіду сприяє швидкій навігації у матеріалах справи та забезпечує цілісність аргументації.

На наш погляд, структуроване досьє фактичних даних — це систематизований збірник відомостей, отриманих у ході досудового розслідування, який включає короткий зміст ключових доказів; їхню правову характеристику (достовірність, належність, допустимість); опис способу отримання; визначення їх зв'язку з конкретними елементами складу кримінального правопорушення.

Метою такого досьє є забезпечення створення логічно вибудованої та цілісної структури доказування у кримінальному провадженні шляхом систематизації доказів за кожним епізодом злочинної діяльності та особою, яка притягається до кримінальної відповідальності. Основним функціональним призначенням такого досьє є забезпечення формування позиції обвинувачення підтвердженої достатньою сукупністю належних, допустимих, достовірних доказів та планування участі прокурора у здійсненні процесуальних дій під час судового розгляду.

Для зразку за основу структурованого досьє фактичних даних можна взяти процесуальний документ, який визначався у КПК України 1960 року як обвинувальний висновок. Відповідно до ст. 223 КПК України 1960 року

обвинувальний висновок складався з двох частин — описової та резолютивної. В описовій частині мають бути викладені: встановлені під час досудового слідства обставини справи; місце, час, спосіб учинення, мотиви та наслідки злочину, скоєного кожним обвинуваченим; зібрані докази та дані про потерпілого; показання кожного обвинуваченого щодо суті висунутого обвинувачення, доводи його захисту та результати їх перевірки; обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання. При наведенні доказів обов'язково зазначаються відповідні аркуші справи. У резолютивній частині подаються відомості про кожного обвинуваченого та стислий виклад суті обвинувачення із зазначенням статті кримінального закону, що передбачає відповідний злочин [94, с. 394].

Для якісного формування досьє необхідно чітко розмежовувати види доказів відповідно до їх правової природи. При систематизації у досьє варто враховувати: джерело доказу (показання, речові докази, висновки експертів, документи); результат аналізу допустимості (чи дотримана процедура отримання); зв'язок із конкретною обставиною (що саме підтверджує або спростовує). Такий підхід дозволить уникнути використання юридично некоректних матеріалів, а також своєчасно виявити потребу у повторних або додаткових процесуальних діях.

Систематизація матеріалів кримінального провадження у структуроване досьє забезпечить низку важливих переваг: цілісність аргументації, адже логічна структура доказової бази підсилює позицію сторони обвинувачення; швидку навігацію у великих масивах даних, що характерно для кримінальних проваджень щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем; зменшення ризиків процесуальних помилок, пов'язаних із недооціненою або втраченою інформацією; підвищення якості процесуальної діяльності сторони обвинувачення під час судового розгляду, зокрема, діяльності групи прокурорів, оскільки при будь-якій заміні в групі кожен прокурор матиме впорядковані й взаємопов'язані матеріали, що зекономить час на ознайомлення з великою кількістю томів.

Створення на системній основі прокурорами структурованих досьє фактичних даних, одержаних в ході досудового розслідування, стане не лише технічним інструментом упорядкування доказів, а й важливим елементом формування стратегії обвинувачення у кримінальному провадженні.

Кримінальні правопорушення, пов'язані з привласненням майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, характеризуються складністю доказової бази, сформованої в ході досудового розслідування, а також підвищеним рівнем суспільної небезпеки, зокрема для інтересів держави. У таких кримінальних провадженнях особливо важливого значення набуває належна організація роботи прокурора як суб'єкта, наділеного повноваженнями щодо здійснення публічного обвинувачення.

Поширеною практикою при розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень зазначеної категорії є формування керівником прокуратури груп прокурорів, що сприяє підвищенню ефективності та якості підтримання публічного обвинувачення в суді. Водночас наукове опрацювання особливостей діяльності таких груп у провадженнях щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем саме під час підтримання публічного обвинувачення в суді, залишається недостатнім.

Відповідно до наказу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» керівники прокуратур усіх рівнів, їх перші заступники та заступники, у межах повноважень, визначених КПК України, зобов'язані у складних кримінальних провадженнях визначати групу прокурорів, у тому числі з числа прокурорів різних рівнів, а також призначати прокурора, відповідального за керівництво такою групою (старшого групи прокурорів).

Основні завдання покладені на старшого групи прокурорів полягають у забезпеченні: загального планування роботи групи; розподілу функціональних обов'язків і навантаження між її членами; врахування мотивованих позицій членів групи щодо додержання вимог законодавства та виконання завдань кримінального провадження; доступу до накопиченої інформації та організації

належного інформаційного обміну; контролю за повнотою та своєчасністю проведення слідчих і процесуальних дій; реагування на виявлені порушення норм кримінального процесуального законодавства.

Прокурор, який здійснює повноваження у складі групи прокурорів, зобов'язаний погоджувати проведення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень зі старшим групи, рішення якого є остаточним [164].

Слід відзначити, що кримінальне процесуальне законодавство України не містить чітких положень, які б регулювали порядок розподілу повноважень між прокурорами, включеними до складу однієї групи під час підтримання публічного обвинувачення в суді. Частина перша статті 37 КПК України передбачає лише, що прокурора, уповноваженого здійснювати повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначає керівник відповідного органу прокуратури. За необхідності цей керівник має право сформувати групу прокурорів і призначити старшого прокурора, відповідального за координацію діяльності інших членів групи.

Разом із тим, як зазначає О. О. Шпак, відсутність у КПК України чітко визначених підстав для створення таких груп прокурорів у межах кримінального провадження спричиняє поширену негативну практику формування груп у всіх без винятку провадженнях [217].

Заглиблюючись у зміст ст. 37 КПК України за можливе аргументувати, що рішення про визначення групи прокурорів у кримінальному провадженні приймається у випадках, коли особі інкриміновано тяжкий чи особливо тяжкий злочин, у тому числі корупційного характеру; провадження є складним, наявність кількох співучасників або епізодів, значний обсяг фактичних даних одержаних в ході розслідування; існує потреба у забезпеченні безперервності підтримання публічного обвинувачення чи можливість заміни прокурорів. Для кримінальних проваджень щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, зазначені обставини є характерними.

Дана категорія злочинів має специфічні особливості, оскільки зазвичай вчиняється через невербальні, документальні дії, приховані управлінські рішення;

нерідко здійснюється за попередньою змовою групи осіб в межах ієрархічних структур підприємства, установи, організації, або групи осіб, частина яких знаходиться за межами такої ієрархічної структури; потребує опрацювання значного обсягу документації, проведення експертиз і допитів посадових осіб; супроводжується підробленням бухгалтерських і фінансових документів для приховування факту вчинення злочину.

Керівник органу прокуратури, приймаючи постанову про визначення групи прокурорів, відповідно до вимог ч. ч. 5, 6 ст. 110 КПК України, зобов'язаний зазначити підстави для її винесення, склад групи та старшого прокурора. Усі прокурори, включені до групи, повинні бути ознайомлені з постановою. Призначення декількох прокурорів, чіткий розподіл обов'язків і узгодженість їхніх дій підвищують рівень ефективності підтримання публічного обвинувачення.

Склад групи має забезпечувати максимально повне та доступне підтримання публічного обвинувачення, тому доцільною погодитися з думкою Я. М. Толочко щодо спеціалізації прокурорів саме за категоріями проваджень [196]. Під час визначення групи необхідно враховувати обсяг майбутньої роботи, професійну підготовку, складність провадження, досвід, спеціалізацію, навантаження прокурорів та залучати прокурорів, які вже мають досвід роботи у даній категорії кримінальних правопорушень. Старшим прокурором слід призначати найбільш досвідченого працівника, оскільки він відповідає за організацію та координацію роботи всієї групи під час здійснення повноважень і підтримання публічного обвинувачення.

Важливою стадією кримінального провадження є судовий розгляд, у межах якого в установленому судом порядку учасники процесу подають та досліджують докази. Водночас законодавство не містить чіткого визначення повноважень і порядку діяльності групи прокурорів на цьому етапі.

Як зазначає Л. Р. Грицаєнко, обвинувачення є ключовим етапом діяльності прокурора в кримінальному провадженні, адже судовий розгляд становить його основну частину, у межах якої досліджуються всі зібрані докази та вирішується

питання щодо невинуватості чи винуватості особи [34, с. 174]. Якість публічного обвинувачення безпосередньо впливає на ухвалення судом законного, обґрунтованого та мотивованого рішення. Саме під час подання й дослідження доказів прокурори, включені до групи, повинні діяти чітко та узгоджено відповідно до попередньо визначеного розподілу процесуальних обов'язків.

Лише частина друга статті 364 КПК України передбачає, що у разі участі в судовому розгляді кількох прокурорів у судових дебатах має право виступити один із них на власний розсуд, або ж кожен з прокурорів може викласти свою позицію щодо відповідної частини обвинувачення.

Так, у разі заявлення прокурором цивільного позову, у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти власності, один із прокурорів групи забезпечує підтримання публічного обвинувачення, зосередившись на доведенні винуватості обвинуваченого, дослідженні обставин справи, правильності правової кваліфікації діяння і обґрунтуванні міри покарання. Інший прокурор відповідає за доведення факту заподіяння шкоди, визначення її характеру та розміру, а також за підтримання цивільного позову в межах кримінального провадження [7, с. 68].

З огляду на наведене можна дійти висновку, що саме старший групи прокурорів як координатор її діяльності повинен приймати рішення щодо доцільності участі в судовому розгляді всіх членів групи відповідно до розподілу їхніх обов'язків, визначених ще на досудовій стадії, а також ухвалювати остаточні процесуальні рішення під час судового розгляду та особисто брати участь у судових дебатах, за винятком випадків його поважної відсутності у суді [79, с. 561].

Таким чином, на стадії судового розгляду прокурор зіштовхується з низкою проблем та викликів, пов'язаних з організацією діяльності групи прокурорів у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії, серед яких слід виділити:

– ризик формального створення групи: у деяких випадках групи формуються формально, без реального розподілу функцій, що нівелює їхню потенційну ефективність;

– нечіткість розподілу процесуальних функцій: попри закріпленій у КПК принцип рівності прокурорів у групі, на практиці існує потреба у більш детальному нормативно-правовому врегулюванні їхніх обов'язків;

– специфічні вимоги до компетентності: розслідування службових злочинів передбачає володіння навичками аналізу фінансових потоків, економічними знаннями та розумінням особливостей корпоративного управління;

– обмеженість кадрового ресурсу: спеціалізовані прокурори, зокрема ті, що мають досвід у провадженнях щодо корупційних правопорушень, є обмеженим ресурсом, що ускладнює формування оптимальних груп.

У групи прокурорів має бути сформована єдина узгоджена стратегія підтримання публічного обвинувачення, оскільки складність кримінальних правопорушень, пов'язаних із привласненням майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, вимагає скоординованих рішень щодо визначення лінії поведінки під час судового розгляду, розподілу функцій між прокурорами, планування допиту свідків, підготовки до судових дебатів тощо [140, с. 183-185].

На нашу думку, для підвищення ефективності діяльності групи прокурорів під час підтримання публічного обвинувачення у справах про корупційні злочини, злочини у сфері господарської діяльності, зокрема, привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, доцільно нормативно наказом Офісу Генерального прокурора: врегулювати порядок функціонального розподілу ролей у межах роботи групи прокурорів; запровадити стандартизовані підходи до роботи групи прокурорів процесуальних керівників, відображені у внутрішніх інструкціях та чек-листах для справ цієї категорії; забезпечити підвищення кваліфікації прокурорів у сфері корупційних злочинів та злочинів у сфері господарської діяльності; упровадити автоматизовану інформаційну систему робочого місця прокурора для забезпечення координації роботи групи прокурорів та актуальності інформації про хід та результати судового розгляду кримінальних проваджень.

Діяльність групи прокурорів є дієвим механізмом забезпечення публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем. Водночас для досягнення максимальної ефективності необхідне подальше удосконалення нормативно-правових засад організації діяльності таких груп.

Прокуратура України перебуває в процесі модернізації та постійного оновлення системи, що зумовлено необхідністю підвищення результативності та ефективності її функціонування, а також зміцнення суспільної довіри до цього державного органу. Зазначені трансформації здійснюються відповідно до сучасних вимог та умов. Напрями модернізаційних змін є різноманітними, і частина з них реалізується у межах загальнодержавних тенденцій, зокрема впровадження цифрових технологій у різних сферах, у тому числі правовій.

Використання цифрових технологій у кримінальному судочинстві та у діяльності прокурорів на початковому етапі їх впровадження сприймалися з обережністю і певними застереженнями, однак сьогодні цифрова трансформація всіх галузей права, включаючи кримінальне процесуальне, визнається необхідною [39, с. 375]. Діджиталізація розглядається як одна з ключових тенденцій розвитку кримінального провадження в Україні [28, с. 253, 336–357].

Наразі основні заходи з цифровізації діяльності прокурорів зосереджені у межах кримінальних проваджень. До прикладу спільним наказом Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) та Офісу Генерального прокурора від 24 листопада 2021 року було затверджено Тимчасове положення про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування «іКейс» і розпочато її спільну дослідну експлуатацію в НАБУ та Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі (далі – САП) Офісу Генерального прокурора [194]. Згодом, спільним наказом НАБУ, Офісу Генерального прокурора, Ради суддів України та Вищого антикорупційного суду від 15 грудня 2021 року було затверджено Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування «іКейс» [148].

Інформаційно-телекомунікаційна система досудового розслідування «іКейс» надала змогу формувати процесуальні документи, чим автоматизувала цей процес для слідчих і прокурорів, скоротила час на заповнення, знизила кількість помилок, автоматично «підтягнула» частину даних із системи, зменшила витрати на логістику та забезпечила миттєвий обмін інформацією між правоохоронними органами, які приймають участь в кримінальному процесі [64].

Питання цифровізації діяльності прокуратури в межах досудового розслідування розглянуте у праці Л. С. Гандзюк, Р. Б. Левочка та А. М. Потинського. Науковці зазначають, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у наглядову діяльність прокурора зумовлює перехід до нової форми її організації. Електронний нагляд визначається як форма здійснення прокурорської діяльності, що базується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій, електронного документообігу та дистанційної взаємодії між прокуратурою, органами досудового розслідування, судом та іншими учасниками кримінального процесу. Формування електронного нагляду в Україні пов'язане з перспективою переходу кримінального судочинства на цифровий формат та є складовою нової організаційно-правової моделі прокурорського нагляду, що забезпечує його ефективність, безперервність та оперативність [104, с. 119-126]. Проте питання цифровізації саме в межах судової діяльності прокурора потребує не меншої уваги.

Підтримання публічного обвинувачення групою прокурорів у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, вимагає високого рівня організації, координації та фіксації процесуально значущої інформації, одержаної в ході судового розгляду. У сучасних умовах цифровізації діяльності органів прокуратури ефективним інструментом підвищення якості роботи прокурорів може стати трансформація функціоналу інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування «іКейс» до рівня забезпечення кримінальної процесуальної діяльності сторони обвинувачення під час судового розгляду.

У Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку на 2023–2027 роки, затвердженому Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, передбачено цифрову трансформацію системи правоохоронних органів, зокрема: впровадження інноваційних технологій у діяльність органів правопорядку та прокуратури; поетапне запровадження електронної системи управління кримінальними провадженнями з модернізацією обладнання та забезпеченням сумісності ІТ-систем; використання штучного інтелекту, блокчейну, хмарних технологій у досудовому розслідуванні та аналітичній роботі [84].

У Стратегії розвитку прокуратури на 2025–2028 роки як стратегічний пріоритет визначено впровадження електронної системи управління досудовими розслідуваннями та автоматизованого розподілу справ у прокуратурі [128].

Підтримуючи публічне обвинувачення в суді у своїй практичній діяльності прокурори, зазвичай ведуть паперові записи перебігу судових засідань та їх результатів. У таких записах, як правило, фіксуються: анкетні дані головуючого судді та учасників, присутніх у засіданні; стадія судового розгляду; процесуальна діяльність учасників, зокрема подання та дослідження доказів; результати оцінки кожного з досліджуваних доказів; заперечення та зауваження сторін; запитання суду й інші процесуальні обставини, що виникають під час розгляду справи. Зазначена діяльність прокурора фактично становить конспективне відображення ходу судового засідання.

На думку Д. М. Сковронського, конспектування дає змогу впорядкувати досліджуваний матеріал, виокремити основне й додаткове, а також систематизувати власні міркування. Конспект забезпечує логічну послідовність викладу, що є необхідною для коректної оцінки змісту та визначення головної ідеї. Систематизація матеріалу дозволяє виявити надмірно акцентовані або недостатньо обґрунтовані положення, а також з'ясувати рівень повноти їх розкриття. Без попереднього опрацювання матеріалу конспектування втрачає сенс, оскільки саме конспект надає завершену форму роботі зі структуризації змісту [185].

У разі розгляду в судовому засіданні багатоепізодних або групових кримінальних проваджень за відсутності інформаційно-телекомунікаційної системи, що забезпечувала би фіксування та систематизацію роботи прокурорів під час судового розгляду кримінальних справ, доцільним є використання подвійної системи конспектування, що передбачає ведення окремих робочих записів щодо кожного обвинуваченого (підсудного) та кожного епізоду. Попереднє вивчення матеріалів провадження та фіксація ключових відомостей у відповідних таблицях забезпечують прокурору можливість під час судового розгляду оперативно вносити інформацію, отриману в ході допиту підсудних, потерпілих, свідків, експертів і спеціалістів. Застосування такого підходу істотно підвищує ефективність аналізу доказової бази та сприяє якісній підготовці прокурора до участі в судових дебатах [65, с. 34].

Водночас слід наголосити, що через часті кадрові зміни в органах прокуратури, а також зміну складу групи прокурорів, така практика має низку суттєвих недоліків. Зокрема: нерозбірливість почерку прокурора, який здійснював фіксацію перебігу засідання шляхом конспектування; ризик втрати паперових носіїв із відповідними записами; неповнота або фрагментарність зафіксованої інформації, що ускладнює або унеможлиблює повне розуміння фактичного ходу судового розгляду.

Оскільки на нормативно-правовому рівні дане питання не окреслено, на наш погляд, слід зазначити необхідність розробки внутрішнього програмного забезпечення для прокурорів, які входять до складу групи прокурорів у кримінальному провадженні. На це вказали і 84,7% опитаних прокурорів (див. Додаток А). Зокрема внутрішні розпорядчі документи органів прокуратури мають передбачати створення електронного інструмента, що забезпечував би можливість внесення даних щодо ходу судових засідань усіма прокурорами, включеними до складу групи. Подібний програмний продукт може містити підсистему, що забезпечує складання плану-конспекту діяльності прокурора в ході судового розгляду.

Необхідність запровадження спеціалізованого програмного забезпечення зумовлена потребою підвищення оперативності та точності фіксації інформації під час судових засідань, а також забезпеченням належного рівня організації роботи групи прокурорів. За умов значних обсягів процесуальних даних традиційні методи їх ведення стають малоефективними, що ускладнює подальший аналіз, узагальнення та використання отриманих відомостей. Упровадження програмного інструмента дозволить автоматизувати ключові етапи документування, мінімізувати ризики втрати чи викривлення інформації та забезпечити формування єдиного структурованого масиву даних, доступного всім прокурорам, які входять до складу групи. Це, у свою чергу, сприятиме підвищенню якості процесуальної діяльності групи прокурорів та обґрунтованості прийнятих рішень.

На перший погляд запровадження такої системи призведе до додаткових обов'язків та ріст навантаження на прокурорів щодо внесення детальної інформації про хід судового розгляду. Проте у довгостроковій перспективі такий підхід навпаки забезпечує економію часу, зокрема: під час аналізу процесу доказування та стратегії дій сторін під час судового розгляду; під час підготовки до судових дебатів; при формуванні внутрішніх звітів і виконанні службових завдань. Фіксування інформації у такій системі знизить ризик втрати важливих фактів та підвищить ефективність роботи прокурорів, зокрема, забезпечить умови скорочення часу для вивчення ними матеріалів кримінального провадження, результатів судового розгляду.

Керівник органу прокуратури в такій інформаційно-телекомунікаційній системі в режимі реального часу може отримати можливість: аналізувати діяльність кожного прокурора в складі групи; відстежувати перебіг судового провадження; надавати рекомендації щодо подальшої процесуальної поведінки; своєчасно реагувати на потенційні процесуальні ризики, зокрема, постановлення виправдувального вироку. До того ж користуючись таким програмним забезпеченням керівник органу прокуратури не відволікатиме прокурора від виконання службових обов'язків та матиме можливість самостійно отримати

доступ до інформації про кримінальне провадження в частині діяльності прокурора (групи прокурорів) процесуального керівника. Це посилить управлінську складову прокурорської діяльності та підвищить її результативність (див. Додаток В).

Запровадження внутрішнього програмного забезпечення для документування й аналізу перебігу судових засідань є актуальним та необхідним кроком у напрямі підвищення ефективності діяльності групи прокурорів. Створення такого інструмента дозволить: забезпечити економію процесуального часу; оптимізувати комунікацію та координацію в межах групи прокурорів; полегшити підготовку процесуальних документів; удосконалити управлінський контроль за розглядом кримінальних проваджень. Таким чином, цифровізація внутрішніх процесів у прокуратурі сприятиме підвищенню якості публічного обвинувачення та ефективності реалізації завдань кримінального провадження.

3.2. Удосконалення криміналістичного забезпечення підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції

Завдяки ґрунтовним дослідженням учених-криміналістів сформоване поняття «криміналістичне забезпечення» є важливим практичним інструментом, що формує систему заходів та засобів, спрямованих на результативність роботи правоохоронних органів. За своєю сутністю термін «забезпечення» означає створення необхідних умов, засобів і гарантій для реалізації діяльності в певній сфері суспільних відносин.

Ефективне підтримання публічного обвинувачення у справах щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, зумовлюється необхідністю застосування сучасних криміналістичних методів для виявлення, фіксації та доведення перед судом фактів протиправної діяльності службових осіб. У суді першої інстанції прокурор стикається з низкою викликів:

від структурованого подання великої кількості зібраних доказів до переконливої демонстрації причинно-наслідкових зв'язків між діями обвинуваченого та заподіяною шкодою. За цих умов удосконалення криміналістичного забезпечення процесу підтримання публічного обвинувачення постає як ключовий інструмент підвищення ефективності судового розгляду.

Беручи до уваги різні аспекти цієї проблематики, які проявляються у практичній діяльності правоохоронних органів, слід зазначити, що криміналістика розробляє засоби, методи та прийоми опрацювання інформації щодо кримінальних правопорушень. Ефективність досягнення завдань кримінального провадження значною мірою залежить від належної розробки його криміналістичного забезпечення.

Наукова розробка проблематики криміналістичного забезпечення в зазначеній категорії справ має на меті врахування специфіки кримінальних правопорушень, удосконалення методики збирання та оцінки доказів, а також формування практичних рекомендацій для прокурорів. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню якості правосуддя, рівня захищеності інтересів держави та суспільства і запобіганню повторним проявам кримінально караної поведінки.

До прикладу А. С. Колодіна визначає, що криміналістичне забезпечення слідчої діяльності полягає у використанні суб'єктами кримінального процесу системи криміналістичних знань, рекомендацій, технічних засобів, тактичних прийомів і методик з метою повного, об'єктивного та оперативного розслідування злочинів [82, с. 171].

І. В. Пиріг, характеризуючи поняття криміналістичного забезпечення, наголошує на провідній ролі його техніко-криміналістичної складової. На думку дослідника, ефективність криміналістичного забезпечення розслідування визначається діяльністю суб'єктів розслідування, зокрема рівнем їхніх знань, умінь і навичок щодо збирання, дослідження та оцінки доказів із використанням засобів криміналістичної техніки. Підсумковий результат залежить від наявності відповідної техніки та її відповідності сучасним вимогам науково-технічного прогресу [136, с. 136].

Визначення змісту криміналістичного забезпечення ґрунтується на розумінні предмета криміналістики, яка досліджує закономірності виникнення слідів, особливості сприйняття подій свідками, типові способи вчинення злочинів тощо. Проте пізнавальна функція не є самоціллю, а на основі встановлених закономірностей криміналістика формує знаряддя, методики, тактичні прийоми та рекомендації, необхідні для практики розслідування злочинів [136, с. 135-143].

В. В. Юсупов підкреслює, що система криміналістичної науки ґрунтується на двоєдиному об'єкті її вивчення — злочинній діяльності та діяльності з розслідування, судового розгляду й запобігання кримінальним правопорушенням [226, с. 83]. В. А. Журавель також зазначає, що об'єктно-предметна сфера криміналістики охоплює двоєдиний об'єкт дослідження, що включає: діяльність, спрямовану на виявлення, розслідування, попередження кримінальних правопорушень і здійснення судового розгляду кримінальних проваджень (справ) та злочинну діяльність (поведінку) та її наслідки, відображені у джерелах інформації матеріального й ідеального характеру [53, с. 120-132].

Аналізуючи криміналістичне забезпечення розслідування корупційних злочинів, В. А. Журавель, Н. В. Павлюк та О. І. Резнікова розглядають його як комплекс науково-технічних, організаційно-тактичних та методичних криміналістичних засобів. Ці засоби створені й застосовуються для підвищення ефективності роботи органів кримінальної юстиції у запобіганні корупційним правопорушенням, удосконаленні процесу їх розслідування та судового розгляду. Ґрунтується це забезпечення на наукових знаннях про закономірності виникнення, збирання, дослідження, оцінювання та використання доказів у кримінальних провадженнях відповідної категорії злочинів [54, с. 18].

Вищенаведені наукові напрацювання свідчать, що дослідники зазвичай зосереджують увагу на криміналістичному забезпеченні діяльності пов'язаної з виявленням, розкриттям та розслідуванням злочинів, в той час лишаючи поза увагою питання діяльності сторони обвинувачення на стадіях судового розгляду кримінального провадження. В умовах змагальної моделі судочинства стадія судового розгляду кримінального провадження має визначальне значення, тому

подальше ігнорування цього напрямку є неприпустимим та потребує наукової розробки. На таку потребу вказало 92% опитаних нами прокурорів (див. Додаток А).

До складу криміналістичного забезпечення обвинувальної діяльності прокурора в ході судового розгляду пропонується включити такі елементи:

– інформаційно-аналітичне забезпечення – збирання, систематизація та узагальнення на рівні аналітичних довідок, методичних рекомендацій, інструкцій, положень щодо алгоритмів дій прокурора (групи прокурорів) під час судового розгляду (визначення порядку дослідження доказів сторони обвинувачення, участі у проведенні судових процесуальних дій пошуково-пізнавального характеру тощо), зокрема, кримінальних справ щодо окремих категорій кримінальних правопорушень, сучасних можливостей із застосування спеціальних знань для встановлення обставин події кримінального правопорушення;

– дидактичне забезпечення – система підготовки та підвищення кваліфікації прокурорів з особливостей підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо певної категорії кримінальних правопорушень;

– інформаційно-технологічне забезпечення – розроблення програмно-технічних рішень (програмного забезпечення та апаратних засобів) спрямованих на систематизацію, обробку, зберігання та аналіз доказів сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, доказів сторони захисту, хід та результати судових засідань в суді першої інстанції, клопотання, заявлені прокурором, прийняті судом процесуальні рішення, апеляційні, касаційні скарги прокурора, хід та результати судових засідань в суді апеляційної, касаційної інстанції, прийняті судом процесуальні рішення.

Метою криміналістичного забезпечення підтримання публічного обвинувачення в суді є забезпечення належної реалізації прокурором своїх процесуальних повноважень, підвищення якості доказування та реалізації засади змагальності сторін, а також накопичення для подальшого аналізу як самим

прокурором, так і керівництвом органу прокуратури інформації про якість участі прокурорів у судовому розгляді кримінальних справ.

Опираючись на наведені наукові підходи, сформовані в межах криміналістики, можна запропонувати визначення поняття криміналістичного забезпечення підтримання публічного обвинувачення в суді, яке слід розуміти, як сформовану на основі криміналістичних знань комплексну систему тактичних прийомів, організаційних заходів та рекомендацій, що спрямовані на ефективність використання публічним обвинувачем фактичних даних, зібраних в ході досудового розслідування, методів їх дослідження та подання в ході судового розгляду з метою доступного та обґрунтованого доведення обвинувачення перед судом.

Вивчення практики підтримання публічного обвинувачення в суді у справах щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, та опитування прокурорів дозволило визначити в ній наступні проблеми: недостатній рівень практичної підготовки прокурорів в застосуванні тактичних прийомів одержання доказів під час судових процесуальних дій пошуково-пізнавального характеру; недостатня обізнаність прокурорів про тактичні прийоми перехресного допиту, що знижує ефективність спростування позиції захисту; складність взаємодії з експертними установами для забезпечення залучення спеціальних знань під час судового розгляду; фрагментарність методичних рекомендацій щодо підтримання публічного обвинувачення, їхня неузгодженість зі змінами законодавства та судовою практикою Верховного Суду; обмежена можливість візуалізувати в суді докази за допомогою сучасних технологій (моделювання, інтерактивні схеми, цифрові реконструкції) (див. Додаток А).

На переконання І. І. Когутича, судовий розгляд має проводитися таким чином, щоб його перебіг і результати були зрозумілими для всіх учасників процесу. Водночас цього не досягнути шляхом надмірного спрощення процедури чи відмови від наукових напрацювань, які сприяють встановленню істини. За належної організації судового провадження та активної роботи державного

обвинувача і захисника, розгляд справи може здійснюватися на високому професійному рівні з використанням необхідних криміналістичних методів і прийомів, залишаючись при цьому наочним і зрозумілим для всіх присутніх [78, с. 13].

До недавнього часу рекомендації щодо дослідження доказів у судовому розгляді розроблялися переважно фахівцями у сфері кримінального процесу, що є недостатнім, оскільки це викликає в результаті охоплення здебільшого лише процесуальних аспектів такої діяльності. А існує потреба у більш широкому використанні криміналістичних положень і методів суддями, прокурорами та адвокатами для підвищення ефективності та якості кримінальної процесуальної діяльності на стадії судового розгляду. Відтак актуальним є формування в межах криміналістичної тактики окремої системи теоретичних положень і рекомендацій, спрямованих на науково-методичне забезпечення діяльності цих учасників судового процесу. В цьому ми повністю підтримуємо Я. П. Зейкана, І. І. Когутича, О. М. Лисака, Ю. М. Мирошніченка, О. М. Несінова, В. О. Попелюшка, Я. В. Сідій [61; 76; 77, с. 334-342; 106, с. 111-118; 121; 149, с. 249-255; 184, с. 189- 195].

Використання прокурором окремих криміналістичних рекомендацій у судовому розгляді ґрунтується на принципі розподілу процесуальних функцій сторін у кримінальному провадженні. На основі даних, які одержують і подають учасники процесу здійснюється встановлення обставин справи. Тому закономірно, що за умов оновлених вимог кримінально-процесуального законодавства у межах судового розгляду більшість судових дій пізнавального характеру має проводитися саме за ініціативою сторін. [24, с. 63].

Окремі тактичні особливості діяльності прокурора на відповідній стадії кримінального провадження визначені нормами КПК України. Проте, як зазначає І. І. Когутич, поза межами нормативно-правового регулювання залишаються питання тактичних особливостей проведення окремих процесуальних дій, планування судового розгляду, криміналістичного аналізу доказів тощо. Водночас у ході судового розгляду можуть виникати проблеми, пов'язані зі зміною раніше наданих показань учасниками, можливими фактами фальсифікації доказів,

появою нової інформації, що потребує уточнення та перевірки, необхідністю правильного визначення послідовності дослідження доказів, виявленням незаконного впливу на свідків або потерпілих, специфікою допиту та іншими обставинами. Це викликає потребу оперативної реакції прокурора та пошуку ефективних шляхів вирішення зазначених питань, визначення комплексу дій для подолання виниклих проблем, їх належної послідовності та вибору відповідних тактичних прийомів.

В ході судового процесу сторона обвинувачення та сторона захисту для оптимізації аналізу наявних і здобуття нових доказів можуть використовувати засоби та положення криміналістичної техніки під час доказування у кримінальних провадженнях. Важливо підкреслити, що для прокурора, адвоката чи судді криміналістична техніка полягає не стільки в умінні особисто застосовувати технічні засоби під час судового розгляду, скільки в розумінні її наукових основ, структури, а також знанні доступних техніко-криміналістичних засобів, прийомів і методик, придатних для дослідження кримінально значущих об'єктів [78, с. 16].

Водночас, професійна діяльність державного обвинувача та адвоката, які є самостійними учасниками кримінального провадження, має ґрунтуватися на різноманітних криміналістичних рекомендаціях. У сучасних умовах сторони кримінального процесу повинні володіти методами щодо роботи зі слідами, вміти визначати предмет доказування у конкретній справі, знати тактичні прийоми проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також уміти оцінювати їх результати з точки зору відповідності процесуальному закону та криміналістичним рекомендаціям [8, с. 108–109].

Реалізація засади змагальності передбачає наявність в учасників кримінального процесу власної лінії поведінки, що не збігається з позицією сторони обвинувачення чи суду. Тому для вирішення завдань кримінального провадження прокурор має формувати свою тактичну позицію та визначити способи подання результатів окремих слідчих, негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, участі у проведенні судових дій пошуково-

пізнавального характеру з урахуванням судових ситуацій. Важливою складовою тактики прокурора в судовому процесі слід визначити врахування поведінкової лінії сторони захисту та психологічний вплив з її боку на поведінку та психічний стан осіб, показання яких є джерелами доказів (потерпілих, обвинувачених, свідків, експертів). Задля ефективного виконання завдань кримінального судочинства та одержання достовірних знань про обставини події кримінального правопорушення та вини обвинуваченого публічний обвинувач повинен обирати оптимальні тактичні прийоми, встановлювати послідовність їх виконання та впливати на спрямування ходу судового процесу для досягнення таких цілей кримінального провадження.

Висновок експерта є одним із ключових джерел доказів у кримінальному провадженні щодо привласнення майна одержаного шляхом зловживання службовим становищем. Саме тому своєчасність та якість проведення експертизи суттєво впливають на дотримання прав учасників процесу, на ефективність підтримання публічного обвинувачення прокурором в суді та справедливість ухвалення вироку. Проте на практиці взаємодія між експертними установами та прокурором нерідко ускладнюється, що призводить до не дотримання засади розумних строків, неповноти, а в окремих випадках формальності висновків, що впливає на ефективність судового розгляду.

На нашу думку, з метою більш детального окреслення даної проблематики доцільно виокремити основні фактори, що зумовлюють складність взаємодії публічного обвинувача та експертних установ (експертів):

– переважна більшість державних експертних установ здійснює свою діяльність в умовах значної нестачі кадрів та великого операційного навантаження. У зв'язку з обмеженим штатом кваліфікованих експертів та постійним зростання обсягу покладених на експертів завдань виникають істотні затримки у проведенні експертиз. Тому через перевантаженість експертних установ експерт фактично позбавлений можливості своєчасно реагувати на процесуальні рішення та клопотання прокурора або виконувати запити суду;

– повнота та результативність висновку експерта значною мірою залежать від належного оформлення та змісту матеріалів, поданих на дослідження. Неузгоджені або нечітко сформульовані питання, неповнота даних та відсутність необхідних зразків можуть зумовити необхідність повторного звернення, уточнення поставлених питань або повернення матеріалів експертизи без виконання. Недостатня якість вихідних матеріалів значно подовжує строки проведення досліджень та ускладнюють процесуальну позицію прокурора в суді;

– процедури оформлення, погодження, реєстрації, направлень та забезпечення логістики матеріалів потребують значних часових затрат. Незважаючи на запровадження електронного документообігу, окремі складові скерування матеріалів на експертизу все ще виконуються у паперовій формі, що додатково уповільнює рух матеріалів та подовжує загальний строк виконання експертиз;

– у низці випадків слідчі та прокурори формулюють питання, що не відповідають можливостям методик проведення експертиз або виходять за межі компетенції експертів. Складність або невизначеність поставлених питань може призводити до часткового виконання експертизи, надання формальних чи загальних висновків, а також до необхідності призначення повторних або додаткових досліджень;

– рівень професійної підготовки експертів залишається нерівномірним. Дефіцит фахівців у вузькоспеціалізованих галузях, зокрема цифровій криміналістиці, економічному аналізі та будівельно-технічній сфері, може спричиняти появу поверхневих висновків або таких, що не відповідають потребам судової практики.

Під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із привласненням майна шляхом зловживання службовим становищем, слідчі та прокурори стикаються з широким колом проблем як на етапі досудового слідства, так і під час підтримання публічного обвинувачення. Судові експертизи у таких провадженнях призначаються доволі часто, адже саме завдяки спеціальним знанням можна встановити факт виконання чи невиконання робіт, визначити

розмір завданих збитків та вирішити інші питання, які виникають в ході досудового розслідування.

Водночас практика показує, що потенціал судових експертиз у розслідуванні подібних злочинів використовується не повною мірою. Залучення відповідних фахівців і призначення експертиз може істотно допомогти слідчому у формуванні предмета дослідження та визначенні ключових напрямів експертного аналізу, що позитивно вплине на хід кримінального провадження [36, с. 236–238].

Щоб у кожному конкретному випадку визначити необхідний вид експертизи, слідчий і прокурор повинні володіти належними криміналістичними знаннями та вміти коректно застосовувати їх на практиці. У більшості випадків розслідування кримінального правопорушення, що є предметом нашого дослідження, на початковому етапі передбачає залучення фахівця Державної аудиторської служби. Надалі, зазвичай, призначаються такі види експертиз: технічна експертиза документів, судово-почеркознавча, товарознавча, інженерно-технічна, комп'ютерно-технічна, будівельно-технічна та судово-економічна експертизи.

Порядок проведення цих експертиз регламентується Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, а також Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженими наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 [162]. Далі буде розглянуто основні напрями використання зазначених експертиз у контексті досудового розслідування та судового розгляду кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України.

Реєстрація кримінального правопорушення, пов'язаного з привласненням майна одержаного шляхом зловживання службовим становищем, як правило, відбувається на підставі матеріалів, поданих правоохоронними органами. На початковому етапі розслідування слідчий або прокурор виносить постанову про залучення фахівця Державної аудиторської служби для проведення заходів

державного фінансового контролю та перевірки фінансово-господарської діяльності підприємства. За результатами здійснення таких контрольних заходів Держаудитслужба складає відповідну довідку, у якій узагальнює виявлені порушення та оцінює дотримання підприємством вимог законодавства. Ця довідка, належно засвідчена, може бути використана як письмовий доказ у суді, оскільки містить офіційні дані, отримані в межах повноважень контролюючого органу. В подальшому вже може вирішуватися питання щодо призначення та проведення необхідних експертиз. Однак судова практика свідчить про інше, до прикладу у постанові Верховного Суду від 17.09.2019 у справі № 243/2194/18 встановлено, що залучення спеціаліста Держаудитслужби та складення довідки щодо перевірки фінансово-господарської діяльності було здійснено з порушенням, оскільки прокурор і слідчий не мають повноважень призначати ревізії чи перевірки, а КПК України не передбачає права спеціаліста проводити такі заходи замість експертного дослідження. Отримані у такий спосіб матеріали визнано недопустимими на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК, а застосування доктрини «плодів отруєного дерева», підтвердженої практикою ЄСПЛ, зумовило недопустимість і похідних доказів, зокрема висновку судово-економічної експертизи від 22.09.2017 №1332, оскільки він ґрунтувався на довідці, здобутій у порядку, що не відповідає вимогам КПК України [156].

У своїй науковій праці О. М. Дуфенюк та О. І. Цивінський справедливо звернули увагу на те, що позбавлення органів досудового розслідування можливості ініціювати позапланові ревізії та перевірки уповноваженими органами фінансового контролю, а також заборона участі у таких заходах судових експертів та інших представників фінансового контролю, за відсутності будь-якого альтернативного правового механізму, унеможливають ефективне виконання завдань кримінального провадження. На думку дослідників, це призводить до фактичної неспроможності реагувати на правопорушення, пов'язані з «білими комерцями», що, своєю чергою, формує відчуття їхньої безкарності [47, с. 291-295].

У разі сумнівів щодо об'єктивності або повноти проведеної ревізії, а також при необхідності перевірити правильність оформлення окремих фінансово-господарських операцій призначається судово-бухгалтерська експертиза [9, с. 40]. Водночас розслідування випадків привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, може вимагати проведення й інших видів експертиз, до яких належать: спеціалізовані судово-економічні експертизи у конкретних галузях виробництва, планово-економічні експертизи та судові фінансово-економічні експертизи.

Фінансово-економічна експертиза проводиться для оцінки точності виконання вимог, що регулюють економічні, фінансові та договірні відносини організації з партнерами, відповідність фінансових операцій бюджетним нормам, а також здійснення операцій із цінними паперами. Планово-економічна експертиза оцінює обґрунтованість норм витрат матеріальних і трудових ресурсів на виробництво продукції, виконання робіт чи надання послуг. Вона дозволяє перевірити правильність складання торгового, виробничого або фінансового плану підприємства та достовірність звітів про його виконання [72].

За результатами економічної експертизи можна з'ясувати, зокрема, такі питання: чи наявні документи, що засвідчують нестачу товарно-матеріальних цінностей, визначену за результатами інвентаризації на певну дату; чи підтверджуються документально виявлені за актом інвентаризації нестача або надлишки грошових коштів у касі підприємства на конкретну дату; чи підтверджується документально нестача основних засобів на підприємстві за кількісними та вартісними даними; чи мають документальне обґрунтування висновки перевірки щодо завищення обсягів і вартості виконаних робіт, з урахуванням результатів інших експертиз тощо [43].

Зазвичай висновки економічних експертиз ґрунтуються на довідці, складеній за результатами аудиторської перевірки або ревізії, що на нашу думку, фактично призводить до дублювання дослідження одного й того ж питання. Через наявні прогалини в законодавстві щодо визначення довідки фахівця Держаудитслужби, як неналежного джерела доказів, прокурор під час

підтримання обвинувачення у кримінальних провадженнях за фактами привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, часто стикається із ризиком застосуванням доктрини «плодів отруєного дерева». Ігнорування потенціалу розвитку ситуації в такому напрямі може призвести до ухвалення судом виправдувальних вироків.

Ця проблема є особливо актуальною, оскільки значна кількість осіб змогла уникнути відповідальності через відсутність належного нормативного врегулювання процедури ініціювання слідчим, прокурором позапланових ревізій та перевірок уповноваженими органами фінансового контролю. Крім того, дублювання дослідження одного й того ж питання різними експертними органами спричиняє затягування часу для притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. У зв'язку з цим прокурор як учасник кримінального провадження має забезпечити оптимальну послідовність проведення судових експертиз, належну взаємодію з експертними установами для вирішення питання щодо можливості проведення комплексних експертиз вже на стадії досудового розслідування з метою запобігання вищезазначеним проблемним ситуаціям під час судового розгляду.

При привласненні майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, одним з найбільш розповсюджених порушень, які виступають основою формул обвинувачення, є невиконання або часткове виконання будівельних робіт на об'єктах, що зумовлює призначення в ході досудового розслідування будівельно-технічних експертиз. У постанові про призначення експертизи необхідно відобразити обставини кримінального провадження, у межах якого вона призначається, а також визначити питання, що підлягають дослідженню. У разі обмеженого доступу до об'єкта дослідження орган, який призначив експертизу, зобов'язаний забезпечити експерту можливість його огляду у присутності сторін кримінального провадження. При цьому експерт самостійно проводить огляд та фіксує отримані дані, які надалі відображає у висновку, за достовірність якого несе відповідальність відповідно до закону. Водночас організаційні питання мають бути попередньо погоджені з експертом.

Рекомендується скласти протокол огляду, у якому фіксується факт його проведення експертом, зазначаються недоліки наведені експертом та пояснення учасників огляду з приводу зазначених експертом порушень [37].

З практичної точки зору, належна організація проведення будівельно-технічної експертизи, своєчасне та коректне здійснення слідчим огляду для забезпечення здійснення експертного дослідження, а також правильне документування його результатів є ключовими елементами, що істотно зменшують кількість зауважень та запитань з боку сторони захисту й суду під час судового розгляду. Такий підхід забезпечує належну доказову базу та створює умови для того, щоб прокурор міг чітко, послідовно й переконливо довести перед судом факт допущеного порушення. До того ж, у разі призначення судом повторної експертизи в ході судового розгляду прокурор має діяти за аналогічним алгоритмом, не допускаючи процесуальних помилок та забезпечуючи повну фіксацію всіх процесуальних дій у відповідному протоколі. Така послідовність дій гарантує дотримання вимог кримінального процесу та підвищує доказову силу отриманих результатів.

Під час розслідування привласнення майна, отриманого шляхом зловживання службовим становищем, зазвичай призначають і криміналістичні експертизи: почеркознавчу, технічну експертизу документів, експертизу їх реквізитів, трасологічну, а також дослідження рельєфних знаків, відбитків печаток і штампів. Водночас слід враховувати, що залежно від конкретної слідчої ситуації на будь-якому етапі розслідування можуть знадобитися й інші види експертиз.

Отже, підготовка та призначення експертиз у межах досудового розслідування таких кримінальних правопорушень є складним і багатогранним процесом, який вимагає ретельної організації, інтенсивної аналітичної роботи та високого рівня професійної майстерності.

На нашу думку, на прикладах вищезазначених експертиз доцільно запропонувати шляхи вдосконалення взаємодії між прокурором та експертними установами, які потребують системного підходу, спрямованого на підвищення

якості експертних досліджень і забезпечення ефективності підтримання публічного обвинувачення в суді щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем. Зокрема до них слід віднести:

- впровадження в Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції від 08.10.1998 №53/5, протоколу погодження питань на експертизу та переліком матеріалів, які мають бути надані для їх розв'язання, у випадках, коли слідчий, прокурор звертаються до експертної установи, приватного експерта за консультацією щодо призначення експертизи;

- стандартизація процесів призначення експертиз шляхом упровадження типових форм постанов у врахуванням типових судових експертних ситуацій та з уніфікованими переліками питань на експертизу і шаблонів протоколів передачі матеріалів, що дозволить мінімізувати помилки та усунути потенційні непорозуміння між учасниками процесу;

- запровадження електронних сервісів, таких як цифровий реєстр призначень судових експертиз з компонентами контролю за строками їх проведення, електронного документообігу між органами досудового розслідування, прокуратури, експертними установами та приватними експертами, що сприятиме оптимізації технічних процедур та скороченню часу їх виконання;

- розширення можливостей приватної експертизи, що надасть змогу знизити навантаження на державні установи, підвищити конкурентність і якість експертних висновків, а також прискорити їх отримання;

- підвищення кваліфікації прокурорів та експертів шляхом проведення спільних тренінгів, яка покращить комунікацію щодо узгодження підходів до формулювання завдань і глибше надасть зрозуміти специфіку експертних досліджень.

Ще одним проблематичним питанням, не дивлячись на значні напрацювання в теорії кримінального процесу та криміналістики [5; 88, с. 66-73], яке постає перед прокурором в ході підтримання публічного обвинувачення в суді

щодо привласнення майна, одержаного службовим становищем, є тактика проведення судового допиту. Судовий допит є однією з основних процесуальних стадій кримінального провадження, у якій суд безпосередньо сприймає обставини, зазначені в показаннях учасників процесу, проводиться перевірка достовірності показань, шляхом співставлення з іншими доказами, а також забезпечується реалізація засади змагальності сторін. Для прокурора допит є не лише інструментом встановлення обставин, а й способом переконання суду в обґрунтованості обвинувачення. Для цього у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії найбільшу ефективність мають допити свідків зі сторони обвинувачення та експертів для роз'яснення змісту висновку експертизи. Однак, на практиці доволі часто спостерігається несистемне або недостатнє використання прокурорами наявних у спеціальній літературі тактичних прийомів психологічного (логічного, емоційного) впливу, що значно знижує ефективність судового допиту та впливає на результат провадження.

Кожен прокурор перед початком першого судового засідання повинен ретельно та завчасно планувати свої дії, які націлені на найбільш сприятливий для сторони обвинувачення результат розгляду кримінального провадження судом. На стадії судового провадження завдання покладені на публічного обвинувача полягають у формуванні особистої тактики та використанні такого алгоритму дослідження обставин кримінального провадження, який забезпечить всебічне, повне та послідовне подання доказів стороною обвинувачення, а також їх грамотне, професійне, ґрунтовне дослідження під час судового процесу для забезпечення впливу на суд одержаних даних [198, с. 24].

З огляду на виниклі обставини у ході судового розгляду планування прокурором своїх дій може зазнавати коригування. Завчасно сформована тактика подання доказів надає змогу публічному обвинувачу впевнено діяти під час судового засідання. Відсутність сформованого плану, навпаки, свідчить про недостатню підготовленість прокурора та неспроможність подати суду докази з метою прийняття оптимального судового рішення. Наявність плану участі в судовому розгляді дозволяє стороні обвинувачення передбачити конкретні

запитання, що можуть виникнути в ході судового розгляду та потребують ретельного дослідження під час проведення допитів учасників процесу, визначити послідовність, тактику їх проведення та врахувати інші важливі обставини [182, с. 131].

З положень кримінального процесуального законодавства та засади змагальності, реалізація якої забезпечує сторонам можливість подавати, досліджувати й інтерпретувати докази для ухвалення судом рішення по суті, впливає, що тактика кожної сторони має самостійний характер. Водночас, змагальність передбачає професійне суперництво сторін, адже судовий розгляд неможливий без активного протистояння обвинувачення та захисту, метою якого є переконання суду у винуватості чи невинуватості особи. Тактичні плани сторін часто протилежні, що зумовлює процесуально-тактичну боротьбу, проявом якої є контраверсії, постановка запитань та інші прийоми допиту, спрямовані, в першу чергу, на забезпечення одержання максимально деталізованих показань, а в другу – на дискредитацію показань свідка протилежної сторони.

Враховуючи наведене тактику проведення допиту публічним обвинувачем слід визначати його процесуальними завданнями, які включають: реагування на будь-які спроби незаконного впливу на учасників процесу; дослідження та перевірка доказів на предмет їх достовірності, допустимості й достатності; забезпечення об'єктивного та всебічного їх дослідження; виявлення й нейтралізація фальсифікацій; усунення прогалин досудового розслідування під час судового розгляду. У межах судового допиту тактика прокурора повинна полягати у ретельній підготовці та з'ясуванні обставин обвинувального акту шляхом використання адекватних тактичних прийомів, спрямованих на отримання об'єктивних показань.

В. Ю. Шепітько визначає судовий допит як найбільш поширену процесуальну дію в межах судового провадження. На його думку, це багато суб'єктний і складний процес комунікації між учасниками, який здійснюється відкрито та гласно і передбачає взаємодію, обмін інформацією та взаємне сприйняття [213, с. 94].

У кримінальному процесі допит розглядається, як чітко регламентована законом процедура отримання та перевірки показань [147, с. 142– 148]. У криміналістичній літературі останніх років допит розглядається, як процесуальна дія (судова або слідча), націлена на отримання від учасників провадження інформації щодо обставин, що становлять предмет кримінального правопорушення, а також причин та умов, які сприяли його вчиненню [214, с. 23]. Відповідно, криміналістика, як наука досліджує допит з позицій тактичних прийомів, що застосовуються під час його проведення, та його ролі у методиці розслідування з метою формування доказової бази.

З тактико-психологічної точки зору допит є слідчою (судовою) дією, яка являється інформаційно-психологічним процесом спілкування між його учасниками, що регламентований кримінальним процесуальним законом та спрямований на отримання відомостей про факти, які мають значення для встановлення обставин у справі [85, с. 96]. Тож у судовій психології допит доречно розглядати, як специфічний процес комунікації між особою, яка проводить допит та допитуваним, а також включає дослідження закономірностей психічної діяльності, що проявляються у ході процесу та психологічних явищ, пов'язаних із проведенням зазначеної процесуальної дії.

Недостатнє використання прокурором тактичних прийомів під час судового допиту є суттєвою проблемою сучасного кримінального процесу. Формальний підхід до підготовки до допиту не тільки свідків з боку сторони обвинувачення, а й свідків зі сторони захисту та обвинуваченого призводить до зниження якості доказування, порушення змагальності та зменшення ефективності реалізації функції обвинувачення. Для подолання цих недоліків необхідним є підвищення ефективності тактичної діяльності прокурора під час судового допиту, яка потребує комплексного вдосконалення його професійних компетенцій.

Насамперед важливим є формування системної підготовки до допиту, що передбачає розроблення структурованого тактичного плану, моделювання можливих варіантів відповідей та визначення логічних блоків запитань відповідно до предмета доказування. Значущим аспектом є поглиблення психологічної

підготовки, яка охоплює розуміння поведінкових механізмів, уміння знижувати конфліктність, розпізнавати неправдиві свідчення та працювати з емоційною напругою допитуваного. Ефективність допиту також підсилюють прийоми, вироблені в рамках криміналістичної тактики — деталізація, зіставлення, контрастні питання, своєчасна демонстрація доказів. Не менш важливо розвивати комунікативну майстерність прокурора, що забезпечує точність формулювання запитань, логічність викладу та сприяє кращому сприйняттю інформації судом. Окрім цього, прокурор має володіти навичками подолання протидії тактичним прийомам захисту, зокрема, засобами нейтралізації маніпуляцій, виявлення суперечностей у показаннях свідків зі сторони захисту, обвинуваченого та адекватного реагування на процесуальні ініціативи опонента, спрямовані на спроби через допит поставити під сумнів докази сторони обвинувачення.

Наведене є не тільки рекомендаціями щодо напрямів самостійної організації прокурорами власної діяльності під час підготовки та проведення допиту в суді, а ідентифікуються нами як проблемні питання, які мають бути враховані при розробці тренінгів для прокурорів щодо їх участі у проведенні судових допитів.

Висновки до розділу 3

1. Важливе значення для визначення напрямів удосконалення підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем має не тільки категорія ефективності діяльності прокурора, яка визначається як оптимальний рівень досягнення процесуальних цілей за умов раціонального використання ресурсів, а й чинники, які ускладнюють досягнення цього параметру підтримання публічного обвинувачення. Узагальнення прокурорської практики у вказаній категорії кримінальних проваджень призвело до визначення в якості основних чинників: недостатню якість матеріалів досудового розслідування, надмірне службове навантаження та відсутність сталої практики накопичення інформації та

передавання напрацювань з тактики підтримання публічного обвинувачення і результатів судового розгляду між прокурорами, що викликає неузгодженість та непослідовність підходів до представлення ними доказів у суді.

2. Для забезпечення сприйняття судом доказів сторони обвинувачення як узгодженої системи, а не набору фрагментарних фактів, пропонується формувати досьє обвинувачення, в якому на основі формули обвинувачення, викладеної у обвинувальному акті, здійснювати узагальнення доказів, їх змісту, способу отримання та значення для доведення конкретних елементів складу злочину щодо кожного обвинуваченого за окремим епізодом протиправної діяльності. Систематизація доказів у вигляді структурованого досьє забезпечує послідовність та цілісність аргументації, знижує ризик допущення процесуальних помилок та допомагає суду зрозуміліше й переконливо сприйняти висунуте прокурором обвинувачення.

3. Складність доказування у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, тривалість судових процесів обумовлюють організацію керівниками органів прокуратури підтримання публічного обвинувачення групою прокурорів. Разом з тим чинний КПК України та відомчі нормативно-правові акти, що регулюють діяльність прокурорів, не містять чітких норм щодо організації діяльності групи прокурорів в суді, що призводить до формального створення та функціонування таких груп, нечіткого розподілу функцій, що у підсумку призводить до зниження ефективності застосування такої форми підтримання публічного обвинувачення. При формуванні складу групи керівнику органу прокуратури слід враховувати спеціалізацію, досвід та навантаження прокурорів. Визначальна роль старшого групи прокурорів полягає у формуванні єдиної тактики обвинувачення, координації спільної діяльності, розподілі обов'язків і прийнятті ключових рішень в ході підтримання публічного обвинувачення під час судового розгляду.

4. Упровадження сучасних цифрових інструментів надасть можливість підвищити ефективність діяльності групи прокурорів. У зв'язку з цим запропоновано розглянути питання щодо створення внутрішнього програмного

забезпечення для фіксації та аналізу перебігу судових засідань, подання суду доказів та результатів їх дослідження, що в майбутньому стане перспективним напрямом удосконалення організації діяльності публічних обвинувачів. Даний інструмент сприятиме збереженню процесуально значущої інформації отриманої в ході судового розгляду, підвищенню оперативності, покращенню координації в межах групи та посиленню управлінського контролю.

5. Комплексний підхід, який об'єднує високий рівень професійної підготовки, належну організацію діяльності прокурорів, чітку процесуальну стратегію та використання сучасних цифрових технологій зумовить ефективне підтримання публічного обвинувачення у справах про привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем. Достеменно така модель спроможна забезпечити якість ходу судового розгляду та досягнення покладених кримінальним процесуальним законодавством на прокурора завдань.

6. Науково-практичним засобом, націленим на побудову необхідних умов, інструментів та гарантій ефективної діяльності публічних обвинувачів, є її криміналістичне забезпечення. Для підвищення результативності роботи сторони обвинувачення у суді щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, визначальним є розвиток методів оцінки, візуалізації, аналізу та подання доказів, а також використання прокурором тактичних прийомів його участі у процесуальних діях під час судового розгляду.

7. Криміналістичне забезпечення підтримання публічного обвинувачення в суді доречно розглядати як систему тактичних прийомів, криміналістичних знань, організаційних заходів і рекомендацій, націлених на ефективне подання фактичних даних, зібраних під час досудового розслідування, та їх переконливе доведення перед судом. Основними елементами криміналістичного забезпечення діяльності прокурора під час підтримання публічного обвинувачення в суді є: застосування криміналістичних методів аналізу доказів і техніко-криміналістичних засобів; уміння структуровано подавати та візуалізувати докази; використання тактичних прийомів під час судових допитів; взаємодія з експертами та спеціалістами.

8. У справах щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем практика підтримання публічного обвинувачення в суді засвідчує наявність системних проблем, які включають: складність взаємодії з експертними установами, фрагментарність методичних рекомендацій, недостатню підготовленість прокурорів до застосування криміналістичних засобів формування доказів у суді, ризики визнання доказів недопустимими та обмеження змоги використання сучасних технологій візуалізації доказів.

9. Ключову роль у процесі доказування у справах даної категорії відіграють судові експертизи, однак їх потенціал використовується не повною мірою. Неналежна організація взаємодії прокурора з експертними установами та експертами, недоліки у формулюванні питань та підготовці матеріалів, прогалини у нормативно-правовому регулюванні проведення таких експертиз зумовлюють до затягування розумних строків судового розгляду, послаблення доказового значення експертних висновків, а в окремих випадках – визнання їх недопустимими доказами.

10. Одним із центральних елементів одержання доказів є судовий допит, проте на практиці публічні обвинувачі не повною мірою застосовують потенціал тактичних прийомів проведення перехресного допиту, що призводить до його неповноти чи не спростування версії сторони захисту, озвученої допитуваною особою в показаннях.

ВИСНОВКИ

В результаті дисертаційного дослідження сформульовано науково обґрунтовані положення та пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової регламентації, практики організації та здійснення підтримання в суді першої інстанції публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, основними з яких є:

1. Історичний розвиток органів прокуратури в Україні демонструє довготривалу еволюцію підходів до реалізації функції підтримання публічного обвинувачення – від наглядного до правозахисного. Аналіз історичних періодів розвитку прокуратури як державної інституції та функцій, які на неї покладені, свідчить про постійне реформування і адаптацію функції підтримання державного/публічного обвинувачення в суді до нових суспільно-правових реалій. У незалежній Україні наукове дослідження участі прокурора в судовому процесі формувалося під впливом реформ і є результатом поступового відходу від радянської правової традиції до європейських стандартів у сфері захисту прав людини. Попри значну кількість робіт, присвячених загальним питанням прокурорської діяльності, дослідження, що розкривають особливості підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях, зокрема, щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, є фрагментарними.

2. Наявна в законодавстві України термінологічна колізія між поняттями «державне обвинувачення» та «публічне обвинувачення» має не лише лінгвістичний, а й концептуальний характер. Аналіз чинного вітчизняного законодавства в частині визначення повноважень прокурора та його ролі у здійсненні кримінального провадження свідчить про те, що державне обвинувачення є вужчою процесуальною формою від реалізації публічного обвинувачення, в той час як публічне обвинувачення охоплює ширший зміст діяльності прокурора, орієнтований на баланс між інтересами держави, суспільства, потерпілих і правами обвинуваченого. Еволюція прокуратури в

Україні розвивається в напрямі європейської моделі публічного обвинувачення, за якої прокурор розглядається як незалежний суб'єкт кримінального процесу, відповідальний за об'єктивність, законність та справедливість кримінального переслідування. З урахуванням результатів проведеного дослідження та з метою дотримання принципу єдності законодавчої термінології, вектор якої в цій частині заданий п. 4 ч. 1 ст. 129, п. 1 ч. 1 ст. 131-1 Конституції України, підтримано пропозицію та додатково обґрунтовано доцільність заміни у ч. 3 та 4 ст. 22, ч. 2 ст. 26, п. 15 ч. 2 ст. 36, п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК, п. 2, 4 ч. 2 ст. 322, ч. 2 ст. 337, ст. 340, 341 КПК України та ст. 22 Закону України «Про прокуратуру» терміну «державне обвинувачення» на «публічне обвинувачення».

3. Функція підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції є ключовим елементом кримінального процесу та центральною складовою конституційно визначеної діяльності органів прокуратури України. Її реалізація безпосередньо пов'язана з виконанням державою позитивних зобов'язань у сфері захисту прав і свобод людини, забезпеченням справедливості, верховенства права та довіри суспільства до правосуддя, що відповідає європейським стандартам прокурорської діяльності та концепції «Human Security». Підтримання прокурором публічного обвинувачення не може зводитися виключно до доведення винуватості особи, оскільки прокурор в суді є не тільки представником держави в притягненні винної особи до відповідальності, а й одним з гарантів забезпечення процесуальної рівності сторін, недопущення безпідставного кримінального переслідування та дотримання прав усіх учасників кримінального провадження. Ця функція за своєю правовою природою має багатоаспектний, комплексний характер і має об'єднувати правозахисну та обвинувальну складові. Саме в цьому контексті людиноцентричний підхід має набувати не декларативного, а практичного значення, зумовлюючи відхід від обвинувального ухилу та орієнтацію на справедливий результат судового розгляду. Функцію підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді пропонується розуміти як представлення інтересів особи, суспільства та держави шляхом доведення перед судом вини обвинуваченого доказами, одержаними відповідно до вимог

кримінально-процесуального законодавства, та формування позиції щодо застосування заходів кримінально-правового впливу з урахуванням суспільної небезпечності кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Для забезпечення на системній основі реалізації права потерпілого на підтримання обвинувачення у випадках передбачених ч. 3 ст. 338, ч. 2 ст. 340 КПК України, пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» п. 23-1, який передбачає право потерпілих від кримінальних правопорушень у випадках, передбачених ч. 3 ст. 338, ч. 2 ст. 340 КПК України – на правничі послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону.

4. Декомпозиція функції підтримання публічного обвинувачення через призму забезпечення виконання завдань кримінального провадження дозволила виділити в ній такі компоненти:

– захист прав і свобод людини, суспільства та держави, який через публічне обвинувачення забезпечує припинення протиправної діяльності та притягнення винних у кримінальних правопорушеннях до відповідальності;

– доведення вини, тобто сторона обвинувачення зобов'язана представити суду достатні докази, які підтверджують поза розумним сумнівом провину підсудного;

– взаємодія з судом та стороною захисту в умовах змагального кримінального провадження, використовуючи судові процесуальні дії пошуково-пізнавального характеру для формування судових доказів у кримінальному провадженні та використання їх для обґрунтування власної процесуально-правової позиції;

– забезпечення справедливості, яке полягає у тому, що сторона обвинувачення має діяти, враховуючи як інтереси потерпілого, суспільства та держави, так і виходячи з правових та етичних норм відповідності застосування засобів кримінально-правового впливу особі правопорушника, прагнучи не лише засудження, але й своєчасного врахування всіх обставин справи, в тому числі і тих, які виправдовують особу, в першу чергу, під час досудового розслідування,

зокрема, для забезпечення своєчасного припинення кримінального переслідування особи, а у випадках не вірної кримінально-правової кваліфікації, не доведення вини особи під час судового розгляду – визнання таких фактів.

5. Структуру підтримання публічного обвинувачення в суді утворює системна сукупність взаємопов'язаних етапів діяльності прокурора, спрямованих на ефективне, послідовне та обґрунтоване доведення обвинувачення з дотриманням засад справедливого судочинства. До таких етапів віднесено: підготовку до судового розгляду; участь у підготовчому судовому засіданні; пояснення суті та меж обвинувачення; подання та дослідження доказів; участь у судових дебатах; моніторинг законності, обґрунтованості та виконання судового рішення.

6. Підтримання публічного обвинувачення в суді функціонально пов'язане з процесуальним керівництвом досудовим розслідуванням. Обвинувачення та докази, якими воно обґрунтовується, є продуктом спільної діяльності прокурора (групи прокурорів), слідчого (слідчої групи), оперативних підрозділів. В результаті дослідження практики взаємодії сторони обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, визначено, що для забезпечення ефективної реалізації функції підтримання публічного обвинувачення вона має мати системний характер, включати процесуальну і організаційну складову. При цьому домінуючим елементом є саме остання, у якій прокурор – процесуальний керівник має займати активну позицію для забезпечення узгодженості дій, в контролі за їх виконанням, плануванні та мінімізації процесуальних ризиків визнання одержаних доказів недопустимими. Потреба у взаємодії під час судового розгляду виникає у випадках змін у складі групи прокурорів, потреби забезпечити підготовку прокурора до дослідження доказів в суді, здійснити процесуальні дії стороною обвинувачення за дорученням суду. До проблем взаємодії відносяться: недостатній рівень інформаційного обміну між її учасниками; обмеженість процесуальних інструментів прокурора щодо залучення слідчого, оперативних підрозділів для підготовки та проведення процесуальних дій під час судового

розгляду; відсутність єдиного нормативно визначеного координаційного механізму взаємодії на судовій стадії; недостатня підготовка кадрів у частині міжвідомчої комунікації. Для усунення цих проблем пропонується розробити та затвердити міжвідомчу інструкцію з організації взаємодії між прокурором, слідчим та оперативними підрозділами у кримінальному провадженні, ключовими компонентами якої є визначення алгоритмів такої взаємодії. Їх основу має складати розуміння взаємодії прокурора зі слідчим та оперативними підрозділами, як системи узгоджених процесуальних та управлінських рішень і дій, що реалізуються з метою забезпечення встановлення обставин кримінального правопорушення та притягнення винних осіб до відповідальності в межах компетенції зазначених суб'єктів під час досудового розслідування та судового розгляду.

7. У справах щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, ключовим етапом є підготовче судове засідання, яке визначає подальший хід судового розгляду. Для прокурора воно є перевіркою якості проведеного досудового розслідування, законності процесуальних рішень і готовності до підтримання публічного обвинувачення в суді. Ефективність тактики прокурора на цій стадії кримінального провадження обумовлюється поєднанням правової аргументації, доказової логіки та прогнозування дій сторони захисту. Основними тактичними завданнями є:

- перевірка законності та обґрунтованості обвинувального акту відповідно до вимог статті 291 КПК України;

- аргументоване реагування на клопотання сторін та ініціювання власних процесуальних дій. Прокурор має бути обізнаним в матеріалах кримінального провадження та бути готовим до висловлення погодження або ж заперечення на клопотання учасників процесу, а також для ініціювання власних клопотань в інтересах сторони обвинувачення;

- забезпечення представлення інтересів потерпілих і цивільних позивачів, що є важливою ділянкою для контролю за реалізацією прав потерпілого та цивільного позивача. Публічний обвинувач сприяє залученню потерпілих до

участі у процесі, за необхідності забезпечує можливість подання та підтримання цивільного позову в інтересах держави або фізичної особи;

- ініціювання розгляду питань щодо запобіжних заходів, які пов'язані із продовженням, зміною або скасуванням запобіжних заходів з урахуванням існування ризиків, передбачених статтею 177 КПК України;

- ініціювання розгляду питання щодо обрання, заміни, продовження чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження;

- забезпечення підготовки до судового розгляду, що передбачає обрання форми підтримання обвинувачення, планування порядку дослідження доказів та аналіз позиції сторони захисту.

Типовими проблемами практики підготовчого провадження у справах щодо привласнення майна одержаного шляхом зловживання службовим становищем є спори щодо підсудності, повернення обвинувальних актів через недотримання вимог КПК України, подання клопотань стороною захисту про закриття провадження.

8. Доказування прокурором під час судового розгляду фактів привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, є складним процесом, який передбачає представлення одержаних стороною обвинувачення джерел доказів з демонстрацією причинно-наслідкових зв'язків між діями службової особи та настанням злочинного результату. Ефективність тактики підтримання публічного обвинувачення під час судового розгляду у таких кримінальних справах забезпечується:

- різноманітністю джерел доказів – показаннями свідків, документами, висновками експертиз, речовими доказами (товарно-матеріальні цінності, грошові кошти, фінансово-господарська документація в паперовій та електронній формах, електронне листування, дані з бухгалтерських програм, переписка в месенджерах, аудіо- чи відеозаписи, отримані із засобів технічного спостереження суб'єктів господарювання або комп'ютерної техніки тощо);

- фокусом на доведення суб'єктивної сторони злочину. З огляду на важливість умислу та корисливого мотиву як обов'язкових ознак складу такого

злочину, прокурору слід приділяти увагу показанням свідків, внутрішній службовій документації, електронному листуванню тощо. Дані з таких джерел дають змогу з'ясувати логіку дій обвинуваченого та його реальну мету;

– підвищеною увагою до інтерпретації документів (наказів, угод, актів, облікових записів, банківських виписок) як ключових доказів, що дають можливість підтвердити факт ввірення майна, наявність владних повноважень обвинуваченого та спосіб зловживання. Саме документи складають основу системи доказів у таких справах;

– обов'язковістю акценту на експертизи (технічну експертизу документів, почеркознавчу, товарознавчу, інженерно-технічну, комп'ютерно-технічну, будівельно-технічну, судово-економічну експертизу тощо), оскільки їх висновки мають істотне значення для встановлення фактично вчинених дій та відповідності їх нормативним вимогам, розміру заподіяної шкоди, виявлення фальсифікацій у фінансовій документації;

– вибудовую цілісної доказової конструкції. Прокурору слід забезпечити логічну узгодженість доказової бази: від встановлення юридичного статусу обвинуваченого до з'ясування механізму протиправного заволодіння майном і заподіяної шкоди. Особливу увагу необхідно приділяти доказам причинно-наслідкового зв'язку між діями обвинуваченого та наслідками;

– систематизація матеріалів кримінального провадження за наявністю в них прямих та непрямих доказів протиправної діяльності обвинуваченого. Така систематизація у формі конспектування має відбуватися не тільки при формуванні прокурором клопотання про порядок та обсяг дослідження доказів, а й здійснюватися в процесі судового розгляду для забезпечення контролю за змістом одержаних судом доказів та використання цієї інформації при підготовці та проведенні судових процесуальних дій та судових дебатів;

– оцінкою імовірної лінії захисту та підготовкою до її спростування. З метою забезпечення ефективного публічного обвинувачення слід аналізувати можливі твердження сторони захисту й підготувати належні процесуальні засоби для їх

спростування, через залучення додаткових джерел доказів або посилення вже наданих;

– плануванням участі прокурора у проведенні судових процесуальних дій. Таке планування має мати наскрізний та динамічний характер – охоплювати дослідження доказів як сторони обвинувачення, так і сторони захисту, враховувати результати здійснення попередніх судових процесуальних дій;

– візуалізацією механізму вчинення злочину у формі його схеми з демонстрацією послідовності вчинення протиправних дій, осіб, які їх вчиняли, документів, у яких такі дії одержали своє відображення. Такі схеми оптимально складати та демонструвати у випадках, коли механізм привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем, є складним.

9. Істотне процесуальне значення має короткий виклад публічним обвинувачем обвинувального акта, адже на початку судового розгляду це формує уявлення суду і учасників судового процесу про сутність обвинувачення. Поняття «короткий виклад обвинувального акта» вимагає доступного, логічного і юридично виваженого трактування його ключового вмісту, враховуючи специфіку категорії кримінального провадження. Використання ч. 4 ст. 347 КПК України, щодо обмеження тривалості оголошення обвинувального акта є доцільним і допустимим, за умови дотримання принципу процесуальної рівності і з'ясування позицій сторін судового процесу, що має одержати своє втілення у відповідних змінах у цій частині статті 347 КПК України.

10. У кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем визнання вини обвинуваченими трапляється вкрай рідко, що зумовлює дослідження доказів судом у повному обсязі. Аналіз практики показав, що у кримінальних провадженнях, особливо тих, які містять значну кількість доказів, до їх числа відносяться і справи по ст. 191 КК України, вступна промова, у якій відповідно до ст. 349 КК України, сторона обвинувачення, захисту мають зазначити порядок дослідження доказів, не в повній мірі може забезпечити сприйняття судом позицій сторін з цього питання. У зв'язку з цим, для створення сприятливих умов для суду в частині визначення

послідовності дослідження доказів пропонується передбачити у абзаці другому частини 1 статті 349 КПК України обов'язок сторін подавати клопотання про порядок та обсяг дослідження доказів. У такому клопотанні прокурор має зазначити послідовний перелік доказів, які сторона обвинувачення вважає за доцільне дослідити, з його обґрунтуванням, а також пропозиції щодо обсягу дослідження доказів (оголошення змісту процесуальних документів повністю чи в частині, яка містить відомості, які мають значення для доказування у справі, наприклад, тільки заключної частини висновку експертизи, тощо).

В клопотанні про порядок та обсяг дослідження доказів прокурор має пропонувати модель дослідження судом доказів, яка забезпечить формування в суду розуміння фактичних обставин привласнення майна, отриманого внаслідок зловживання службовим становищем. Така модель визначається: обставинами, що підлягають доказуванню у справах цієї категорії; специфікою формування та перевірки типових судових версій; особливостями проведення судових дій у таких провадженнях.

11. Найбільшу ефективність в підтриманні публічного обвинувачення забезпечує група прокурорів у кримінальному провадженні. Чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить достатньо чітких положень щодо функціонального розподілу повноважень між прокурорами під час судового розгляду. Центральна роль в організації діяльності групи прокурорів належить старшому групи, який має забезпечувати координацію, планування, формування єдиної стратегії підтримання публічного обвинувачення, розподіл обов'язків та формування процесуально-правової позиції у суді. При формуванні складу групи прокурорів слід враховувати спеціалізацію прокурорів, їх професійний досвід.

Для підвищення ефективності діяльності групи прокурорів під час підтримання публічного обвинувачення, зокрема, у правах про привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, доцільно нормативно на рівні Офісу Генерального прокурора:

– врегулювати порядок створення та функціонального розподілу ролей у межах роботи групи прокурорів під час судового розгляду;

- запровадити стандартизовані алгоритми роботи групи прокурорів процесуальних керівників;
- упровадити автоматизовану інформаційно-телекомунікаційну систему робочого місця прокурора для забезпечення координації роботи групи прокурорів та актуальності інформації про хід та результати судового розгляду кримінальних проваджень у формі досьє обвинувачення, в якому на основі формули обвинувачення, викладеної у обвинувальному акті, здійснювати узагальнення доказів, їх зміст, спосіб отримання та значення для доведення конкретних елементів складу злочину щодо кожного обвинуваченого за окремим епізодом протиправної діяльності;
- забезпечити підвищення кваліфікації прокурорів за спеціалізацією кримінальних проваджень.

12. Тактика підтримання публічного обвинувачення в суді реалізовується на рівні участі прокурора у проведенні окремих процесуальних дій під час яких здійснюється представлення та дослідження доказів в ході судового розгляду. Ключове місце серед таких процесуальних дій займає судовий допит (свідків, експертів), дослідження документів та речових доказів. Загальним для готування до проведення вказаних процесуальних дій є залучення спеціальних знань, обумовлене особливостями сфери та механізму привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем. Що стосується допитів, то у випадках допиту свідків зі сторони обвинувачення, окрім складання плану допиту, готування документів, які будуть використані під час його проведення, прокурор має забезпечити підготовку таких свідків з метою одержання від них показань ідентичних до наданих ними під час досудового розслідування. При дослідженні документів та речових доказів прокурор має звертати увагу суду на обставини події злочину, джерелами фактичних даних про які вони є, та їх взаємозв'язок з іншими джерелами доказів досліджених судом.

13. Судові дебати є кульмінаційним етапом реалізації функції підтримання публічного обвинувачення, в ході якого учасники процесу виступають з обвинувальними промовами. Під час обвинувальної промови прокурор формулює

особисте бачення встановлених в ході судового розгляду обставин та висловлює позицію щодо винуватості обвинуваченого та пропозиції застосування судом щодо нього міри покарання. Обвинувальна промова прокурора має узагальнювати результати судового розгляду, зокрема містити: повний і об'єктивний виклад фактичних обставин справи з узагальненим аналізом досліджених в ході судового розгляду доказів; акцент на істотні деталі і вмотивоване обґрунтування обвинувальної позиції; юридичне обґрунтування кваліфікації дій обвинуваченого та вмотивовані пропозиції щодо покарання, дотримуючись принципів змагальності, допустимості доказів і професійної етики. Центральне місце в ній посідає аналіз і оцінка зібраних та досліджених доказів із доведенням наявності події кримінального правопорушення і винуватості обвинуваченого, а також, за наявності заперечень сторони захисту, аргументоване підтвердження допустимості, належності та достовірності таких доказів.

Оптимальне, тактично виважене та системне використання джерел доказів, у поєднанні з активною процесуальною позицією прокурора на всіх етапах судового розгляду, є ключовою передумовою ухвалення обґрунтованого, законного та справедливого рішення у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімов О. О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 181–188.
2. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки. Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 368 с.
3. Аркуша Л. І., Волошина В. К., Завтур В. А., Сидорчук В. В., Стоянов М. М., Торбас О. О. Довідник термінів у практиці ЄСПЛ з питань кримінального судочинства. Одеса : Фенікс, 2022. 22 с.
4. Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 282 с.
5. Бабунич В. М. Теорія і практика перехресного допиту в суді: процесуальні і криміналістичні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2015. 222 с.
6. Багрій М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2013. Випуск 57. С. 315–321.
7. Белікова С. О., Вернидубов І. В. Участь групи прокурорів у кримінальному та цивільному судочинствах: теорія і практика. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2016. Вип. 1, т. 4. С. 66–70.
8. Бишевець О. В. Історичний генезис застосування криміналістичних знань у адвокатській діяльності. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 106–112.
9. Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. Судові експертизи в цивільному, арбітражному і кримінальному процесі : довідник. Київ : В & В, 1998. 52 с.

10. Бобечко Н. Р. Судові дебати у кримінальному провадженні: суть, завдання, значення, зміст. *Право і суспільство*. № 4. 2022. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/4_2022/55.pdf (дата звернення: 28.08.2025).

11. Бондар В. С. Взаємодія слідчого (дізнавача) з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, у криміналістичному та кримінальному процесуальному вимірах (методологічні та праксеологічні проблеми). *Київський часопис права*. 2022. № 2. С. 141–153.

12. Борисенко М. В. Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування : дис. ... доктора філософії зі спеціальності 081 Право. Національна академія внутрішніх справ, 2021. 260 с.

13. Бурбика М. М. Робота з персоналом в органах прокуратури України: організаційно-правові питання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2007. 191 с.

14. Варналій З. С. Корупція як інституціональна загроза національній безпеці. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 59–63.

15. Василичук В. І. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Актуальні проблеми досудового розслідування*: зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). К. : Національна академія внутрішніх справ, 2015. С. 23–25.

16. Вернидубов І. В. Проблеми підтримання державного обвинувачення за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 1992. 208 с.

17. Вирок Вищого антикорупційного суду від 12 червня 2025 року у справі №991/1576/25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128077950> (дата звернення: 2.09.2025).

18. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 10.06.2024 у справі № 686/5486/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119682888> (дата звернення: 12.10.2024).

19. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією». URL: <https://itd.rada.gov.ua/65f45f7f-021a-440d-9c41-fa07fb1e2a8> (дата звернення: 2.11.2024).

20. Відшкодування понад 1 млрд грн: ВАКС затвердив угоду із 7 учасниками злочинної організації, яка діяла в Одесі. URL: <https://femida.ua/news/vidshkoduvannya-ponad-1-mlrd-grn-vaks-zatverdyv-ugodu-iz-7-uchasnykamy-zlochynnoyi-organizacziyi-yaka-diyala-v-odesi/> (дата звернення: 2.09.2025).

21. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва : монографія. Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с.

22. Волобуєв А. Ф., Осика І. М., Степанюк Р. Л. та ін. Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів : монографія / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків: «Курсор», 2009. 320 с.

23. Гарбар Олександр. Правила підготовки до допиту. Harbar legal. URL : <https://harbar.legal/blog/pravylya-pidgotovky-do-dopytu> (дата звернення: 16.11.2025).

24. Герцик Р. В. Тактика судового слідства як складова та самостійна частина криміналістичної тактики. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 2 (6). С. 51–68.

25. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції : теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу 2012 р. : монографія. Одеса : Юридична література. 2015. 712 с.

26. Гловюк І. В., Андрусенко С. В. Проблемні аспекти участі прокурора у судовому провадженні на підставі угод. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 16–22. URL : http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vkc_2015_2_3 (дата звернення: 2.11.2024).
27. Гловюк І. В., Дроздов О. М. Закриття кримінального провадження щодо злочинів проти життя та здоров'я особи: доктринальні та практичні проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 425-429.
28. Гловюк І., Лащук Н. Сучасні тенденції розвитку кримінальної юстиції в Україні : колект. монографія / за ред. І. Гловюк, Н. Лащук. Львів : БОНА, 2021. 388 с.
29. Гмирко В. П. Кримінально-судові докази: юридичне поняття чи дефініція. *Право України*. 2014. № 10. С. 26–35.
30. Годуєва К. Визначення ефективності захисту прокурором прав і свобод дітей поза межами кримінального провадження. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 19–31. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/godueva.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).
31. Гончарова О. В. Теорія та практика відмови від підтримання державного обвинувачення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2019. 286 с.
32. Гончарук Михайло. Як підготувати свідка до давання показань: поради адвоката. Національна асоціація адвокатів України. Веб-сайт. URL : <https://unba.org.ua/publications/4181-yak-pidgotuvati-svidka-do-davannya-pokazan-poradi-advokata.html> (дата звернення: 17.11.2025).
33. Гринюк В. О. Механізм функції обвинувачення: постановка проблеми. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 9. С. 156–161.

34. Грицаєнко Л. Р. Прокурорська діяльність в Україні та зарубіжних країнах. Київ, 2013. 174 с.

35. Грищенко І. Програма діяльності Кабінету Міністрів України в аспекті консолідації та розвитку української нації. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. Вип. 1. С. 33–40.

36. Гусарев С. Д. Юридична деонтологія : наук.-метод. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2000. 376 с.

37. Дем'яновський В. В. Основи методики розслідування привласнення, заволодіння військовим майном шляхом зловживання службовим становищем, вчиненого військовою службовою особою : дис. ... д-ра філософії за спец. 081 «Право» / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2024. 263 с.

38. Демідов І. І. Взаємодія прокурора, слідчого з оперативними й іншими підрозділами під час проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки товарів, предметів і речовин у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (107). С. 246–258.

39. Демура М. До питання про цифрову трансформацію кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спецвип. № 2. С. 374–381.

40. Дерновий В. В. Розслідування заволодіння чужим майном, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем із залученням іноземців : дис. ... д-ра філософії за спец. 081 «Право» / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. 277 с.

41. Довіра до правоохоронних органів: презентовано результати першого загальнонаціонального дослідження рівня злочинності та оцінки діяльності системи правосуддя. 12.12.2025. Офіс Генерального прокурора. Веб-сайт. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/dovira-do-pravoohoronnix-organiv-prezentovano-rezultati-persogo-zagalnonacionalnogo-doslidzennya-rivnya-zlocinnosti-ta-ocinki-diyalnosti-sistemi-pravosuddya> (дата звернення 09.01.2026).

42. Долежан В. В., Косюта М. В., Притика Д. М. та ін.. Підтримання державного обвинувачення : навч.-метод. посіб. / за ред. Ю. Є. Полянського. Одеса : Фенікс, 2012. 81 с.

43. Дослідження документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності : електрон. ресурс. – URL: <https://intelekt.org.ua/activity/expert-activity/economic/11-1-doslidzhennya-dokumentiv-buhgalterskogo-podatkovogo-obliku-i-zvitnosti/> (дата звернення: 30.07.2025).

44. Дробот В., Чагарний М. Реалії процесуального навантаження на прокурора в умовах дії нового КПК України. Вісник прокуратури. 2013. № 10. С. 51.

45. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.

46. Дуфенюк О. М. Баланс у кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні : монографія. Львів : Растр-7, 2023. 508 с.

47. Дуфенюк О., Цивінський О. Проблемні питання судово-економічної експертизи у кримінальному провадженні. *Підприємство, господарство і право*. 2021. № 2. С. 291–295.

48. Дьомін Ю. Функції органів прокуратури в контексті конституційних змін. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3. С. 20–28.

49. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2022 року. Офіс Генерального прокурора. Веб-сайт. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/2013-2024-roki-pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya> (дата звернення: 12.12.2025).

50. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2023 року. Офіс Генерального прокурора. Веб-сайт. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/2013-2024-roki-pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya> (дата звернення: 12.12.2025).

51. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2024 року. Офіс Генерального прокурора. Веб-сайт. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/2013-2024-roki-pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya> (дата звернення: 12.12.2025).

52. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2025 року. Офіс Генерального прокурора. Веб-сайт. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 01.02.2026).

53. Журавель В. А. Об'єкт і предмет криміналістики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 3 (90). С. 120–132. URL: <http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/323242422-120-132.pdf> (дата звернення: 16.07.2025).

54. Журавель В. А., Павлюк Н. В., Резнікова О. І. Поняття та засоби криміналістичного забезпечення розслідування корупційних злочинів. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2016. Вип. 32. С. 13–30.

55. Загурський О. Б. Судові дебати в кримінальному процесі: правові та психологічні проблеми : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2003. 217 с.

56. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#n2> (дата звернення 28.12.2025).

57. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією» № 4033-IX від 29 жовтня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4033-IX#Text> (дата звернення: 02.11.2024).

58. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2023 рік. Судова влада України. Веб-сайт. URL :

https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023 (дата звернення: 12.12.2025).

59. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2024 рік. Судова влада України. Веб-сайт. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024 (дата звернення: 12.12.2025).

60. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2025 рік. Судова влада України. Веб-сайт. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2025 (дата звернення: 01.02.2026).

61. Зейкан Я. П., Несінов О. М. Тактика захисту в кримінальному процесі та важливі аспекти адвокатської діяльності : практичний посібник. Київ : Норма права, 2025. 478 с.

62. Зеленко О. В. Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення. *Юридичний вісник України*. 2006. № 11. С. 8–12.

63. Зражевська Н. О. Попередній розгляд справи суддею у кримінальному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 16 с.

64. ІКейс. Інформаційно-телекомунікаційна система досудового розслідування. Київ, 2024. 19 с. URL: <https://docs.google.com> (дата звернення: 28.06.2025).

65. Каркач П. М. Державне обвинувачення в суді: конституційна функція прокуратури : навч.-метод. посіб. Харків : Право, 2007. 208 с.

66. Каркач П. М. Прокурор у судовому провадженні (процесуальні та криміналістичні аспекти): навч. посіб. Харків : Право, 2014. С. 61-62.

67. Кацавець Р. О. Судові промови державного обвинувача та адвоката захисника у кримінальному судочинстві України: правові, етичні, логічні та мовні аспекти : монографія. Київ : ЦУЛ, 2016. 150 с.

68. Квятковський М. С. Проблемні питання кримінального провадження на підставі угод про визнання винуватості та про примирення у кримінальному

провадженні. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 4 (5). С. 98–103.

URL

:
http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=2&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=cln_2013_4_27 (дата звернення: 02.11.2024).

69. Кимлик Н. В. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із корупцією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2012. 222 с.

70. Кириченко О. В. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами правоохоронних органів під час виявлення та розслідування корупційних кримінальних правопорушень : теоретико-правові аспекти. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С. 316–322.

71. Кириченко О. В., Хмеленко В. В. Принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам : монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 160 с.

72. Класифікація судово-економічних і судово-бухгалтерських експертиз :
 : електрон. ресурс. URL:
https://stud.com.ua/102841/pravo/klasifikatsiya_sudovo_ekonomichnih_sudovo_buhgalterskih_ekspertiz (дата звернення: 30.07.2025).

73. Ковальова Я. О. Організаційно-правові основи відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2009. 241 с.

74. Ковальчук С. О., Крет Г. Р., Юрчишин В. Д. Прокуратура України : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2011. 141 с.

75. Когут І. А. Поняття взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором під час досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С.617–620. doi: 10.32782/2524-0374/2022-10/156 (дата звернення: 19.08.2024).

76. Когутич І. І. Використання знань та засобів криміналістичної тактики і методики під час розгляду кримінальних справ у суді : монографія. Львів : Тріада плюс, 2009. 448 с.

77. Когутич І. І. Поняття і місце методики підтримання державного обвинувачення в суді у системі криміналістики. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2014. Випуск 59. С. 334–342.

78. Когутич І. І. Теоретичні основи використання криміналістичних знань під час розгляду кримінальних справ у суді : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2010. 39 с.

79. Козьяков І. М., Маляренко В. М. Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням: організаційно-правові та криміналістичні основи : наук.-практ. посіб. Київ : Нац. акад. прокуратури України. 2014. 750 с.

80. Козьяков І., Хруслова Л. Сутність тактики підтримання прокурором державного обвинувачення в умовах дії нового Кримінального процесуального кодексу України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 2. С. 58.

81. Колода А. А. Проблемні аспекти взаємодії слідчого та уповноважених осіб оперативних підрозділів, що спричиняє допущення слідчим помилок. *Науковий вісник Харківського державного університету. Серія юридичні науки*. Випуск 3. 2023. С. 30–35.

82. Колодіна А. С. Принципи криміналістичної методики у діяльності з розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2016. 216 с.

83. Колодчин В. В. Повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 226 с.

84. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : затв. Указом Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023> (дата звернення: 28.06.2025).

85. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 240 с.

86. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.12.2022).
87. Корнієнко М. Особливості кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості: український і зарубіжний досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 159–165.
88. Костюченко Ю. О. Особливості прямого та перехресного судового допиту свідків і потерпілих. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 66–73.
89. Кохан Г. В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Київ : НІСД, 2013. 232 с.
90. Кравченко О. Є. Прокурорський нагляд за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2016. 198 с.
91. Крайнікова О. В. Суб'єкти реалізації функції підтримання обвинувачення в суді. *Право і суспільство*. 2016. № 6 (2). С. 191–195.
92. Крет Г.Р. Наукові підходи до визначення поняття і сутності інституту закриття кримінальної справи. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 305–309.
93. Крикливий Р. М. Підтримання державного обвинувачення у справах про шахрайство : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Одеса, 2011. 20 с.
94. Кримінальний кодекс України ; Кримінально-процесуальний кодекс України ; Кримінально-виконавчий кодекс України : офіц. вид. : станом на 15 лип. 2007 р. М-во юстиції України. Київ : Ін Юре, 2007. 664 с.
95. Кримінальний процес: підручник / І. В. Басиста, Р. І. Благута, І. В. Гловюк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. Ч. 2. 260 с.
96. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (станом на 06.11.2022). Верховна Рада України. Веб-сайт.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 17.06.2025).

97. Кримінально-процесуальний кодекс України : станом на 1 вересня 2001 р. / упоряд.: Ю.М. Грошевий, М.А. Погорецький. Харків : Арсіс, ЛТД, 2001. 448 с.

98. Крупій В. С., Чорноус Ю. М. Окремі погляди сучасних вчених криміналістів на проблеми розслідування досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 418–420. doi: 10.32782/2524-0374/2024-7/101 (дата звернення: 19.08.2024).

99. Крючко Ю. І. Проблеми підтримання державного обвинувачення у справах про навмисні вбивства: Автореф дис...канд. юрид. наук: 12.00.10. Національна юридична академія ім. Я. Мудрого. Харків. 1999. 19 с.

100. Кулик С. С. Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 154 с.

101. Курбатова І. С., Топчій В. В. Захист прокурором прав особи під час підтримання державного обвинувачення в суді. *Право і суспільство*. 2020. № 2, ч. 3. С. 159–165. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/d3014085-b86c-4504-9fa4-d673662993b8/content> (дата звернення: 18.03.2023).

102. Лазаренко С. Ж. Політико-правові та соціальні передумови корупції в органах державної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 120–122.

103. Лапкін А. В. Прокурор як менеджер досудового розслідування. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1 (62). С. 197–202. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15687/1/Lapkin_197-202.pdf (дата звернення: 15.11.2025).

104. Левочко Р. Б., Гандзюк Л. С., Потинський А. М. Цифровізація наглядової діяльності прокурора у досудовому розслідуванні. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2023. № 37. С. 119–126.

105. Легеза Л. А. Процесуальні та тактичні питання підтримання державного обвинувачення у справах про хабарництво : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 203 с.

106. Лисак О. М. Тактика захисту в кримінальному судочинстві України: поняття та сутність. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 4. С. 111–118.

107. Литвак О. М. Прокурор у кримінальному процесі України: процесуальний статус і функції. Київ : Юрінком Інтер, 2019.

108. Ліненко С. Взаємодія як спосіб реалізації діяльності слідчих та оперативних підрозділів щодо встановлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2022. Випуск 1(61). С. 50–61.

109. Лозинська Ю. І. Достовірність показань свідка та її з'ясування у кримінальному провадженні: дис... к.ю.н. за спеціальністю 12.00.09. Львівський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2018. 259 с.

110. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Формування доказів у кримінальному провадженні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 118–129.

111. Луцик В. В. Повернення кримінальної справи прокурору зі стадії попереднього судового розгляду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 20 с.

112. Льозний О. А. Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів у сфері службової діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 176 с.

113. Ляховченко І. А. Особливості оголошення обвинувального акту в суді присяжних. *Правові новели*. 2024. №24. С. 144-149.

114. Мавдрик М. Я. Становлення та розвиток прокуратури України як інституту захисту прав і свобод людини і громадянина. *Вісник Харківського університету внутрішніх справ*. 2012. № 3 (58). С. 22–35.

115. Марич М. І. Поняття і сутність корупції та корупційної злочинності. *Держава і право*. Серія «Юридичні і політичні науки». 2013. Вип. 61. С. 310–317.

116. Марочкін І. Є., Каркач П. М., Червякова О. Б. Організація роботи в органах прокуратури : навч. посіб. для юрид. вузів і факультетів / за заг. ред. І. Є. Марочкіна, О. М. Толочка. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. 196 с.

117. Марочкін І. Є., Каркач П. М., Грошевой Ю. М. Прокурорський нагляд в Україні. за заг. ред. І. Є. Марочкіна, П. М. Каркача. Харків : ТОВ «Одіссей». 2006. 372 с.

118. Меркулов С. М. Обвинувачення у кримінальному судочинстві України в контексті європейських стандартів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2014. 199 с.

119. Меркулов С. М. Реалізація обвинувачення: поняття, сутність, етапи за новим кримінальним процесуальним законодавством. *Форум права*. 2012. № 2. С. 456–459.

120. Миколенко В. А. Правова модернізація органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції: загальнотеоретичне дослідження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Івано-Франківськ, 2017. 373 с.

121. Мирошніченко Ю. М. Правові і тактико-організаційні основи судового розгляду кримінальних справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 18 с.

122. Молдован В. В. Риторика загальна та судова: Навчальний посібник / Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 317 с.

123. Москаленко О. М., Хавронюк М. І. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М. І. Хавронюка. Київ: 2019. 464 с.

124. Мукієнко Д. С. Правове регулювання обвинувальної діяльності прокурора у судових стадіях кримінального провадження. *Юридичний науковий*

електронний журнал. 2020. № 1. С. 319–323. URL: http://lsej.org.ua/1_2020/85.pdf (дата звернення: 14.03.2023).

125. Мурзановська А. В., Пожар В. Г., Шилін Д. В. Закриття кримінального провадження в контексті дотримання презумпції невинуватості та розумних строків: окремі теоретико-методологічні та праксеологічні аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2022. № 56. С. 84-88.

126. Мустеца І. В., Демченко Г. В., Антонєць О. В., Троян О. Л., Шевченко О. О. та ін. Промова прокурора в судових дебатах у кримінальному провадженні: наук.практ.посібник / за ред. І. В. Мустеци, Г. В. Демченка, С. В. Шмалені, М. С. Туркота. Київ: Норма права, 2023. 140 с.

127. Нагорна В. В. Теоретичний аналіз конституційної функції прокурора з підтримання державного обвинувачення в суді. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2010. № 2. С. 208–212.

128. Наказ Генерального прокурора від 08.10.2025 № 322 «Про затвердження Стратегії розвитку прокуратури на 2025-2028 роки». URL : <https://ips.ligazakon.net/document/gp25035> (дата звернення 28.12.2025).

129. Наказ Генерального прокурора від 16.10.2020 № 489 «Про затвердження Стратегії розвитку прокуратури на 2021-2023 роки». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0489905-20#Text> (дата звернення 28.12.2025).

130. Ніколайчук Г. А. Повноваження прокурора та їх реалізація у судовому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2019. 262 с.

131. Нові виміри безпеки людини : щорічна доповідь ПРООН. 1994. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf (дата звернення: 15.02.2023).

132. Остапець В. О. Підтримання державного обвинувачення у справах про злочини неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2014. 200 с.

133. Патюк С. Нормативна невизначеність співвідношення категорій «державне» та «публічне» обвинувачення як підстава для зловживання правом у кримінальному провадженні. *Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства*. 2017. Т. 1, № 2. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/73/69> (дата звернення: 18.12.2024).

134. Петрушко М. І. Зміна прокурором правової позиції в суді першої інстанції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2020. 328 с.

135. Пилипчук О. П. Процедура визначення обсягу доказів у суді першої інстанції та порядок їх дослідження. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. №4. С 174-184.

136. Пиріг І. В. Шляхи вдосконалення криміналістичного забезпечення досудового розслідування. *Криміналістика і судова експертиза*. 2018. Вип. 63. С. 135–143. URL: <http://sprav.mediaset.com.ua/wp-content/uploads/2019/03/17.pdf> (дата звернення: 16.07.2025).

137. Підготовка свідка до допиту. Адвокат. АО «Максимальний захист». URL : <https://mzahyst.com.ua/pidgotovka-svidka-do-dopitu/> (дата звернення: 17.06.2025).

138. Плюсква А. В. Джерела доказів під час підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 4(91). С. 391–397. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.55>

139. Плюсква А. В. Етапи підтримання публічного обвинувачення в суді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 4(90). С. 329–334. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.4.47>

140. Плюсква А. В. Проблемні питання організації діяльності групи прокурорів під час підтримання публічного обвинувачення в суді щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези*

доповідей учасників науково-практичного семінару (04 грудня 2025 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2025.С. 183–185.

141. Плюсква А. В. Розмежування поняття підтримання «публічного» чи «державного» обвинувачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 430–432. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/101>

142. Плюсква А. В. Розмежування поняття підтримання «публічного» чи «державного» обвинувачення. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року)*. Львів. 2023. С. 79–81.

143. Плюсква А. В. Сутність функції органів прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді». *Право і суспільство. Науковий журнал*. 2024. № 5. С. 308–313. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.44>

144. Плюсква А. В. Сутність функції прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді». *Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі: матеріали Х (XXIII) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 19–20 вересня 2024 року)*. Львів. 2024. С. 176–181.

145. Плюсква А. В., Никеруй З. Б. Втілення Концепції «Прокурор громади» в діяльність органів прокуратури. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (29 листопада 2024 року)*. Львів. 2024. С. 104–109.

146. Повзик Є. В. Правові наслідки визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини (порівняльно-правове дослідження) : монографія. Харків : Право, 2014. 224 с.

147. Погорецький М. А. Слідчі дії: поняття і класифікація. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2008. № 1. С. 142–148.

148. Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування «іКейс» : наказ від 15.12.2021 № 175/390/57/72. URL: <https://old.gp.gov.ua> (дата звернення: 30.04.2025).

149. Попелюшко В. О. Тактика судового розгляду. *Криміналістика*. Академічний курс : підручник / за ред. Т. В. Варфоломеєвої та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 249–255.

150. Поплавська А. В. Сутність і зміст підтримання публічного обвинувачення в суді. *Наука та освіта в сучасному суспільстві: актуальні питання та інноваційні дослідження* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Куновіце, Чеська Республіка, 27–28 берез. 2021 р.). 2021. С. 7–14.

151. Попович Є. М. Шляхи розвитку прокуратури України : монографія. Харків : Торнадо, 2009. 352 с.

152. Постанова Верховного Суду від 26.06.2019 у справі № 404/6160/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82885531> (дата звернення: 17.12.2024).

153. Постанова Верховного суду України від 10.10.2024 у справі №748/1359/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122384635> (дата звернення: 30.04.2025).

154. Постанова Верховного суду України від 14.09.2022 у справі №576/1469/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106330085> (дата звернення: 30.04.2025).

155. Постанова Верховного суду України від 14.09.2023 у справі №503/700/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113560996> (дата звернення: 30.04.2025).

156. Постанова Верховного суду України від 17.09.2019 у справі №243/2194/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84449791> (дата звернення: 19.07.2025).

157. Постанова Верховного суду України від 25.07.2024 у справі №754/14378/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120654961> (дата звернення: 30.04.2025).

158. Постанова Верховного суду України від 28.02.2019 у справі №456/1181/15-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80181431> (дата звернення: 30.04.2025).

159. Постанова Верховного суду України від 30.09.2020 у справі №517/639/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92021190> (дата звернення: 30.04.2025).

160. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 08.04.2024 у справі № 192/1505/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118393632?fbclid=IwY2xjawOQR_RleHRuA2FlbQIxMABicmlkETewM0l1ZHd0TWZKN3IwVG1vc3J0YwZhcHBfaWQQMjIyMDM5MTc4ODIwMDg5MgABHj1RqfqPcnx04BRWkzEd4gp4c1n_vsQIozdZabvF_7U_pd2z8jfSGrWiOvkg_aem_FgSMv60Il4fwRVxCcSLJog (дата звернення: 21.08.2024).

161. Постанова судової палати у кримінальних справах ККС ВС від 24.11.2016 у справі № 5-328кс16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63392983?fbclid=IwY2xjawOQQtBleHRuA2FlbQIxMABicmlkETewM0l1ZHd0TWZKN3IwVG1vc3J0YwZhcHBfaWQQMjIyMDM5MTc4ODIwMDg5MgABHjPepWTfl45TdVLKhtns_Q1PAEKCGtRYyItyylUxbB_kTi_k-KgPUDctKJUdy_aem_iPHXt1wrG_iWOCKCihbKjg (дата звернення: 08.08.2024).

162. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій... : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 19.02.2023).

163. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1698-18> (дата звернення: 17.01.2023).

164. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : наказ Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309. Законодавство України. Веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21> (дата звернення: 12.05.2025).

165. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України : постанова Верховної Ради України від 04.10.2019 № 188-IX. URL:

http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T190188.html (дата звернення: 15.02.2023)

166. Про прокуратуру : Закон України від 07 трав. 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 15.11.2023).

167. Рекомендація Rec(2012)11 Комітету міністрів державам-учасникам «Про роль публічних обвинувачів поза системою кримінальної юстиції». URL: [https://kdkp.gov.ua/uploads/files/7.%20%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20\(2012\)%2011%20%D0%9A%D0%9C%20%D0%A0%D0%84%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D0%B1%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87%D1%96%D0%B2%20%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B0%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%8E%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%8E%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%97.pdf](https://kdkp.gov.ua/uploads/files/7.%20%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20(2012)%2011%20%D0%9A%D0%9C%20%D0%A0%D0%84%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D0%B1%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87%D1%96%D0%B2%20%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B0%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%8E%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%8E%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%97.pdf) (дата звернення 16.12.2024)

168. Протокол I до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 13.12.2022).

169. Рекомендація Rec (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя (ухвалена 06 жовтня 2000 року). URL: [https://kdkp.gov.ua/uploads/files/28.%20Рекомендація%20Rec%20\(2000\)%2019.pdf](https://kdkp.gov.ua/uploads/files/28.%20Рекомендація%20Rec%20(2000)%2019.pdf) (дата звернення: 19.11.2024).

170. Репчонок А. Ю. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про злочини у сфері економіки. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11. 2022. С. 874-878. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/214> (дата звернення: 2.09.2025).

171. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») від 09.07.1998 № 12-рп/98. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32. С. 59.

172. Рогатюк І. В. Обвинувачення у кримінальному процесі України : монографія. Київ : Атіка, 2007. 160 с.

173. Рогатюк І. В. Підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді: процесуальна тактика в нестандартних умовах. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 87–98.

174. Рогатюк І. В. Функція обвинувачення – рушійна сила кримінального процесу. *Право України*. 2002. № 2. С. 79–82.

175. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 19 с.

176. Сабанюк Т. Р. Організація взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування умисних вбивств : дис. ... доктора філософії зі спеціальності 081 Право. Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 232 с.

177. Саковський А. А. Надання доручень як форма взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Випуск 1. С. 110–113.

178. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2005. 588 с.

179. Семенюк О. А. Використання спеціальних знань під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем : дис. ... д-ра філософії за спец. 081 «Право» / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2024. 253 с.

180. Серeda В. О. Проблеми підвищення ефективності діяльності прокурора з підтримання державного обвинувачення в суді : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2005. 233 с.

181. Серeda В. О. Проблеми підвищення ефективності діяльності прокурора з підтримання державного обвинувачення в суді : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2006. 22 с.

182. Серeda Г. П. Організація діяльності районної (міської) прокуратури : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. Г. П. Середи. Кіровоград : Антураж А, 2009. 468 с.

183. Серьогін С. М. Державний службовець у відносинах між владою і суспільством : монографія. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. 456 с.

184. Сідій Я. В. Деякі питання тактико-криміналістичного забезпечення укладення угоди про визнання вини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Вип. 74, ч. 2. С. 189–195.

185. Сковронський Д. М. Методичні основи роботи захисника з конспектом судової промови. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 10. С. 10–14.

186. Словник.ua : портал української мови та культури : вебсайт. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0> (дата звернення: 17.01.2024).

187. Стеценко В. В. Ідейна основа функціонування органів прокуратури України. *Форум права*. 2016. № 2. С. 217–228.

188. Судові промови адвокатів України / редкол.: В. В. Медведчук (голова) та ін. Київ: Ред. журн. "Адвокат", 2000. 214 с.

189. Сукач І. В. Особливості підтримання державного обвинувачення у справах про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Луцьк, 2015. 212 с.

190. Сукач І. В. Особливості підтримання державного обвинувачення у справах про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Л. Українки, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 20 с.

191. Сухонос В. В. Прокуратура в системі державних органів України: теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку : монографія. Суми : Університетська книга, 2008. 447 с.
192. Сухонос В. В. Промови у кримінальному судочинстві, їх форма та зміст. *Правовий вісник УАБС*. 2011. № 2(5). С. 115-119.
193. Тахтаров М. П. Прокурор у підготовчому судовому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 229 с.
194. Тимчасове положення про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування «іКейс» : затв. наказом НАБУ та Офісу Генерального прокурора від 24.11.2021 № 164/378. URL: <https://old.gp.gov.ua> (дата звернення: 28.06.2025).
195. Тітко І. А. «Загадка десятого пункту» або нові підстави для закриття кримінального провадження. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 116-123.
196. Толочко Я. М. Організація роботи прокурора з підготовки до судового розгляду кримінальних проваджень. *Наше право*. 2014. № 4. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua> (дата звернення: 30.04.2025).
197. Толочко Я. Міжнародно-правові стандарти діяльності прокурора поза сферою кримінального провадження. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 4. С. 98–103.
198. Туркот М. С., Ярмиш Н. М., Куц В. М., Козій В. В., Ганова Г. О. Підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про злочини у сфері службової діяльності : методичні рекомендації. Київ : Генеральна прокуратура України, Національна академія прокуратури України, 2013. 59 с.
199. Турман Н. О. Відмова державного обвинувача від обвинувачення в суді першої інстанції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 200 с.
200. Тюрін Г. Є. Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 250 с.

201. Ухвала Верховного суду України від 24 листопада 2022 року у справі №463/6381/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107510158> (дата звернення: 12.09.2025).

202. Ухвала Деснянського районного суду м. Києва від 5 серпня 2024 року у справі № 754/1369/24 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120794881> (дата звернення: 12.09.2025).

203. Ухвала Запорізького апеляційного суду від 21.10.2024 у справі № 331/1892/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122980970> (дата звернення: 17.12.2024).

204. Ухвала Рівненського районного суду Рівненської області від 27.05.2024 у справі № 570/5539/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119421836> (дата звернення: 08.08.2024).

205. Ухвала Шевченківського районного суду м. Львова від 21 вересня 2022 року у справі № 466/5810/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106354888> (дата звернення: 10.11.2024).

206. Хить Ю. П. Правове регулювання форм психологічної взаємодії між слідчим і прокурором. *Юридична психологія*. 2023. № 1 (32). С. 138–147.

207. Хить Ю. П. Роль правових принципів у психології взаємодії слідчого (детектива) з прокурором у процесі розслідування корупційних злочинів. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 7 (43). Vol. 2. С. 153–162.

208. Цивінський О. І. Відповідальність за заволодіння чужим майном, вчинене службовою особою, за кримінальним правом України : дис. ... д-ра філософії за спец. 081 «Право» / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2023. 310 с.

209. Циганюк Ю. В. Повернення обвинувального акта прокурору в підготовчому провадженні: системний аналіз практики. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 3. С. 179–184.

210. Часова Т. О. Особливості доказування економічних злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 324-328.

211. Черкова М. Ю. Зміна обвинувачення в кримінальному процесуальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2006. 200 с.

212. Шевчишен А. В. Проблеми доказування стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 634 с.

213. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика: системно-структурний аналіз : монографія. Харків : Харків юрид., 2007. 431 с.

214. Шепітько В. Ю. Психологія судової діяльності : навч. посіб. Харків : Право, 2006. 160 с.

215. Шепітько І. І. Проблеми визначення обсягу доказів та порядок їх дослідження в судовому провадженні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Вип. 33. С. 301-320. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2017_33_27 (дата звернення: 22.08.2025).

216. Шестопалов Р. М. Історичні передумови становлення та розвитку правозахисної діяльності органів прокуратури України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 143–152.

217. Шпак О. О. Поняття «група прокурорів – процесуальних керівників» та практичні аспекти організації її роботи. *Науково-практична інтернет-конференція (17 вересня 2015 року)*. URL: http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1068 (дата звернення: 15.05.2025).

218. Шульга А. О., Озерна І. В. Обмеження судом тривалості оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акту та позовної заяви у контексті змагальності сторін. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 497–499.

219. Шульган І. І. Окремі аспекти підтримання прокурором публічного обвинувачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 238–240.

220. Шульган І. І. Прокурор у кримінальному процесі : дис... к.ю.н.: 12.00.09. Національний університет «Львівська політехніка», Львів. 2020. 238 с.

221. Шумейко Д. О. Проблеми доказування переховування підозрюваного з метою ухилення від кримінальної відповідальності як підстави для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового розгляду. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019, № 4, Ч. 3. С. 88-93.

222. Шумило М. Є. Докази досудового і судового провадження в КПК: співвідношення та їх функціональне призначення. *Право України*. 2013. № 11. С. 206–213.

223. Шумило М. Є. Поняття доказів у кримінальному процесі: пролегомени до розуміння «невловного» феномену доказового права. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 95–104.

224. Щодо ролі прокуратури в демократичному суспільстві, керованому верховенством права : рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1604 (2003). URL: https://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/%5BRussian_documents%5D/%5B2003%5D/Rec1604.asp (дата звернення: 12.11.2023)

225. Юрчишин В. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному судочинстві за новим КПК України. *Вісник прокуратури*. 2012. № 6. С. 89–97.

226. Юсупов В. В. Предмет криміналістики як системоутворюючий чинник криміналістичних знань. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 2 (18). С. 79–85. DOI: <https://doi.org/10.33270/04191802.79> (дата звернення: 16.07.2025).

227. Янкова Л. Ю. Структура криміналістичного забезпечення обвинувальної діяльності прокурора у судових стадіях кримінального провадження. *Правничий часопис*. 2020. С. 327–331.

228. Kubarieva O., & Pertsev R. (2022). Principles of access to justice and guarantees of its implementation in criminal proceedings. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 27(4), 40-51. URL: <https://doi.org/10.56215/0122274.40> (дата звернення: 02.09.2025).

229. Richman D. C. Law Enforcement Organization Relationships with Prosecutors. *The Oxford Handbook of Prosecutors and Prosecution*. 2021. P. 291–308. doi: 10.1093/oxfordhb/9780190905422.013.15 (дата звернення: 19.08.2024).

Додатки

Додаток А

Анкета

Шановний респонденте, запрошуємо Вас взяти участь в опитуванні з особливостей організації та тактики підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції. Мета анкетування полягає в отриманні інформації про практику організації та тактику підтримання публічного обвинувачення, зокрема, у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, та її вдосконалення. Оберіть із запропонованих варіантів відповідей одну або декілька, на ваш погляд, правильні та позначте їх у будь-який зручний для Вас спосіб. У рамках запитань є можливість обґрунтувати свій вибір або викласти власний варіант відповіді. Ваша думка є важливою та обов'язково буде врахована в нашому дослідженні. Заздалегідь дякуємо Вам за участь в опитуванні та відповідальне ставлення до нього!

1. Посада

- а) прокурор;
- б) керівник підрозділу прокуратури;
- в) керівник органу прокуратури.

2. Стаж Вашої професійної діяльності

- а) до 3 років;
- б) від 3 до 5 років;
- в) від 5 до 10 років;
- г) понад 10 років.

3. Чи маєте Ви досвід підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень?

- а) так;
- б) ні.

4. Чи маєте Ви досвід підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері економіки?

- а) так;
- б) ні.

5. Чи маєте Ви досвід підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем?

- а) так;
- б) ні.

6. Як Ви вважаєте, чи є потреба розробки методичних рекомендацій з організації та тактики підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції?

- а) так;
- б) ні.

7. Як Ви вважаєте, чи є потреба розробки методичних рекомендацій з особливостей організації та тактики підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем?

- а) так;
- б) ні.

8. Що виступало джерелом ваших знань щодо організації та тактики підтримання публічного обвинувачення в суді?

- а) навчальні посібники;
- б) методичні рекомендації, розроблені Тренінговим центром прокурорів України;
- в) методичні рекомендації, розроблені органами прокуратури;
- г) мій власний досвід роботи в органах прокуратури;
- д) обмін досвідом підтримання публічного обвинувачення з колегами.

9. Які чинники негативно впливають на якість підтримання публічного обвинувачення у кримінальному провадженні щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем?

- а) відсутність досвіду процесуального керівництва кримінальним провадженням за певною статтею КК України;
- б) велике навантаження на прокурора;
- в) призначення прокурора процесуальним керівником без урахування складності кримінального провадження та його професійного досвіду;
- г) зміна складу групи прокурорів у кримінальному провадженні;
- д) зміна старшого групи прокурорів у кримінальному провадженні;
- е) відсутність накопичення інформації та передавання напрацювань з тактики підтримання публічного обвинувачення та результатів судового розгляду між прокурорами у випадках їх заміни;
- є) Ваш варіант _____.

10. Визначте складові структури підтримання обвинувачення в суді першої інстанції

- а) підготовка прокурора до судового розгляду;
- б) участь у підготовчому судовому засіданні;
- в) роз'яснення суті обвинувачення та представлення правової позиції;

- г) організація та подання доказів, їх дослідження та оцінка;
- д) участь у судових дебатах і формування обвинувальної промови;
- е) моніторинг та оскарження судового рішення, контроль за його виконанням
- є) Ваш варіант _____.

11. Чи є потреба у організації наскрізної взаємодії між прокурором та слідчим, оперативним підрозділом у кримінальному провадженні?

- а) так;
- б) ні.

12. Якщо Ви надали відповідь «так» на попереднє запитання, то для вирішення яких завдань?

- а) збирання доказів у кримінальному провадженні;
- б) встановлення осіб, причетних до кримінального правопорушення;
- в) пошук і арешт майна;
- в) виявлення інших кримінальних правопорушень, пов'язаних із розслідуваним кримінальним правопорушенням;
- г) виявлення/попередження, припинення/нейтралізація протидії розслідуванню/судовому розгляду;
- д) забезпечення підготовки прокурора до проведення процесуальних дій під час судового розгляду;
- е) здійснення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій під час судового розгляду;
- є) Ваш варіант _____.

13. Визначить проблеми практики підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у справах щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем:

- а) недостатній рівень практичної підготовки прокурорів в застосуванні тактичних прийомів одержання доказів під час судових процесуальних дій пошуково-пізнавального характеру;
- б) недостатня обізнаність прокурорів про тактичні прийоми перехресного допиту, що знижує ефективність спростування позиції захисту;
- в) складність взаємодії з експертними установами для забезпечення залучення спеціальних знань під час судового розгляду;
- г) фрагментарність методичних рекомендацій щодо підтримання публічного обвинувачення, їхня неузгодженість зі змінами законодавства та судовою практикою Верховного Суду;
- д) обмежена можливість візуалізувати в суді докази за допомогою сучасних технологій (моделювання, інтерактивні схеми, цифрові реконструкції);
- е) Ваш варіант _____.

14. Позначте засоби організації підтримання публічного обвинувачення в суді у справах щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем.

- а) проведення оперативних нарад групи прокурорів у кримінальному провадженні (для розподілу обов'язків, підведення підсумків участі прокурорів у судовому розгляді, для передавання інформації про стан розгляду справи тощо);
- б) систематизація доказів сторони обвинувачення;
- в) систематизація доказів сторони захисту;
- г) планування послідовності дослідження судом доказів сторони обвинувачення;
- д) планування участі прокурора у проведенні процесуальних дій під час судового розгляду;
- е) Ваш варіант _____.

15. Визначте тактичні прийоми підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у справах щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем.

- а) візуалізація у вигляді схем, таблиць механізму вчинення привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем;
- б) психологічний (логічний, емоційний) вплив на допитуваних осіб під час проведення допиту;
- в) залучення спеціальних знань до дослідження доказів під час судового розгляду;
- г) участь групи прокурорів під час проведення процесуальних дій під час судового розгляду;
- д) заявлення клопотань під час судового розгляду для забезпечення дослідження доказів сторони обвинувачення;
- е) заявлення заперечень проти клопотань сторони захисту;
- є) психологічний (логічний, емоційний) вплив на суд під час судових дебатів;
- ж) Ваш варіант _____.

16. Чи є потреба у розробці та запровадженні розроблення програмно-технічних рішень (програмного забезпечення та апаратних засобів) спрямованих на систематизацію, обробку, зберігання та аналіз доказів сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, доказів сторони захисту, хід та результати судових засідань в суді першої інстанції, клопотання, заявлені прокурором, прийняті судом процесуальні рішення, апеляційні, касаційні скарги прокурора, хід та результати судових засідань в суді апеляційної, касаційної інстанції, прийняті судом процесуальні рішення?

- а) так;
- б) ні.

Дякуємо за співробітництво!

**Зведені дані
результатів опитування
131 прокурора із питань теми дослідження**

Питання	кількість	%
1. Посада		
а) прокурор;	114	87
б) керівник підрозділу прокуратури;	12	9,2
в) керівник органу прокуратури.	5	3,8
2. Стаж Вашої професійної діяльності		
а) до 3 років;	6	4,6
б) від 3 до 5 років;	12	9,2
в) від 5 до 10 років;	18	13,7
г) понад 10 років.	95	72,5
3. Чи маєте Ви досвід підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень?		
а) так;	91	69,5
б) ні.	40	30,5
4. Чи маєте Ви досвід підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері економіки?		
а) так;	94	71,8
б) ні.	37	28,2
5. Чи маєте Ви досвід підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем?		
а) так;	85	64,9
б) ні.	46	35,1
6. Як Ви вважаєте, чи є потреба розробки методичних рекомендацій з організації та тактики підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції?		
а) так;	118	90,1
б) ні.	13	9,9
7. Як Ви вважаєте, чи є потреба розробки методичних рекомендацій з особливостей організації та тактики підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем?		
а) так;	117	89,3
б) ні.	14	10,7
8. Що виступало джерелом ваших знань щодо організації та тактики підтримання публічного обвинувачення в суді?		
а) навчальні посібники;	43	32,8

б) методичні рекомендації, розроблені Тренінговим центром прокурорів України;	30	22,9
в) методичні рекомендації, розроблені органами прокуратури;	35	26,7
г) мій власний досвід роботи в органах прокуратури;	99	75,6
д) обмін досвідом підтримання публічного обвинувачення з колегами.	95	72,5
9. Які чинники негативно впливають на якість підтримання публічного обвинувачення у кримінальному провадженні щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем?		
а) відсутність досвіду процесуального керівництва кримінальним провадженням за певною статтею КК України;	56	42,7
б) велике навантаження на прокурора;	76	58
в) призначення прокурора процесуальним керівником без урахування складності кримінального провадження та його професійного досвіду;	45	34,4
г) зміна складу групи прокурорів у кримінальному провадженні;	36	27,5
д) зміна старшого групи прокурорів у кримінальному провадженні;	21	16
е) відсутність накопичення інформації та передавання напрацювань з тактики підтримання публічного обвинувачення та результатів судового розгляду між прокурорами у випадках їх заміни;	55	42
є) Ваш варіант		
Непрофесійність досудового розслідування і процесуального керівництва	1	0,8
Відсутність контролюючих органів у районах	1	0,8
Направлення кримінального провадження до суду одним прокурором, а підтримання обвинувачення зовсім іншими, які не входили до складу групи прокурорів на стадії досудового розслідування	1	0,8
Відсутність досвіду в слідчих	1	0,8
Упередженість судових органів	1	0,8
Важко відповісти	1	0,8
10. Визначте складові структури підтримання обвинувачення в суді першої інстанції		
а) підготовка прокурора до судового розгляду;	114	87
б) участь у підготовчому судовому засіданні;	73	55,7
в) роз'яснення суті обвинувачення та представлення правової позиції;	47	35,9
г) організація та подання доказів, їх дослідження та оцінка;	117	89,3
д) участь у судових дебатах і формування обвинувальної промови;	95	72,5
е) моніторинг та оскарження судового рішення, контроль за його виконанням	57	43,5
є) Ваш варіант		
Вирішення процесуальних питань – запобіжні заходи, явка свідків, клопотання про отримання доказів, тощо	1	0,8
Усі стадії	2	1,6
11. Чи є потреба у організації наскрізної взаємодії між прокурором та слідчим, оперативним підрозділом у кримінальному провадженні?		
а) так;	119	90,8
б) ні.	12	9,2

12. Якщо Ви надали відповідь «так» на попереднє запитання, то для вирішення яких завдань?		
а) збирання доказів у кримінальному провадженні;	107	87,7
б) встановлення осіб, причетних до кримінального правопорушення;	83	68
в) пошук і арешт майна;	60	49,2
в) виявлення інших кримінальних правопорушень, пов'язаних із розслідуваним кримінальним правопорушенням;	48	39,3
г) виявлення/попередження, припинення/нейтралізація протидії розслідуванню/судовому розгляду;	37	30,3
д) забезпечення підготовки прокурора до проведення процесуальних дій під час судового розгляду;	54	44,3
е) здійснення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій під час судового розгляду;	45	36,9
є) Ваш варіант	1	0,8
Усі відповіді		
13. Визначте проблеми практики підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у справах щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем:		
а) недостатній рівень практичної підготовки прокурорів в застосуванні тактичних прийомів одержання доказів під час судових процесуальних дій пошуково-пізнавального характеру;	59	45
б) недостатня обізнаність прокурорів про тактичні прийоми перехресного допиту, що знижує ефективність спростування позиції захисту;	39	29,8
в) складність взаємодії з експертними установами для забезпечення залучення спеціальних знань під час судового розгляду;	72	55
г) фрагментарність методичних рекомендацій щодо підтримання публічного обвинувачення, їхня неузгодженість зі змінами законодавства та судовою практикою Верховного Суду;	48	36,6
д) обмежена можливість візуалізувати в суді докази за допомогою сучасних технологій (моделювання, інтерактивні схеми, цифрові реконструкції);	56	42,7
е) Ваш варіант		
Практично кожне кримінальне провадження має свою специфіку, відтак основна проблема це брак часу на опрацювання інформації, яка наявна в матеріалах, також непоодинокі випадки відсутності досвіду процесуальних керівників у складних економічних провадженнях	1	0,8
Важко відповісти	2	1,6
14. Позначте засоби організації підтримання публічного обвинувачення в суді у справах щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем.		
а) проведення оперативних нарад групи прокурорів у кримінальному провадженні (для розподілу обов'язків, підведення підсумків участі прокурорів у судовому розгляді, для передавання інформації про стан розгляду справи тощо);	41	31,3
б) систематизація доказів сторони обвинувачення;	98	74,8
в) систематизація доказів сторони захисту;	40	30,5

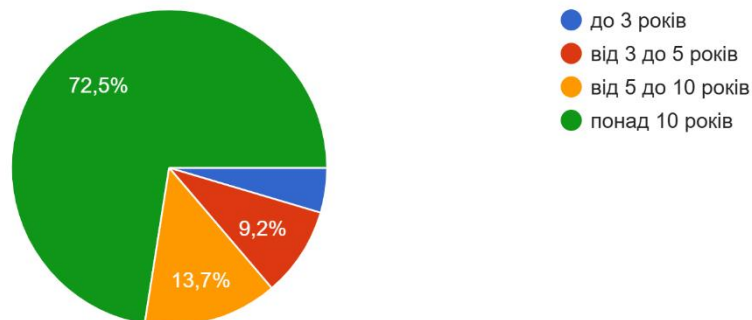
г) планування послідовності дослідження судом доказів сторони обвинувачення;	92	70,2
д) планування участі прокурора у проведенні процесуальних дій під час судового розгляду;	51	38,9
е) Ваш варіант		
Аналіз доводів та доказів сторони захисту	2	1,6
15. Визначте тактичні прийоми підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у справах щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем.		
а) візуалізація у вигляді схем, таблиць механізму вчинення привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем;	76	58
б) психологічний (логічний, емоційний) вплив на допитуваних осіб під час проведення допиту;	47	35,9
в) залучення спеціальних знань до дослідження доказів під час судового розгляду;	94	71,8
г) участь групи прокурорів під час проведення процесуальних дій під час судового розгляду;	27	20,6
д) заявлення клопотань під час судового розгляду для забезпечення дослідження доказів сторони обвинувачення;	61	46,6
е) заявлення заперечень проти клопотань сторони захисту;	50	38,2
є) психологічний (логічний, емоційний) вплив на суд під час судових дебатів	25	19,1
ж) Ваш варіант		
Послідовність подання доказів, аргументована позиція обвинувачення по кожному документу з посиланням на конкретні обставини вчиненого кримінального правопорушення, використання вказаних документів під час допиту свідків, спеціалістів, потерпілих та обвинувачених в суді, у випадку наявності багатоепізодності очевидно слід використовувати схеми та пред'являти їх в суді	1	0,8
Аналіз доказів сторони захисту	2	1,6
16. Чи є потреба у розробці та запровадженні розроблення програмно-технічних рішень (програмного забезпечення та апаратних засобів) спрямованих на систематизацію, обробку, зберігання та аналіз доказів сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, доказів сторони захисту, хід та результати судових засідань в суді першої інстанції, клопотання, заявлені прокурором, прийняті судом процесуальні рішення, апеляційні, касаційні скарги прокурора, хід та результати судових засідань в суді апеляційної, касаційної інстанції, прийняті судом процесуальні рішення?		
а) так;	111	84,7
б) ні.	20	15,3

Діаграми зведених даних результатів опитування 131 прокурора з питань теми дослідження

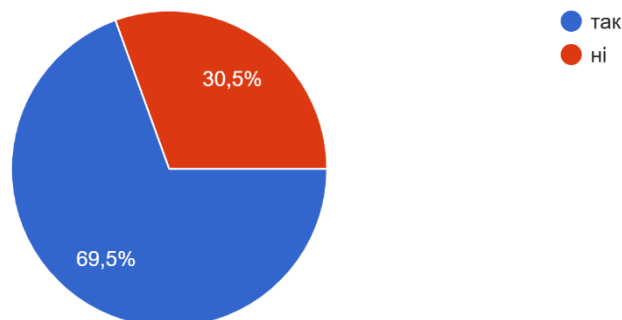
1. Посада
131 відповідь

2. Стаж Вашої професійної діяльності
131 відповідь

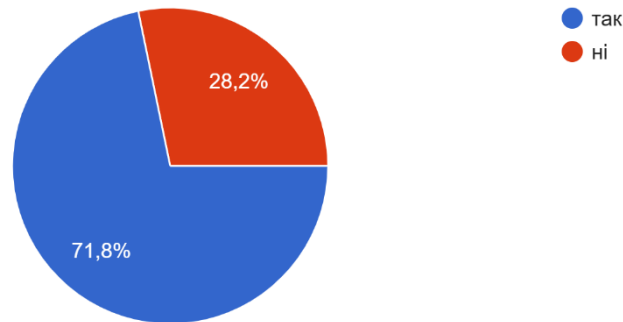

3. Чи маєте Ви досвід підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень?
131 відповідь

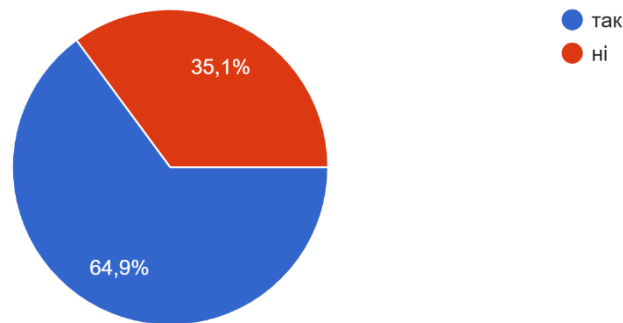
4. Чи маєте Ви досвід підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері економіки?

131 відповідь

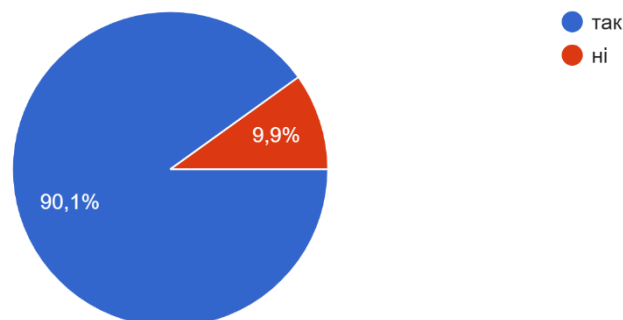
5. Чи маєте Ви досвід підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних провадженнях щодо привласнен... шляхом зловживання службовим становищем?

131 відповідь

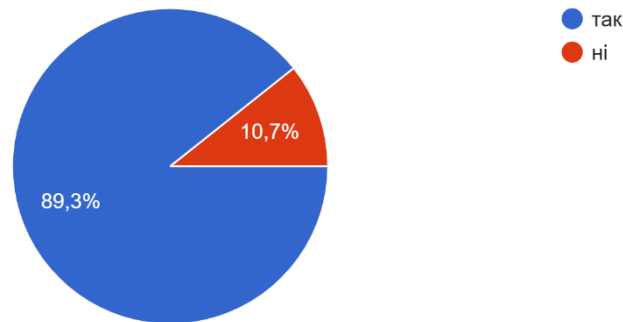

6. Як Ви вважаєте, чи є потреба розробки методичних рекомендацій з організації та тактики підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції?

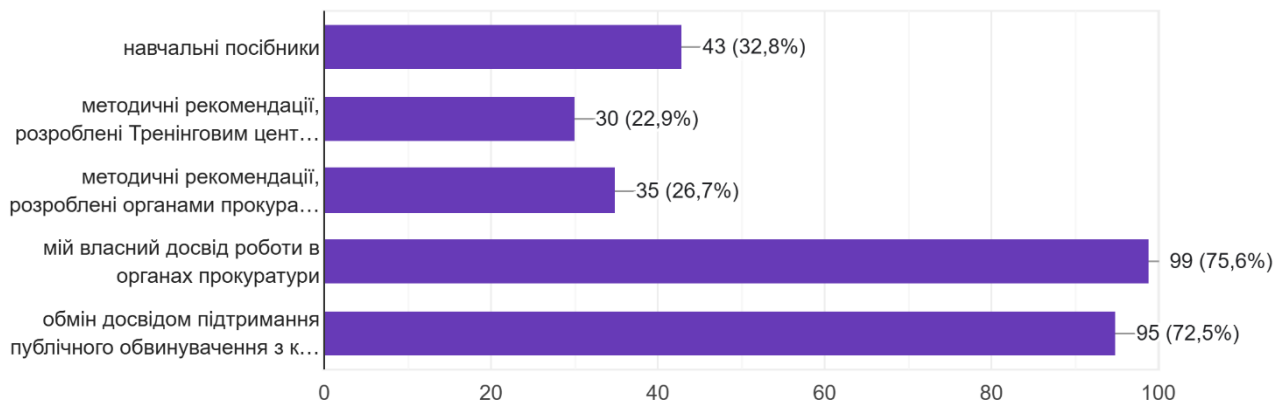
131 відповідь

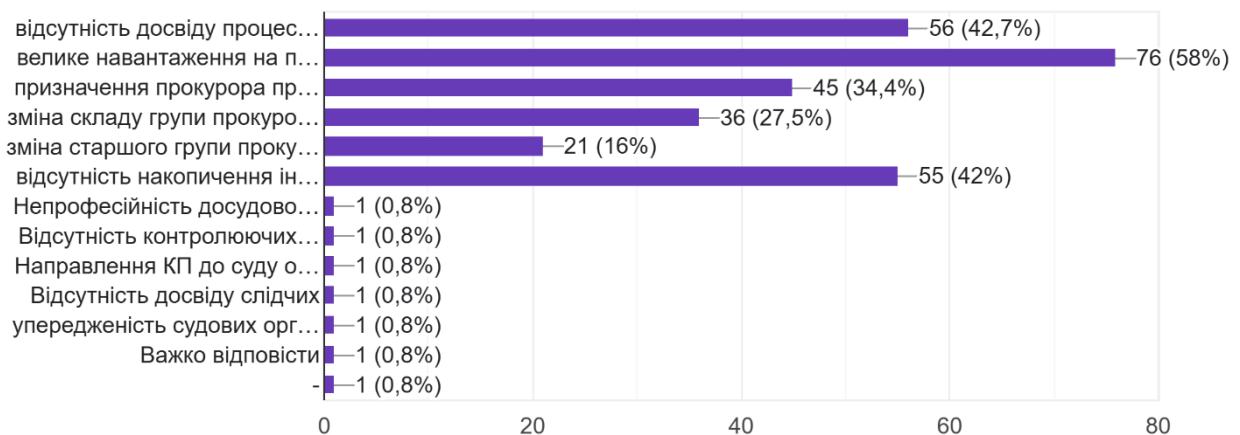
7. Як Ви вважаєте, чи є потреба розробки методичних рекомендацій з особливостей організації та тактики підтримання публічно...го шляхом зловживання службовим становищем?
131 відповідь

8. Що виступало джерелом ваших знань щодо організації та тактики підтримання публічного обвинувачення в суді? (можливо декілька варіантів відповіді)
131 відповідь

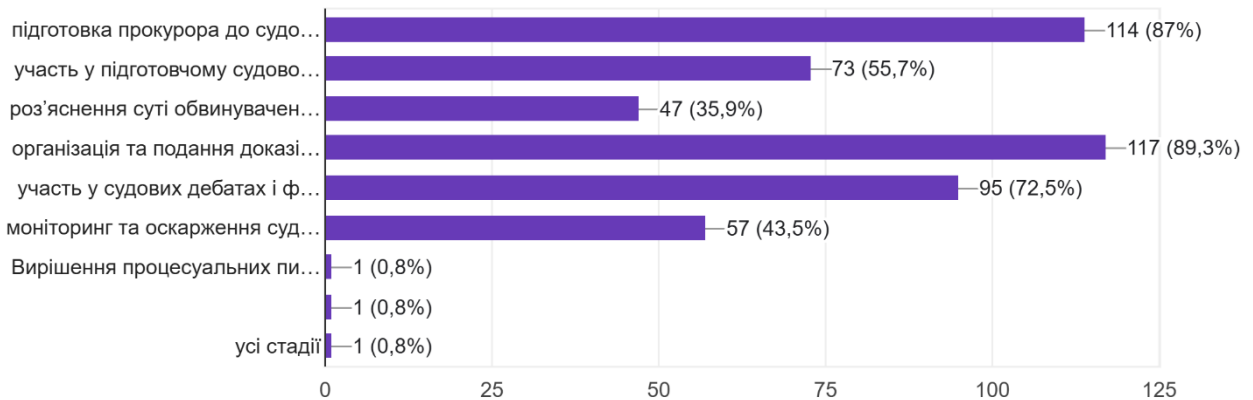

9. Які чинники негативно впливають на якість підтримання публічного обвинувачення у кримінальному провадженні щодо привласнення ...щем? (можливо декілька варіантів відповіді)
131 відповідь

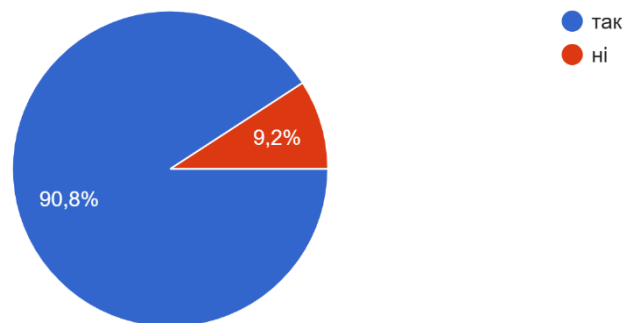
10. Визначте складові структури підтримання обвинувачення в суді першої інстанції (можливо декілька варіантів відповіді)

131 відповідь

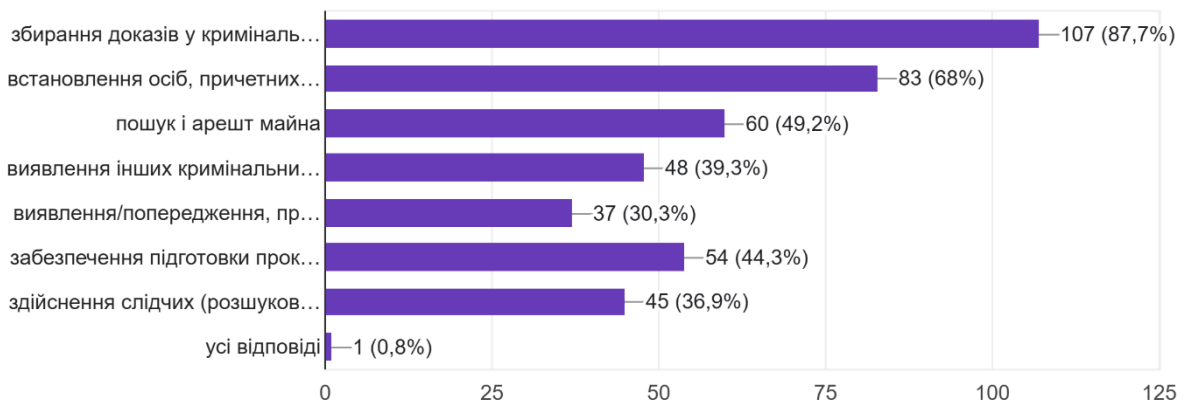
11. Чи є потреба у організації наскрізної взаємодії між прокурором та слідчим, оперативним підрозділом у кримінальному провадженні?

131 відповідь

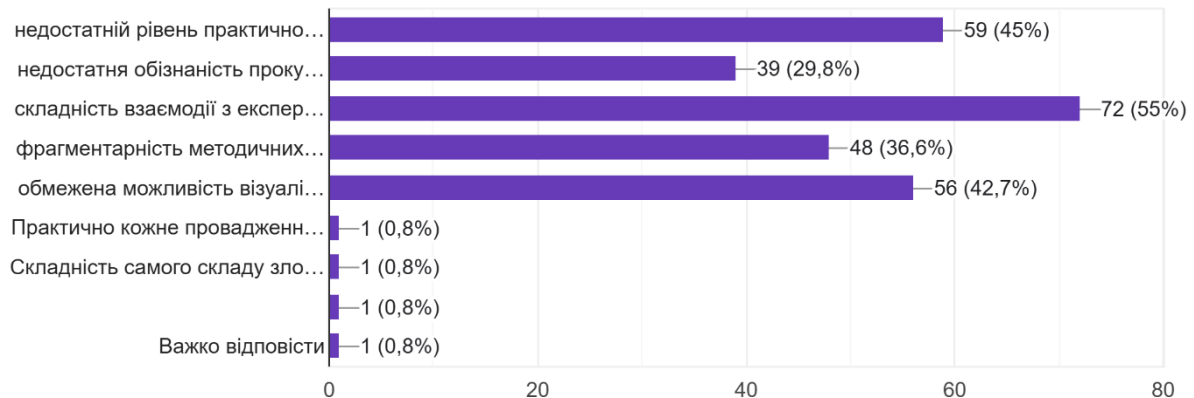

12. Якщо Ви надали відповідь «так» на попереднє запитання, то для вирішення яких завдань? (можливо декілька варіантів відповіді)

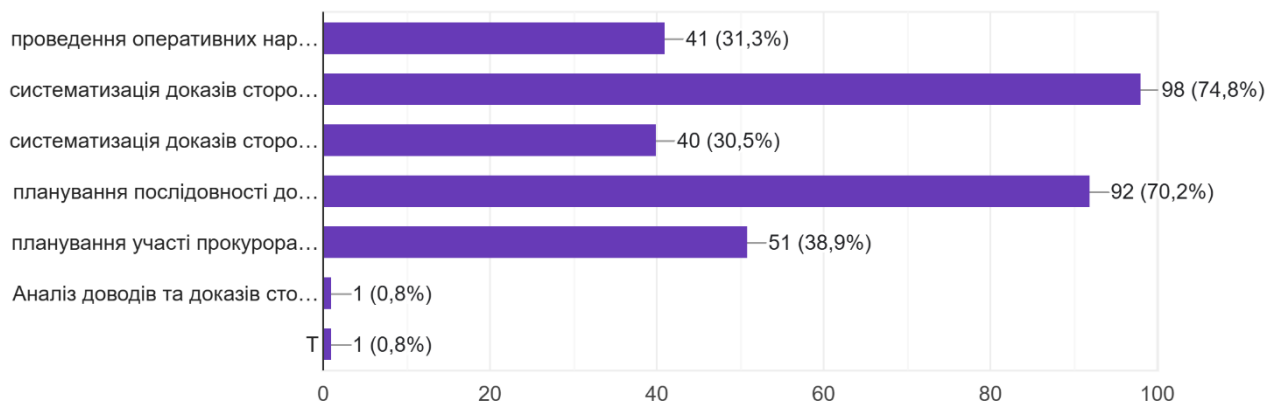
122 відповіді

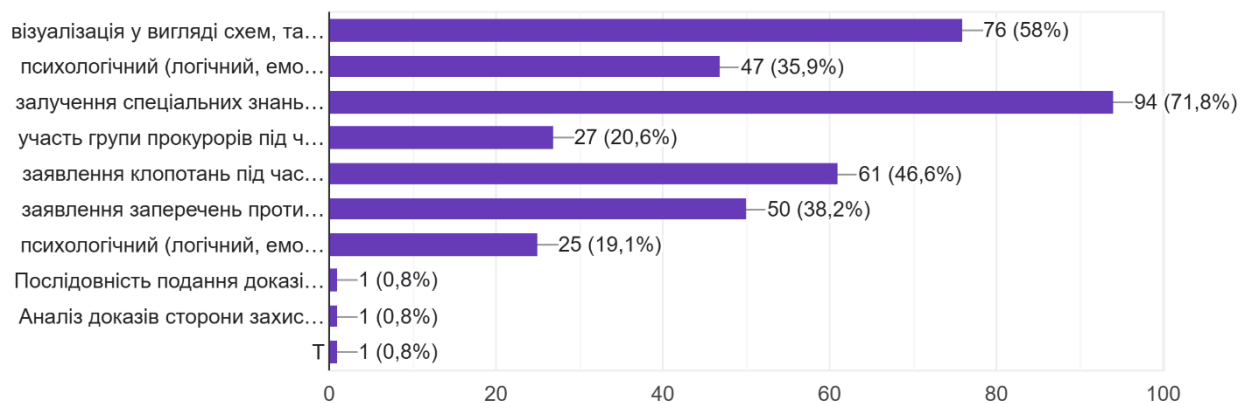
13. Визначить проблеми практики підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у справах щодо привласнення майна, ...вищем (можливо декілька варіантів відповіді)
131 відповідь

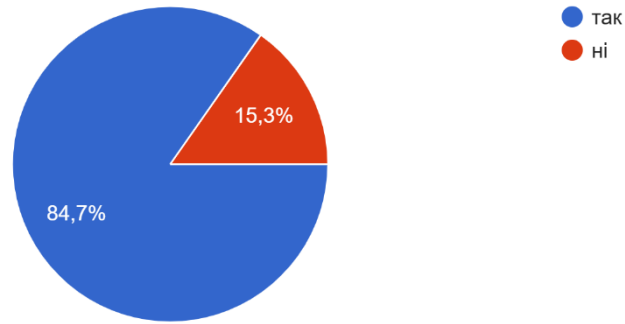
14. Позначте засоби організації підтримання публічного обвинувачення в суді у справах щодо привласнення майна шляхом зловживання ...щем (можливо декілька варіантів відповіді)
131 відповідь

15. Визначте тактичні прийоми підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції у справах щодо привласнення майна ш...вищем (можливо декілька варіантів відповіді)
131 відповідь

16. Чи є потреба у розробці та запровадженні розроблення програмно-технічних рішень (програмного забезпечення та апаратних засобі...станції, прийняті судом процесуальні рішення?
131 відповідь

Пропозиції
щодо внесення змін у законодавство за результатами дисертаційного
дослідження

Чинна редакція	Зміни та доповнення
Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI	
відсутній	Пункт 23-1 частини 1 статті 14: «23-1) потерпілі від кримінальних правопорушень у випадках, передбачених частиною 3 статті 338, частиною 2 статті 340 Кримінального процесуального кодексу України - на правничі послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону.»
Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI	
Частина 3 та 4 статті 22: «3. Під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службу особу. 4. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, звернення з обвинувальним актом та підтримання державного обвинувачення у суді здійснюється прокурором. У випадках, передбачених цим Кодексом, повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може здійснюватися слідчим за погодженням із прокурором, а обвинувачення може підтримуватися потерпілим, його представником.»	Частина 3 та 4 статті 22: «3. Під час кримінального провадження функції публічного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службу особу. 4. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, звернення з обвинувальним актом та підтримання публічного обвинувачення у суді здійснюється прокурором. У випадках, передбачених цим Кодексом, повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може здійснюватися слідчим за погодженням із прокурором, а обвинувачення може підтримуватися потерпілим, його представником.»
Частина 2 статті 26: «2. Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення тягне за собою закриття кримінального провадження, крім випадків, передбачених цим Кодексом.»	Частина 2 статті 26: «2. Відмова прокурора від підтримання публічного обвинувачення тягне за собою закриття кримінального провадження, крім випадків, передбачених цим Кодексом.»
Пункт 15 частини 2 статті 36: «15) підтримувати державне обвинувачення в суді, відмовлятися від підтримання державного обвинувачення, змінювати його або висувати додаткове обвинувачення у порядку, встановленому цим Кодексом;»	Пункт 15 частини 2 статті 36: «15) підтримувати публічне обвинувачення в суді, відмовлятися від підтримання публічного обвинувачення, змінювати його або висувати додаткове обвинувачення у порядку, встановленому цим Кодексом»
Пункт 4 частини 3 статті 56: «4) підтримувати обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення;»	Пункт 4 частини 3 статті 56: «4) підтримувати обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення;»
Пункт 2 частини 2 статті 284:	Пункт 2 частини 2 статті 284:

<p>«2) якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом;»</p>	<p>«2) якщо прокурор відмовився від підтримання публічного обвинувачення, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом;»</p>
<p>Пункти 2 та 4 частини 2 статті 322: «2) складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання державного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення; ... 4) підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення;»</p>	<p>Пункти 2 та 4 частини 2 статті 322: «2) складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання публічного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення; ... 4) підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання публічного обвинувачення;»</p>
<p>Частина 2 статті 337: «2. Під час судового розгляду прокурор може змінити обвинувачення, висунути додаткове обвинувачення, відмовитися від підтримання державного обвинувачення, розпочати провадження щодо юридичної особи.»</p>	<p>Частина 2 статті 337: «2. Під час судового розгляду прокурор може змінити обвинувачення, висунути додаткове обвинувачення, відмовитися від підтримання публічного обвинувачення, розпочати провадження щодо юридичної особи.»</p>
<p>Частина 1, 2 статті 340: «Стаття 340. Відмова від підтримання державного обвинувачення</p> <p>1. Якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він після виконання вимог статті 341 цього Кодексу повинен відмовитися від підтримання державного обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження. Копія постанови надається обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам, а також представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.</p> <p>2. У разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді головуючий роз'яснює потерпілому його право підтримувати обвинувачення в суді.»</p>	<p>Частина 1, 2 статті 340: «Стаття 340. Відмова від підтримання публічного обвинувачення</p> <p>1. Якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він після виконання вимог статті 341 цього Кодексу повинен відмовитися від підтримання публічного обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження. Копія постанови надається обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам, а також представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.</p> <p>2. У разі відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення в суді головуючий роз'яснює потерпілому його право підтримувати обвинувачення в суді.»</p>
<p>Стаття 341: «Стаття 341. Погодження зміни обвинувачення, висунення нового обвинувачення, відмови від підтримання державного обвинувачення та початку провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду</p>	<p>Стаття 341: «Стаття 341. Погодження зміни обвинувачення, висунення нового обвинувачення, відмови від підтримання публічного обвинувачення та початку провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду</p>

<p>1. Якщо в результаті судового розгляду прокурор, крім випадку, коли ним є Генеральний прокурор, дійде переконання, що необхідно відмовитися від підтримання державного обвинувачення, змінити його, висунути додаткове обвинувачення або розпочати провадження щодо юридичної особи, він повинен погодити відповідні процесуальні документи з прокурором вищого рівня. Суд за клопотанням прокурора відкладає судові засідання та надає прокурору час для складення та погодження відповідних процесуальних документів.</p> <p>2. Якщо прокурор вищого рівня відмовляє у погодженні обвинувального акта із зміненним обвинуваченням, клопотання про висунення додаткового обвинувачення чи початок провадження щодо юридичної особи або постанови про відмову від підтримання державного обвинувачення, він усуває від участі в судовому розгляді прокурора, який ініціював таке питання, та самостійно бере участь у ньому як прокурор або доручає участь іншому прокуророві. У такому разі судовий розгляд продовжується в загальному порядку.»</p>	<p>1. Якщо в результаті судового розгляду прокурор, крім випадку, коли ним є Генеральний прокурор, дійде переконання, що необхідно відмовитися від підтримання публічного обвинувачення, змінити його, висунути додаткове обвинувачення або розпочати провадження щодо юридичної особи, він повинен погодити відповідні процесуальні документи з прокурором вищого рівня. Суд за клопотанням прокурора відкладає судові засідання та надає прокурору час для складення та погодження відповідних процесуальних документів.</p> <p>2. Якщо прокурор вищого рівня відмовляє у погодженні обвинувального акта із зміненним обвинуваченням, клопотання про висунення додаткового обвинувачення чи початок провадження щодо юридичної особи або постанови про відмову від підтримання публічного обвинувачення, він усуває від участі в судовому розгляді прокурора, який ініціював таке питання, та самостійно бере участь у ньому як прокурор або доручає участь іншому прокуророві. У такому разі судовий розгляд продовжується в загальному порядку.»</p>
<p>Частина 4 статті 347: «4. Суд, з урахуванням розумних строків, може обмежити тривалість оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта, а також оголошення короткого викладу позовної заяви.»</p>	<p>Частина 4 статті 347: «4. Суд, з урахуванням розумних строків та при згоді сторони обвинувачення, захисту, може обмежити тривалість оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта, а також оголошення короткого викладу позовної заяви.»</p>
<p>Частина 1 статті 349 КПК України: «1. Після виконання дій, передбачених статтею 348 цього Кодексу, головуючий надає стороні обвинувачення та стороні захисту право проголосити вступні промови. У вступній промові зазначається, якими доказами сторона підтверджуватиме наведені нею обставини, порядок дослідження доказів, а також може бути зазначена позиція сторони.»</p>	<p>Частина 1 статті 349 КПК України: «1. Після виконання дій, передбачених статтею 348 цього Кодексу, головуючий надає стороні обвинувачення та стороні захисту право проголосити вступні промови. У вступній промові зазначається, якими доказами сторона підтверджуватиме наведені нею обставини, порядок дослідження доказів, а також може бути зазначена позиція сторони. Після промови сторона подає суду клопотання про порядок та обсяг дослідження доказів.»</p>
<p>Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII</p>	
<p>Пункт 1 частини 2 статті 2: «1. На прокуратуру покладаються такі функції: 1) підтримання державного обвинувачення в суді;»</p>	<p>Пункт 1 частини 2 статті 2: «1. На прокуратуру покладаються такі функції:</p>

	1) підтримання публічного обвинувачення в суді;»
<p>Стаття 22: «Стаття 22. Підтримання державного обвинувачення в суді 1. Прокурор підтримує державне обвинувачення в судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України.»</p>	<p>Стаття 22: «Стаття 22. Підтримання публічного обвинувачення в суді 1. Прокурор підтримує публічне обвинувачення в судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України.»</p>

ПРОЕКТ ПОЛОЖЕННЯ**про інформаційно-телекомунікаційну систему "іПрокурор"¹****I. Загальні положення**

1. Це Положення визначає мету, основні завдання та функції, структуру, суб'єктів, користувачів, а також загальні засади функціонування інформаційно-телекомунікаційної системи робочого місця прокурора "іПрокурор" у кримінальних провадженнях.

2. Положення розроблено відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України, законів України "Про прокуратуру", "Про інформацію", "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах", "Про телекомунікації", "Про Національну систему конфіденційного зв'язку", "Про електронні документи та документообіг", "Про електронні довірчі послуги" та інших нормативно-правових актів.

3. Терміни, що вживаються у цьому Положенні, мають таке значення:

інформаційно-телекомунікаційна система робочого місця прокурора "іПрокурор" (далі - Система) - це система, яка забезпечує створення, збирання, зберігання, пошук, оброблення і передачу матеріалів та інформації (відомостей) у кримінальному провадженні для забезпечення підтримання публічного обвинувачення;

інцидент інформаційної безпеки - це будь-яка подія, яка призводить або може призвести до переривання функціонування Системи або до знищення, втрати, несанкціонованого розкриття, зміни, доступу до даних, переданих, збережених або оброблених іншим чином у Системі;

оброблення інформації у Системі - виконання однієї або кількох операцій, зокрема: збирання, введення, записування, перетворення, зміна, зчитування, зберігання, знищення, реєстрація, приймання, отримання, передавання даних, які здійснюються у Системі за допомогою технічних і програмних засобів;

порушення інформаційної безпеки - факт недотримання встановлених вимог з інформаційної безпеки, який призводить або може призвести до переривання функціонування Системи або до знищення, втрати, несанкціонованого розкриття, зміни, доступу до даних, переданих, збережених або оброблених іншим чином у Системі;

¹ Проект положення розроблений на основі Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування «іКейс», затвердженого наказом Національного антикорупційного бюро України, Офісу Генерального прокурора, Ради суддів України, Вищого антикорупційного суду 15 грудня 2021 року № 175/390/57/72, для забезпечення єдності нормативно-правової основи та програмно-технічної складової інформаційно-телекомунікаційних систем кримінального провадження [148].

управління доступом користувачів - дії адміністраторів Системи щодо додавання, вилучення, тимчасового блокування, розблокування користувача, а також управління атрибутами користувача (значення полів його профілю, в тому числі належністю користувача до відповідної організації/підрозділу та групи).

Інші терміни, що використовуються у цьому Положенні, вживаються у значенні, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України (далі - КПК України), законами України "Про інформацію", "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах", "Про телекомунікації", "Про Національну систему конфіденційного зв'язку", "Про електронні документи та електронний документообіг", "Про електронні довірчі послуги" та іншими законами України.

II. Мета, основні завдання та функції Системи

4. Метою Системи є автоматизація процесів підтримання публічного обвинувачення прокурором (групою прокурорів), включаючи створення, збирання, зберігання, пошук, оброблення і передачу матеріалів та інформації (відомостей) у кримінальному провадженні, а також процесів, які забезпечують організаційні, управлінські, аналітичні, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів Системи.

5. Основними завданнями Системи є:

1) створення єдиного електронного простору для суб'єктів Системи, в якому зберігаються матеріали та інформація щодо кримінальних проваджень та результати їх судового розгляду;

2) створення умов для електронної взаємодії та автоматизації роботи суб'єктів Системи, електронної взаємодії з іншими інформаційно-телекомунікаційними системами з метою підвищення ефективності виконання завдань, покладених на них законодавством, зменшення часових та фінансових витрат на здійснення підтримання публічного обвинувачення, управлінські, інформаційно-пошукові, аналітичні роботи, формування звітності;

3) забезпечення точними аналітичними даними для прийняття ефективних управлінських рішень керівником органу прокуратури, старшим прокурором групи прокурорів у кримінальному провадженні заснованих на фактах.

6. Функціями Системи є:

1) створення, збирання, зберігання, пошук, оброблення і передача матеріалів та інформації (відомостей) у кримінальному провадженні щодо діяльності прокурора, групи прокурорів;

2) централізоване захищене зберігання матеріалів кримінальних проваджень, процесуальних та інших документів;

- 3) захищене зберігання, автоматизована аналітична обробка інформації;
- 4) обмін документами та інформацією (надсилання та отримання документів та інформації, спільна робота з документами) в електронній формі між суб'єктами Системи;
- 5) доступ користувачів Системи до будь-якої інформації, що в ній зберігається, в електронній формі відповідно до наданих прав доступу;
- 6) автоматизована взаємодія (інтеграція) Системи з іншими інформаційними (автоматизованими), інформаційно-телекомунікаційними системами;
- 7) автоматичне формування аналітичних звітів з наборів даних, що містяться у Системі;
- 8) інші функції, передбачені Положенням.

III. Структура Системи та її взаємодія з іншими інформаційними (автоматизованими), інформаційно-телекомунікаційними системами

7. До складу Системи входять:

- 1) ядро Системи;
- 2) телекомунікаційна мережа;
- 3) автоматизовані робочі місця користувачів Системи;
- 4) комплексна система захисту інформації.

8. До складу ядра Системи входять:

- 1) сервери;
- 2) системи віртуалізації;
- 3) системи збереження даних;
- 4) кластер програм та сервісів;
- 5) кластер баз даних;
- 6) інтеграційний шлюз.

9. До складу телекомунікаційної мережі входять:

- 1) телекомунікаційні мережі доступу;
- 2) технічні засоби телекомунікацій;
- 3) засоби криптографічного захисту інформації.

10. Система взаємодіє з Єдиним реєстром досудових розслідувань, інформаційно-телекомунікаційною системою досудового розслідування та системою, яка функціонує в суді відповідно до статті 35 Кримінального процесуального кодексу України, а також може взаємодіяти з іншими інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними системами у випадках, передбачених законом. Порядок взаємодії Системи з Єдиним реєстром досудових розслідувань, іншими інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними системами визначається держателями відповідних систем згідно з вимогами чинного законодавства України.

11. Порядок взаємодії Системи із системою, яка функціонує в суді відповідно до статті 35 Кримінального процесуального кодексу України, визначається адміністраторами цих систем.

IV. Суб'єкти Системи

12. Суб'єктами Системи є:

- 1) держатель;
- 2) технічний адміністратор;
- 3) органи прокуратури, що використовують Систему.

13. Держателем Системи є Офіс Генерального прокурора.

Держатель Системи здійснює:

- 1) організаційне забезпечення функціонування Системи;
- 2) планування розвитку Системи і необхідних для цього заходів;
- 3) розробку нормативно-правових актів, що регламентують порядок функціонування Системи;
- 4) розробку організаційних та методологічних рекомендацій щодо використання Системи;
- 5) моніторинг якості функціонування Системи, зокрема повноти та коректності роботи окремих модулів Системи;
- 6) організацію інформаційної взаємодії з питань функціонування Системи з Суб'єктами Системи;
- 7) аналіз роботи Системи та її функціоналу на відповідність кримінальному процесуальному законодавству та у разі необхідності приведення функціоналу Системи у відповідність з вимогами законодавства;
- 8) забезпечення модернізації і доопрацювання Системи;
- 9) формування вимог до забезпечення захисту інформації у Системі;

10) спеціальний облік усіх засобів криптографічного захисту інформації, які використовуються у Системі, а також їх технічну експлуатацію;

11) визначення політики інформаційної безпеки Системи, в тому числі управління рольовою та груповою політикою. Визначення та управління рольовою та груповою політикою, яка стосується органів, що використовують Систему, здійснюється за погодженням з відповідними органами.

Держатель Системи несе відповідальність за дотримання вимог інформаційної безпеки.

14. Технічне адміністрування Системи здійснює Офіс Генерального прокурора.

Технічне адміністрування Системи передбачає здійснення:

1) адміністрування, технічну підтримку та безперебійне функціонування ядра Системи;

2) забезпечення автоматизованої взаємодії (інтеграції) Системи з іншими автоматизованими, інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними системами;

3) організаційну та методологічну підтримку технічного персоналу органів, що використовують Систему;

4) підтримку в актуальному стані класифікаторів, довідників, реєстрів та ідентифікаторів, робочих процесів, шаблонів документів у процесі забезпечення функціонування Системи;

5) технічне обслуговування усіх компонентів ядра Системи;

6) аналіз та діагностику збоїв або припинення роботи апаратно-програмних інформаційних ресурсів Системи;

7) впровадження затверджених правил та вимог з інформаційної безпеки, реалізацію технічних та організаційних заходів із забезпечення захисту інформації, обробка якої виконується у Системі;

8) реєстрацію та аналіз подій, пов'язаних з функціонуванням технічних засобів, засобів захисту та доступом до ресурсів Системи Користувачів, фактів зміни їх повноважень тощо;

9) загальний контроль за дотриманням вимог з інформаційної безпеки всіма Суб'єктами Системи.

15. Органами, що використовують Систему, є органи прокуратури.

Органи, що використовують Систему, забезпечують у межах компетенції:

1) розробку та реалізацію процедур управління доступом до Системи користувачів Системи та здійснення контролю за дотриманням таких процедур;

2) підтримання в актуальному стані кваліфікованого сертифіката відкритого ключа, скасування, блокування та поновлення кваліфікованого сертифіката відкритого ключа користувачів Системи;

3) налаштування, технічне обслуговування та фізичний захист складових Системи відповідно до пункту 7 цього Положення, а саме: телекомунікаційної мережі та автоматизованих робочих місць користувачів Системи;

4) дотримання користувачами Системи вимог цього Положення;

5) дотримання вимог з інформаційної безпеки, вжиття необхідних заходів щодо забезпечення захисту інформації, що міститься у Системі, зокрема під час роботи із Системою користувачів Системи;

6) інформування Держателя Системи про виявлені порушення інформаційної безпеки та участь в їх аналізі, формуванні висновків з метою мінімізації негативних наслідків такого порушення та недопущення їх повторення в майбутньому;

7) впровадження рішень міжвідомчих робочих груп, комітетів тощо, спільні рішення стосовно функціонування і розвитку Системи шляхом вжиття організаційних, технічних, навчальних та інших заходів.

Органи, що використовують Систему, призначають адміністраторів Системи та адміністраторів безпеки Системи, на яких покладаються обов'язки, передбачені цим Положенням та технічною документацією комплексної системи захисту інформації для Системи, в межах компетенції органу, що використовує Систему.

Для вирішення питань функціонування та розвитку Системи органи, що використовують Систему, можуть утворювати міжвідомчі робочі групи, комітети тощо, приймати спільні акти та рішення.

V. Користувачі Системи та їх права доступу до Системи

16. Користувачами Системи є керівники органів прокуратури, інші уповноважені посадові особи органів прокуратури, що використовують Систему, та прокурори, які здійснюють свої повноваження у кримінальних провадженнях, яким у встановленому порядку надано відповідні права доступу до Системи.

17. Користувачі Системи наділяються правами доступу до Системи з урахуванням прав та повноважень, наданих Кримінальним процесуальним кодексом України.

18. Порядок управління доступом до Системи користувачів визначається розпорядчим документом Генерального прокурора, з урахуванням приписів Кримінального процесуального кодексу України та цього Положення.

19. Порядок управління доступом до Системи користувачів Офісу Генерального прокурора визначається розпорядчим документом Генерального прокурора, з урахуванням приписів Кримінального процесуального кодексу України та цього Положення.

20. Користувачі Системи відповідно до наданих прав доступу мають право:

1) створювати, збирати, зберігати, здійснювати пошук, обробляти і передавати матеріали та інформацію (відомості) у кримінальному провадженні;

2) здійснювати аналітичну обробку інформації (відомостей) та формувати аналітичні звіти з наборів даних, що містяться у Системі про хід та результати підтримання публічного обвинувачення у кримінальному провадженні;

3) обмінюватися документами та інформацією (відомостями), зокрема надсилати та отримувати документи та інформацію (відомості), спільно працювати з документами та чернетками;

4) використовувати Систему для організації роботи під час підтримання публічного обвинувачення, зокрема здійснювати планування, створювати нагадування, використовувати календар, обмінюватися коментарями тощо;

5) здійснювати реалізацію інших повноважень відповідно до наданого Системою функціоналу.

21. Користувачі Системи відповідно до наданих прав зобов'язані:

1) вносити до Системи об'єктивну, достовірну та повну інформацію (відомості);

2) своєчасно завантажувати до Системи матеріали кримінального провадження, що існують у паперовій або електронній формі поза межами Системи, з урахуванням вимог щодо якості, визначених цим Положенням;

3) дотримуватися вимог цього Положення та вимог із захисту інформації під час використання Системи;

4) повідомляти Службу захисту інформації Системи про всі інциденти та порушення інформаційної безпеки для вжиття заходів реагування;

5) негайно повідомляти Службу захисту інформації Системи про факти компрометації, втрати або пошкодження засобів кваліфікованого електронного підпису та вживати необхідних заходів для їх блокування.

22. Користувачі Системи несуть відповідальність за порушення вимог цього Положення, незаконне втручання в роботу Системи, розголошення інформації, що міститься у Системі, згідно з чинним законодавством.

VI. Загальні засади функціонування Системи

23. Авторизація користувачів у Системі здійснюється з використанням кваліфікованого електронного підпису в порядку та у спосіб, визначений держателем Системи.

24. Здійснення у Системі дій, пов'язаних із кримінальним провадженням, розпочинається з моменту надходження інформації про зареєстроване кримінальне провадження з Єдиного реєстру досудових розслідувань.

25. Використання Системи користувачами Системи здійснюється відповідно до наданих прав шляхом:

1) внесення інформації (відомостей) у кримінальному провадженні;

2) створення, погодження, затвердження матеріалів кримінального провадження та документів з організації підтримання публічного обвинувачення, результати здійснення судових процесуальних дій та судового розгляду кримінального провадження безпосередньо у Системі за допомогою наявних форм та шаблонів;

3) завантаження до Системи матеріалів кримінального провадження, які існують поза межами Системи;

4) дослідження матеріалів кримінального провадження, що містяться у Системі;

5) в інший спосіб, передбачений цим Положенням та функціоналом Системи.

26. До Системи вноситься інформація (відомості) про кримінальне провадження (фабула, встановлені під час досудового розслідування, судового розгляду факти, докази сторони обвинувачення, докази сторони захисту, учасники кримінального провадження, представники, кваліфікація кримінального правопорушення тощо), а також інша інформація (відомості), необхідні для автоматизації процесів підтримання публічного обвинувачення, зокрема клопотання сторони обвинувачення, документи щодо підготовки до участі у судовому розгляді кримінальної справи, судових процесуальних дій, інформація про клопотання сторони захисту, результати здійснення процесуальних дій під час судового розгляду тощо. Зазначена інформація (відомості) повинна бути достовірною, повною та підтримуватись в актуальному стані.

27. Матеріали кримінального провадження, зокрема клопотання, доручення, протоколи тощо, створюються у Системі з використанням форм та шаблонів.

У разі необхідності до клопотань, інших процесуальних документів, планів підтримання публічного обвинувачення, можуть додаватися додатки. Як додатки можуть обиратися документи, створені у Системі або завантажені до неї. Документи, обрані як додатки, відображаються у вигляді відповідних посилань на них у Системі.

Погодження чи відмова у погодженні, затвердження чи відмова у затвердженні документа здійснюється за допомогою відповідного функціоналу Системи із накладенням кваліфікованого електронного підпису.

У разі неможливості використання Системи для створення матеріалів кримінального провадження, зокрема у випадках відсутності доступу до Системи, її технічної несправності, відсутності у Системі необхідного функціоналу для реалізації повноважень користувача, створення матеріалів кримінального провадження може здійснюватися поза межами Системи з подальшим завантаженням таких матеріалів до Системи в порядку, передбаченому пунктом 28 цього Положення.

28. Матеріали кримінального провадження, зокрема постанови, ухвали, клопотання, протоколи, доручення, запити тощо, створені поза межами Системи слідчим, дізнавачем, прокурором, керівником органу досудового розслідування, дізнання, прокуратури, слідчим суддею, судом скануються та завантажуються до Системи не пізніше трьох робочих днів після їх підписання.

Матеріали кримінального провадження, отримані під час судового розгляду, що існують в паперовому вигляді, скануються та завантажуються до Системи не пізніше трьох робочих днів з моменту їх отримання.

Матеріали кримінального провадження, отримані під час досудового розслідування, судового розгляду, що існують в електронному вигляді, зокрема матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису тощо, які містяться на електронних носіях інформації, завантажуються до Системи у разі необхідності за рішенням прокурора (старшого групи прокурорів).

Матеріали кримінального провадження, створені або отримані поза межами Системи під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, можуть бути відскановані та (або) завантажені до Системи лише після їх розсекречування в порядку, визначеному законодавством.

Матеріали кримінального провадження, досудове розслідування в якому здійснювалося без використання Системи, зокрема, виділені з матеріалів досудового розслідування, що здійснювалося без використання Системи, скануються та завантажуються до Системи до моменту завершення досудового розслідування.

Матеріали кримінального провадження, що скануються для завантаження до Системи, повинні відповідати оригіналу, та мати достатню якість для подальшої роботи з ними у Системі.

29. У разі використання Системи користувачі можуть досліджувати матеріали кримінального провадження, що містяться у Системі, з використанням доступу до них через Систему.

30. У Системі існують допоміжні інструменти для роботи користувачів, що включають можливості планування підтримання публічного обвинувачення у кримінальному провадженні, календарів та нагадувань запланованих подій та інших відомостей, аналітичного модуля у Системі. Користувачам, відповідно до наданих прав, може надаватися доступ до аналітичних інструментів Системи та інших функціональних можливостей Системи.

31. До Системи забезпечується автоматичне внесення інформації (відомостей) шляхом взаємодії з іншими автоматизованими, інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними системами.

32. Матеріали кримінального провадження не можуть бути видалені із Системи чи змінені після їх підписання з використанням кваліфікованого електронного підпису.

33. Інформація (відомості), що вноситься до інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування, суду в автоматичному режимі вноситься внаслідок взаємодії до Системи.

Скановані копії матеріалів кримінального провадження або документи в електронному вигляді, які не мають кваліфікованого електронного підпису, засвідчуються шляхом накладення такого підпису.

Електронні примірники електронного документа, підписані шляхом накладення кваліфікованого електронного підпису, вважаються оригіналом електронного документа та не потребують додаткового засвідчення.

VII. Захист інформації у Системі

34. Інформація у Системі обробляється із застосуванням комплексної системи захисту інформації (КСЗІ) відповідно до вимог чинного законодавства.

35. Комплексна система захисту інформації Систем призначена для:

- 1) реалізації визначеної політики безпеки інформації;
- 2) розмежування доступу користувачів до інформації;
- 3) блокування несанкціонованих дій з інформацією, що потребує захисту та іншими ресурсами, локалізації цих дій по відношенню до ресурсів Системи та ліквідації їх наслідків;
- 4) забезпечення контролю та захисту потоків інформації, яка обробляється у Системі;
- 5) запобігання навмисним чи ненавмисним спробам порушення конфіденційності, цілісності та доступності ресурсів у Системі.

36. Комплексна система захисту інформації Системи забезпечує захист:

- 1) інформації, яка обробляється та поширюється у Системі;
- 2) процесів обробки інформації у Системі, інформаційних технологій, регламентів і процедур збору, обробки, зберігання та передачі інформації;
- 3) інформаційної інфраструктури, яка включає системи обробки та аналізу інформації, технічні та програмні засоби її обробки, передачі та відображення, в тому числі канали інформаційного обміну і телекомунікації, системи та засоби захисту інформації, об'єкти і приміщення, в яких розміщені чутливі елементи інформаційного середовища Системи.

37. З метою забезпечення керованості та розвитку КСЗІ створюється Комітет інформаційної безпеки Системи (Комітет) - міжвідомча робоча група, призначена для:

1) узгодження між органами, що використовують Систему, спільної позиції щодо функціонування Системи та забезпечення її інформаційної безпеки;

2) прийняття керівних рішень з питань функціонування Системи та забезпечення її інформаційної безпеки;

3) оцінки ефективності впроваджених засобів захисту;

4) прийняття керівних рішень за результатами аналізу виявлених інцидентів інформаційної безпеки, пов'язаних із Системою.

До складу Комітету інформаційної безпеки Системи залучаються визначені Генеральним прокурором службові особи.

Відповідно до порядку денного засідань Комітету за необхідності можуть залучатися фахівці за напрямками.

Головування у Комітеті покладено на держателя Системи.

38. З метою розробки пропозицій щодо розвитку комплексної системи захисту інформації, впровадження вимог з інформаційної безпеки та здійснення контролю за їх виконанням створюється Служба захисту інформації Системи, до складу якої входять адміністратори Системи та адміністратори безпеки Системи, яка призначена для:

1) керування ризиками інформаційної безпеки;

2) формування політик безпеки Системи;

3) формування пропозицій щодо впровадження вимог з інформаційної безпеки;

4) здійснення контролю за виконанням вимог з інформаційної безпеки;

5) керування процесом аналізу інцидентів інформаційної безпеки;

6) керування засобами криптографічного захисту;

7) проведення навчання з питань інформаційної безпеки.

Керування Службою захисту інформації покладено на держателя Системи.

До роботи Служби захисту інформації можуть залучатися фахівці з інформаційної безпеки (адміністратори та адміністратори безпеки) всіх органів, що використовують Систему.

VIII. Технічна підтримка

39. Технічна підтримка ядра Системи здійснюється технічним адміністратором Системи в межах повноважень та обсягах, необхідних для забезпечення функціонування та оновлення Системи.

40. Технічний адміністратор Системи повинен мати необхідні матеріально-технічні та кадрові ресурси для забезпечення технічної підтримки Системи. У разі необхідності технічний адміністратор Системи може залучати до технічної підтримки Системи зовнішніх експертів чи організації.

ІХ. Прикінцеві положення

41. Використання Системи у органах прокуратури розпочинається з дня, що визначається наказом, яким затверджене це Положення.

Факт забезпечення інтеграції у зазначеному обсязі підтверджується актом про технічну готовність інтеграції Системи із системами, що функціонують під час здійснення досудового розслідування, в суді відповідно до статті 35 Кримінального процесуального кодексу України.

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Плюсква Анастасія Володимирівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
за результатами дисертаційного дослідження на тему:

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ТАКТИКА ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО
ОБВИНУВАЧЕННЯ ЩОДО ПРИВЛАСНЕННЯ МАЙНА, ВЧИНЕНОГО
ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, В СУДІ ПЕРШОЇ
ІНСТАНЦІЇ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. Джерела доказів, що забезпечують підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, в суді першої інстанції.....	4
2. Організація підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції.....	8
3. Криміналістичне забезпечення підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції.....	10
ВИСНОВКИ.....	12
Список використаних джерел.....	13

ВСТУП

Сучасний етап розвитку України характеризується поглибленням реформ у сфері правоохоронної та судової діяльності, спрямованих на приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів. Система органів прокуратури зазнала суттєвих змін у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України та Закон України «Про прокуратуру», що трансформувало функціональне призначення прокурора у кримінальному провадженні. Водночас реалізація реформ відбувалася непослідовно та без цілісної стратегії розвитку прокуратури, що призвело до тривалого стану функціональної невизначеності та зниження рівня суспільної довіри. Стратегічні орієнтири розвитку визначені, зокрема, у Стратегії розвитку прокуратури на 2025–2028 роки, якою передбачено розвиток спеціалізації прокурорів і впровадження стандартів їх діяльності, у тому числі шляхом підготовки методичних рекомендацій. В умовах зростання резонансу корупційних кримінальних правопорушень, до числа яких відноситься привласнення чужого майна шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), діяльність прокурора у кримінальних провадженнях щодо таких злочинів в суді першої інстанції має забезпечувати доведення вини осіб, винних у їх вчиненні. Аналіз наукових розвідок, прокурорської практики свідчить про відсутність методичних рекомендацій щодо підтримання публічного обвинувачення у кримінальних справах щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, в суді першої інстанції. Ці методичні рекомендації підготовлені з метою забезпечення єдності практики застосування законодавства та підвищення ефективності здійснення публічного обвинувачення у суді першої інстанції у кримінальних справах щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 КК України.

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Плюсква А. В. Розмежування поняття підтримання «публічного» чи «державного» обвинувачення. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 7. С. 430–432. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/101> (стаття в науковому виданні, включеному до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»).
2. Плюсква А. В. Сутність функції органів прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді». Право і суспільство. Науковий журнал. 2024. № 5. С. 308–313. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.44> (стаття в науковому виданні, включеному до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»).
3. Плюсква А. В. Етапи підтримання публічного обвинувачення в суді. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 4(90). С. 329–334. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.4.47> (стаття в науковому виданні, включеному до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»).
4. Плюсква А. В. Джерела доказів під час підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 4(91). С. 391–397. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.55> (стаття в науковому виданні, включеному до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»).
5. Плюсква А. В. Розмежування поняття підтримання «публічного» чи «державного» обвинувачення. Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року). Львів. 2023. С. 79–81.
6. Плюсква А. В., Никеруй З. Б. Втілення Концепції «Прокурор громади» в діяльність органів прокуратури. Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (29 листопада 2024

року). Львів. 2024. С. 104–109.

7. Плюсква А. В. Сутність функції прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді». Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі: матеріали Х (XXIII) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 19–20 вересня 2024 року). Львів. 2024. С. 176–181.

8. Плюсква А. В. Проблемні питання організації діяльності групи прокурорів під час підтримання публічного обвинувачення в суді щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем. Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (04 грудня 2025 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 183–185.

1. Джерела доказів, що забезпечують підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення чужого майна, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, в суді першої інстанції

Привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, є складним злочином, механізм вчинення якого включає комплекс дій службової особи та інших осіб, що відображаються у різних особистісних та матеріальних джерелах даних про нього. Доказування обвинувачення у суді першої інстанції – це процес комунікативної взаємодії між прокурором, судом та стороною захисту, основу якого складає система аргументів, які містяться у визначених кримінальним процесуальним законом джерелах, зміст яких забезпечує констатацію поза розумним сумнівом наявності в події ознак складу кримінального правопорушення та винності у ньому обвинуваченого.

Аналіз прокурором складу привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, має структуруватися за його основними елементами: об'єктом; предметом – майні, яке ввірене особі чи перебуває у її віданні, тобто щодо якого вона володіє спеціальними повноваженнями; діяння – привласненні; наслідками; причинного зв'язку між діянням і наслідками; способу – зловживання своїм службовим становищем; характеристиці суб'єкта (статус службової особи, осудність, статус фізичної особи.); вині у формі прямого умислу; корисливому мотиву. Об'єктивна сторона полягає у конкретних діях, які свідчать про використання службового становища з метою отримання неправомірної вигоди у вигляді майнових активів. До суб'єктивної сторони належить наявність прямого умислу на протиправне привласнення майна. Суб'єктом виступає службова особа, яка, діючи в межах чи з перевищенням наданих повноважень, здійснює дії, спрямовані на привласнення майна [1, с. 18–33].

Комплекс протиправних діянь, які підпадають під ознаки складу кримінального правопорушення – привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем, має тривалу історію становлення, що супроводжувалася формуванням відповідних тактичних прийомів його розслідування. Проте в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій спостерігається постійна еволюція способів вчинення таких злочинів, включаючи розробку нових схем ухилення від кримінальної відповідальності, зокрема, таких, які інтегровані у способи вчинення цих злочинів. Це, у свою чергу, зумовлює потребу у впровадженні новітніх підходів до розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень та подальшої реалізації прокурором функції публічного обвинувачення в суді.

Для маскування протиправних дій винні особи часто вдаються до попередньо спланованих або постфактум здійснених дій, спрямованих на ускладнення викриття привласнення майна. Серед таких дій можуть бути: фальсифікація службових документів, технічні маніпуляції з обладнанням, штучне створення умов для знищення або псування майна, складання фіктивних актів на списання, ініціювання процедур псевдобанкрутства тощо.

Найчастіше ознаки вказаного злочину виявляються під час проведення інвентаризацій, ревізій, перевірок фінансово-контрольних органів, за результатами звернень посадових осіб або

громадян, оперативно-розшукових заходів, а також у процесі самостійної діяльності слідчих/детективів.

Прокурор у суді першої інстанції має не лише представляти зібрані слідством докази, а й активно відстоювати їх допустимість, належність і достовірність. Суд оцінює докази за внутрішнім переконанням, однак саме прокурор має переконати суд у винуватості особи.

Процес доказування економічних злочинів має низку особливостей, серед яких: 1) специфічна процедура збору доказів, зокрема тимчасовий доступ до речей і документів, що здійснюється виключно за ухвалою слідчого судді, а також проведення спеціалізованих експертиз — економічних, бухгалтерських тощо; 2) використання документів, що стосуються фінансово-господарської діяльності підприємства, які можуть бути навмисно знищені його представниками; 3) необхідність встановлення наявності злочинного умислу у діях особи; 4) аналіз руху та використання грошових коштів, що свідчить про майнову природу правопорушення; 5) визначення повноважень посадових осіб [2, с. 326].

В рамках кримінальних проваджень щодо злочинів у сфері економіки з метою встановлення всіх обставин кримінального правопорушення обов'язковим є проведення, як слідчих (розшукових), так і негласних слідчих (розшукових) дій. Аналіз наукової літератури, узагальнення матеріалів слідчої та судової практики свідчать про наявність певної специфіки у здійсненні таких процесуальних дій під час досудового розслідування зазначеної категорії злочинів. Однією з ключових особливостей розслідування економічних злочинів є характер і зміст слідчих (розшукових) дій, які проводяться з урахуванням специфіки фінансово-господарських відносин. До таких дій, відповідно до практики, належать: огляд (зокрема документів), обшук житла чи іншого володіння особи, допити свідків і підозрюваних, а також призначення й проведення експертиз. Особливо важливим є огляд фінансової та бухгалтерської документації, оскільки саме під час цієї процесуальної дії одержується значний обсяг доказової інформації, що потребує ґрунтовного аналізу. Види експертиз, які призначаються у цих видах проваджень, обумовлюються специфікою, видом протиправних діянь та сферою господарської діяльності, у якій вони вчиняються. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень щодо привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем, свідчить, що найчастіше призначаються економічні експертизи. Втім, враховуючи певні обставини справи, за необхідності можуть призначатися інші експертизи. При розслідуванні таких злочинів важливим є залучення спеціаліста під час обшуку, допиту свідків, підозрюваних [3]. У зв'язку з цим, ефективне здійснення досудового розслідування вимагає від слідчого та прокурора наявності спеціальних знань у сфері економіки. Наведена специфіка впливає і на судовий розгляд кримінальних справ щодо привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем. Прокурор ще на стадії досудового розслідування має сформулювати можливість залучити в процес дослідження доказів осіб, які є носіями спеціальних знань, та зможуть в суді роз'яснити особливості сфери діяльності, у якій відбулося вчинення злочину, якими прогалинами нормативно-правової регламентації скористалися злочинці, особливості способу вчинення та приховування злочину, їх ознаки, особливості відображення у організаційно-розпорядчих, бухгалтерських та інших документах, за якими параметрами була встановлена матеріальна шкода. Це здійснюється проведенням допитів в якості свідків аудиторів, ревізорів, які здійснювали перевірку в результаті якої були виявлені ознаки кримінального правопорушення, допиту експертів, які проводили експертизи у кримінальному провадженні. Наявність в матеріалах кримінального провадження таких джерел доказів формує гарантовану можливість для прокурора посилити аргументи, які лежать в основі формули обвинувачення.

Але не слід концентруватися тільки на судових експертизах та допитах осіб, які є носіями спеціальних знань. Джерела доказів в справах щодо привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем, є різноманітними, і кожне з них має важливе значення для обґрунтування обвинувачення у суді першої інстанції. Узагальнення кримінальних проваджень свідчить, що основними джерелами доказів у таких справах є:

1) показання свідків. Значущими є показання працівників установи, в якій працював обвинувачений, а також осіб, причетних до фінансово-господарських операцій, укладання

договорів, проведення закупівель, обліку матеріальних цінностей. Свідки можуть надати безпосередні відомості щодо фактів та обставин привласнення майна;

2) показання обвинуваченого можуть містити відомості про мотиви вчинення злочину, спосіб його реалізації, можливу участь інших осіб, а також допомогти у встановленні повної картини подій;

3) речові докази, до яких належать матеріальні об'єкти, які мають значення для кримінального провадження, зокрема:

- офіційна фінансово-господарська документація підприємства, установи, організації (накази, договори, акти, платіжні документи, банківські виписки тощо) дає змогу встановити обсяг повноважень обвинуваченого та механізм їх зловживання. Вони підтверджують факт злочину, так і правовий статус суб'єктів правовідносин;

- товарно-матеріальні цінності, грошові кошти, тощо, які є предметом злочинного посягання;

- документи у паперовій формі, що фіксують рух майна, печатки, штампи, офіційні бланки, електронні носії інформації, комп'ютерна техніка. Такі речі часто є засобами вчинення злочину або містять сліди його приховування;

- електронні документи – це електронне листування, дані з бухгалтерських програм, переписка в месенджерах, аудіо- чи відеозаписи, отримані із засобів технічного спостереження суб'єктів господарювання або комп'ютерної техніки. Аналіз цих носіїв комп'ютерних даних допомагає відновити хронологію подій, встановити комунікацію між учасниками злочину та підтвердити фактичні обставини вчиненого;

4) висновки експертиз – судово-економічної або бухгалтерської, будівельно-технічної, товарознавчої тощо. Вони є ключовими для визначення розміру завданих збитків, виявлення недостовірних даних у фінансових документах та з'ясування причин розбіжностей у звітності [4, с. 393–396].

У справах щодо привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем прокурор повинен обґрунтовано довести наявність усіх елементів складу злочину. Консолідація практики судових інстанцій демонструє результативність такої діяльності сторони обвинувачення.

До прикладу, у вироку Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 10 червня 2024 року судом було враховано правову позицію, викладену в постанові Пленуму Верховного Суду України № 10 від 06.11.2009. У ній акцентується, що привласнення або розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем є можливими лише за умови фактичного ввірення майна обвинуваченій особі або перебування його у її віданні. Відповідно, за відсутності таких обставин склад кримінального правопорушення, передбаченого статтею 191 КК України, вважається недоведеним [5]. Це відбулося в результаті подання стороною обвинувачення належних і допустимих доказів, які б підтверджували факт передачі майна у розпорядження обвинуваченого або наявність у нього відповідних повноважень щодо володіння таким майном.

На підставі аналізу судової практики вбачається, що суди широко застосовують різноманітні джерела доказів з метою повного та об'єктивного з'ясування обставин кримінального правопорушення, передбаченого статтею 191 КК України. Зокрема: показання свідків та сторін здебільшого використовуються для встановлення суб'єктивної сторони злочину, умислу, мотивів, а також для з'ясування обставин, за яких особа отримала доступ до майна, що стало об'єктом злочинного посягання; документи (зокрема накази, договори, бухгалтерські звіти, облікові записи) мають вирішальне значення для підтвердження факту ввірення майна або наявності владних повноважень, якими особа зловживала з метою привласнення майна; висновки судових експертиз (бухгалтерських, судово-економічних та ін.) є важливим доказовим засобом для встановлення розміру заподіяних збитків, а також для ідентифікації неправомірних дій, пов'язаних із фінансово-господарською діяльністю; електронні документи (електронне листування, відеозаписи, дані з інформаційних систем тощо)

виконують допоміжну функцію в підтвердженні організованого характеру протиправних дій, що свідчить про заздалегідь продуману схему вчинення кримінального правопорушення.

Аналіз практики застосування кримінального процесуального законодавства та здійснення публічного обвинувачення у справах щодо злочинів, передбачених ст. 191 КК України, а також наш власний практичний досвід, призвели до визначення наступних рекомендацій, які мають визначальне значення для ефективності тактики участі прокурора у дослідженні доказів в судовому провадженні:

- забезпечення різноманітності джерел доказів – ефективно доведення обставин кримінального правопорушення потребують показань свідків, документів, висновків експертів, речових доказів, зокрема, електронних документів. Взаємне доповнення таких джерел дозволяє підвищити якість доказової бази та її переконливість у суді;

- фокус на доведенні суб'єктивної сторони злочину. З огляду на важливість умислу та корисливого мотиву як обов'язкових ознак складу злочину, прокурору слід надавати належне процесуальне значення показанням свідків, внутрішній службовій документації, електронному листуванню тощо. Такі дані дають змогу відтворити логіку дій обвинуваченого та його реальну мету;

- підвищена увага до документів (накази, угоди, акти, облікові записи, банківські виписки) як ключових доказів, що дають можливість підтвердити факт ввірення майна, наявність владних повноважень обвинуваченого та спосіб їх зловживання. Саме документи часто становлять основу системи доказів у таких справах;

- обов'язковість призначення експертиз, оскільки висновки експертів мають істотне значення для встановлення розміру заподіяної шкоди, виявлення фальсифікацій у фінансовій документації, а також підтвердження невідповідності дій обвинуваченого нормативним вимогам здійснення господарської діяльності;

- використання електронних документів, через їх розповсюдженість та широких спектр даних, які вони можуть містити, – для підтвердження організованого характеру злочину, адже електронне листування, відеозаписи, логи з інформаційних систем можуть бути використані для підтвердження координації дій співучасників, послідовності ухвалення рішень та встановлення факту їх заздалегідь спланованого характеру;

- вибудова цілісної доказової конструкції. Прокурору слід забезпечити логічну узгодженість доказової бази: від встановлення юридичного статусу обвинуваченого до з'ясування механізму протиправного заволодіння майном і заподіяної шкоди. Особливу увагу необхідно приділяти доказам причинно-наслідкового зв'язку між діями обвинуваченого та наслідками;

- систематизація матеріалів кримінального провадження за наявністю в них прямих та непрямих доказів протиправної діяльності обвинуваченого. Така систематизація у формі конспектування має відбуватися не тільки при формуванні прокурором клопотання про порядок та обсяг дослідження доказів, а й здійснюватися в процесі судового розгляду для забезпечення контролю за змістом одержаних судом доказів та використання цієї інформації при підготовці та проведенні судових процесуальних дій;

- оцінка імовірної лінії захисту та підготовка до її спростування. З метою забезпечення ефективного публічного обвинувачення слід аналізувати можливі твердження сторони захисту й підготувати належні процесуальні засоби для їх спростування, через залучення додаткових джерел доказів або посилення вже наданих;

- планування участі прокурора у проведенні судових процесуальних дій. Таке планування має мати наскрізний та динамічний характер – охоплювати дослідження доказів як сторони обвинувачення, так і сторони захисту, враховувати результати здійснення попередніх судових процесуальних дій;

- візуалізація механізму вчинення злочину у формі його схеми з демонстрацією послідовності вчинення протиправних дій, осіб, які їх вчиняли, документів, у яких такі дії одержали своє відображення. Такі схеми оптимально складати та демонструвати у випадках,

коли механізм привласнення майна, шляхом зловживання службовим становищем є складним [6, с. 395–396].

З огляду на викладене, слід зазначити, що доказування фактів привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, є складним процесом, який передбачає всебічний аналіз різноманітних джерел доказів. Успішність кримінального переслідування в подібних справах безпосередньо залежить від повноти та об'єктивності зібраних матеріалів, а також від здатності прокурора продемонструвати причинно-наслідковий зв'язок між діями службової особи та настанням злочинного результату.

Ефективне підтримання публічного обвинувачення вимагає від прокурора глибокого розуміння специфіки кожного джерела доказів, їхнього взаємозв'язку та здатності сформулювати переконливу систему доказів, яка підтверджує формулу обвинувачення та забезпечує ухвалення судом обвинувального вироку.

Дослідження особливостей джерел доказів у кримінальних провадженнях про привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем дозволяє дійти низки принципових висновків.

По-перше, процес доказування у зазначеній категорії справ є надзвичайно складним та багатограним, що зумовлено як специфікою самого діяння, так і його високим рівнем латентності. Службові особи, як правило, володіють не лише знаннями про внутрішні механізми документообігу та фінансових операцій, а й мають можливість впливати на підлеглих і мають доступ до офіційної документації, що ускладнює викриття та фіксацію злочину на стадії досудового розслідування, що чинить відповідний вплив і на доказування їх вини під час судового розгляду.

По-друге, успішність кримінального переслідування в подібних справах безпосередньо залежить від якості, повноти та взаємної узгодженості зібраних доказів. Особливе значення має встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями службової особи та фактом заволодіння майном. Це вимагає не лише належної фіксації подій, а й глибокого аналізу обставин, за яких службове повноваження було використано всупереч інтересам служби.

По-третє, джерела доказування у таких справах повинні застосовуватися комплексно, з урахуванням їхньої взаємної доповнюваності. Зокрема, документи та бухгалтерські записи є основою для доведення об'єктивної сторони злочину, тоді як показання свідків та електронні документи можуть відігравати важливу роль у встановленні умислу та корисливих мотивів. Висновки експертів, у свою чергу, підтверджують як порушення у фінансово-господарській діяльності та і фактичні збитки.

По-четверте, ефективне підтримання публічного обвинувачення вимагає від прокурора не лише високого рівня професійної підготовки, а й глибокого розуміння специфіки кожного виду доказів, їхньої доказової сили та взаємозв'язків між ними. Саме здатність побудувати логічну, переконливу й внутрішньо несуперечливу доказову конструкцію значною мірою визначає успіх обвинувачення в суді першої інстанції.

2. Особливості організації підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції

Сучасні виклики у сфері протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із привласненням майна шляхом зловживання службовим становищем, зумовлюють необхідність удосконалення організації діяльності прокурорів під час підтримання публічного обвинувачення у суді.

Ефективність діяльності прокурора слід розуміти як оптимальний рівень досягнення цілей кримінального провадження, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, за умов раціонального використання наявних ресурсів. Забезпечення ефективності потребує системного підходу до організації роботи прокурора, належного планування

доказування та узгодженості процесуальних дій усіх учасників сторони обвинувачення.

З огляду на складність кримінальних правопорушень цієї категорії, діяльність прокурора повинна ґрунтуватися на чітко визначеній стратегії підтримання публічного обвинувачення, що передбачає систематизацію доказової бази, моделювання механізму злочину та належну координацію діяльності групи прокурорів.

Узагальнення практичного досвіду прокурорів та результати їх опитування дають підстави визначити низку чинників, які можуть негативно впливати на ефективність підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем.

Серед таких чинників слід виділити:

1. Надмірне процесуальне навантаження прокурорів. Нерівномірний розподіл кримінальних проваджень між прокурорами та значна кількість справ у провадженні можуть ускладнювати належну підготовку до судового розгляду, особливо у складних та багатоепізодних провадженнях.

2. Нестабільна якість матеріалів досудового розслідування. До основних прогалин у проведенні якісного досудового розслідування слід віднести: формальний характер окремих слідчих дій; неповнота доказової бази; недостатнє експертне забезпечення (зокрема економічні та бухгалтерські експертизи); часта зміна слідчих або прокурорів процесуальних керівників.

3. Недостатній рівень систематизації та передачі практичного досвіду між прокурорами. Відсутність сталої практики накопичення та поширення інформації щодо тактики підтримання обвинувачення може призводити до неузгодженості підходів до подання доказів у суді.

Під час підтримання публічного обвинувачення прокурору необхідно враховувати правові позиції Верховного Суду щодо кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 КК України.

Зокрема, при доведенні складу злочину необхідно встановити: факт незаконного заволодіння майном або передачі його третім особам; момент набуття винним або третіми особами реальної можливості розпоряджатися майном; наявність у службової особи повноважень щодо майна; втрату власником можливості володіти чи користуватися цим майном.

Обов'язковими елементами доказування є: об'єкт злочину – відносини власності та службові відносини; суб'єкт – службова особа підприємства, установи або організації; суб'єктивна сторона – прямиї умисел; предмет злочину – майно, що перебуває у віданні службової особи. Прокурор повинен також виключити можливість кваліфікації діяння за іншими формами заволодіння майном, передбаченими кримінальним законом.

Для ефективного доказування прокурору доцільно формувати модель механізму вчинення злочину, що дозволяє відтворити: роль кожного учасника; послідовність злочинних дій; мотив та мету дій винних осіб; спосіб вчинення кримінального правопорушення; взаємозв'язок доказів.

У криміналістиці механізм злочину розглядається як система взаємопов'язаних елементів, серед яких: предмет посягання; суб'єкти злочинної діяльності; засоби та способи вчинення злочину; сліди злочинної діяльності.

Формування такої моделі дозволяє прокурору вибудувати логічну структуру доказування, що забезпечує цілісне сприйняття матеріалів кримінального провадження судом.

З метою систематизації доказової бази прокурорам рекомендується формувати структуроване досье фактичних даних. Таке досье повинно містити: короткий зміст ключових доказів; їх правову характеристику (належність, допустимість, достовірність); спосіб отримання доказу; зв'язок доказу з конкретними елементами складу злочину; посилання на відповідні матеріали кримінального провадження.

Основною метою такого досье є: формування логічної структури доказування; забезпечення швидкої навігації у матеріалах справи; підвищення узгодженості позиції сторони обвинувачення; полегшення підготовки до судових засідань та дебатів.

У складних кримінальних провадженнях доцільним є визначення групи прокурорів, що відповідає вимогам наказу Генерального прокурора № 309 від 30.09.2021. При формуванні групи прокурорів керівнику органу прокуратури доцільно враховувати: складність кримінального провадження; кількість епізодів та співучасників; обсяг доказової бази; професійну підготовку та спеціалізацію прокурорів; рівень їхнього процесуального навантаження.

Старший групи прокурорів повинен забезпечувати: розподіл функціональних обов'язків; планування діяльності групи; інформаційний обмін між членами групи; координацію процесуальних дій; контроль за повнотою та своєчасністю процесуальних дій. Під час судового розгляду старшому групи прокурорів доцільно попередньо визначати: підготовку процесуальних документів; відповідальних за дослідження доказів; порядок допиту свідків та експертів; участь у судових дебатах. У разі участі кількох прокурорів у судовому розгляді доцільно розподіляти між ними окремі напрямки діяльності, наприклад:

підтримання цивільного позову; доказування вини обвинуваченого; аналіз економічних або фінансових доказів.

На стадії судового розгляду прокурорам рекомендується: діяти відповідно до узгодженої стратегії обвинувачення; забезпечувати послідовність подання доказів; використовувати систематизовані матеріали досьє; здійснювати постійний аналіз процесуальної поведінки сторони захисту.

Разом із тим, під час судового розгляду прокурори переважно використовують паперові записи перебігу судових засідань, що має низку недоліків: складність передачі інформації між прокурорами; ризик втрати або пошкодження записів; обмежені можливості систематизації даних.

З метою підвищення ефективності роботи групи прокурорів доцільно розглянути можливість використання комп'ютерних технологій для фіксування поточної діяльності прокурора з підтримання публічного обвинувачення. Такі технології можуть забезпечити: ведення електронного конспекту судового засідання; формування плану-конспекту діяльності прокурора; автоматизоване структурування доказів у файлах з розширенням .xlsx; формування аналітичних звітів. Використання таких інструментів дозволить: оптимізувати роботу прокурорів; скоротити час на підготовку до судових засідань; підвищити якість процесуальних рішень; забезпечити безперервність роботи групи прокурорів.

Реалізація зазначених рекомендацій сприятиме підвищенню якості процесуальної діяльності прокурорів та забезпеченню ефективного виконання завдань кримінального провадження.

2. Криміналістичне забезпечення підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції

Криміналістичне забезпечення діяльності прокурора у суді слід розглядати як комплексну систему науково обґрунтованих організаційних, тактичних, методичних та інформаційно-технологічних заходів, спрямованих на ефективне використання доказової інформації, здобутої під час досудового розслідування, її належне дослідження та переконливе представлення у суді.

Основною метою криміналістичного забезпечення підтримання публічного обвинувачення є:

- забезпечення належної реалізації прокурором процесуальних повноважень у судовому розгляді;
- підвищення якості доказування у кримінальному провадженні;
- забезпечення ефективної реалізації принципу змагальності сторін;
- удосконалення організації та тактики судового розгляду;

- формування та накопичення інформації щодо ефективності участі прокурора у судових провадженнях для подальшого аналізу та вдосконалення практики.

У сучасних умовах змагальної моделі кримінального судочинства стадія судового розгляду набуває ключового значення для досягнення завдань кримінального провадження. Саме на цьому етапі відбувається безпосереднє дослідження доказів та формування переконання суду щодо обґрунтованості обвинувачення.

Криміналістичне забезпечення підтримання публічного обвинувачення включає такі основні елементи:

1. інформаційно-аналітичне забезпечення, що передбачає: збирання, систематизацію та аналіз матеріалів судової практики; підготовку аналітичних довідок щодо типових помилок у підтриманні публічного обвинувачення; розроблення алгоритмів дій прокурора під час судового розгляду; формування методичних рекомендацій щодо дослідження доказів; узагальнення практики застосування криміналістичних методів у судовому провадженні.

У межах зазначеного забезпечення доцільно розробляти типові моделі дослідження доказів, визначати оптимальну послідовність їх подання та формувати стандартизовані підходи до організації участі прокурора у судових процесуальних діях.

2. Дидактичне забезпечення, яке включає систему професійної підготовки та підвищення кваліфікації прокурорів. Основними його складовими є: проведення спеціалізованих навчальних програм щодо підтримання публічного обвинувачення; тренінги з криміналістичної тактики судового допиту; навчання щодо використання спеціальних знань та експертних досліджень; моделювання типових судових ситуацій. Особлива увага має приділятися формуванню практичних навичок: проведення прямого та перехресного допиту; аналізу доказової інформації; формування тактичної позиції сторони обвинувачення.

3. Інформаційно-технологічне забезпечення спрямоване на оптимізацію процесу обробки та аналізу доказів. До його основних елементів належать: створення електронних систем обліку доказів; використання програмних засобів для систематизації матеріалів кримінального провадження; застосування електронних баз даних судової практики; використання цифрових технологій для візуалізації доказів.

Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє: підвищити наочність представлення доказів; забезпечити більш ефективний аналіз доказової інформації; оптимізувати підготовку прокурора до судового розгляду.

Аналіз практики діяльності прокурорів дозволяє виокремити низку проблем, що негативно впливають на ефективність підтримання публічного обвинувачення.

До них належать: недостатній рівень практичної підготовки прокурорів щодо використання тактичних прийомів під час судових процесуальних дій; недостатнє володіння методикою перехресного допиту; складність взаємодії з експертними установами; фрагментарність та застарілість методичних рекомендацій; обмежене використання сучасних технологій візуалізації доказів; недостатній рівень використання криміналістичних методів під час судового розгляду.

У кримінальних провадженнях щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем значну роль відіграють судові експертизи.

Найбільш поширеними є: судово-економічні експертизи; фінансово-економічні експертизи; будівельно-технічні експертизи; товарознавчі експертизи; комп'ютерно-технічні експертизи; почеркознавчі експертизи; технічні експертизи документів.

У зв'язку з цим прокурору необхідно: забезпечувати належну підготовку матеріалів для проведення експертиз; формулювати чіткі та коректні питання для експертів; контролювати строки проведення експертних досліджень; забезпечувати належну процесуальну форму використання висновків експертів у суді.

Для підвищення ефективності взаємодії з експертними установами доцільно: запровадити процедуру попереднього погодження питань для експертизи; використовувати типові форми постанов про призначення експертиз; запровадити електронний реєстр

призначених експертиз; розширити можливості залучення приватних експертів; проводити спільні навчальні заходи для прокурорів та експертів.

Судовий допит є однією з ключових процесуальних дій під час судового розгляду. Ефективність допиту значною мірою залежить від рівня підготовки прокурора та використання тактичних прийомів криміналістики.

Підготовка до допиту повинна включати: аналіз матеріалів кримінального провадження; визначення предмета доказування; розроблення тактичного плану допиту; формування логічних блоків запитань; прогнозування можливих відповідей допитуваного.

До основних тактичних прийомів судового допиту належать: деталізація показань; зіставлення інформації; використання контрастних запитань; демонстрація доказів; виявлення суперечностей у показаннях.

Під час допиту прокурор повинен враховувати психологічні особливості поведінки допитуваних осіб.

Важливими елементами є:

- встановлення психологічного контакту;
- контроль емоційної напруги;
- виявлення ознак неправдивих показань;
- нейтралізація можливого психологічного впливу сторони захисту.

Ефективне підтримання публічного обвинувачення передбачає завчасне планування діяльності прокурора.

План участі у судовому розгляді повинен містити: порядок дослідження доказів; послідовність проведення допитів; тактичні прийоми подання доказів; прогноз можливих дій сторони захисту; способи реагування на процесуальні ініціативи опонента.

З метою підвищення ефективності підтримання публічного обвинувачення рекомендується: розширити використання криміналістичних методів у судовому розгляді; удосконалити систему професійної підготовки прокурорів; впроваджувати сучасні інформаційні технології; підвищити якість взаємодії з експертними установами; розробити комплексні методичні матеріали щодо підтримання публічного обвинувачення у справах про привласнення майна.

Криміналістичне забезпечення підтримання публічного обвинувачення є важливим елементом підвищення ефективності діяльності органів прокуратури у кримінальному судочинстві.

Його вдосконалення сприятиме: підвищенню якості доказування; забезпеченню обґрунтованості судових рішень; підвищенню рівня захисту інтересів держави та суспільства; формуванню ефективної практики боротьби з корупційними кримінальними правопорушеннями.

ВИСНОВКИ

Ефективність підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем зумовлюється комплексом організаційних, процесуальних і криміналістичних чинників. Підвищення результативності діяльності прокурора у суді потребує належної якості матеріалів досудового розслідування, оптимального розподілу службового навантаження, забезпечення системного обміну практичним досвідом між прокурорами, а також удосконалення організації роботи групи прокурорів під час судового розгляду. Важливим інструментом формування послідовної та переконливої позиції сторони обвинувачення є систематизація доказів у вигляді структурованого досьє обвинувачення, що сприяє їх цілісному сприйняттю судом. Підвищенню ефективності доказування також сприятиме розвиток криміналістичного забезпечення діяльності прокурора, яке охоплює застосування методів аналізу, оцінки та візуалізації доказів, використання тактичних прийомів під час судових допитів, належну взаємодію з експертними установами та повніше використання потенціалу судових експертиз. Додатковим чинником

оптимізації організації підтримання публічного обвинувачення є впровадження сучасних цифрових інструментів для фіксації та аналізу перебігу судового розгляду, що забезпечує збереження процесуально значущої інформації, покращує координацію діяльності прокурорів і сприяє досягненню завдань кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / За ред. М.І. Хавронюка.– К. : Москаленко О. М., 2019. - 464 с.
2. Часова Т.О. Особливості доказування економічних злочинів. Часопис Київського університету права. 2019. № 4. С. 324-328.
3. Репчонок А.Ю. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про злочини у сфері економіки. Юридичний науковий електронний журнал. № 11. 2022. С. 874-878. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/214>
4. Плюсква А. В. Джерела доказів під час підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 4(91). С. 391–397. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.55>
5. Кримінальна справа № 686/5486/23 (привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем) [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119682888> (дата звернення: 28.08.2025).
6. Плюсква А. В. Джерела доказів під час підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 4(91). С. 391–397. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.55>

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Львівського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

Руслан СТРОЦЬКИЙ

2026

АКТ

02.02.2026

м. Львів

№ 12

Про впровадження результатів дисертації ПЛЮСКВИ Анастасії Володимирівни на тему: «Організація та тактика підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції» в освітній процес ЛьвДУВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

– начальника відділу забезпечення якості освіти кандидата юридичних наук Юлії ЛОЗИНСЬКОЇ;

– начальника відділу організації наукової роботи кандидата юридичних наук майора поліції Людмили ПАВЛИК;

– декана факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) доктора юридичних наук, доцента майора поліції Ігоря ФЕДЧАКА;

– професора кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України), керівника теми науково-дослідної роботи з державною реєстрацією «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації 0124U005075, 2024-2027 рр.), кандидата юридичних наук, професора Руслана ШЕХАВЦОВА;

– завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) кандидата юридичних наук, доцента підполковника поліції Андрія ХИТРИ;

– завідувача загальної бібліотеки Ірини КРАВЕЦЬ.

Комісія відповідно до Положення про порядок впровадження результатів наукових робіт в освітній процес, наукову, практичну, законотворчу діяльність та їх облікування у ЛьвДУВС, затвердженого наказом ЛьвДУВС від 16.08.2023 року № 270, розглянула й узагальнила основні положення і результати дисертації Анастасії ПЛЮСКВИ «Організація та тактика підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції», поданої на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Проаналізовано основні результати дослідження Плюскви А. В., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Плюсква А. В. Розмежування поняття підтримання «публічного» чи «державного» обвинувачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 430–432. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/101>

2. Плюсква А. В. Сутність функції органів прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді». *Право і суспільство*. Науковий журнал. 2024. № 5. С. 308–313. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.44>

3. Плюсква А. В. Етапи підтримання публічного обвинувачення в суді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 4(90). С. 329–334. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.4.47>

4. Плюсква А. В. Джерела доказів під час підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 4(91). С. 391–397. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.55>

5. Плюсква А. В. Розмежування поняття підтримання «публічного» чи «державного» обвинувачення. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року)*. Львів. 2023. С. 79–81.

6. Плюсква А. В., Никеруй З. Б. Втілення Концепції «Прокурор громади» в діяльність органів прокуратури. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (29 листопада 2024 року)*. Львів. 2024. С. 104–109.

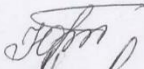
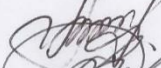

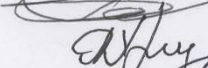
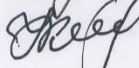
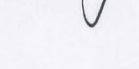
7. Плюсква А. В. Сутність функції прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді». *Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі: матеріали X (XXIII) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 19–20 вересня 2024 року)*. Львів. 2024. С. 176–181.

8. Плюсква А. В. Проблемні питання організації діяльності групи прокурорів під час підтримання публічного обвинувачення в суді щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (04 грудня 2025 року) / упор. А.Я. Хитра*. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 183–185.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що праці ПЛЮСКВИ А. В. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні

рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі ЛьвДУВС, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Органи кримінальної юстиції», «Кваліфікація та основи методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень», під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Члени комісії:

 Юлія ЛОЗИНСЬКА
 Людмила ПАВЛИК
 Ігор ФЕДЧАК
 Руслан ШЕХАВЦОВ
 Андрій ХИТРА
 Ірина КРАВЕЦЬ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Руслан СТРОЦЬКИЙ

02.02. 2026

АКТ

02.02. 2026

м. Львів

№ 3

Про впровадження результатів дисертації
ПЛЮСКВИ Анастасії Володимирівни на
тему: «Організація та тактика підтримання
публічного обвинувачення щодо
привласнення майна, вчиненого шляхом
зловживання службовим становищем, в
суді першої інстанції» у наукову діяльність
ЛьвДУВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу організації наукової роботи кандидата юридичних наук майора поліції Людмили ПАВЛИК;
- декана факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) доктора юридичних наук, доцента майора поліції Ігоря ФЕДЧАКА;
- професора кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України), керівника теми науково-дослідної роботи з державною реєстрацією «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації 0124U005075, 2024-2027 рр.), кандидата юридичних наук, професора Руслана ШЕХАВЦОВА;
- завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) кандидата юридичних наук, доцента підполковника поліції Андрія ХИТРИ;
- завідувача загальної бібліотеки Ірини КРАВЕЦЬ.

Комісія відповідно до Положення про порядок впровадження результатів наукових робіт в освітній процес, наукову, практичну, законотворчу діяльність та їх опублікування у ЛьвДУВС, затвердженого наказом ЛьвДУВС від

16.08.2023 року № 270, розглянула й узагальнила основні положення дисертації Анастасії ПЛЮСКВИ «Організація та тактика підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції», а також проаналізувала 6 публікацій, які відображають результати дослідження.

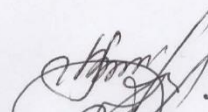

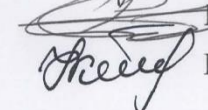

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що дисертація на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії Анастасії ПЛЮСКВИ «Організація та тактика підтримання публічного обвинувачення щодо привласнення майна, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем, в суді першої інстанції» містить науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання у науковій діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, зокрема:

1) проведення подальших наукових досліджень з проблем розробки методики розслідування окремих різновидів кримінальних правопорушень;

2) підготовці наукового звіту за темою науково-дослідної роботи з державною реєстрацією «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації 0124U005075, 2024-2027 рр.);

3) виконання наукових робіт, цитування результатів наукової роботи, підготовка наукових доповідей та фахових статей, які презентують вже отримані результати або присвячені подальшому дослідженню проблем пошуково-пізнавальної діяльності у кримінальному провадженні.

Члени комісії:

 Людмила ПАВЛИК
 Ігор ФЕДЧАК
 Андрій ХИТРА
 Руслан ШЕХАВЦОВ
 Ірина КРАВЕЦЬ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЙ**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1. Плюсква А. В. Розмежування поняття підтримання «публічного» чи «державного» обвинувачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 430–432. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/101>

2. Плюсква А. В. Сутність функції органів прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді». *Право і суспільство. Науковий журнал*. 2024. № 5. С. 308–313. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.44>

3. Плюсква А. В. Етапи підтримання публічного обвинувачення в суді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 4(90). С. 329–334. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.4.47>

4. Плюсква А. В. Джерела доказів під час підтримання публічного обвинувачення в суді першої інстанції щодо привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 4(91). С. 391–397. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.55>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Плюсква А. В. Розмежування поняття підтримання «публічного» чи «державного» обвинувачення. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року)*. Львів. 2023. С. 79–81.

6. Плюсква А. В., Никеруй З. Б. Втілення Концепції «Прокурор громади» в діяльність органів прокуратури. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (29 листопада 2024 року)*. Львів. 2024. С. 104–109.

7. Плюсква А. В. Сутність функції прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді». *Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі: матеріали X (XXIII) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 19–20 вересня 2024 року)*. Львів. 2024. С. 176–181.

8. Плюсква А. В. Проблемні питання організації діяльності групи прокурорів під час підтримання публічного обвинувачення в суді щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (04 грудня 2025 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьВДУВС. 2025.С. 183–185.*